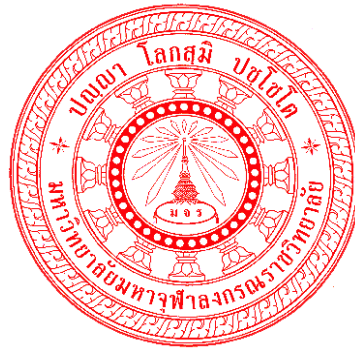

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการ บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง

กรณีศึกษา: ชุมชนสายยาว ตำบลลูงเหล็ก

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

โดย

นายปิยวัฒน์ คงทรัพย์ และคณะ

ตุลาคม ๒๕๖๐

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง
กรณีศึกษา: ชุมชนสายยาว ตำบลลุ่มเหล็ก
อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

โดย

๑. นายปิยวัฒน์	คงทรัพย์
๒. พระอธิการประดิษฐ์	อุตตโม
๓. พระสุเชษฐ์	จนุทโม/สะอาดเอี่ยม
๔. นายปิ่นรัชฎ์	ภาสดาปิยสวัสดิ์
๕. นายวชิรพงศ์	เย็นสุข
๖. นายปาน	เงินไทย
๗. นายอุดมพันธุ์	เถลิงลาภ
๘. นางสาวฉวีวรรณ	ยอดสีมา

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ตามโครงการ พัฒนารูปแบบการแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรม

ในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงต่อไป “กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การ เริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการ ปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหา ของตนเองและสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้ อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา พระสงฆ์สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ทำก่อน มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่ เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำ โดย “ผู้สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคน ท้องถิ่นเพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็น ระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่ เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษา ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสาย ยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนกับการบริหาร จัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อ ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการ บริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็กอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

จากการที่ได้ดำเนินการตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้เกิดข้อค้นพบที่สำคัญหลายประการ เมื่อได้ดำเนินการวิจัยผ่านระยะที่ ๑ เข้าสู่ระยะที่ ๒ โดยได้ดำเนินการตามลำดับมาแล้วนั้นไม่ว่าจะเป็น การสร้างเครื่องมือ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย การสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนาและระดมความคิดเห็นด้วยการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน ล้วนมีประโยชน์และก่อให้เกิด องค์ความรู้ที่หลากหลาย ก่อให้เกิดบทเรียนและข้อค้นพบ ๑) การจัดทำผังชุมชน ๒) ผังทรัพยากร ๓) ผังเครือญาติ ๔) เส้นทางประวัติศาสตร์ ๕) ปฏิทินฤดูกาล ๖) ปฏิทินวัฒนธรรม ๗) การศึกษาดูงาน ๘) การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาดูงาน ล้วนมีความจำเป็นต่อการวิจัย เป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องอาศัย โอกาสและระยะเวลาในการดำเนินการ การลงพื้นที่ การสัมผัสรับรู้สภาพปัญหาจากสภาพจริง เพื่อให้ได้ ข้อมูลการวิจัยที่ถูกต้อง ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ แต่เพื่อยืนยันแนวคิดและวิธีการแก้ปัญหา ดังกล่าว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างสมบูรณ์ จึงการทดลองปฏิบัติการ โดยการมีส่วนร่วมจาก ชุมชน

จากการทดลองปฏิบัติการและการสะท้อนสภาพปัญหา จากเวทีสรุปผลการทดลอง เสนอวิธีการ แก้ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งนอกจากอาศัย การบริหารจัดการบูรณาการกับหลักความเชื่อและภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เข้ากับหลักพุทธธรรม ตามหลักการ ๓ อумการณ ๕ วิธีการ ๖ แล้ว ชุมชนยังต้องร่วมมือ ในการจัดการปัญหาเรื่องน้ำด้วยหลัก ๒ ประการ คือ หลักภายใน กล่าวคือ คนในชุมชนต้องปรับวิถีชีวิต จำเป็นต้องปรับพฤติกรรมการใช้น้ำของชุมชนโดยยึดหลักประหยัด สมประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการ เปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ การเข้าใจกระแสทาง การตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ จะตามมา และตระหนักถึงคุณค่าของน้ำที่ช่วยเหลือเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ ร่วมกันหาวิธีผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาเติมให้เต็มอยู่ตลอดเวลา โดยใช้พลังของคนในชุมชนที่มีอยู่ให้ เข้มแข็งมากขึ้น

คำนำ

โครงการ บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษา ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็กอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากสำนักกองทุนการวิจัย (สกว.) คณะวิทยากรสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยพร้อมทั้งให้คำแนะนำแก้ไขในการดำเนินงาน ได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง ต่าง ๆ ตลอดจนให้แนวคิดในการดำเนินงานวิจัยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ คณะผู้วิจัย ทีมวิจัยและขอขอบพระคุณ พระคุณเจ้าซึ่งเป็นพระสงฆ์ทั้งสองวัดในชุมชนสายยาว รวมทั้ง พระครูโสภณธรรมโมชิต เจ้าคณะอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ที่ได้เมตตาติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องด้วยความห่วงใย และขอขอบคุณผู้ร่วมอุดมการณ์ในชุมชนเพื่อการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง ทุกคนที่เสียสละเวลาอันมีค่าและให้ความร่วมมือ เป็นอย่างดีในทุกกระบวนการของการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สุดท้ายขอขอบคุณทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวถึง แต่มีส่วนร่วมให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จ คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยผู้วิจัยขอมอบให้บุพการี ครูอาจารย์ ชาวชุมชนสายยาว ตลอดจน ผู้มีพระคุณทุกท่าน

คณะผู้วิจัย/ทีมงานวิจัย

โครงการ บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ
ในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก
อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

บทคัดย่อ

โครงการ บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษา ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า

๑. ข้อมูลสภาพบริบทของตนเอง สถานการณ์ และปรากฏการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

สภาพบริบทของชุมชน เป็นลักษณะทางกายภาพของชุมชนซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกให้เห็นถึงด้านรูปลักษณะของชุมชนนั้น ๆ ผลที่เกิดขึ้นทำให้ได้ทราบลักษณะทางกายภาพของชุมชนสายยาวว่า รูปลักษณะของชุมชนสายยาว เช่น ความเป็นมา สถานที่ตั้ง ภูมิประเทศ อาณาเขต จำนวนเนื้อที่ เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมชุมชนสายยาว ทำให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพปัจจุบันของชุมชน เช่น ด้านลักษณะทางกายภาพของชุมชน ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชน ด้านประชากรของชุมชน ด้านการให้บริการพื้นฐาน และด้านปัญหาของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเหล่านี้เป็นปัจจัยอย่างสำคัญต่อการบริหารจัดการน้ำให้ประสบผลสำเร็จ

ส่วนปรากฏการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งในชุมชนสายยาวนั้น พบว่าสภาพบริบทชุมชน กับสภาพปัญหาพื้นที่แห้งแล้ง นำไปสู่สถานการณ์ภัยแล้ง อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ อันเนื่องมาจากมีแหล่งน้ำไม่เพียงพอและมีใช้อย่างจำกัดและแหล่งน้ำธรรมชาติยังอยู่ห่างไกลจากชุมชน ส่งผลกระทบต่อภารกิจและวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของชุมชนสายยาว

๒. ศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชน สายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ซึ่งจากการลงพื้นที่และศึกษาวิเคราะห์ ทำให้พบว่า ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชนสายยาว จากการศึกษาสภาพบริบทของชุมชนสายยาว มีการบริหารจัดการน้ำชุมชน สายยาว กล่าว

โดยสรุปแบ่งเป็นยุค คือ ยุคแรก ยุคกลาง ยุคตื่นตัวและยุคปัจจุบัน ซึ่งแต่ละยุคมีสภาพปัญหาที่ต่างกันไปตามสภาพความต้องการชุมชนในยุคนั้น ๆ สามารถกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

จากการดำเนินการบริหารจัดการน้ำในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการทำให้การจัดการน้ำในชุมชนมีประสิทธิภาพดีขึ้น มีระเบียบการใช้น้ำ ระเบียบค่าบริการ อุปกรณ์มีเตอร์น้ำ สามารถตรวจสอบการใช้น้ำจากระบบน้ำประปาชุมชน เพื่อการอุปโภค ใช้สอย เช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น มีการบริหารแหล่งกักเก็บน้ำดิบ ทั้งผิวดินและระบบน้ำใต้ดิน นำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ทดแทนระบบการใช้น้ำเชื้อเพลิง และระบบไฟฟ้า มาสู่พลังงานทางเลือก คือระบบโซลาร์เซลล์ ฯลฯ

จากการลงพื้นที่สำรวจโดยคณะผู้วิจัย ทำให้ค้นพบว่า ข้อมูลการใช้น้ำ สถานการณ์น้ำ ประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ : สะท้อนสภาพปัญหาพื้นที่แห่งแล้ง : ภัยแล้ง

๓. รูปแบบในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห่งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยอาศัยบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการบริหารจัดการ

พบว่ารูปแบบในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห่งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการดำเนินการบริหารจัดการน้ำในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชน มีคณะกรรมการ มีระเบียบการใช้น้ำ มีการแสวงหาแนวทางร่วมกันในการบริหารจัดการ ระเบียบค่าบริการ อุปกรณ์มีเตอร์น้ำ ถ้าชำรุดเสียหายมีระบบสำรองค่าซ่อมแซมต่าง ๆ บริหารแหล่งกักเก็บน้ำดิบ ทั้งผิวดินและระบบน้ำใต้ดิน นำนวัตกรรม ใหม่ ๆ มาใช้ทดแทนระบบการใช้น้ำเชื้อเพลิง และระบบไฟฟ้า มาสู่พลังงานทางเลือก คือระบบ โซลาร์เซลล์ ฯลฯ

การบริหารจัดการน้ำในชุมชนมีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยอาศัยบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการบริหารจัดการ ซึ่งพบว่าพระสงฆ์และชุมชนสายยาวใช้หลักการบริหารจัดการ จากการทดลองปฏิบัติการและการสะท้อนสภาพปัญหา จากเวทีสรุปผลการทดลอง เสนอวิธีการแก้ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งนอกจากอาศัย การบริหารจัดการบูรณาการกับหลักความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับหลักพุทธธรรม ตามหลักการ ๓ อุมการณ์ ๕ วิธีการ ๖ แล้ว ชุมชนยังต้องร่วมมือในการจัดการปัญหาเรื่องน้ำด้วยหลัก ๒ ประการ คือ หลักภายใน กล่าวคือ คนในชุมชนต้องปรับวิถีชีวิต จำเป็นต้องปรับพฤติกรรมการใช้น้ำของชุมชนโดยยึดหลักประหยัด สมประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ และตระหนักถึงคุณค่าของน้ำที่ช่วยเหลือเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมกันหาวิธีผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาเติมให้เต็มอยู่ตลอดเวลา โดยใช้พลังของคนในชุมชนที่มีอยู่ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ส่วนหลักภายนอก คือ อาศัยซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขโดยทั้งในส่วน of หน่วยราชการองค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ที่สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการชลุดลอกเชื่อมต่อกับลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำ อ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย โดยชุมชนต้องช่วยกันในการดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ ทั้งในสถานการณ์เฉพาะหน้าระยะสั้นและระยะยาวต่อไปซึ่งการแก้ไขปัญหานี้โดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยการสร้างพลังเครือข่ายการเรียนรู้ให้มากที่สุด

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการ บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษา ชุมชนสายยาว ตำบลลูงเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ตำบลลูงเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลูงเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน ๓) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลูงเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน ผลการวิจัยพบว่า มีผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย สรุปได้ดังนี้

๑. ผลเชิงวิจัย ได้บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินงาน

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ปฏิบัติงานในภาคสนามจริง ๆ ตามแผน การสร้างเครื่องมือ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย การสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนาและระดมความคิดเห็นด้วยการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน ล้วนมีประโยชน์และก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ก่อให้เกิดบทเรียนและข้อค้นพบ ๑) การจัดทำผังชุมชน ๒) ผังทรัพยากร ๓) ผังเครือญาติ ๔) เส้นทางประวัติศาสตร์ ๕) ปฏิทินฤดูกาล ๖) ปฏิทินวัฒนธรรม ๗) การศึกษาดูงาน ๘) การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาดูงาน ๙) การทดลองปฏิบัติการ ๑๐) การสรุปผลการทดลองปฏิบัติการ ๑๑) การประมวลผลเพื่อนำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๑๒) การอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ ล้วนมีความจำเป็นต่อการวิจัยในครั้งนี้ เป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องอาศัย โอกาสและระยะเวลาในการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยที่ถูกต้อง ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างสมบูรณ์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑) คณะผู้วิจัย/ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้จากการใช้ข้อมูล บทเรียน ประสบการณ์ การศึกษาดูงาน รวมถึงการประสานงาน นำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการปัญหาร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการจัดการน้ำที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชน มีการประเมินการทำงานของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนความร่วมมือจากทีมติดตามประเมินผลจาก สกว. ในการคิดค้นและใช้เครื่องมือเพื่อทบทวนการทำงานและหาข้อจำกัด ที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งที่เป็นจุดแข็ง จุดที่ต้องปรับปรุงพัฒนาของคณะผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้อง มีการแบ่งบทบาทการทำงานให้มีความเหมาะสมกับบุคคล การทำงานเน้นความเป็นทีมมีการกระจายภารกิจลงพื้นที่และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การออกแบบการดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน อันนำไปสู่ข้อค้นพบใหม่เพื่อพัฒนาและยกระดับการทำงานของชุมชนท้องถิ่น ให้ได้รับยอมรับจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูล ชุดความรู้ ในการวางแผนการพัฒนาเรื่องน้ำของชุมชนในโอกาสต่อไป

๒) คณะผู้วิจัย ได้ประสบการณ์ใหม่ด้านการวิจัยชุมชน ทำให้เกิดผลพัฒนาด้านกระบวนการเรียนรู้และองค์ความรู้ มีการใช้เครื่องมือแบบเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่จริง การเก็บข้อมูล การสำรวจ

สภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ สายน้ำ โดยลงสำรวจด้วยตัวเอง ร่วมกันวิเคราะห์เชื่อมโยงกระบวนการ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล สภาพปัญหาสภาพพื้นที่ รวมถึงระบบนิเวศของพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูล นำไปสู่การแก้ปัญหา หรือทางทางเลือก จากการศึกษาดูงานจากพื้นที่ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการน้ำ

๓) ก่อให้เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงความร่วมมือ/แผนงานมีการทำงานร่วมกันระหว่าง คณะผู้วิจัย/ โครงการฯกับหน่วยงานท้องถิ่น พระสงฆ์ ในการพัฒนาแผนแล้วนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอ และแผนงานสู่ขององค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒. ได้เห็นผลเชิงพัฒนา

๒.๑.ด้านศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนสายยาว ถึงแม้ว่าจะมีการแยกชุมชนออกเป็น ๕ หมู่บ้านเพื่อให้ง่ายต่อการปกครองเป็น ๕ หมู่บ้าน ๓๓๑ ครัวเรือน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ง่ายต่อการปกครองและคล่องตัวก็ตาม แต่ด้วยความเป็นชุมชนที่ก่อร่างสร้างตัวจากความเป็นเครือญาติ มีบรรพบุรุษ ครอบครัวยุคเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล จึงทำให้ง่ายต่อการแก้ปัญหา จึงก่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมจากชุมชน เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส แปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน เพื่อเสริมแรงพัฒนาแก้ปัญหาาร่วมกัน มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในบริหารจัดการ พระสงฆ์และชุมชนสายยาวใช้หลักการบริหารจัดการ หลักความเชื่อและภูมิปัญญา บูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม คือหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวสืบต่อมาจากบรรพบุรุษที่ก่อตั้งชุมชนได้ มีปฏิญญาร่วมกัน ซึ่งปฏิญญาเหล่านี้ได้ยึดถือปฏิบัติส่งผ่านต่อมายังรุ่นลูกหลาน ส่งผลให้ชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านนี้ มีความรัก ความสามัคคีที่เป็นลักษณะเด่นสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้านจะร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนไปพร้อม ๆ กันในนามชุมชนสายยาว อันลักษณะ ๕ ใน ๑ เลย์ทีเดียว เป็นชุมชนที่ไม่มีใครนำใคร ไม่มีใครเด่นกว่าใคร แต่ละคนมีบทบาทความรับผิดชอบต่อชุมชนด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นผู้นำ เป็นผู้นำหลายด้าน ตามบทบาทหน้าที่ตามมติที่ประชุมมอบหมายกันไป เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำสตรี เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ตามสาขาการประกอบอาชีพต่าง ๆ มีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เน้นการทำงานเป็นกลุ่มตามฐานการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน มีความรักความสามัคคี ซื่อสัตย์ ขยันในการประกอบอาชีพและเป็นชุมชนที่พร้อมเปิดรับการเข้าไปพัฒนาจากทุกภาคส่วน ทำให้ชุมชนสายยาว เป็นฐานทุนชีวิตและวัฒนธรรม อันบ่งบอกถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นอาชีพที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนมายาวนาน อันเป็นคุณความดีที่ชุมชนได้ร่วมกันสืบมานับตั้งแต่อดีต ภายใต้ความเชื่อที่ว่า ชุมชนเป็นของทุกคน ต้องช่วยกันพัฒนา ช่วยกันตัดสินใจและร่วมรับผลแห่งการตัดสินใจร่วมกัน เป็นพลังของชุมชนที่ผนึกร่วมกันบริหารจัดการทุนชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

๒.๒. ด้านศักยภาพและการมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัย/คณะผู้วิจัย ในระยะแรกของการดำเนินงานวิจัย กลุ่มนักวิจัยที่มาจากคนกลุ่มที่มีความหลากหลาย เช่น กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มอาจารย์ กลุ่มนักวิชาการ ต้องใช้เวลาปรับตัวเข้าหากัน เพราะมีประเด็นมากมายทั้งเป้าหมายของการวิจัย ความเชื่อ ความเข้าใจ และการยอมรับร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ ที่หลากหลายจากพื้นฐานการศึกษา อาชีพ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ของแต่ละคนจากภายนอก

ทีมนักวิจัย/คณะผู้วิจัยเมื่อได้ร่วมกันดำเนินการร่วมกับชุมชนแล้ว ถือว่าเป็นโอกาสอันดีเป็นอย่างยิ่ง และได้ประสบการณ์ใหม่ด้านการวิจัยชุมชน ด้านการสร้างคามเข้มแข็งของทีมงานและความตื่นตัวของผู้คนในชุมชน ท้องถิ่นซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑) มีการประชุมชี้แจงและดำเนินการตามแผนงาน อันเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน มีการร่วมกันทำงานมาอย่างต่อเนื่อง มีความเป็นเอกภาพในการทำงานมีความกระตือรือร้นเอาใจจริงเอาใจ และมีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของทีมนักวิจัยขึ้นอย่างชัดเจน

๒) ได้ร่วมกับชุมชน ท้องถิ่นและเครือข่ายเพื่อแก้ทุกข์ให้กับคนในชุมชน เกิดการพัฒนาการเรียนรู้และยกระดับการปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหา จากกรณีศึกษาปัญหาเรื่องน้ำ

๓) ได้มีการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องการจัดทำฐานข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลนอกพื้นที่จากการศึกษาดูงาน เพื่อนำมาสู่วิธีการแก้ไขปัญหา สามารถสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานใหม่ ๆ ได้เพิ่มมากขึ้น

๔) ได้พัฒนาการเรียนรู้ในการพัฒนาท้องถิ่น การจัดทำข้อมูลให้มีความชัดเจน ครอบคลุมและหลากหลายประเด็น เป็นระบบมากขึ้น เช่น การเพิ่มเติมการจัดเก็บข้อมูลในประเด็นการใช้ น้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค การเกษตร ข้อมูลเกี่ยวกับผู้รู้ พระสงฆ์ /ปราชญ์ชาวบ้าน ความรู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น หรือ ข้อมูล ที่เกิดกรณีน้ำหลากและน้ำแล้ง เป็นต้น

๒.๓. สาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลง โดยสรุป

๑. นักวิจัยที่เป็นนักวิชาการ ได้เกิดการเรียนรู้ที่จะปรับตัว และทำงานร่วมกัน เพื่อชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

๒. ชุมชนมีความสนใจในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และการดำเนินกิจกรรมตามแผน มากขึ้น คนในชุมชนที่มีความเข้าใจในโครงการ มีการอธิบาย ขยายความ บอกต่อ และนำไปปฏิบัติ เพื่อสร้างองค์ความรู้วิธีการแก้ปัญหาด้วยการวิจัยมากขึ้น

๓. มีการพัฒนาและยกระดับการติดตามและสรุปบทเรียนโดยคณะทำงานโครงการฯ ผู้ประสานงานและทีมวิทยากรจาก สกว. ให้ความสำคัญในการติดตามและสรุปบทเรียนการทำงานอย่างต่อเนื่อง การลงพื้นที่เพื่อติดตามสนับสนุนและการให้ข้อคิดเห็นเพื่อกระตุ้นและสร้างกำลังใจ อย่างสม่ำเสมอ

๓. บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัย : สภาพและสาเหตุของปัญหาจากการวิเคราะห์

จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์ สภาพบริบทพื้นที่ ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำ ทำให้ค้นพบสภาพปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค ในชุมชนสายยาว สามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ ปัญหาหลัก เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับชุมชน ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑.บทเรียนที่ได้จากปัญหาซึ่งเกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ

๕.๓.๒.บทเรียนที่ได้จากปัญหาการขาดแคลนน้ำ น้ำไม่เพียงพอ

๕.๓.๓.บทเรียนที่ได้จากปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง

๕.๓.๔ .บทเรียนที่ได้จากปัญหาที่มาจากในพื้นที่ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพียงพอ

เมื่อกล่าวโดยสรุป ก็คือ ข้อมูลการใช้ น้ำ สถานการณ์น้ำ ประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ : สะท้อนสภาพปัญหาพื้นที่แห้งแล้ง : ภัยแล้ง

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
คำนำ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ช
สารบัญ	ฎ
สารบัญตาราง	ฐ
สารบัญกราฟ/แผนภูมิ	ฒ
สารบัญแผนผัง	ด
สารบัญภาพประกอบ	ต
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๒
๑.๓ วัตถุประสงค์	๒
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๒
๑.๕ ขั้นตอนการวิจัย	๓
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๗ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๔
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบทบาทพระสงฆ์และชุมชน	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการและการมีส่วนร่วม	๑๗
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม	๒๙
๒.๔ แนววิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓๔
๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย	๓๘
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๓๙
๓.๑ ขอบเขตการวิจัย	๓๙
๓.๒ ขั้นตอนการวิจัย	๓๙
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย	๔๐
๓.๔ กิจกรรมการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล	๔๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๔๗
๓.๖ ผลการดำเนินกิจกรรม/รายงานกระบวนการวิจัย	๔๘

บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๑๐๘
๔.๑ สภาพบริบทชุมชน	๑๐๘
๔.๒ ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชน	๑๒๑
๔.๓ บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอน ทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำ	๑๓๙
๔.๔ บทเรียนและข้อค้นพบ	๑๔๔
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๑๕๐
๕.๑ ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์	๑๕๐
๕.๒ ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากการวิจัย	๑๖๑
๕.๓ บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัย : สภาพและสาเหตุ ของปัญหาจากการวิเคราะห์	๑๖๕
๕.๔ ปัญหาและอุปสรรค	๑๖๙
๕.๕ ข้อเสนอแนะ	๑๖๙
บรรณานุกรม	๑๗๒
ภาคผนวก	๑๑๘
ภาคผนวก ก รายงานภาพกิจกรรม	๑๑๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ แผนงานบริหาร/กิจกรรมการดำเนินงานโครงการระยะที่ ๑	๔๒
๓.๒ แผนงานบริหาร/กิจกรรมการดำเนินงานโครงการระยะที่ ๒	๔๓
๓.๓ แสดงชื่อหมู่บ้าน ชื่อผู้ปกครอง และตำแหน่งผู้ปกครอง	๖๔
๓.๔ แสดงประเภทการใช้ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในชุมชนสายยาว	๖๔
๓.๕ แสดงข้อมูลจำนวนโรงเรียน จำนวนผู้เรียน และจำนวนครู	๖๗
๓.๖ แสดงข้อมูลชื่อวัด และชื่อหมู่บ้าน ในชุมชนสายยาว	๖๘
๓.๗ แสดงข้อมูลหมู่บ้าน ประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว	๖๙
๓.๘ แสดงข้อมูลระบบประปาหมู่บ้าน ต่อจำนวน ประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว	๗๑
๓.๙ แสดงข้อมูลแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรและใช้ผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน ต่อจำนวนประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว	๗๒
๓.๑๐ เปรียบเทียบการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคของชุมชนสายยาว ทั้ง ๕ หมู่ ช่วงปี ๒๕๕๕-๒๕๕๘	๘๔
๓.๑๑ เปรียบการปริมาณน้ำที่มี กับปริมาณน้ำที่ถูกนำมาใช้เพื่อการอุปโภคของชุมชนสายยาว เฉพาะปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘	๘๕
๔.๑ แสดงชื่อหมู่บ้าน ชื่อผู้ปกครอง และตำแหน่งผู้ปกครอง	๑๑๐
๔.๒ แสดงประเภทการใช้ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในชุมชนสายยาว	๑๑๑
๔.๓ แสดงข้อมูลจำนวนโรงเรียน จำนวนผู้เรียน และจำนวนครู	๑๑๕
๔.๔ แสดงข้อมูลชื่อวัด และชื่อหมู่บ้าน ในชุมชนสายยาว	๑๑๕
๔.๕ แสดงข้อมูลหมู่บ้าน ประชากรและครัวเรือนของชุมชนสายยาว	๑๑๖
๔.๖ แสดงข้อมูลระบบประปาหมู่บ้าน ต่อจำนวนประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว	๑๑๘
๔.๗ แสดงข้อมูลแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรและใช้ผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน ต่อจำนวน ประชากรและครัวเรือนของชุมชนสายยาว	๑๒๐
๔.๘ เปรียบเทียบการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคของชุมชนสายยาวทั้ง ๕ หมู่บ้าน ช่วงปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙	๑๓๓

- ๔.๙ เปรียบการปริมาณน้ำที่มีกับปริมาณน้ำที่ถูกนำมาใช้เพื่อการอุปโภค ๑๓๓
 ของชุมชนสายยาว เฉพาะปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙
- ๔.๑๐ สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขาดแคลนน้ำ ๑๓๕
- ๕.๑ เปรียบเทียบการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคของชุมชนสายยาวทั้ง ๕ หมู่บ้าน ๑๕๖
 ช่วงปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙
- ๕.๒ เปรียบการปริมาณน้ำที่มีกับปริมาณน้ำที่ถูกนำมาใช้เพื่อการอุปโภค ๑๕๗
 ของชุมชนสายยาว เฉพาะปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙
- ๕.๓ สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขาดแคลนน้ำ ๑๕๗

สารบัญแผนภูมิ/กราฟ

[illegible]

๔.๓	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗, ๘ และ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือนมกราคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖	๑๒๘
๔.๔	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือนมกราคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖	๑๒๘
๔.๕	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗, ๘ และ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือนมกราคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗	๑๒๙
๔.๖	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือนมกราคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗	๑๒๙
๔.๗	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗, ๘ และ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘	๑๓๐
๔.๘	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือนมกราคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘	๑๓๐
๔.๙	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗, ๘ และ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือนมกราคม ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙	๑๓๑
๔.๑๐	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือนมกราคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙	๑๓๑
๔.๑๑	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗, ๘ และ ๑๖ สรุปรวมรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙	๑๓๒
๔.๑๒	แสดงสถิติการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ ๑๐ สรุปรวมรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙	๑๓๒
๔.๑๓	แสดงสถิติสรุปภาพรวมการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว ทั้ง ๕ หมู่บ้าน ๓๗๑ ครัวเรือน รวมวัด ๒ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง สรุปรวมรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙	๑๓๓

แผนผังที่	สารบัญแนผนผัง	หน้า
๒.๑	แสดงกรอบแนวนคิการวิจัย	๓๘
๓.๑	โครงสร้างคณะกรรการบรหิการจัการน้ำชุนชนสายยาว	๗๗
๔.๑	โครงสร้างคณะกรรการบรหิการจัการน้ำชุนชนสายยาว	๑๒๕

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
๓.๑ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้แทนชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการเสนอโครงการ	๔๘
๓.๒ ระดมแนวคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค้นหาคณะทำงานทีมวิจัย	๔๙
๓.๓-๕ ประชุมแนะนำงานวิจัยสู่ชุมชน เตรียมพร้อมเพื่อจัดทำโครงการ และการทำงานร่วมกับชุมชน	๕๐
๓.๖-๗ พิจารณาสภาพปัญหา/ทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชน ร่างข้อเสนอโครงการลงสำรวจพื้นที่ประชุมร่วมกับชุมชน	๕๑
๓.๘-๙ นำโครงการเสนอสู่เวทีประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการ	๕๒
๓.๑๐-๑๑ บรรยายการนำเสนอโครงการสู่เวทีประชุมพิจารณา ข้อเสนอโครงการ	๕๓
๓.๑๒-๑๓ ประชุมเตรียมความพร้อมคณะทำงานทีมวิจัย คณะทำงานโครงการวิจัย	๕๔
๓.๑๔-๑๕ บรรยายการประชุมเตรียมความพร้อมคณะทำงานทีมวิจัย คณะทำงานโครงการวิจัย	๕๕
๓.๑๖-๑๗ ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจการทำงานร่วมกับชุมชน	๕๖
๓.๑๘-๑๙ บรรยายการประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจ การทำงานร่วมกับชุมชน	๕๗
๓.๒๐-๒๑ จัดอบรมการสร้างเครื่องมือและวางแผนเก็บข้อมูลร่วมกับทีมวิจัย	๕๗
๓.๒๒-๒๓ บรรยายการจัดอบรมการสร้างเครื่องมือและวางแผนเก็บข้อมูล ร่วมกับทีมวิจัย	๕๘
๓.๒๔-๒๕ บรรยายการเก็บรวบรวมข้อมูล การค้นหาความรู้พื้นฐาน สภาพบริบทต่าง ๆ ของชุมชน	๕๙
๓.๒๖-๒๗ ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนค้นหาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนใน การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ ในการบริหารจัดการน้ำ	๖๐

๓.๒๘-๒๙	เวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน	๖๑
๓.๓๐-๓๑	บรรยากาศการนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน	๖๑
๓.๓๒	แผนที่ ตั้งชุมชนสายยาว	๖๓
๓.๓๓	แปลงนาข้าว อาชีพหลักดั้งเดิมของประชาชนในชุมชนสายยาว	๖๕
๓.๓๔	แปลงไร่อ้อย อาชีพใหม่กำลังมาแรงของประชาชนในชุมชนสายยาว	๖๖
๓.๓๕-๓๖	สระหลวงและระบบประปาชุมชน	๗๐
๓.๓๗	สระหลวง แหล่งพักน้ำสำหรับการผลิตน้ำประปาสำหรับชุมชน	๗๑
๓.๓๘-๓๙	แหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรและ ใช้ผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน	๗๒
๓.๔๐	แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร(ห้วยตาแป้น)	๗๓
๓.๔๑	สระหลวงแหล่งน้ำผิวดินสำหรับการผลิตน้ำประปาสำหรับชุมชน	๗๖
๓.๔๒	แสดงภาพขณะบรรจุน้ำดื่มที่ชุมชนซื้อนำมาบริโภค	๘๖
๓.๔๓-๔๔	วัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน	๘๙
๓.๔๕-๔๖	ศาลารักษ์หรือศาลาตาปู่ประจำสระน้ำตามหลักความเชื่อ และหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น	๙๑
๓.๔๗	พื้นที่วัดสำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำและสร้างระบบประปาชุมชน	๙๒
๓.๔๘	เวทีอบรมการเขียนรายงานความก้าวหน้า และจัดทำรายงานความก้าวหน้า	๙๓
๓.๔๙	บรรยากาศเวทีอบรมการเขียนรายงานความก้าวหน้า และจัดทำรายงานความก้าวหน้า	๙๔
๓.๕๐	เวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้า (ระยะที่ ๑)	๙๔
๓.๕๑-๕๒	ศึกษาดูงานศูนย์เพชรพิมาย ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา	๙๖
๓.๕๓-๕๔	ศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำศูนย์การเรียนรู้บ้านเตย ตำบลกระเบื้องใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา	๙๖
๓.๕๕-๕๖	เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาดูงาน	๙๗
๓.๕๗-๕๘	แปลงทดลองปลูกข้าวไร้น้ำน้อยแต่ให้ผลมาก ณ ศูนย์การเรียนรู้เพชรพิมาย	๙๙
๓.๕๙-๖๐	ความอุดมสมบูรณ์ของแปลงนาข้าวและแหล่งน้ำ บ้านเตย	๑๐๐
๓.๖๑	การบริหารจัดการน้ำ /แหล่งน้ำ บ้านเตย	๑๐๑
๓.๖๒-๖๓	สภาพแหล่งน้ำธรรมชาติและอุปกรณ์เปิดปิดระบบส่งน้ำ	๑๐๔

๓.๖๔-๖๕	เวทีนำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๑๐๖
๓.๖๖-๖๗	เวทีนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์และมอบอุปกรณ์ทดลองให้ชุมชน สำหรับบริหารจัดการน้ำ	๑๐๗
๔.๑	นำเสนอสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมสู่ชุมชน	๑๐๘
๔.๒	ลักษณะทางกายภาพ : แผนที่ ตั้งชุมชนสายยาว	๑๐๙
๔.๓	แผนที่ตำบลถลุงเหล็ก	๑๑๑
๔.๔	แปลงนาข้าว อาชีพหลักดั้งเดิมของประชาชนในชุมชนสายยาว	๑๑๒
๔.๕	แปลงไร่อ้อย อาชีพใหม่กำลังมาแรงของประชาชนในชุมชนสายยาว	๑๑๔
๔.๖-๗	สระหลวงและระบบประปาชุมชน	๑๑๗
๔.๘	สระหลวง แหล่งพักน้ำสำหรับการผลิตน้ำประปาสำหรับชุมชน	๑๑๘
๔.๙-๑๐	แหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรและใช้ผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน	๑๑๙
๔.๑๑	แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร (ห้วยตาแป้น)	๑๒๐
๔.๑๒	สระหลวงแหล่งน้ำผิวดินสำหรับการผลิตน้ำประปาสำหรับชุมชน	๑๒๓
๔.๑๓	ประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ	๑๒๔
๔.๑๔	แสดงภาชนะบรรจุน้ำดื่มที่ชุมชนซื้อนำมาบริโภค	๑๓๖
๔.๑๕-๑๖	วัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน	๑๔๑
๔.๑๗-๑๘	ศาลอารักษ์หรือศาลตาปู่ประจำสระน้ำตามหลักความเชื่อ และหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑๔๒
๔.๑๖	วัด พื้นที่วัดสำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำและสร้างระบบประปาชุมชน	๑๔๔
๕.๑	แสดงภาชนะบรรจุน้ำดื่มที่ชุมชนซื้อนำมาบริโภค	๑๕๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีชุมชนอยู่ ๕ หมู่บ้าน มีพื้นที่ ๕ ตารางกิโลเมตร ที่ดินทางการเกษตร ๗,๓๕๔ ไร่ ที่อยู่อาศัย ๓๕๒ ไร่ ที่สาธารณะประโยชน์ ๖๙ ไร่ ป่าชุมชน ๑๘๘ ไร่ มีแหล่งน้ำ ๕ แห่ง ที่ตั้งอาณาเขตโดยรอบ ทิศเหนือจรดบ้านหนองผักแว่น หมู่ที่ ๕ ตำบลลุงเหล็ก ทิศใต้จรดตำบลกลันทา อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ทิศตะวันออกจรดบ้านลุงเหล็ก หมู่ ๑ ตำบลลุงเหล็ก ทิศตะวันตกจรดตำบลพระครู อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนสายยาวเดิมเป็นชุมชนที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรมตามฤดูกาลและมีระบบนิเวศของชุมชนที่เอื้อต่อการพึ่งพาในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนที่หมุนเวียนใช้ได้ตลอดทั้งปี และมีป่าเบญจพรรณที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชาวบ้านในการดำรงชีวิต ซึ่งการดำรงวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมสืบต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ โดยยังมีการสืบสานภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมาอย่างต่อเนื่อง แต่ปัจจุบันชุมชนสายยาวกลับมีวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ ภายใต้สังคมที่ผสมผสานระหว่างเก่ากับใหม่ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางศาสนาที่ผู้คนเริ่มขาดศีลธรรมในการดำเนินชีวิตและลดถอยเสื่อมลง กำลังก้าวสู่ภาวะการขาดความสมดุลระหว่างคน สังคมและธรรมชาติ ผู้คนเริ่มแย่งชิงทรัพยากรทางธรรมชาติ โดยไม่สนใจศีลธรรมและละทิ้งภูมิปัญญาที่ยังคงมีคุณค่าและความดีงามโดยไม่รู้ตัว ซึ่งบรรพบุรุษได้สะสมองค์ความรู้และสืบทอดมาจนหมดสิ้น ในที่สุดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยใช้เป็นหลักในการดำเนินวิถีชีวิตก็จะถูกละเลยไปจนเกือบหมด คนในชุมชนจึงตกอยู่ในสภาวะขาดความเชื่อมั่นในการพึ่งภูมิปัญญา ในการแก้ปัญหาของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบทางกายภาพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่รวมถึงภูมิปัญญาที่ต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ วิถีชีวิตที่ดีงามในอดีตค่อย ๆ ลดลง อีกทั้งชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำไร่นา ซึ่งแหล่งน้ำที่มีอยู่มีเพียง ๕ แห่ง เป็นจำนวนที่มีน้อยและมีใช้อย่างจำกัด และแหล่งน้ำยังอยู่ห่างไกลจากชุมชน ลำบากต่อการจัดการนำเอามาใช้ในพื้นที่เกษตรกรรมและบริโภคและในปัจจุบันเทคโนโลยีก็มีราคาแพงจนเกินไปที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาลงทุนในชุมชน ซึ่งการจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขทั้งในส่วนของหน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาได้

ดังนั้น ชุมชนจึงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำและพระสงฆ์มาเป็นผู้ชี้แนวทางในการจัดการทรัพยากรน้ำในมุมมองของพระพุทธศาสนาและการแก้ปัญหาแหล่งน้ำในพื้นที่ โดยการนำหลักธรรมคำสอนของ

พระพุทธศาสนาปรับเปลี่ยน เนื่องจากพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรน้ำ ของคนไทยทั้งใน ด้านศาสนธรรม พิธีกรรมและศาสนบุคคลที่เป็นผู้นำความศรัทธา มีวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดี งามและเป็นผู้สั่งสอนศีลธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและต้องมี มาตรการในการแก้ไขปัญหาหระยะยาวและป้องกัน โดยให้ความสนใจต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้เข้า มามีส่วนร่วมในการแก้ไขวิกฤตทรัพยากรน้ำ เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

๑.๒ คำถามวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ตั้งคำถามการวิจัยในครั้งนี้ไว้ดังต่อไปนี้

บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง ชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์

คณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชน สายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทาง พระพุทธศาสนาปรับเปลี่ยนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับตอบวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว ข้างต้น คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) โดยเน้นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ตลอดการศึกษา เอกสารในลักษณะการวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ด้านเนื้อหา โครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของ ชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักวิถีพุทธแบบบูรณาการ ครอบคลุมประเด็นสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของ ชุมชนสายยาว บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนมีการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสาย ยาว และ บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาปรับเปลี่ยนใน การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัด บุรีรัมย์

๑.๔.๒ ด้านพื้นที่ ดำเนินการในพื้นที่ ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๕ ขั้นตอนการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

๑.๕.๑ ขั้นเตรียมการ เน้นการประชุมเตรียมความพร้อมคณะทำงานที่วิจัยและประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจการทำงานร่วมกับชุมชน

๑.๕.๒ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยจัดอบรมการสร้างเครื่องมือและวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับทีมวิจัย ศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ค้นหาหลักธรรมและบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับทีมวิจัยและคนในชุมชน เพื่อสรุปผล วิเคราะห์ผลเบื้องต้น จัดเวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน เข้าร่วมเวทีอบรมการเขียนรายงานความก้าวหน้าและเขียนความก้าวหน้าและเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้า

๑.๕.๓ ขั้นทดลองปฏิบัติการ ศึกษาดูงาน เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการดูงาน ร่วมเวทีอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ ทดลองนำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ประชุมสรุปผลการทดลองปฏิบัติการนำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สรุปและรายงานผล

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เกี่ยวกับการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ หลักพุทธธรรม หมายถึง “ธรรมะ” หรือ “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” ที่ทรงค้นพบ คือ หลักการแห่งความจริงอันเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยมีอยู่เดิมโดยตัวของมันสะท้อนของมัน สะท้อนให้เห็นว่าแม้พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นมาในโลกหรือไม่ก็ตามความจริงอันเป็นสัจจะ ก็ยังดำรงอยู่ตามธรรมดาและเป็นไปอย่างนั้นตลอดกาล อันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับการนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการน้ำของชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้เป็นผู้มีบทบาทในการทำหน้าที่สื่อระหว่างพระพุทธศาสนากับประชาชน เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่มีระหว่างวัดกับชุมชน โดยทำหน้าที่ เทศนา ปาฐกถา บรรยายธรรม หรือจัดอบรมประชาชนในชุมชน มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ตามวาระและโอกาสต่าง ๆ การเกื้อกูลสนทนา สอดแทรกธรรมะ ในกิจนิมนต์ในงานบุญพิธี ทานพิธี กุศลพิธีทั้งที่วัดหรือที่ประชาชนจัดขึ้นในสถานที่และโอกาสต่าง ๆ ส่งผลให้ มีการเรียนรู้คัมภีร์อันเป็นหลักธรรมคำสอน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับบุคคลในสังคม เพื่อให้มีปรัชญาชีวิตแบบเดียวกัน มีการประพฤติตามหลักศีลธรรม ช่วยให้บุคคลในสังคมมีแนวปฏิบัติแบบเดียวกัน มีการประกอบพิธีกรรม เป็นการส่งเสริมให้บุคคลในสังคมมีโอกาสทำงานร่วมกัน เป็นกลไกของการรวมกลุ่มเข้าด้วยกัน เป็นการจัด

มงคลพิธี การทำบุญในวาระต่าง ๆ เป็นต้น ในชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๖.๒ บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลกระทำหรือปฏิบัติเมื่อเข้าดำรงตำแหน่งตามสถานภาพนั้น ๆ โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองและตามความคาดหวังในตำแหน่งอาชีพที่ครองอยู่ในชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๖.๓ พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจ ณ วัดในชุมชนสายยาว ทั้ง ๒ วัด ซึ่งเป็นหลักในการพัฒนาชุมชนโดยการนำคำสอนของพระพุทธศาสนา มาพัฒนาคนในพื้นที่ในชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๖.๔ ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่รวมตัวกัน มีการสังสรรค์ใกล้ชิด และมีความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้ง โดยมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ต้นกำเนิดเดิม หรือสายใยของคนในชุมชนหรือมีศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกและทัศนคติที่ผูกพันให้รวมเข้าเป็นกลุ่มและอยู่อาศัยในเขตพื้นที่ ละแวกบ้าน หมู่บ้านในชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๖.๕ พื้นที่แหล่งเลี้ยง หมายถึง พื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำในการอุปโภคและบริโภค รวมทั้งสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรมทำไร่ทำนา อันเนื่องมาจาก มีแหล่งน้ำไม่เพียงพอและมีข้อจำกัดและแหล่งน้ำธรรมชาติยังอยู่ห่างไกลจากชุมชนสายยาวตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๖.๖ การบริหารจัดการ หมายถึง หมายถึงชุดของหน้าที่ต่างๆ ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร ในอีกแนวหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายขององค์กรจากการทำงานร่วมกัน โดยใช้บุคคลและทรัพยากรอื่นๆ หรือเป็นกระบวนการออกแบบและรักษาสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำงานร่วมกันในกลุ่มให้ บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๗ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

คณะผู้วิจัยได้กำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ไว้ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ผลการวิจัย

๑) ได้ข้อมูลสภาพบริบทของตนเอง สถานการณ์ และปรากฏการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งเลี้ยงชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๒) ได้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งเลี้ยงของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓) ได้รูปแบบในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งเลี้ยงชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยอาศัยบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการบริหารจัดการ

๑.๗.๒ ผลเชิงพัฒนา

๑) นำผลการศึกษาไปปรับใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการแก้ไข
ปัญหาการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งน้ำของจังหวัดบุรีรัมย์ได้

๒) เกิดนักวิจัยชาวบ้านที่มีความสามารถในการคิดและวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ
อย่างน้อย ๗ คน

๓) เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน

๔) หน่วยงานท้องถิ่น เช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล ภาควิชาครีฑ์ในพื้นที
สามารถที่จะนำรูปแบบและแนวทางการปรับใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาปรับใช้
เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของตนเองได้

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งกรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งของชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ในบทนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตการวิจัย

ในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับตอบวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) โดยเน้นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ตลอดจนการศึกษาเอกสารในลักษณะการวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๓.๑.๑ ด้านเนื้อหา โครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักวิถีพุทธแบบบูรณาการ ครอบคลุมประเด็นสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งของชุมชนสายยาว บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งของชุมชนสายยาว และ บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓.๑.๒ ด้านพื้นที่ ดำเนินการในพื้นที่ ชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓.๒ ขั้นตอนการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

๓.๒.๑ ขั้นเตรียมการ เน้นการประชุมเตรียมความพร้อมคณะทำงานที่วิจัยและประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจการทำงานร่วมกับชุมชน

๓.๒.๒ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยจัดอบรมการสร้างเครื่องมือและวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับทีมวิจัย ศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ค้นหาหลักธรรมและบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับทีมวิจัยและคนในชุมชน เพื่อสรุปผล วิเคราะห์ผลเบื้องต้น จัดเวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน เข้าร่วมเวทีอบรมการเขียนรายงานความก้าวหน้าและเขียนความก้าวหน้าและเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้า

๓.๒.๓ ขั้นทดลองปฏิบัติการ ศึกษาดูงาน เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการดูงาน ร่วมเวทีอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ ทดลองนำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ประชุมสรุปผลการทดลองปฏิบัติการนำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สรุปและรายงานผล

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย มี ๓ แบบ คือ แบบบันทึกเอกสาร แบบบันทึกการสังเกต และ แบบสัมภาษณ์ การได้มาของเครื่องมือแต่ละแบบมีดังนี้

๓.๓.๑ แบบบันทึกเอกสาร คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบบันทึกขึ้นมาเพื่อใช้สำหรับบันทึกการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร โดยในแบบบันทึกจะมีประเด็นของรายละเอียดเกี่ยวกับการบันทึกการค้นคว้านี้ คือ ชื่อผู้อ่านและบันทึก ชื่อเอกสารที่บันทึกและเนื้อหาที่พบ รวมทั้งแบบบันทึกผลสรุปจากการประชุมกลุ่มระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓.๓.๒ แบบสังเกต คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบบันทึกขึ้นมาเพื่อใช้ในการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓.๓.๓ แบบสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบบันทึกขึ้นมาเพื่อใช้บันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓.๔ กิจกรรมการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยและใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ ระยะที่ ๑ กิจกรรมที่ตั้งไว้

เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย โดยเกิดประโยชน์ต่อชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ บรรลุตามวัตถุประสงค์ ที่วางไว้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดกิจกรรมการวิจัยเบื้องต้นไว้ดังต่อไปนี้

๓.๔.๑.๑ ก่อนเตรียมการ

๑. ระดมแนวคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค้นหาคณะทำงาน ทีมวิจัย
๒. ประชุมเตรียมพร้อมเพื่อจัดทำโครงการและการทำงานร่วมกับชุมชน
๓. ลงสำรวจพื้นที่ประชุมร่วมกับชุมชนพิจารณาสภาพปัญหา
๔. เวทีประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการ
๕. ลงนามสัญญารับทุนอุดหนุนการวิจัย

๓.๔.๑.๒ ขั้นเตรียมการ

๖. ประชุมทีมเตรียมความพร้อมคณะทำงานทีมวิจัย/คณะทำงานโครงการวิจัย
๗. ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจการทำงานร่วมกับชุมชน

๓.๔.๑.๓ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล การค้นหาความรู้พื้นฐานสภาพบริบทต่าง ๆ

๘. จัดอบรมการสร้างเครื่องมือ และวางแผนการเก็บข้อมูลร่วมกับทีมวิจัย
๙. ศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ค้นหาหลักธรรมและบทบาทของพระสงฆ์ และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับทีมวิจัยและคนในชุมชน และร่วมกันสรุปผล วิเคราะห์ผลเบื้องต้น
๑๐. จัดเวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน
๑๑. เข้าร่วมเวทีอบรมการเขียนรายงานความก้าวหน้าและจัดทำรายงานความก้าวหน้า
๑๒. เวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้า

๓.๔.๒ ระยะที่ ๒

๑๓. ศึกษาดูงาน
 ๑๔. เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาดูงาน
 ๑๕. ทดลองปฏิบัติการ
 ๑๖. ประชุมสรุปผลการทดลองปฏิบัติการ
 ๑๗. นำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 ๑๘. เวทีอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์
 ๑๙. เวทีนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์
- โดยนำเสนอรายละเอียดเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๓.๑ แผนงานบริหาร/กิจกรรมการดำเนินงานโครงการระยะที่ ๑

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผู้ปฏิบัติ/ ผู้เข้าร่วม	ขั้นตอน การวิจัย
๑.รับเอกสาร / สัญญาโครงการ	เพื่อให้ทีมวิจัยรับทราบแนวทางปฏิบัติตามเงื่อนไข สัญญา	หน.โครงการ	ขั้น เตรียมการ
๒. รับเอกสาร/ การรับเงิน (โอน เข้าบัญชี) จาก สกว.	เพื่อแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงินให้กับ โครงการ	หน.โครงการ	
๓. ออกหนังสือ นัดประชุมทีม วิจัย/คณะทำงาน โครงการ	เพื่อสร้างความเข้าใจหลักเกณฑ์และวิธีการ ดำเนินการตามโครงการวิจัย	หน.โครงการ	
๔.ประชุมทีม วิจัย/คณะทำงาน โครงการ (๓.๑)	เพื่อให้ทีมวิจัยเกิดความเข้าใจในขอบเขตงานวิจัย แบ่งภาระงาน มอบหมายหน้าที่การปฏิบัติงาน ตาม บทบาทหน้าที่ทีมวิจัยในการปฏิบัติหน้าที่ใน โครงการวิจัย	ทีมวิจัย คณะทำงาน/ วิทยากร	
๕. ออกหนังสือ เชิญผู้แทนชุมชน	เพื่อเชิญผู้แทนชุมชนเข้าร่วมประชุม	พระอธิการประดิษฐ์ (หน.โครงการร่วม) เชิญผู้แทนชุมชน จำนวน ๖๕ คน	
๖.จัดประชุม ชี้แจงเพื่อสร้าง ความเข้าใจ ร่วมกับชุมชน (๓.๒)	เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจในขอบเขตงานวิจัย ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ ค้นหาความหมายของคำว่า หลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ท้องถิ่นโดยมิติของชุมชน ทบทวนเป้าหมายร่วมกัน พร้อมทั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ ทำความเข้าใจ ในกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างการมี ส่วนร่วม ทีมวิจัยและประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจ แนวทางการดำเนินงานร่วมกัน	ทีมวิจัย คณะทำงาน/ วิทยากร (๑๕ + ๖๕ = ๘๐)	
๗. เวทีอบรม สร้างเครื่องมือ และวางแผนเก็บ ข้อมูล ร่วมกับทีมวิจัย (๓.๓)	เพื่อจัดทำเครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยและทดสอบ ความเที่ยงตรงและสามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลใน พื้นที่ได้จริง การแตกกรอบเนื้อหาการเก็บข้อมูลที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์โครงการ ออกแบบเครื่องมือในการจัดเก็บ ข้อมูล ทีมวิจัยสามารถนำเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล วิจัยและผ่านกระบวนการทดสอบความเที่ยง ตรง สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้จริง	ทีมวิจัย/ คณะทำงาน/ วิทยากร (๘+๔ +๒ = ๑๔) (ผู้บริหารโครงการ พัฒนารูปแบบ/ ชุด โ ค ร ง ก า ร ร ับ ผิ ด ข อ บ วิทยากร	

๘. เก็บข้อมูล (ลงพื้นที่ชุมชน) (๓.๔)	เพื่อ ๑) ศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ๒) ค้นหาหลักธรรมและ ๓) บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ ๔) การบริหารจัดการน้ำ โดยเก็บข้อมูลบริบทชุมชนและภูมิเวศด้านการดูแลและการจัดการบริหารน้ำด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จากอดีตถึงปัจจุบัน โดยรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ๑) หลักธรรม ๒) หลักศรัทธาความเชื่อ ๓) หลักภูมิปัญญา ๔) หลักการจัดการและการบริหาร ทีมวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากข้อมูลสภาพบริบทชุมชนและภูมิเวศด้านการดูแลและการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จากอดีตถึงปัจจุบันเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อไป	ทีมวิจัย/ คณะทำงาน/ วิทยากร (๘+๔+๒ = ๑๔) (ผู้บริหารโครงการ พัฒนารูปแบบ/ ชุดโครงการ รับผิดชอบ วิทยากร)	ขั้นเก็บ รวบรวม ข้อมูล
๙. จัดเวที นำเสนอข้อมูลสู่ ชุมชน (๓.๕)	เพื่อให้ชุมชนได้รับข้อมูลและร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของการได้มาซึ่งข้อมูล เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนผ่านเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ทีมวิจัย/ คณะทำงาน/ วิทยากร (๑๕ + ๖๕ = ๘๐)	
๑๐. เวทีอบรม การเขียนรายงาน ความก้าวหน้า (๓.๖)	เพื่อให้ทีมวิจัยในโครงการสามารถที่จะเขียนรายงานความก้าวหน้าได้และสามารถนำความรู้ที่ผ่านการอบรมมาใช้ในการเขียนรายงานความก้าวหน้าของโครงการที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยสามารถดำเนินการจัดทำรายงานความก้าวหน้า ได้ตามตามรูปแบบและเงื่อนไขภายในกรอบระยะเวลาที่กำหนด	ทีมวิจัย/ คณะทำงาน (๘+๔ = ๑๒)	
๑๑. จัดเวที นำเสนอรายงาน ความก้าวหน้า (๓.๗) (ระยะที่ ๑ ครั้งที่ ๑)	เพื่อให้ทีมวิจัย/คณะทำงาน/วิทยากร ทีมวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาและเพิ่มเติมข้อมูลในรายงาน พี่เลี้ยง (ผู้บริหารโครงการชุด) ได้รับทราบข้อมูล พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ	(๑๕ + ๔๕ = ๖๐)	

ตารางที่ ๓.๒ แผนงานบริหาร/กิจกรรมการดำเนินงานโครงการระยะที่ ๒

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผู้ปฏิบัติ/ ผู้เข้าร่วม	ขั้นตอน การวิจัย
๑. รับเอกสาร ที่ นร ๖๒๑๐/ ๗๕๑/๒๕๖๐ ลว ๒ มิถุนายน ๒๕๖๐	เพื่อให้ทีมวิจัยรับทราบการเห็นชอบในหลักการการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา(งวดที่ ๑)	หน.โครงการ ทีมวิจัย (๘)	ขั้น เตรียมการ ระยะที่ ๒

๒. รับเอกสาร/ การรับเงิน (โอน เข้าบัญชี) จาก สกว. ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐	เพื่อแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงินให้กับ โครงการ งวดที่ ๒	หน.โครงการ	ขั้น เตรียมการ ระยะที่ ๒
๓.ออกหนังสือนัด ประชุมทีมวิจัย/ คณะกรรมการ โครงการ	เพื่อสร้างความเข้าใจหลักเกณฑ์และวิธีการ ดำเนินการตามโครงการวิจัยระยะที่ ๒ งวดที่ ๒	หน.โครงการ	ขั้น เตรียมการ ระยะที่ ๒
๔.ประชุมทีมวิจัย/ คณะกรรมการ โครงการ	เพื่อให้ทีมวิจัยเกิดความเข้าใจในขอบเขตงานวิจัย แบ่งภาระงาน มอบหมายหน้าที่การปฏิบัติงาน ตาม บทบาทหน้าที่ที่ทีมวิจัยในโครงการวิจัยระยะ ที่ ๒ งวดที่ ๒	ทีมวิจัย คณะกรรมการ/ วิทยากร (๘)	ขั้น เตรียมการ ระยะที่ ๒
๕. ศึกษาดูงาน (๓.๘)	เพื่อไป ๑) ศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ๒) ค้นหาบทบาทชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ โดย ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนและภูมินิเวศด้านการดูแล และการจัดการบริหารน้ำด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากอ อดีตถึงปัจจุบัน ในพื้นที่ที่ไปศึกษาดูงาน ทั้งข้อมูล เบื้องต้นจากข้อมูลสภาพบริบทชุมชนและภูมินิเวศ ด้านการดูแลและการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ เพื่อนำบทเรียนมาปรับใช้ในการดำเนินการวิจัยใน ขั้นตอนต่อ ๆ ไป	ทีมวิจัย คณะกรรมการ/ วิทยากร/ผู้แทน ชุมชน (๑๐)	ขั้นทดลอง ปฏิบัติการ
๖.จัดเวทีสรุป วิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาดูงาน (๓.๙)	เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูลที่ได้จากการไปศึกษา ดูงาน ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลบริบทชุมชนและภูมิ นิเวศด้านการดูแลและการจัดการบริหารน้ำด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จากอดีตถึงปัจจุบัน โดย รวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ๑) หลักธรรม ๒)หลักคติความเชื่อ ๓) หลักภูมิปัญญา๔) หลักการจัดการและการบริหาร ทีมวิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลเบื้องต้น จากข้อมูลสภาพบริบทชุมชนและภูมินิเวศด้านการ ดูแลและการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากอดีตถึงปัจจุบันในพื้นที่ที่ไปศึกษาดูงานเพื่อนำมา เป็นแนวทางและปรับใช้ในชุมชนสายยาวต่อไป	ทีมวิจัย คณะกรรมการ/ วิทยากร/ผู้แทน ชุมชน (๘ + ๖๐ = ๖๘)	

การติดตามการเขียนรายงานวิจัย	เพื่อติดตามการเขียนรายงานการวิจัยในโครงการ และเสนอแนะปรับปรุงรายงานให้ทีมวิจัยสามารถที่จะเขียนรายงานวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ตามตามรูปแบบและเงื่อนไขและสามารถออกแบบการทดลองปฏิบัติการได้ภายในกรอบระยะเวลาที่กำหนด	วิทยากร สกว. ทีมวิจัย คณะทำงาน	
๗. ทดลองปฏิบัติการ (๓.๑๐)	ครั้งที่ ๑ วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐ เพื่อ ๑) สำรวจระบบเก็บกักน้ำและระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ ๒) ทดสอบระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๗ และ หมู่ที่ ๑๖	ทีมวิจัย คณะทำงาน/ วิทยากร/ผู้แทน ชุมชน (๘ + ๖๐ = ๖๘)	ชั้นทดลอง ปฏิบัติการ
	ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐ เพื่อ วัดแรงดันของระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐		
	ครั้งที่ ๓ วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๐ เพื่อ ๑) ทดสอบระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ ๒) วัดแรงดันของระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๗ และ หมู่ที่ ๑๖		
๘. เวทีประชุมสรุปผลการทดลองปฏิบัติการ (๓.๑๑)	เพื่อให้ชุมชนได้รับข้อมูลและร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของการได้มาซึ่งข้อมูล อันเกิดจากกระบวนการ มีส่วนร่วมในชุมชนผ่านการทดลองปฏิบัติการ โดยอาศัยระบบและอุปกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชน และอุปกรณ์ที่จัดหาเพิ่มเติม	ทีมวิจัย/ คณะทำงาน/ วิทยากร (๘ + ๓๐ = ๓๘)	
๙. นำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (๓.๑๒)	๑) เพื่อให้ทีมวิจัยในโครงการได้นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นด้าน ๆ ทั้งในเชิงสถิติ ภาพรวม บทเรียนต่าง ๆ ที่ค้นพบ ๒) ประชาชนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถแลกเปลี่ยนมุมมอง ความคิดเห็นและเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ได้ตลอดเวลา	ทีมวิจัย/ คณะทำงาน (๘ + ๑๐๐ = ๑๐๘)	
๑๐. เวทีอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ (๓.๑๓)	เพื่อให้ทีมวิจัยในโครงการมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ถูกต้องทั้ง รูปแบบระเบียบวิธี และเนื้อหาการนำเสนอ เพื่อรายงานต่อ สกว.ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด	วิทยากร สกว. ทีมวิจัย (๘)	

๑๑.เวทินำเสนอ รายงานฉบับ สมบูรณ์ (๓.๑๔)	๑) เพื่อให้ทีมวิจัยในโครงการได้นำเสนอผลการวิจัย โดยยกระดับการนำเสนอข้อมูลงานวิจัยของทีมวิจัย เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการและ สอดคล้องกับความถนัดของนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น ๒) เพื่อประเมินผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการ ปรับปรุงรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	ทีมวิจัย/ คณะทำงาน (๘+๖๐ = ๖๐)	
๑๒.จัดทำรายงาน (๓.๑๕)	เพื่อจัดทำรายงานนำเสนอ สกว.และหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ทีมวิจัย/ คณะทำงาน	
๑๓.เวทีพิจารณา รายงาน ความก้าวหน้า ฉบับสมบูรณ์ (๓.๑๖)	เพื่อนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อโครงการชุด และสกว.	ทีมวิจัย/ คณะทำงาน ผู้บริหาร โครงการชุด ทีมวิทยากร สกว.	

หมายเหตุ กำหนดการนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมและสถานการณ์ความเป็นจริงของพื้นที่

๓.๔.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย โดยเกิดประโยชน์ต่อชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ บรรลุตามวัตถุประสงค์ ที่วางไว้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยและใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

๑) ใช้แบบบันทึกเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีบันทึกข้อมูลดังนี้ ชื่อผู้อ่าน ชื่อเอกสารที่ค้น และ เนื้อหาที่พบ โดยย่อความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม บันทึกโดยถอดข้อความเป็นข้อความของผู้วิจัยเอง คัดลอกข้อความแล้วทำอัญประกาศ ซึ่งจะกระทำเมื่อข้อความนั้นอยู่ในเกณฑ์ดังต่อไปนี้ คือ เป็นข้อความสำคัญมาก เป็นข้อความที่จะมีการพิสูจน์หรือทดสอบข้อเท็จจริง เป็นข้อความที่ผู้วิจัยต้องการอ้างอิงสนับสนุนความคิดเห็นของตนเอง เป็นข้อความที่เขียนไว้ดีมาก ถ้อยคำสำนวนกะทัดรัดชัดเจนซึ่งจะถอดความเป็นภาษาของผู้วิจัยเองซึ่งอาจทำได้ไม่ดีเท่าเดิม รวมทั้งผลสรุปจากการประชุมกลุ่มระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห่งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๒) ใช้แบบสังเกต ในการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห่งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓) ใช้แบบสัมภาษณ์ ในการบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ข้าราชการ ผู้นำชุมชน และ กลุ่มชน เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห่งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ คือ

๓.๕.๑ สภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้วิธีวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Analysis)

๓.๕.๒ ศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งน้ำของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้วิธีวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Analysis)

๓.๕.๓ บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งน้ำของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้วิธีวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Analysis)

๓.๖ ผลการดำเนินงานกิจกรรม/รายงานกระบวนการวิจัย

๓.๖.๑ กิจกรรมก่อนการดำเนินการวิจัย

๑) เตรียมพร้อมในเบื้องต้น

นักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้สภาพปัญหากับผู้แทนชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการเสนอโครงการแล้วนำมาระดมแนวคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณาจารย์เจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เพื่อค้นหาผู้สนใจร่วมทีมวิจัยกับชุมชน เมื่อค้นพบผู้สนใจและร่วมทีมวิจัยแล้วทีมวิจัยลงพื้นที่ประชุมแนะนำงานวิจัยสู่ชุมชน เตรียมพร้อมเพื่อจัดทำโครงการและการทำงานร่วมกับชุมชน ประชุมเพื่อเตรียมวิธีการทำงานร่วมกับชุมชน ลงสำรวจพื้นที่ประชุมร่วมกับชุมชนพิจารณาสภาพปัญหา/และร่วมกันทบทวนความเป็นมาของชุมชน ปัญหาที่เคยเกิดขึ้น จุดเด่น และของดีในชุมชนโดยกลุ่มคนที่สนใจการทำงานเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง มีข้อสงสัย เกิดเป็นคำถามและประเด็นต่าง ๆ เช่น การจัดทำผังชุมชน ผังทรัพยากร ผังเครือญาติ เส้นทางประวัติศาสตร์ ปฏิทินฤดูกาล ปฏิทินวัฒนธรรม การสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนากลุ่ม ล้วนมีความจำเป็นต่อการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องอาศัย โอกาสและระยะเวลาในการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยที่ถูกต้อง ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างสมบูรณ์โดยการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนอย่างหลากหลาย อาชีพ เป็นต้น เพื่อจัดทำร่างข้อเสนอโครงการ โดยแบ่งเป็นเวทีย่อยต่างๆ มีประเด็นการพูดคุยเพื่อเตรียมการดังนี้

ภาพที่ ๓.๑ พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้แทนชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการเสนอโครงการ

- ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้แทนชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการเสนอโครงการ

ข้อค้นพบ : แรงบันดาลใจ

จากการที่ได้ลงพื้นที่ เพื่อพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้สภาพปัญหากับผู้แทนชุมชนสายยาว ได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีทั้งหัวหน้าทีมและคณะทำงานชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ๑) นายวชิรพงศ์ ยืนสุข บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ ๒) นายปาน เงินไทย บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ ๓) นายอุดมพันธ์ เถลิงลาภ บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ ๔) นายแสวง จำปาแดง บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ ๕) นางบุษบา สองสีดา บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ๖) นางพัฒนาวดี กิตติพันธ์ บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓

พบว่า ในปัจจุบัน ชุมชนสายยาวมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในบริหารจัดการเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการ และสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่ บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ ๒) ด้านโฮมสเตย์ในชุมชนสายยาว กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ๓) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนสายยาว มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิต การตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ ภายใต้กรอบ วิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นสังคมแห่งสันติสุข พัฒนาทุกภารกิจโดยหลักบูรณาการสืบสานวัฒนธรรมของชาติ ส่งเสริม ศาสตร์เทคโนโลยี สนับสนุนเกษตรอินทรีย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชนสู่หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์” จากวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของชุมชนสายยาว จึงส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในด้าน การท่องเที่ยว มีความสะดวกสบายในด้านเส้นทางคมนาคม วิถีชีวิตของชุมชนสายยาว จึงได้รับ

การส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งที่สร้างรายได้ให้ชุมชนและสร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยววิถีชีวิตให้กับจังหวัดบุรีรัมย์

ในขณะเดียวกันชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ไร่ทำนา รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค เพื่อรองรับภารกิจทั้ง ๓ ดังกล่าว และแหล่งน้ำยังอยู่ห่างไกลจากชุมชน ลำบากต่อการจัดการน้ำเอามาใช้ ซึ่งแหล่งน้ำที่มีอยู่ เป็นจำนวนที่มีน้อยและมีใช้อย่างจำกัด ประกอบในปัจจุบันอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งระบบเทคโนโลยี ก็มีราคาแพงจนเกินไปที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาลงทุนในชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขทั้งในส่วนของหน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้

ภาพที่ ๓.๒ ระดมแนวคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค้นหาคณะทำงาน ทีมวิจัย

- ณ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ระดมแนวคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค้นหาคณะทำงาน ทีมวิจัย

ผู้ร่วมอุดมการณ์ : ทีมงานวิจัย

หลังจากที่ได้ลงพื้นที่เพื่อพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้สภาพปัญหากับผู้แทนชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการเสนอโครงการแล้วนำมาระดมแนวคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณาจารย์เจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เพื่อค้นหาผู้สนใจร่วมทีมวิจัยกับชุมชน เมื่อค้นพบผู้สนใจและร่วมทีมวิจัยและกำหนดการงานความรับผิดชอบโครงการ ซึ่งประกอบด้วย ๑) นายปิยวัฒน์ คงทรัพย์ อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ หัวหน้าโครงการ ๒) พระอธิการประดิษฐ์ อุตตโม/สุนทอง นิสิตศิษย์เก่าวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผู้แทนพระสงฆ์ในชุมชน หัวหน้าโครงการร่วม ๓) นายปณณรัชฎ์ ภาสดาปิยสวัสดิ์ นักวิจัยวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ทีมวิจัย ๔) นายวชิรพงศ์ ยืนสุข ผู้แทนชุมชนทีมวิจัย

๕) นายปาน เงินไทย ผู้แทนชุมชน ทิมวิชัย ๖) นางสาวฉวีวรรณ ยอดสีมา บรรณารักษ์ ห้องสมุด วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ทิมวิชัย ๗) พระสุเชษฐา จันทมโม/สะอาดเอี่ยม ศิษย์เก่าวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ทิมวิชัย ๘) นายอุดมพันธ์เถลิงลาภ ผู้แทนชุมชน ทิมวิชัย ๙) พระมหาประเสริฐ สุเมธ/เพชรศรี นักจัดการงานทั่วไป วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผู้ช่วยทิมวิชัย ๑๐) พระก้าน กนตวณโณ/อะโรคา นักวิชาการคอมพิวเตอร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผู้ช่วยทิมวิชัย ๑๑) นายรุ่งสุริยา หอมวัน อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผู้ช่วยทิมวิชัย ๑๒) นางสาวขวัญสุตา ศรีสุข บรรณารักษ์ ห้องสมุด วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผู้ช่วยทิมวิชัย โดยได้รับความกรุณาจากคณะทำงานผู้ประสานวิจัยท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ๑) นายณัฐพงศ์ ธีรกรัตน์ธรรมมา อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เป็นวิทยากรแนะนำโครงการวิจัยเบื้องต้น ๒) นางสาวนพพรช ประวันรัมย์ นักวิจัยท้องถิ่น เป็นผู้ช่วยวิทยากร ๓) นางสาวสมาพร มังคลัง อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เป็นผู้ช่วยวิทยากร

เมื่อค้นพบผู้สนใจและร่วมทิมวิชัยแล้ว ทิมวิชัยลงพื้นที่ประชุมแนะนำงานวิจัยสู่ชุมชน เตรียมพร้อมเพื่อจัดทำโครงการและการทำงานร่วมกับชุมชน ประชุมเพื่อเตรียมวิธีการทำงาน ร่วมกับชุมชน

ภาพที่ ๓.๓-๕ ประชุมแนะนำงานวิจัยสู่ชุมชน เตรียมพร้อมเพื่อจัดทำโครงการและการทำงานร่วมกับชุมชน

- ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว ประชุมแนะนำงานวิจัย สู่ชุมชน เตรียมพร้อมเพื่อจัดทำโครงการและการทำงานร่วมกับชุมชน

เปิดประเด็น : คำตอบอยู่ที่ชุมชน

เนื่องจาก ปัจจุบันอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งระบบเทคโนโลยี ก็มีราคาแพงจนเกินไปที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาลงทุนในชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขทั้งในส่วน of หน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้

เพื่อให้สถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำไร่นา รวมทั้งการอุปโภค และบริโภค ในการรองรับภารกิจทั้ง ๓ ของชุมชน สามารถดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์ตามกรอบวิสัยทัศน์และภารกิจของชุมชน จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำและพระสงฆ์ มาเป็นผู้ชี้แนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในมุมมองของพระพุทธศาสนาและการแก้ปัญหา แหล่งน้ำในพื้นที่ โดยการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ ผ่านพระสงฆ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความเชื่อความศรัทธาของคนไทยทั้งใน ด้านศาสนธรรม พิธีกรรมและศาสนบุคคลที่เป็นผู้นำ ในระบบความเชื่อของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะโดยการเอาวัดเป็นที่รวบรวมจุดความสนใจโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ชี้ทาง มีวัตรปฏิบัติ ที่เป็นแบบอย่างที่ดีงามและเป็นผู้สั่งสอนศีลธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนให้ตระหนักถึงความสำคัญ ของทรัพยากรและความภาคภูมิใจในความสามารถของชุมชนที่มีอยู่ ซึ่งการจัดการทรัพยากรน้ำ ในมุมมองของพระพุทธศาสนา พบว่าแหล่งน้ำในทุกแห่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชนและถือเป็น องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของระบบนิเวศ การรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ การพัฒนา ระบบบริหารจัดการน้ำจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนในชุมชน ร่วมกันรับผิดชอบเพื่อกำหนดมาตรการในการ แก้ไขปัญหาระยะยาวและป้องกัน โดยให้ความสนใจต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมใน การแก้ไขวิกฤตทรัพยากรน้ำเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

ภาพที่ ๓.๖-๗ พิจารณาสภาพปัญหา/ทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชน/ร่างข้อเสนอโครงการลงสำรวจพื้นที่ ประชุมร่วมกับชุมชน

- ณ ชุมชนสายยาว ลงสำรวจพื้นที่ประชุมร่วมกับชุมชนพิจารณาสภาพปัญหา/ ทบทวนปัญหาร่วมกับตัวแทนในชุมชน/ร่างข้อเสนอโครงการ

โดยความร่วมมือจากผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่รวมทั้งนิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประเด็น “คำตอบอยู่ที่ ชุมชน” เพื่อหาแนวร่วมหนุนเสริมการจัดเก็บและบันทึกข้อมูลเบื้องต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการ หารูปแบบในการบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างกลไก

การให้ชุมชนเพื่อเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากข้อมูลผ่านเวทีชุมชน ในการบ่มเพาะองค์ความรู้เพื่อการพิจารณาเลือกใช้อย่างเหมาะสม

การศึกษาบทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษา : ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแนวทางหนึ่งของการสร้างทางออกของปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการน้ำ ตามกระแสนิยมการบริโภคทางวัฒนธรรมที่สวนทางกับกระแสเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นบทบาทพระสงฆ์และชุมชนขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ตามสถานการณ์ผ่านข้อมูลจากการสะท้อนปัญหาในระดับพื้นที่จากการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สามารถนำไปใช้จริงบนพื้นฐานของการเสนอแนวทางที่เหมาะสมจากพื้นที่เป็นหลัก โดยร่วมกันพิจารณา ประเด็น

- ชื่อโครงการ/หลักการและเหตุผล
- วัตถุประสงค์/ความคาดหวังของโครงการครั้งนี้
- เป้าหมาย/ขั้นตอนการดำเนินงาน/แหล่งงบประมาณ
- ระยะเวลา สถานที่/จัดกิจกรรม

เมื่อได้ข้อสรุปร่วมกันระหว่างชุมชนและทีมวิจัยในประเด็น ชื่อโครงการ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ความคาดหวังของโครงการครั้งนี้ เป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินงาน แหล่งงบประมาณ ระยะเวลา สถานที่จัดกิจกรรม โดยเน้นวิธีการที่สามารถนำไปใช้จริงบนพื้นฐานของการเสนอแนวทางที่เหมาะสมจากพื้นที่เป็นหลัก ดังกล่าวแล้ว เพื่อนำเสนอสู่เวทีประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการต่อไป

ภาพที่ ๓.๘-๙ นำโครงการเสนอสู่เวทีประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการ

- ณ ห้อง ๒๒๔ ชั้น ๒ อาคารเรียนวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เวทีประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการ

พบแนวทาง : จากผู้ทรงคุณวุฒิ

โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

๑. รศ.ดร.ประสิทธิ์ คุณรัตน์	ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการ
กรมทรัพยากรน้ำ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๒. ผศ.ดร.สุวารี ศรีปุณณะ	ประธานหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์
๓. ผศ.ดร.บัญชา แก้วส่อง	ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาพที่ ๓.๑๐-๑๑ บรรยากาศการนำเสนอโครงการสู่เวทีประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการ

ข้อค้นพบ

ได้รับการชี้แนะจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วคณะทำงานที่มิวิจัยได้ทบทวนปรับเนื้อหาให้
สมบูรณ์เพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนต่อไป โดยกำหนดเป้าหมายทางคุณวิद्याสู่ชุมชน

- วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๘ ได้รับอนุมัติโครงการ/ลงนามในสัญญา
- วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘ เปิดบัญชีธนาคารกรุงไทย สาขาบึงกุ่มบุรีรัมย์
- วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ ได้รับเอกสารการตอบรับสัญญาโครงการวิจัย

๓.๖.๒ ผลของการดำเนินงานตามแผนกิจกรรม ระยะที่ ๑

ภาพที่ ๓.๑๒-๑๓ ประชุมเตรียมความพร้อมคณะทำงานทีมวิจัย/คณะทำงานโครงการวิจัย

๒) ระยะที่ ๑ ขั้นเตรียมการ

ขั้นเตรียมการประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้ ประชุมทีมเตรียมความพร้อมคณะทำงานทีมวิจัย/คณะทำงานโครงการวิจัย ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจการทำงานร่วมกับชุมชน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

- **ณ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์** ประชุมทีมเตรียมความพร้อมคณะทำงานทีมวิจัย/คณะทำงานโครงการวิจัย

เป็นเวลาประมาณ ๑๑ เดือน หลังจากหารือร่วมกันมาตั้งแต่วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๕๘ ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้แทนชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการหาแนวทางแก้สถานการณ์การบริหารจัดการน้ำ รวมทั้งหาวิธีการจัดทำและเสนอโครงการ ที่คนบางกลุ่มในชุมชนได้รู้จักกับ สกว. เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จนได้รับอนุมัติโครงการในเดือนธันวาคม ๒๕๕๘ แต่การนัดประชุมครั้งแรกนี้ เป็นการประชุมหลังจากได้รับเอกสารการตอบรับสัญญาโครงการวิจัย โดยมีประเด็นโดยสรุปดังนี้

ประเด็นการประชุม

ชี้แจงสัญญา โดยตัวแทนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คณะทำงานโครงการชุดการพัฒนาแบบแผนการแก้ไขปัญหามลพิษของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับนักวิจัยในชุมชน เป็นการย้ำความเข้าใจและกระบวนการทำงานว่าต่อไปจะมีกิจกรรมอย่างไร เบิกจ่ายตามโครงการอย่างไร และทบทวนเป้าหมายของโครงการให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๓.๑๔-๑๕ บรรยายภาพการประชุมเตรียมความพร้อมคณะทำงานทีมวิจัย/คณะทำงานโครงการวิจัย

สาระสำคัญ

- ชี้แจงสัญญา การดำเนินงานโครงการ และวิธีการเบิกจ่ายให้กับทีมวิจัย

■ ชี้แจงสัญญาและวิธีการเบิกจ่าย

ก่อนการประชุม ทีมงานวิจัยได้รับฟังการชี้แจงจากได้รับฟังคำแนะนำจาก นางสาวนพพรษ ประวันรัมย์ วิทยาการประจำโครงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรม ในพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น อธิบายเกี่ยวกับสัญญา และรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เกี่ยวข้องในสัญญาทั้งหมด ให้นักวิจัยเข้าใจบทบาท ที่มาของงบประมาณ และเงื่อนไขในการใช้จ่ายอย่างเป็นทางการ และสรุปอีกครั้งว่า มอบให้หัวหน้าโครงการวิจัยสำเนา สัญญาให้นักวิจัยคนละชุด เพราะนักวิจัยทุกคนมีชื่อในเอกสารแนบหมายเลข ๓ ที่จะนำไปใช้ในการ จัดทำแฟ้มผลงาน (Portfolio) ของตนเอง

นางสาวสมพร มั่งคั่ง วิทยาการ/ผู้ประสานงานโครงการชุดได้ชี้แจงเอกสารสำหรับการ เบิกจ่าย ประกอบด้วย

- ใบเสร็จรับเงินที่สมบูรณ์ ให้ใช้ชื่อคือ "โครงการวิจัย "
- ใบสำคัญรับเงิน จ่ายค่าตอบแทนและค่าจ้าง จ่ายค่าเดินทางบุคคลในทีม วิจัย จ่ายเงินให้บุคคลนอกทีมวิจัยทุกกรณี
- ใบรับรองแทนใบเสร็จรับเงิน กรณีวงเงินไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท เช่น ซื้อ สินค้าแล้วได้ใบเสร็จที่ไม่สมบูรณ์ กรณีเรียกเก็บใบเสร็จไม่ได้เช่น ซื้อจาก ตลาดสด

ข้อค้นพบ :

เกิดความเข้าใจในขอบเขตงานวิจัย แบ่งภาระงาน มอบหมายหน้าที่การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่วิจัยในการปฏิบัติหน้าที่ในโครงการวิจัย

จากการประชุมพบว่าทีมวิจัยมีความกระตือรือร้นในการทำงานและเป็นงานใหม่ที่ท้าทาย พร้อมทั้งกำหนดวันลงพื้นที่ เพื่อประชุมผู้เกี่ยวข้องและสร้างความเข้าใจการทำงานร่วมกับชุมชนต่อไป

ภาพที่ ๓.๑๖-๑๗ ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจการทำงานร่วมกับชุมชน

- ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจการทำงานร่วมกับชุมชน

สาระสำคัญ :

เพื่อค้นหานิยามความหมายของคำว่าหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นโดยมิติของชุมชน ทบทวนเป้าหมายร่วมกันพร้อมทั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินการทำความเข้าใจในกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ทีมวิจัยและประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน

คณะผู้วิจัย/ทีมวิจัย ได้รับความเมตตาเป็นอย่างสูง จาก **พระครูโสภณธรรมโมจิต เจ้าคณะอำเภอเมืองบุรีรัมย์** มาเป็นประธานและเปิดเวที โครงการวิจัย “บทบาทพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษา : ชุมชนสายยาวตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์” ในครั้งนี้ เพื่อเป็นกำลังใจแก่ทีมวิจัยในการดำเนินงานร่วมกับชุมชน อันเป็นการสนองงานพระพุทธเจ้า ด้านการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาวโลก

ภาพที่ ๓.๑๘-๑๙ บรรยายภาพประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจการทำงานร่วมกับชุมชน

ข้อค้นพบ : จากการประชุมในครั้งนี้

คณะผู้วิจัยได้ร่วมสร้างความรู้และความเข้าใจในขอบเขตงานวิจัยร่วมกับชุมชนในพื้นที่ ค้นหาความหมายของคำว่าหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นโดยมิติของชุมชน มีการทบทวนเป้าหมายร่วมกันพร้อมทั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ มีความเข้าใจในกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ทีมวิจัยและประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานร่วมกันยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๓.๒๐-๒๑ จัดอบรมการสร้างเครื่องมือและวางแผนเก็บข้อมูลร่วมกับทีมวิจัย

- ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว จัดอบรมการสร้างเครื่องมือและวางแผนเก็บข้อมูลร่วมกับทีมวิจัย

สาระสำคัญ :

เพื่อจัดทำเครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยและทดสอบความเที่ยงตรงและสามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้จริง การแตกกรอบเนื้อหาการเก็บข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการ ออกแบบเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยสามารถนำเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยและผ่านกระบวนการทดสอบความเที่ยงตรงสามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้จริง

คณะผู้วิจัย ได้รับความกรุณาเป็นอย่างสูง จาก ๑) นายณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา ผู้บริหารโครงการชุด ๒) นางสาวนวพรช ประวรรณรัมย์ วิทยากรโครงการชุด ๓) นางสาวสมาพร มังคลัง

ผู้ประสานงาน/วิทยากรโครงการชุด ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ความเข้าใจและแนะนำวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย ตลอดจนงาน

ภาพที่ ๓.๒๒-๒๓ บรรยากาศการจัดอบรมการสร้างเครื่องมือและวางแผนเก็บข้อมูลร่วมกับทีมวิจัย

ข้อค้นพบ : จากการประชุมในครั้งนี้

เป็นการประชุมร่วมทีมวิจัย/คณะทำงาน/วิทยากร(ผู้บริหารโครงการพัฒนารูปแบบ/ชุดโครงการ ซึ่งรับผิดชอบด้านวิทยากร)

พบว่าทีมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจการจัดทำเครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยและทดสอบความเที่ยงตรงมากขึ้น อาจสามารถนำความรู้ไปใช้ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้จริง การแตกกรอบเนื้อหาการเก็บข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการ ออกแบบเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล ทีมวิจัยสามารถนำเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยและผ่านกระบวนการทดสอบความเที่ยงตรงสามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้จริง

ทีมวิจัยนำเครื่องมือที่ผ่านการออกแบบ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยโดยประชาชนได้ร่วมกันถ่ายทอดข้อมูลสภาพบริบทพื้นฐานต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้ทีมวิจัยได้เก็บรวบรวมเป็นข้อมูลสำหรับการเขียนรายงานวิจัยต่อไป

๓) ระยะที่ ๑ ขึ้นเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาพที่ ๓.๒๔-๒๕ บรรยากาศการเก็บรวบรวมข้อมูล การค้นหาความรู้พื้นฐานสภาพบริบทต่าง ๆ ของชุมชน

• ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว เก็บข้อมูลชุมชน

สาระสำคัญ :

ศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ค้นหาหลักธรรมและบทบาทของพระสงฆ์และชุมชน ในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งน้ำ ชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับทีมวิจัยและคนในชุมชน และร่วมกันสรุปผล วิเคราะห์ผลเบื้องต้น

ข้อค้นพบ : จากการเก็บข้อมูลพบว่า

คณะผู้วิจัยได้พบเห็นสภาพทั่วไปของชุมชนพบว่า ในปัจจุบัน ชุมชนสายยาวมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในบริหารจัดการเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ ๒) ด้านโฮมสเตย์ในชุมชนสายยาว กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ๓) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนสายยาว มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นสังคมแห่งสันติสุข พัฒนาทุกภารกิจโดยหลักบูรณาการสืบสานวัฒนธรรมของชาติส่งเสริม ศาสตร์เทคโนโลยี สนับสนุนเกษตรอินทรีย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชนสู่หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์” จากวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของชุมชนสายยาว จึงส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในด้าน การท่องเที่ยว มีความสะดวกสบายในด้านเส้นทางคมนาคม วิถีชีวิตของชุมชนสายยาว จึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งที่สร้างรายได้ให้ชุมชนและสร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยววิถีชีวิตให้กับจังหวัดบุรีรัมย์

ในขณะเดียวกันชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำไร่นา รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค เพื่อรองรับภารกิจทั้ง ๓ ดังกล่าว และแหล่งน้ำยังอยู่ ห่างไกลจากชุมชน ลำบากต่อการจัดการน้ำเอามาใช้ ซึ่งแหล่งน้ำที่มีอยู่ เป็นจำนวนที่มีน้อยและมีใช้อย่างจำกัด ประกอบในปัจจุบันอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งระบบเทคโนโลยี ก็มีราคาแพงจนเกินไปที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาลงทุนในชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขทั้งในส่วน of หน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้

ภาพที่ ๓.๒๖-๒๗ ทีมวิจัยร่วมกับชุมชนค้นหาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำ

คณะผู้วิจัยจึงร่วมกับชุมชนค้นหาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากข้อมูลสภาพบริบทชุมชนและภูมิเนเวศด้านการดูแลและการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จากอดีตถึงปัจจุบัน แยกเป็นประเด็นศึกษา ดังนี้ ๑) หลักธรรม ๒) หลักความเชื่อ ๓) หลักภูมิปัญญา ๔) หลักการจัดการ/บริหาร เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อ ๆ ไป

ภาพที่ ๓.๒๘-๒๙ เวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

- ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว เวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

สาระสำคัญ :

เพื่อนำเสนอข้อมูลของชุมชน ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งผลสรุปจากการประชุมกลุ่มระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลกลองเหล็ก อำเภอบึงพลาญชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผ่านเครื่องมือวิจัยทั้งแบบบันทึก แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Analysis) นำมาเรียบเรียงเสนอให้ชุมชนได้รับข้อมูลและร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของการได้มาซึ่งข้อมูล เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนผ่านเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ภาพที่ ๓.๓๐-๓๑ บรรยากาศการนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

ข้อมูลที่นำเสนอคืนสู่ชุมชน ประกอบด้วยสภาพบริบทของชุมชน ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชน บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ โดยแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

ก. สภาพบริบทชุมชน

การศึกษาเกี่ยวกับสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมชุมชนสายยาว เป็นการค้นคว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพปัจจุบันของชุมชน เช่น ด้าน

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชน ด้านประชากรของชุมชน ด้านการให้บริการพื้นฐาน และด้านปัญหาของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเหล่านี้เป็นปัจจัยอย่างสำคัญต่อการบริหารจัดการน้ำให้ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนสายยาวในหัวข้อนี้คณะผู้วิจัยจึงได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๕ หัวข้อ คือ ๑) ด้านลักษณะทางกายภาพของชุมชน ๒) ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ๓) ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชน ๔) ด้านประชากรของชุมชน และ ๕) ด้านการให้บริการพื้นฐาน รายละเอียดแต่ละหัวข้อจะได้ศึกษาตามลำดับดังนี้

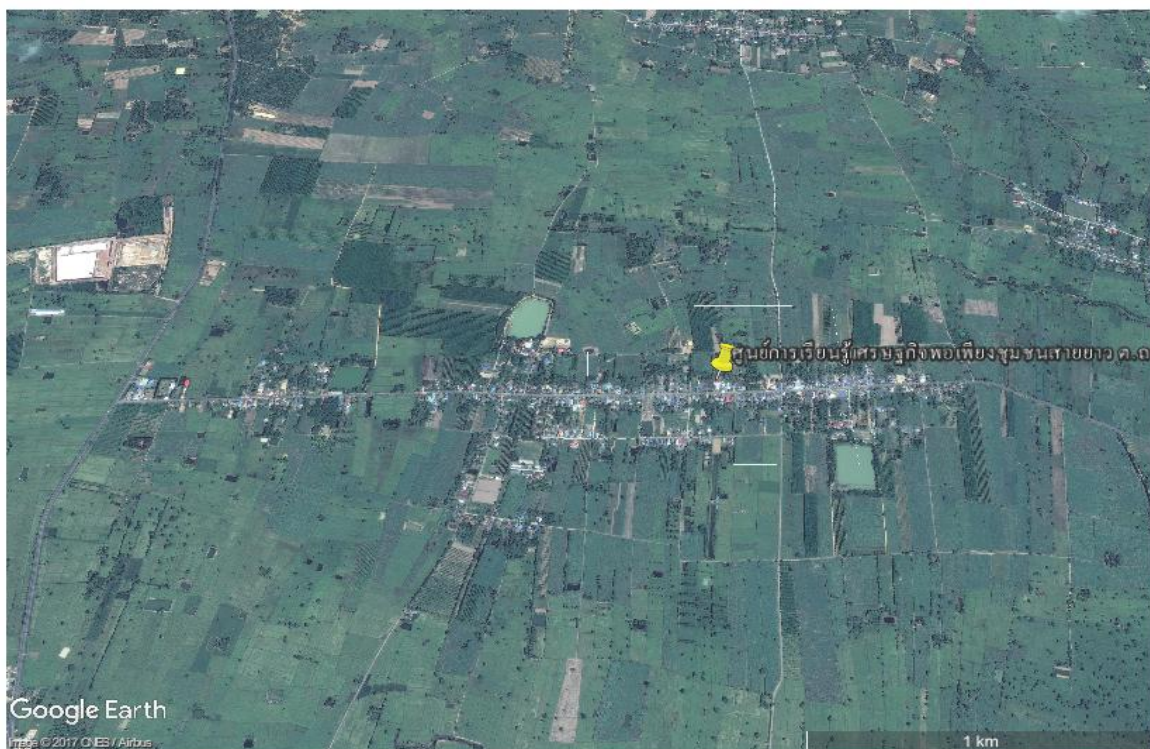
๑) ด้านลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเป็นสิ่งบ่งบอกให้เห็นถึงด้านรูปลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ ดังนั้น ลักษณะทางกายภาพของชุมชนสายยาวจึงเป็นสิ่งบ่งบอกให้ทราบถึงรูปลักษณ์ของชุมชนสายยาว เช่น ความเป็นมา สถานที่ตั้ง ภูมิประเทศ อาณาเขต จำนวนเนื้อที่ เป็นต้น การศึกษาในหัวข้อนี้คณะผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๕ หัวข้อ คือ ๑) ความเป็นมาของชุมชนสายยาว ๒) สถานที่ตั้งของชุมชนสายยาว ๓) ภูมิประเทศของชุมชนสายยาว ๔) อาณาเขตของชุมชนสายยาว และ ๕) จำนวนเนื้อที่ของชุมชนสายยาว รายละเอียดของแต่ละหัวข้อจะได้ทำการศึกษาตามลำดับดังนี้

๑.๑) ความเป็นมาของชุมชนสายยาว เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๓ ได้มีกลุ่มบุคคลจากอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์และจากอำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ รวม ๓๑ คนประกอบด้วย ๑) นายจันท สวัสดิ์ ๒) นายเพ็ญ พวงเพชร ๓) นายศิริ บุตรเพ็ชร ๔) นายดา บุญเชิด ๕) นายพิมพ์ บุญเชิด ๖) นายนนท์ บุญเชิด ๗) นายน้อย จำปาแดง ๘) นายชวน สาลี ๙) นายหมื่น ทวีสุข ๑๐) นายทวี ยืนสุข ๑๑) นายประพันธ์ ยืนสุข ๑๒) นายคุณ ทวีสุข ๑๓) นายเหมาะ สวัสดิ์ ๑๔) นายสุโข แก้วหล่อ ๑๕) นายสุข สวัสดิ์ ๑๖) นายคำ เถลิงลาภ ๑๗) นายเฮง สาลี ๑๘) นายเต็ม สาลี ๑๙) นายแก้ว เถลิงลาภ ๒๐) นายน้อม ดีจริง ๒๑) นายมา เจือจันทร์ ๒๒) นายดี บุตรดี ๒๓) นายมอน สมหวัง ๒๔) นายบัว ศรีสะไหล ๒๕) นายพา แก้วบุตรดี ๒๖) นายสุข แสนดี ๒๗) นายมี อบอุ่น ๒๘) นายพิมพ์ นันทพันธ์ ๒๙) นายอ่อน สามขา ๓๐) นายสอน ผลฤทธิ์ ๓๑) นายมีด ผมน้อย ได้พากันมาจับจองพื้นที่บริเวณ ที่มีป่าทึบ สภาพดินอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งน้ำที่เหมาะสมสำหรับการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและเป็นทำเลที่เอื้อต่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ จึงตัดสินใจลงหลักปักฐาน ณ ที่มีแหล่งน้ำ มีเครือข่ายขึ้นอยู่มากมาย ซึ่งปัจจุบันเรียกติดปากกันว่าหนองเครือ และได้ก่อตั้งเป็นหมู่บ้าน ต่อมาได้มีการขยายเป็น ๕ หมู่บ้านและมีชื่อทางราชการดังนี้ ๑) บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ๒) บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ ๓) บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ ๔) บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ ๕) บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖

ทั้ง ๕ หมู่บ้านนี้มีลักษณะเป็นชุมชนยาวติดต่อกันจากทิศตะวันตกถึงทิศตะวันออก กว่า ๓ กิโลเมตร โดยมีจุดเริ่มต้นจากบ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ และบ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ทั้ง ๕ หมู่บ้าน รวมเรียกว่าชุมชนสายยาว อันหมายถึง สายสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านที่ยังคงเหนียวแน่น เป็นเครือญาติ มีบรรพบุรุษ คุุณครอบครัวเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสาย

สัมพันธ์เชื่อมโยงกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล

ภาพที่ ๓.๓๒ แผนที่ ตั้งชุมชนสายยาว

ชุมชนสายยาวตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองบุรีรัมย์ไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๗ กิโลเมตร ตามเส้นทางหลวงสาย ๒๐๗๔ บุรีรัมย์ – พุทไธสง เลี้ยวขวาระหว่าง กม. ที่ ๑๔-๑๕ เลี้ยวขวา แยกด้านหน้า ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลกลุ่เหล็ก

๑.๒) สถานที่ตั้งของชุมชนสายยาว ทิศเหนือจรดบ้านหนองผักแว่น หมู่ที่ ๕ ตำบลกลุ่เหล็ก ทิศใต้จรดตำบลกลันทา อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ทิศตะวันออก จรดบ้านกลุ่เหล็ก หมู่ ๑ ตำบลกลุ่เหล็ก ทิศตะวันตกจรดตำบลพระครู อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๓) ภูมิประเทศของชุมชนสายยาว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีสภาพเป็นดินเหนียวปนทราย มีความลาดเทจากทางด้านทิศเหนือ ไปทางทิศใต้ เมื่อถึงฤดูฝนน้ำจะไหลลงสู่บริเวณลำห้วยตาแป้นและห้วยยาง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม อยู่ทิศใต้ของชุมชน

๑.๔) การแบ่งเขตการปกครองของชุมชนสายยาว มีหมู่บ้านทั้งหมด จำนวน ๕ หมู่ รวมกันเป็นชุมชนสายยาว สำหรับชื่อหมู่บ้าน ชื่อผู้ปกครอง และตำแหน่งผู้ปกครองของแต่ละหมู่บ้าน แสดงให้เห็นตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๓ แสดงชื่อหมู่บ้าน ชื่อผู้ปกครอง และตำแหน่งผู้ปกครอง

ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อผู้ปกครอง	ตำแหน่ง
หมู่ที่ ๓ บ้านโนนศิลา	นายวิวัฒน์ พวงเพชร	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๗ บ้านสำราญราษฎร์	นายปรีดา นันทพันธ์	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๘ บ้านเสม็ดราษฎร์	นายพุทธ สงนอก	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๑๐ บ้านหนองเครือ	นายสมอาจ สวัสดิ์	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๑๖ บ้านโนนสำราญ	นายบุญธง สาลี	ผู้ใหญ่บ้าน

๑.๕) จำนวนพื้นที่ของชุมชนสายยาว ชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีชุมชนอยู่ ๕ หมู่บ้าน มีพื้นที่ ๕ ตารางกิโลเมตร มีการจัดประเภทการใช้ที่ดิน ดังนี้ คือ เป็นที่พักอาศัย เป็นที่ทำการเกษตรกรรม สถานศึกษา ศาสนสถาน ป่าชุมชน ที่สาธารณะ และแหล่งน้ำ ประเภทการใช้ที่ดินดังกล่าวมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๓.๔ แสดงประเภทการใช้ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในชุมชนสายยาว

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวนไร่	ร้อยละ
ที่พักอาศัย	๓๕๒	๔.๓๖๐
เกษตรกรรม	๗,๓๕๔	๙๑.๐๙๓
สถานศึกษา	๑๒	๐.๑๔๘
ศาสนสถาน	๓๓	๐.๔๐๘
ป่าชุมชน	๑๙๘	๒.๔๕๒
ที่สาธารณะ	๖๙	๐.๘๕๔
แหล่งน้ำ	๕๕	๐.๖๘๑
รวม	๘,๐๗๓	๑๐๐

ที่มา : วชิรพงศ์ ยืนสุข.แผนที่ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว เฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี , ๒๕๕๙

๒) ด้านเศรษฐกิจของชุมชนสายยาว

อาชีพหลักของชุมชนสายยาว คือ การทำเกษตรกรรม ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร เช่น ทำไร่ไถ่ การทำนาข้าว ปลูกยางพารา ปลูกถั่ว ปลูกงา ปลูกข้าวโพด และมีการเลี้ยงสัตว์บ้าง ในขณะที่บริบทพื้นที่ของชุมชนเป็นพื้นที่แห้งแล้ง สภาพดินไม่อุ้มน้ำ เป็นปัญหาต่อการเพาะปลูก และยังมีปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำ ซึ่งถือเป็นปัญหาใหญ่ของชุมชนสายยาว สำหรับคนในชุมชนตำบลสายยาว มีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ คือ มีการผลิต การ

จำหน่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสินค้า ดังนั้นการศึกษาด้านเศรษฐกิจของชุมชนสายยาวขึ้นในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ หัวข้อคือ ๑) ด้านการผลิตสินค้าของชุมชนสายยาว ๒) การจำหน่ายแจกชุมชนสายยาว ๓) การบริโภคใช้สอยของชุมชนสายยาว แต่ละหัวข้อจะศึกษาตามลำดับดังนี้

ภาพที่ ๓.๓๓ แปลงนาข้าว อาชีพหลักดั้งเดิมของประชาชนในชุมชนสายยาว

๒.๑) ด้านการผลิตสินค้าของชุมชนสายยาว ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้ในการบริโภคภายในชุมชนเอง หากมีส่วนเกินก็จะนำออกมาขายเป็นรายได้เสริม ดังนั้น เมื่อจำแนกตามลักษณะของการประกอบอาชีพ จึงมี ๒ ประเภท คือ ๑) *การผลิตในกลุ่มอาชีพหลัก* คือ การทำเกษตรกรรม เช่น ทำไร่อ้อย การทำนาข้าว ปลูกยางพารา ปลูกถั่ว ปลูกงา ปลูกข้าวโพด ดังนั้นสินค้าที่ผลิตขึ้นได้ในกลุ่มอาชีพหลักส่วนใหญ่จึงเป็นผลผลิตที่มาจากภาคเกษตรกรรม เช่น อ้อย ข้าว ยางพารา ข้าวโพด ถั่ว เป็นต้น ๒) *การผลิตในกลุ่มอาชีพเสริม* เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้า การหีบอ้อย การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า *การเลี้ยงสัตว์* คือ สัตว์ที่นำมาเลี้ยงเป็นอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงกบ ในบ่อซีเมนต์ โดยจัดทำเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นทางเลือกในการเพิ่มรายได้ *การทอผ้า* คือ เมื่อว่างจากการทำการเกษตรกลุ่มแม่บ้านที่อยู่ในชุมชนส่วนหนึ่งมีการทอผ้าเพื่อนำมาใช้เอง และผลิตออกมาขาย และมีการรวมกลุ่มแม่บ้าน เป็นกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่หางกระรอก ผ้าพันคอ ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ผ้าขึ้นตีนแดง *การแปรรูป* เมื่อว่างจากการทำการเกษตรกลุ่มพ่อบ้านส่วนหนึ่งมีการแปรรูปอ้อย การหีบอ้อยเพื่อสกัดน้ำอ้อยจากต้นอ้อย นำเอาน้ำอ้อยที่ได้จากการหีบไปใส่ในกระทะเคี่ยวด้วยไฟร้อน ๆ เคี่ยวจนได้ที่จึงนำมาสู่กระบวนการแปรรูปเป็นน้ำตาลปึก เป็นต้น การผลิตกระถางซีเมนต์ เป็นการนำปูนซีเมนต์ ผสมทรายแล้วนำมามาคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วขึ้นรูปปั้น

เป็นกระถางซีเมนต์ สร้างการออกแบบสู่การสร้างเสริมรายได้ และมีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งของอาชีพเสริมของชุมชน

๒.๒) การจำหน่ายจ่ายแจกของชุมชนสายยาว มีการนำสินค้าที่ผลิตได้ออกจำหน่ายจ่ายแจกดังนี้ ๑) *ผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นกลุ่มอาชีพหลัก* เช่น อ้อย ข้าว ยางพารา ข้าวโพด ถั่วเขียว เกษตรกรจะนำอ้อย ไปขายให้กับโรงงานน้ำตาล ซึ่งมีการสนับสนุนกองทุนจากโรงงานโดยตรง ส่วนข้าวเป็นสินค้ารองลงมา เกษตรกรจะนำข้าวไปขายที่ โรงสีและยางพารา ก็จะมีโรงงานรับซื้อซึ่งมีอยู่ภายในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วน แตงโม ข้าวโพด ถั่วเขียว ฝรั่ง มันเทศ มะพร้าว มะม่วง เป็นต้น จะนำมาวางขายตามร้านค้าที่มีอยู่ภายในชุมชน และตามหน้าบ้านของแต่ละคน เป็นถนนคนเดินที่ยาวที่ยาวที่สุดในประเทศไทย กว่า ๓ กิโลเมตร ริมถนนสายหลัก ในชุมชนที่ทอดยาวจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก ๒) *การจำหน่ายจ่ายแจกผลผลิตในกลุ่มอาชีพเสริม* คือ *สินค้าประเภทปศุสัตว์* เช่น กบ ในบ่อซีเมนต์ จะมีพ่อค้าภายในชุมชนและนอกชุมชนมาติดต่อซื้อขายกับผู้เลี้ยงโดยตรงถึงครัวเรือนเมื่อตกลงราคากันได้ก็จะทำการซื้อขายกัน *สินค้าประเภทสิ่งทอ* เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าพันคอ ผ้าขึ้นตีนแดง จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม หรือเป็นของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว เป็นสินค้า OTOP *สินค้าประเภทแปรรูป* เช่น ผลิตภัณฑ์ผ้า ผลิตภัณฑ์น้ำอ้อย จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม หรือเป็นของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว เป็นสินค้า OTOP *สินค้าประเภทสิ่งประดิษฐ์* เช่น กระถางซีเมนต์ สำหรับปลูกไม้ดอกไม้ประดับ จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม รวมทั้งนำไปส่งตามร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น

ภาพที่ ๓.๓๔ แปลงไร่อ้อย อาชีพใหม่กำลังมาแรงของประชาชนในชุมชนสายยาว

๒.๓) การบริโภคใช้สอยของชุมชนสายยาว ได้กล่าวมาแล้วว่าการผลิตสินค้าในชุมชนสายยาว เมื่อจำแนกตามลักษณะของการประกอบอาชีพ มี ๒ ประเภท คือ ผลผลิตในกลุ่มอาชีพหลัก และ ผลผลิตในกลุ่มอาชีพเสริม ดังนั้น การบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชนในแต่ละประเภทยังมีดังต่อไปนี้

๑) การบริโภคใช้สอยสินค้าที่ผลิตได้จากกลุ่มอาชีพหลัก เช่น อ้อย ก็จะนำส่งโรงงานน้ำตาลที่โรงงานส่งเสริมอยู่ ข้าว ที่ผลิตได้ส่วนหนึ่งชุมชนจะเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือน และส่วนหนึ่งนำไปขายให้กับโรงสีที่รับซื้อข้าวในเขต จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วน แดงโม ข้าวโพด ถั่วฝักยาว ฝรั่ง มันเทศ มะพร้าว มะม่วง เป็นต้น จะนำมาวางขายตามร้านค้าที่มีอยู่ภายในชุมชน และตามหน้าบ้านของแต่ละคน เป็นถนนคนเดินที่ยาวที่ยาวที่สุดในประเทศไทย กว่า ๓ กิโลเมตร ริมถนนสายหลัก ในชุมชนที่ทอดยาวจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก ๒) การบริโภคใช้สอยผลผลิตในกลุ่มอาชีพเสริม เช่น สินค้าประเภทปศุสัตว์ คือ สินค้าประเภทปศุสัตว์ เช่น กบ ในบ่อซีเมนต์ จะมีพ่อค้าภายในชุมชนและนอกชุมชนมาติดต่อซื้อขายกับผู้เลี้ยงโดยตรงถึงครัวเรือนเมื่อตกลงราคากันได้ก็จะทำการซื้อขายกัน สินค้าประเภทสิ่งทอ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าพันคอ ผ้าขึ้นตีนแดง จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือคนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม หรือเป็นของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว เป็นสินค้า OTOP สินค้าประเภทแปรรูป เช่น ผลิตภัณฑ์ผ้า ผลิตภัณฑ์น้ำอ้อย จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม หรือเป็นของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว เป็นสินค้า OTOP สินค้าประเภทสิ่งประดิษฐ์ เช่น กระถางซีเมนต์ สำหรับปลูกไม้ดอกไม้ประดับ จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม รวมทั้งนำไปส่งตามร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น

๓) ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนสายยาว

ชุมชนสายยาว มีสถานศึกษา ศาสนสถาน วัฒนธรรมและจารีตประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นอยู่ในชุมชน คนในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นด้วยดีตลอดมา สำหรับในด้านการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนสายยาว คณะผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ หัวข้อ คือ ๑) ด้านการศึกษาชุมชนสายยาว ๒) ด้านศาสนาชุมชนสายยาว ๓) ด้านวัฒนธรรมชุมชนสายยาว แต่ละหัวข้อจะได้ทำการศึกษาตามลำดับดังนี้

๓.๑) ด้านการศึกษาชุมชนสายยาว ในพื้นที่ชุมชนสายยาว มีโรงเรียนจำนวน ๑ โรงเรียน ดังนี้

ตารางที่ ๓.๕ แสดงข้อมูลจำนวนโรงเรียน จำนวนผู้เรียน และจำนวนครู

ชื่อโรงเรียน	จำนวนนักเรียน	จำนวนครู
บ้านโนนศิลา	๙๙	๘
รวม	๙๙	๘

๓.๒) ด้านศาสนาในชุมชนสายยาว คนในชุมชนสายยาว นับถือศาสนาพุทธ โดยมีศาสนสถานของพระพุทธศาสนา จำนวน ๒ แห่ง คือ เป็นวัด จำนวน ๒ แห่ง รายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๓.๖ แสดงข้อมูลชื่อวัด และชื่อหมู่บ้าน ในชุมชนสายยาว

ชื่อวัด	ชื่อหมู่บ้าน
๑. วัดโนนศิลา หนองเครือ	หมู่ที่ ๓ บ้านโนนศิลา และ หมู่ที่ ๑๐ บ้านหนองเครือ
๒. วัดสำราญราษฎร์ โนนสำราญ	หมู่ที่ ๗ บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๘ บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๑๖ บ้านโนนสำราญ
รวม ๒ แห่ง	รวม ๕ หมู่บ้าน

๓.๓) วัฒนธรรมและจารีตประเพณีชุมชนสายยาว มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดิดามในท้องถิ่นหลากหลาย เนื่องจากชุมชนสายยาว คนในชุมชนนับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นวัฒนธรรมและจารีตประเพณีจึงเกี่ยวข้องกับการทำบุญในพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญเทศน์มหาชาติ ประเพณีสงกรานต์ ทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การแห่เทียนพรรษา การรักษาศีลอุโบสถ การทำบุญวันสารท การทำบุญกฐิน ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น อีกรงานบุญที่สำคัญและเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนสายยาว อันเป็นเครื่องบ่งบอกถึง สายสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านที่ยังคงเหนียวแน่น เป็นเครือญาติ มีบรรพบุรุษ คุจครอบครัวเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล คือ การทำบุญเบิกบ้าน หรือทำบุญหมู่บ้าน โดยจะจัดขึ้นในแรมสิบค่ำเดือนหก (แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๖) ซึ่งถือเป็นวันที่ชุมชนอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่นี่เป็นครั้งแรก ในวันดังกล่าวจะมีการก่อกองทราย เป็นเจดีย์ทรายที่หน้าบ้านของแต่ละครัวเรือนและที่วัด มีการปักธงชาติ ธงธรรมจักร ธงประจำชุมชนแล้วโยงด้ายสายสิญจน์จากแต่ละบ้านทุกหลังคาเรือนไปรวมกันที่วัดประจำหมู่บ้าน ถือเป็นการหลอมรวมจิตใจเป็นหนึ่งเดียว และถือว่เป็นการทำบุญหมู่บ้านครั้งใหญ่ในรอบปี เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัว การเชื่อมโยงด้ายสายสิญจน์ร่วมกันดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความเป็นเครือญาติ เป็นสมาชิกของชุมชนเดียวกัน ไม่แบ่งแยกกัน ทุกคนล้วนเป็นสมาชิกของชุมชนที่มารากเหง้ามาจากถิ่นฐานเดียวกัน อันเป็นความเหนียวแน่นในสายสัมพันธ์ของชุมชน ที่แม้แต่เขตการปกครองตามระเบียบราชการก็มีอาจแบ่งแยกได้

๔) ด้านหมู่บ้าน ประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว

สำนักงานทะเบียนอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ได้บันทึกข้อมูลไว้ว่า ณ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙ ชุมชนสายยาวมี มีประชากร จำนวนทั้งสิ้น ๑,๔๓๐ คน เป็นเพศชาย จำนวน ๗๐๔ คน เป็นเพศหญิง จำนวน ๗๒๖ คน มีครัวเรือน จำนวน ๓๗๑ ครัวเรือน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๗ แสดงข้อมูลหมู่บ้าน ประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว

หมู่ที่	บ้าน	จำนวนประชากร		รวม	จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง		
๓	บ้านโนนศิลา	๑๖๐	๑๕๗	๓๑๗	๘๕
๗	บ้านสำราญราษฎร์	๑๖๖	๑๗๔	๓๔๐	๘๘
๘	บ้านเสม็ดราษฎร์	๑๓๗	๑๓๗	๒๗๔	๗๕
๑๐	บ้านหนองเครือ	๑๔๒	๑๓๗	๒๗๙	๗๑
๑๖	บ้านโนนสำราญ	๙๙	๑๒๑	๒๒๐	๕๒
รวม		๗๐๔	๗๒๖	๑,๔๓๐	๓๗๑

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักงานทะเบียนอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ณ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙

๕) ด้านการให้บริการพื้นฐานของชุมชนสายยาว

การให้บริการพื้นฐานทั่วไปเป็นการให้บริการด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิตกับคนในชุมชน เช่น การคมนาคม การสาธารณสุข การให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ระบบสาธารณูปโภค เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาด้านการให้บริการพื้นฐานของชุมชนตำบลสองชั้นในหัวข้อนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อ คือ ๑) ด้านการคมนาคม ๒) ด้านสาธารณสุข ๓) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ ๔) ด้านระบบสาธารณูปโภค ซึ่งจะได้ศึกษาตามลำดับดังนี้

๕.๑) ด้านการคมนาคม ชุมชนสายยาวมีการให้บริการด้านการคมนาคมทางบกกับคนในชุมชนดังนี้ คือ มีเส้นทางเชื่อมทางหลวงแผ่นดิน สาย ๒๐๗๔บุรีรัมย์ – พุทไธสง ระหว่างกิโลเมตรที่ ๑๔ – ๑๕ เป็นถนนทางหลวงชนบทสายเสม็ดราษฎร์ – ตาเสา จำนวน ๑ เส้นทาง มีเส้นทางติดต่อระหว่างหมู่บ้านและตำบล มีความยาว ๑๐ กิโลเมตร

๕.๒) ด้านสาธารณสุข ในเขตชุมชนสายยาว มีการให้บริการด้านสาธารณสุขกับคนในชุมชนดังนี้ คือ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอยู่ จำนวน ๑ แห่ง คือ ๑) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลลุงเหล็ก แห่งนี้ได้ให้บริการด้านสาธารณสุขมูลฐานให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างดี

๕.๓) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในเขตชุมชนสายยาวมีการให้บริการด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินกับคนในชุมชนดังนี้ มีที่ทำการตำรวจผู้รับใช้ชุมชน ๑ แห่ง (ณ บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐) ศูนย์อำนวยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ๑ แห่งมีหน่วยบริการแพทย์ฉุกเฉิน (บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘) บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง และมีหมายเลขโทรสายด่วนให้ติดต่อกรณีฉุกเฉิน คือ โทร ๑๖๖๙

๕.๔) ด้านระบบสาธารณูปโภค ในเขตชุมชนสายยาวมีการให้บริการด้านระบบสาธารณูปโภคกับคนในชุมชนดังนี้ ๑) ระบบไฟฟ้า คือ มีการให้บริการไฟฟ้าทุกหมู่บ้านทุกครัวเรือนในชุมชนสายยาว ๒) ระบบประปา มีการให้บริการระบบประปาให้กับประชาชนในชุมชนสายยาว จำนวน ๓๗๑ ครัวเรือน ๒ วัด ๑ โรงเรียน มีระบบประปา จำนวน ๓ แห่ง ดังนี้ (๑) ระบบประปา

หมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลลุงเหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านสำราญราษฎร์หมู่ที่ ๗ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๔๐ ครัวเรือน ๑ วัด ๒) ระบบประปาหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลลุงเหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ และบ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๕๖ ครัวเรือน และ วัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ โรง (๓) ระบบประปาหมู่บ้านแบบขนาดเล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ มีพื้นที่ บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๗๕ ครัวเรือน ระบบประปาหมู่บ้าน ทั้ง ๓ แห่ง บริหารจัดการโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ๓) แหล่งน้ำธรรมชาติ ในชุมชนสายยาว มีลำน้ำ และลำห้วย จำนวน ๑ แห่ง คือห้วยตาแป้น มีพื้นที่ ๒๕ ไร่ อยู่ห่างจากชุมชนสายยาว ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ๔) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ในชุมชนสายยาว มีจำนวน ๔ แห่ง ๑.สระหลวงเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ จำนวน ๕ ไร่ ๒.สระหลวงสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ จำนวน ๘ ไร่ ๓.สระหลวงหนองเครือ บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ จำนวน ๑ ไร่ ๔. สระหลวงโนนศิลา หมู่ที่ ๓ จำนวน ๑๖ ไร่

ภาพที่ ๓.๓๕-๓๖ สระหลวงและ ระบบประปาชุมชน

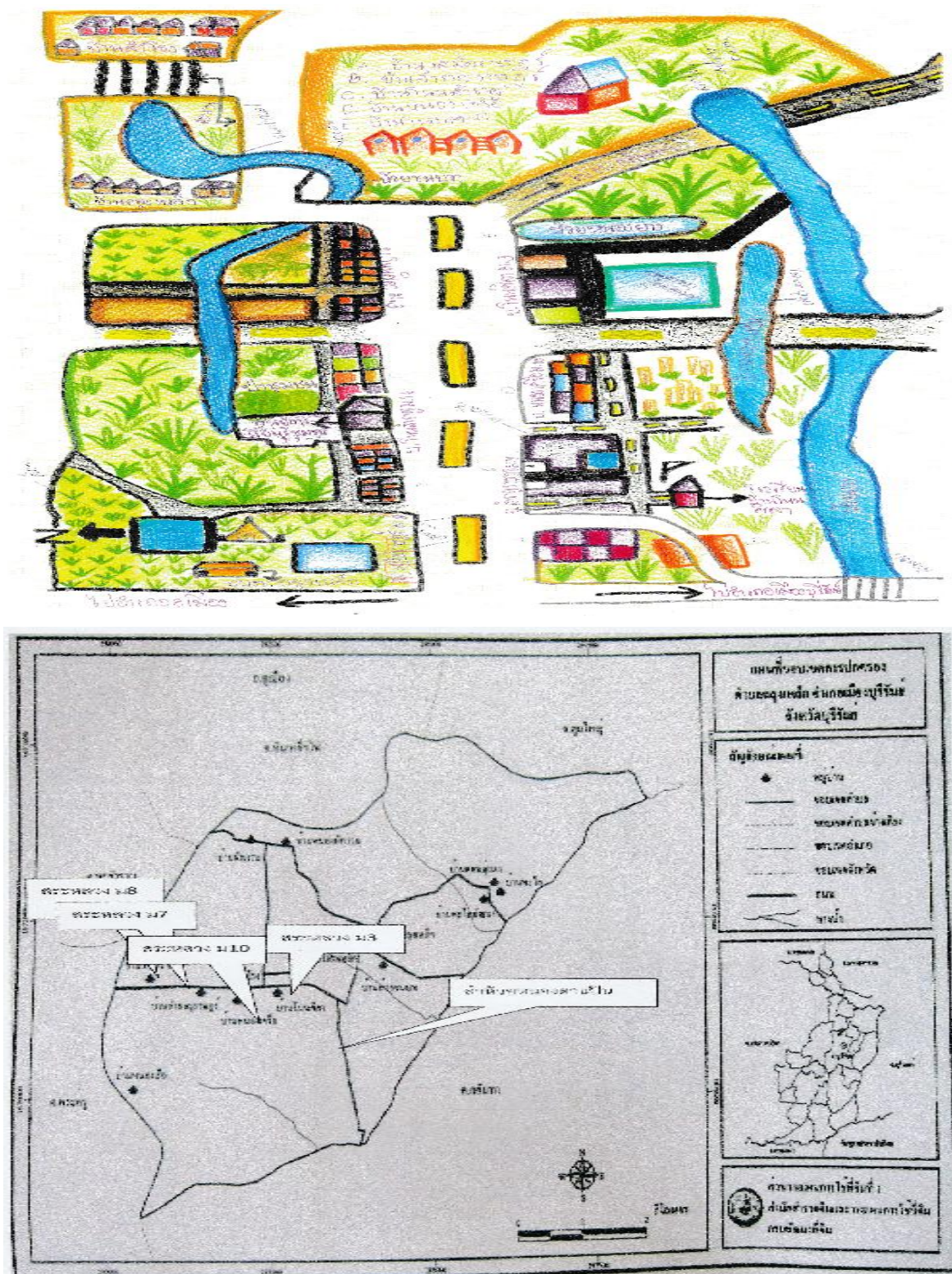
ตารางที่ ๓.๘ แสดงข้อมูลระบบประปาหมู่บ้าน ต่อจำนวน ประชากร และครัวเรือนของ
ชุมชนสายยาว

ระบบ ประปา	หมู่ที่	บ้าน	จำนวนประชากร		รวม	จำนวน ครัวเรือน	รวมจำนวนผู้ใช้น้ำ	
			ชาย	หญิง			ประชากร	ครัวเรือน
ประปา หมู่บ้าน (อบต.)	๓	โนนศิลา	๑๖๐	๑๕๗	๓๑๗	๘๕	๕๙๖	๑๕๖ + วัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง
	๑๐	หนองเครือ	๑๔๒	๑๓๗	๒๗๙	๗๑		
ประปา หมู่บ้าน (อบต.)	๗	สำราญราษฎร์	๑๖๖	๑๗๔	๓๔๐	๘๘	๕๖๐	๑๔๐ + วัด ๑ แห่ง
	๑๖	โนนสำราญ	๙๙	๑๒๑	๒๒๐	๕๒		
ประปา หมู่บ้าน ขนาดเล็ก (อบต.)	๘	เสม็ดราษฎร์	๑๓๗	๑๓๗	๒๗๔	๗๕	๒๗๔	๗๕
รวม ๓	๕	๕	๗๐๔	๗๒๖	๑,๔๓๐	๓๗๑	๑,๔๓๐	๓๗๑ + วัด ๒ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง

ที่มา : ข้อมูลจากการลงพื้นที่โดย คณะผู้วิจัย ณ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๐

ภาพที่ ๓.๓๗ สระหลวง แหล่งพักน้ำสำหรับการผลิตน้ำประปาสำหรับชุมชน

ภาพที่ ๓.๓๔ - ๓.๓๕ แสดงพื้นที่แหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรและใช้ผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน

ตารางที่ ๓.๙ แสดงข้อมูลแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรและ ใช้ผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน ต่อจำนวนประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว

แหล่งน้ำ		กว้าง ยาว ลึก (เมตร)	ปริมาตร (ลูกบาศก์เมตร)	ระบบ ประปา	หมู่ที่/บ้าน จำนวน ครัวเรือน	รวมจำนวนผู้ใช้น้ำ	
ธรรมชาติ	สร้างขึ้น					ประชากร	ครัวเรือน
ห้วย ตาแป้น ๘X๒,๕๘๐ X๑.๒๐ = ๒๔,๗๖๘ (เพื่อ การเกษตร)	สระหลวง	๑๓๕x ๑๒๗ x ๓.๘๐	๖๕,๑๕๑	๑ แห่ง	๓ โนนศิลา ๘๕	๕๙๖	๑๕๖ + วัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง
	สระหลวง	๓๒ x ๖๒ x ๒.๘๐	๕,๕๕๕.๒		๑๐ หนองเครือ ๗๒		
	สระหลวง	๑๒๐ x ๑๖๘ x ๒.๖๐	๕๒,๔๑๖	๑ แห่ง	๗ สำราญราษฎร์ ๘๘	๕๖๐	๑๔๐ + วัด ๑ แห่ง
					๑๖ โนนสำราญ ๕๒		
	สระหลวง	๑๑๖ x ๑๑๓ x ๒.๐๐	๒๖,๒๑๖	๑ แห่ง	๘ เสม็ดราษฎร์ ๗๕	๒๗๔	๗๕
รวม ๑	๔	-	๑๔๙,๓๓๓.๒	๔	๕ หมู่ ๓๗๑	๑,๔๓๐	๓๗๑ + วัด ๒ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง

ภาพที่ ๓.๔๐ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร(ห้วยตาแป้น)

สภาพความเป็นจริง แหล่งน้ำที่เรียกว่า ห้วยตาแป้น เดิมเป็นลำห้วยธรรมชาติ มีลักษณะต้นเขิน ปัจจุบันมีการขุดลอกเป็นช่วง ๆ เป็นแปลง บางแปลงมีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๓๕๐ เมตร บ้าง ยาว ๔๐ เมตร บ้าง แต่เมื่อเฉลี่ยโดยรวม มีความกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒,๕๘๐ เมตร ในฤดูน้ำหลากเดือน สิงหาคม-ตุลาคม จุน้ำลึก ๓ เมตร ($๘ \times ๒,๕๘๐ \times ๓ = ๖๑,๙๒๐$ ลบ.ม.) ในระหว่างเดือน พฤศจิกายน - กรกฎาคม จุน้ำลึก ๑.๒๐ เมตร ($๘ \times ๒,๕๘๐ \times ๑ = ๒๔,๗๖๘$ ลบ.ม.) ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและใช้เป็นที่เก็บกักน้ำเพื่อสูบน้ำไปเติมเต็มสระหลวงทั้ง ๔ แห่งภายในชุมชน เมื่อรวมกันทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น กับ สระหลวงทั้ง ๔ สระ แล้ว ชุมชนสายยาวมีน้ำสำหรับอุปโภค คือใช้สอยในครัวเรือนและการเพาะปลูก ในระหว่างเดือน พฤศจิกายน - กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น) จากการสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่อ้อยและการระเหยทิ้ง จึงก่อให้เกิดภาวะขาดแคลนน้ำ

ข. ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชน

ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชนสายยาว จากการศึกษาศักยภาพบริบทของชุมชนสายยาว มีการบริหารจัดการน้ำชุมชนสายยาว กล่าวโดยสรุปแบ่งเป็นยุค คือ ยุคแรก ยุคกลาง ยุคต้นตัวและยุคปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑) ยุคแรก ปี พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๕๐๙ ชุมชนสายยาว ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ โดยมี กลุ่มบุคคลจากอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์และจากอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ รวม ๓๑ คน ดังที่ได้กล่าวแล้ว ได้พากันมาจับจองพื้นที่บริเวณ ที่มีป่าทึบ สภาพดินอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งน้ำที่เหมาะสมสำหรับการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและเป็นทำเลที่เอื้อต่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ จึงตัดสินใจลงหลักปักฐาน ณ ที่มีแหล่งน้ำ มีเรือเกวียนลำน้อยอยู่มากมาย ซึ่งปัจจุบันเรียกติดปากกันว่าหนองเรือ และได้ก่อตั้งเป็นหมู่บ้าน วิถีความเป็นอยู่ของชุมชนในยุคต้น ๆ เป็นยุคที่ชาวบ้านยังคงพึ่งพิงธรรมชาติหาอาหารจากป่าที่ยังคงมีอยู่อุดมสมบูรณ์ มีการทำนาข้าวเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ และพืชผักสมุนไพร ตามเรียกสวนไร่นา จำนวนครัวเรือนยังไม่มีมาก การบริหารจัดการน้ำของชุมชนในยุคต้นนี้ ใช้น้ำจากหนองเรือซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ สำหรับการใช้น้ำสอย น้ำทำนาที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ส่วนน้ำดื่มก็จะรองน้ำฝนไว้ใช้ดื่มเองทุกครัวเรือน

๒) ยุคกลาง ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๒๘ เป็นยุคที่เริ่มมีการพัฒนาการปลูกพืชทางการเกษตรหลากหลายมากขึ้น เดิมทีในชุมชนมีการทำนาข้าวเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ และพืชที่ตามมาคือปลูกอ้อย และพืชผักสมุนไพร ทุกแปลงนามักจะขุดสระกักเก็บน้ำสำหรับไว้ใช้เองเป็นน้ำธรรมชาติ สำหรับน้ำดื่มก็จะรองน้ำฝนไว้ใช้ดื่มเองทุกครัวเรือน ยังไม่มีการกำหนดกฎระเบียบขึ้นมาใช้ในเรื่องน้ำ การสร้างแหล่งน้ำเช่น การขุดลำห้วย การขุดสระสาธารณะ แต่ส่วนใหญ่ก็จะใช้วิธีลงแขก ใช้แรงงานในหมู่บ้านช่วยกัน การบริหารจัดการน้ำอยู่สภาวะปกติ ไม่เดือดร้อนอะไร ไม่มีระบบประปาหมู่บ้าน หากว่ามีความต้องการใช้น้ำปริมาณมาก ๆ ในช่วงอาจจะมีการจัดกิจกรรมขึ้นในหมู่บ้าน เช่นงานบุญงานบวช งานแต่ง รวมทั้งงานที่เกี่ยวกับศพ ก็จะลงแขกกันนำอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เกวียน โองมั่งกรับ ครุไม้ไผ่ มาช่วยกันเป็นประจำ

๓) ยุคตื่นตัว พ.ศ.๒๕๒๙ – ๒๕๓๙ เป็นยุคตื่นตัวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม ชุมชนเริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการทำกินใช้ในครอบครัวเรือน ส่วนที่เหลือจึงขายบ้างเอาไปแลกเปลี่ยนกันบ้าง มาเป็นการทำเกษตรเน้นเชิงพาณิชย์มากขึ้น เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ คงเหลืออยู่ประมาณ ร้อยละ ๓๐ มีการปลูกอ้อย ปลูกยางพารา นอกเหนือจากการปลูกข้าว เริ่ม มีการปลูกอ้อยมากขึ้น แปลงนาถูกปรับเป็นแปลงไร่อ้อย ส่วนที่เป็นพื้นที่สระน้ำที่เคยขุดไว้เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตร ทำนา ปลูกพืชผักสมุนไพร ได้ถูกปรับถมดินทับทั้งหมด เพื่อรองรับการทำไร่อ้อย ป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาล พื้นที่เดิมที่ถูกปรับถมไป เริ่มขาดความชุ่มชื้นในแปลงต่างๆ ซึ่งเหมาะกับการปลูกอ้อยได้เป็นอย่างดี เมื่อสระเก็บกักน้ำตามไร่นาถูกปรับถมไป น้ำอุบโภคต่าง ๆ เริ่มขาดแคลน ก่อให้เกิดประสพภาวะวิกฤติเพราะเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาเรื่องน้ำ โดยเฉพาะในหน้าแล้งชาวบ้านต้องพยายามขุดหาแหล่งน้ำธรรมชาติในไร่นา และหลายคนมีประสบการณ์ไปนอนใต้น้ำ เพราะกลัวจะไม่น้ำกินน้ำใช้ ใครไปก่อนก็ได้ต่อก่อน ใครไปช้าก็ต้องนั่งเฝ้ารองจนกว่าน้ำจะขึ้นมาให้ตักอีกครั้ง รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มมีการสำรวจพื้นที่และขุดสระขึ้นมา ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่า สระหลวง ระบบน้ำประปาหมู่บ้านได้เริ่มทดลองนำเข้ามาใช้ในชุมชน ทุกๆ คนเริ่มไม่สนใจแหล่งน้ำธรรมชาติ ลำห้วยตาแป้นขาดการดูแล

๔) ยุคปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๕๙ เป็นยุคแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน แปลงวิกฤตให้เป็นโอกาส มีการเปลี่ยนแปลงของขนาดชุมชนที่มีการขยายของครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นจนในที่สุดต้องมีการแยกชุมชนออกเป็น ๕ หมู่บ้านเพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง ประกอบด้วย บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ แม้จะแยกออกเป็น ๕ หมู่บ้าน ๓๗๑ ครัวเรือน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการง่ายต่อการปกครองและคล่องตัวก็ตาม แต่จากการที่สระเก็บกักน้ำตามไร่นาถูกปรับถมไป น้ำอุบโภคต่าง ๆ เริ่มขาดแคลน รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มมีการสำรวจและขุดสระขึ้นมา ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่า สระหลวง ระบบน้ำประปาหมู่บ้านได้เริ่มทดลองนำเข้ามาใช้ในชุมชน ทุกๆ คนเริ่มไม่สนใจแหล่งน้ำธรรมชาติ ลำห้วยตาแป้นขาดการดูแลเกิดสภาพตื้นเขิน และต่อมาน้ำสระหลวงเริ่มขาดน้ำดิบทวีคูณขึ้นทุก ๆ ปี หลัง ๆ เริ่มมีการพูดคุยกันความถี่มากขึ้นว่า น้ำดิบไม่เพียงพอ น้ำประปาไม่สะอาด ขาดคนรับผิดชอบ คนขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการ สระหลวงวัดโนนศิลา – หนองเครือ, สระหลวงบ้านหนองเครือ, สระหลวงวัดสำราญราษฎร์ โนนสำราญ, สระหลวงบ้านเสม็ดราษฎร์ ขาดการบริหารจัดการที่ดี ไม่มีใครร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ เช่นจัดตั้งคณะทำงานมารับผิดชอบ เมื่อประสบปัญหาดังกล่าว ผู้นำในชุมชนจึงได้หารือประชาชนในชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันถึงแม้ว่าจะมีการแยกชุมชนออกเป็น ๕ หมู่บ้านเพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง เป็น ๕ หมู่บ้าน ๓๗๑ ครัวเรือน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ง่ายต่อการปกครองและคล่องตัวก็ตาม แต่ด้วยความเป็นชุมชนที่ก่อร่างสร้างตัวจากความเป็นเครือญาติ มีบรรพบุรุษ คุจครอบครัวเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาคุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล จึงทำให้ง่ายต่อการแก้ปัญหา จึงก่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมจากชุมชน เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส แปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน เพื่อเสริมแรงพัฒนาแก้ปัญหาาร่วมกัน มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในบริหารจัดการเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัว

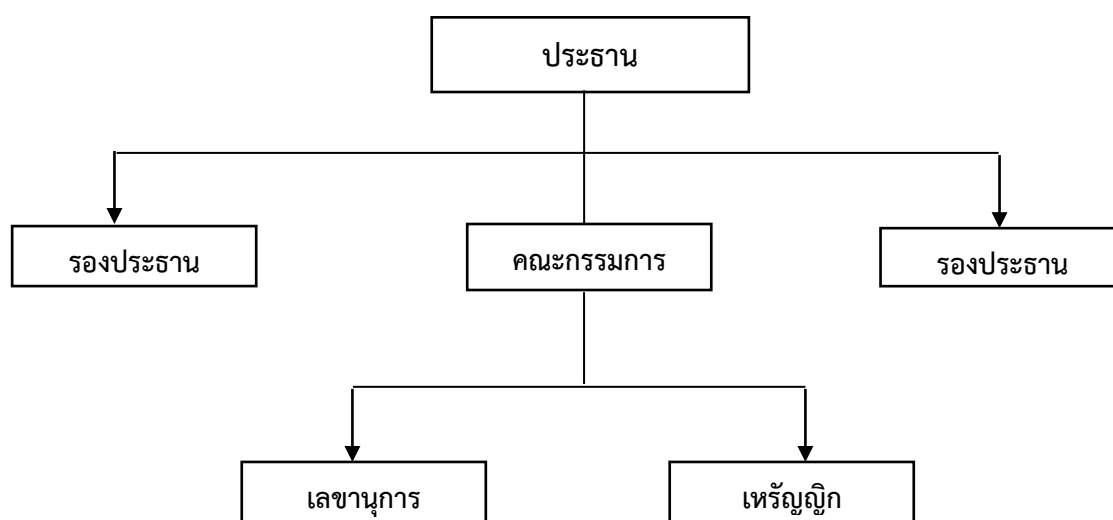
กันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่ บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ ๒) ด้านโฮมสเตย์ ในชุมชนสายยาว กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ๓) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนสายยาว มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นสังคมแห่งสันติสุข พัฒนาทุกภารกิจโดยหลักบูรณาการสืบสานวัฒนธรรมของชาติ ส่งเสริม ศาสตร์เทคโนโลยี สนับสนุนเกษตรอินทรีย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชนสู่หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์” จากวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของชุมชนสายยาว จึงส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในด้าน การท่องเที่ยว มีความสะดวกสบายในด้านเส้นทางคมนาคม วิถีชีวิตของชุมชนสายยาว จึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งที่สร้างรายได้ให้ชุมชนและสร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยว วิถีชีวิตให้กับจังหวัดบุรีรัมย์ อีกด้วย

ภาพที่ ๓.๔๑ สระหลวงแหล่งน้ำผิวดินสำหรับการผลิตน้ำประปาสำหรับชุมชน

ในขณะเดียวกันชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำไร่นา รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค ปัญหาเรื่องน้ำ เป็นปัญหาสำคัญที่มีมานาน เวลาจะปลูกพืชชนิดใดก็ต้องดูว่าแหล่งน้ำมีอยู่เพียงพอต่อการเพาะปลูกหรือไม่ ต้องพยายามลดการใช้น้ำให้มากที่สุด เพื่อให้เพียงพอสำหรับการอุปโภคบริโภค แม้ว่าจะมีระบบน้ำประปาเข้าในชุมชน ถึง ๓ แห่ง ดังนี้ (๑) ระบบประปาหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลลุงเหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านสำราญราษฎร์หมู่ที่ ๗ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗

บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๔๐ ครัวเรือน ๑ วัด ๒) ระบบประปาหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลสูงเหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุม บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ และบ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๓๗ ครัวเรือน และวัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ โรง (๓) ระบบประปาหมู่บ้านแบบขนาดเล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ มีพื้นที่ บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๗๕ ครัวเรือน แต่เป็นแหล่งน้ำผิวดินที่มีปริมาณจำกัด ในฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายและลดลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องปรับพฤติกรรมการใช้น้ำของชุมชนโดยยึดหลักประหยัดสมประโยชน์ และตระหนักถึงคุณค่าของน้ำที่ช่วยเหลือเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมกันหาวิธีผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนไปทางด้านทิศใต้ประมาณ ๒ กิโลเมตร ด้วยการขุดร่องและวางท่อใต้ดินมาพักไว้ใน สระ ๔ แห่งที่เป็นแหล่งน้ำระบบประปา จากการที่ชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำไร่นา รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค เพื่อรองรับภารกิจทั้ง ๓ ดังกล่าว และแหล่งน้ำยังอยู่ห่างไกลจากชุมชน ลำบากต่อการจัดการน้ำเอามาใช้ ซึ่งแหล่งน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัด ประกอบในปัจจุบันอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งระบบเทคโนโลยี ก็มีราคาแพงจนเกินไปที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาลงทุนในชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขทั้งในส่วนของหน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงได้เริ่มตั้งคณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการน้ำในชุมชนขึ้น โดยมีโครงสร้าง ดังนี้

แผนผังที่ ๓.๑ โครงสร้างการบริหารจัดการน้ำชุมชนสายยาว ตำบลสูงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

คณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการน้ำในชุมชนสายยาว มี ๓ กลุ่ม ดังนี้

๔.๑) กลุ่มบ้านโนนศิลา-หนองเครือ ประกอบด้วย

ประธาน นายประยูร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหนองเครือ หน้าที่ควบคุมและติดตามการทำงาน
รองประธาน นายสมบุรณ์ เรืองศรี ผู้ใหญ่บ้านโนนศิลา ติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้านและจัดหาวัสดุ
อุปกรณ์
รองประธาน นายบุญสงค์ บุญเชิด ส.อบต. ติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้านและซ่อมบำรุง
เลขานุการ นายวิวัฒน์ พวงเพชร ส.อบต. ทำหน้าที่บันทึกจำนวนเลขวัดและคำนวณ เงินค่าน้ำ
เหรัญญิก นายสมพร สุมาลี เก็บค่าบริการ
กรรมการ นายอ่อนจัน สมหวัง ดูแลระบบท่อส่งน้ำและท่อจ่ายน้ำ

๔.๒) กลุ่มบ้านโนนสำราญ-สำราญราษฎร์

ประธาน นายบุญธง สาลี ผู้ใหญ่บ้านโนนสำราญ หน้าที่ควบคุมและติดตามการทำงาน
รองประธาน นายปรีดา นันทพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านสำราญราษฎร์ ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
รองประธาน นายปาน เงินไทย ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
เลขานุการ นายวุฒิพงศ์ นันทพันธ์ ทำหน้าที่บันทึกจำนวนเลขวัดและ คำนวณ เงินค่าน้ำ
เหรัญญิก นายแสง จำปาแดง เก็บค่าบริการ
กรรมการ นายจันทา มณีคำ ดูแลระบบท่อและบำรุงรักษาเครื่อง
กรรมการ นายบุญ อบอุ่น ดูแลระบบท่อและบำรุงรักษาเครื่อง

๔.๓) กลุ่มบ้านเสม็ดราษฎร์

ประธาน นายจง ศิริรัมย์ ผู้ใหญ่บ้าน หน้าที่ควบคุมและติดตามการทำงาน
รองประธาน นายพุท สงนอก ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
รองประธาน นายชันทอง ยอดกุล ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
เลขานุการ นายศิริ เนาววิรัตน์ ทำหน้าที่บันทึกจำนวนเลขวัดและ คำนวณ เงินค่าน้ำ
เหรัญญิก นางธนนัน จันทโรส เก็บค่าบริการ

คณะกรรมการทั้ง ๓ กลุ่ม ได้ร่วมกับชุมชนได้วางระเบียบการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนไว้ดังนี้

๑. ผู้ใช้น้ำต้องเสียค่าบำรุงรักษามิเตอร์น้ำทุกเดือน
๒. ผู้ใช้จะติดตั้งมิเตอร์น้ำใหม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง
๓. ในกรณีท่อส่งน้ำแตกในบ้าน เจ้าของบ้านต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง
๔. ในกรณีท่อส่งน้ำแตกตามถนน ถ้าบุคคลใดบุคคลหนึ่งทำให้เสียหายบุคคลนั้นต้อง

รับผิดชอบค่าใช้จ่าย

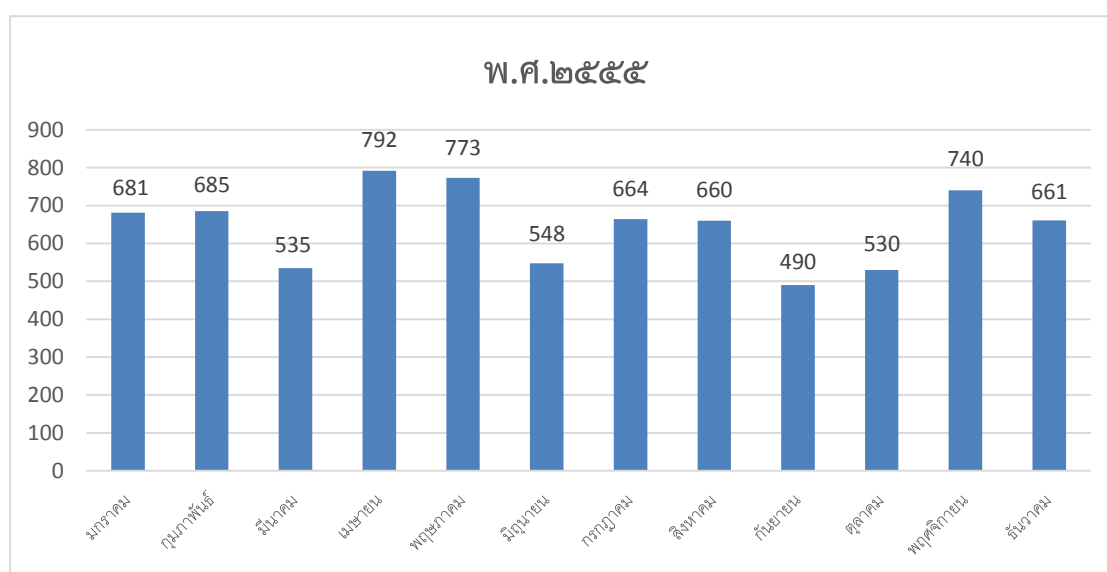
๕. ในกรณีมิเตอร์น้ำชำรุด เจ้าของบ้านไม่ต้องเสียค่ามิเตอร์น้ำแต่อย่างใด

๖. ในกรณีหน่วยน้ำหยุดเดินไม่เกิน ๒ เดือน คณะกรรมการจะเปลี่ยนมิเตอร์น้ำให้ใหม่โดยผู้รับบริการไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

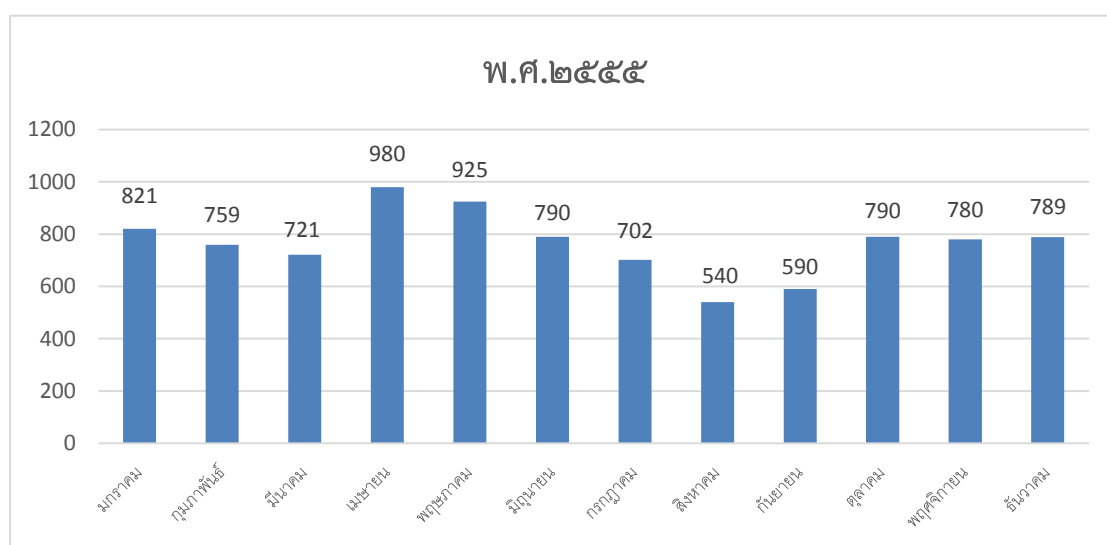
จากการดำเนินการบริหารจัดการน้ำในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการทำให้การจัดการน้ำในชุมชนมีประสิทธิภาพดีขึ้น มีระเบียบการใช้น้ำ

ระบียบค่าบริการ อุปกรณ์เตอร์น้ำ สามารถตรวจสอบการใช้น้ำจากระบบน้ำประปาชุมชน เพื่อการอุปโภค ใช้สอย เช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น

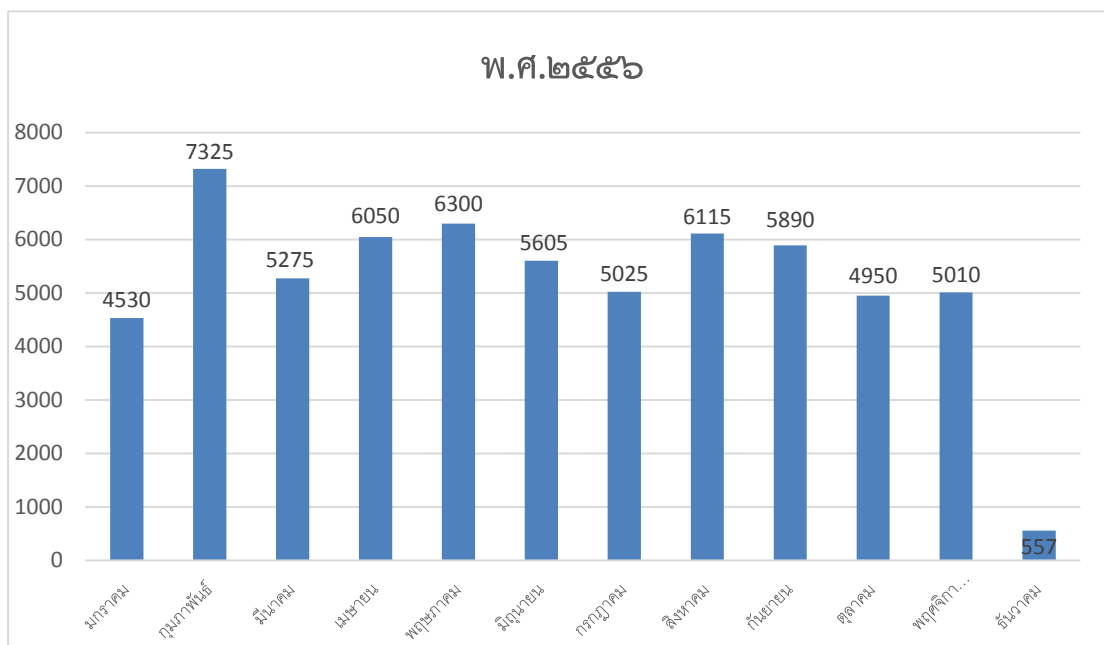
โดยสามารถสรุปเป็นแผนภูมิสถิติการใช้น้ำประปา (ช่วง พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๘ คิดเป็น หน่วย น้ำ ๑ หน่วย (ยูนิต) หมายถึง น้ำจำนวน ๑ คิวบิกเมตร ซึ่งจะมีปริมาณน้ำเท่ากับ ๑,๐๐๐ ลิตรนั่นเอง เป็นจำนวนเท่ากับ ๑ ลูกบาศก์เมตร(ลบ.ม.) ได้ดังนี้

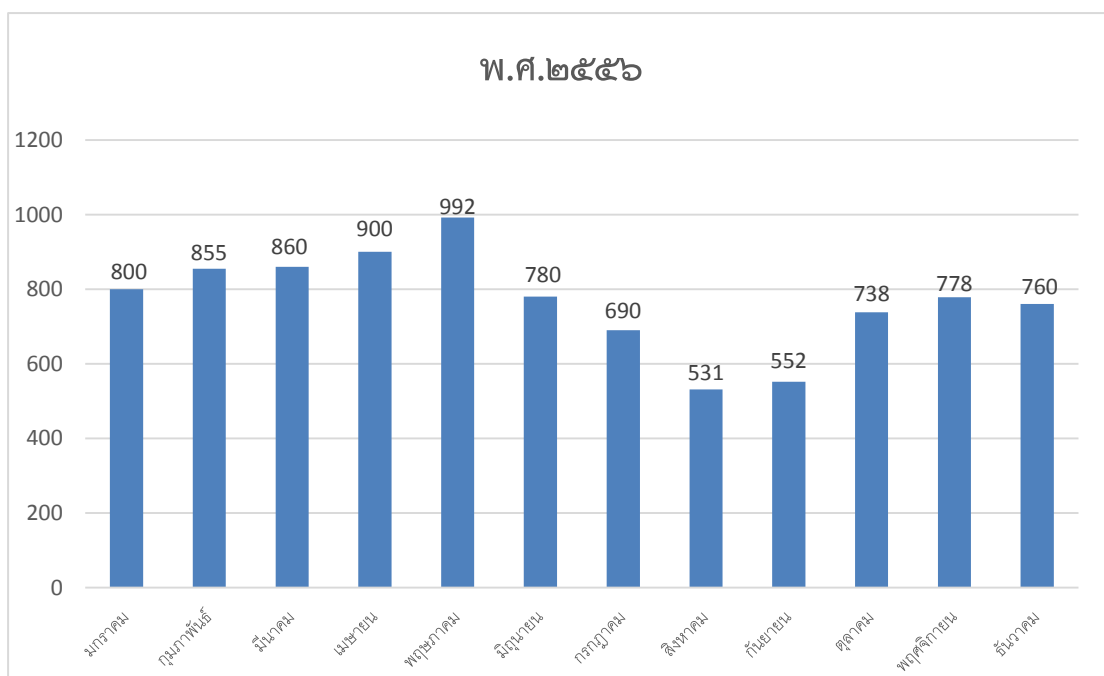
แผนภูมิที่ ๓.๑ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

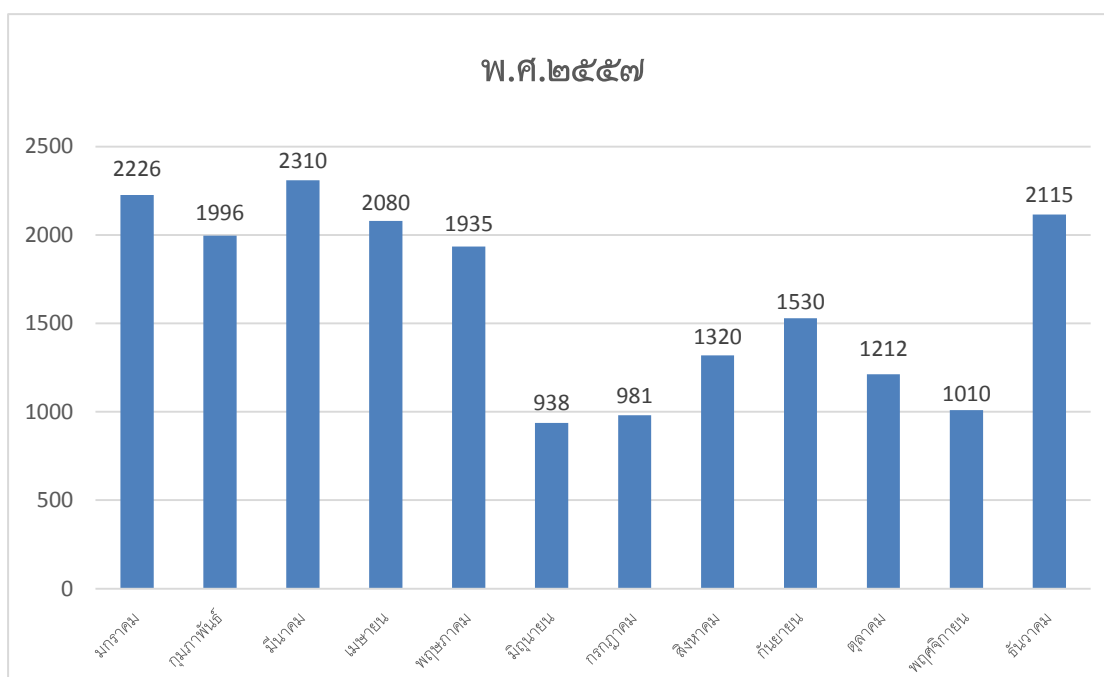
แผนภูมิที่ ๓.๒ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

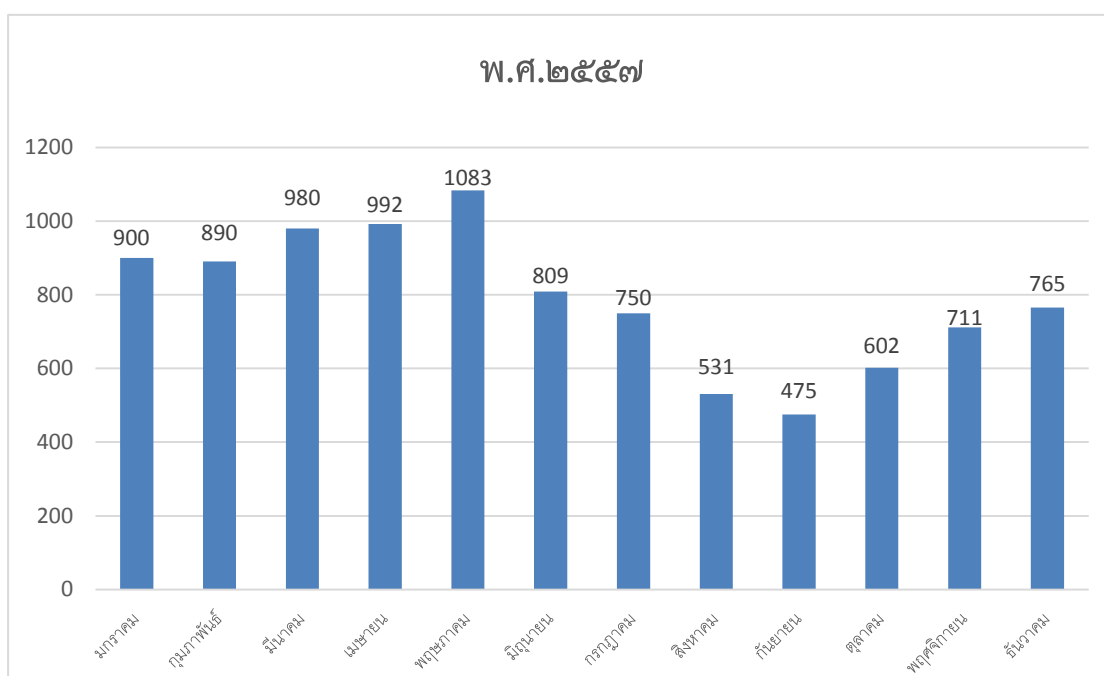
แผนภูมิที่ ๓.๓ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

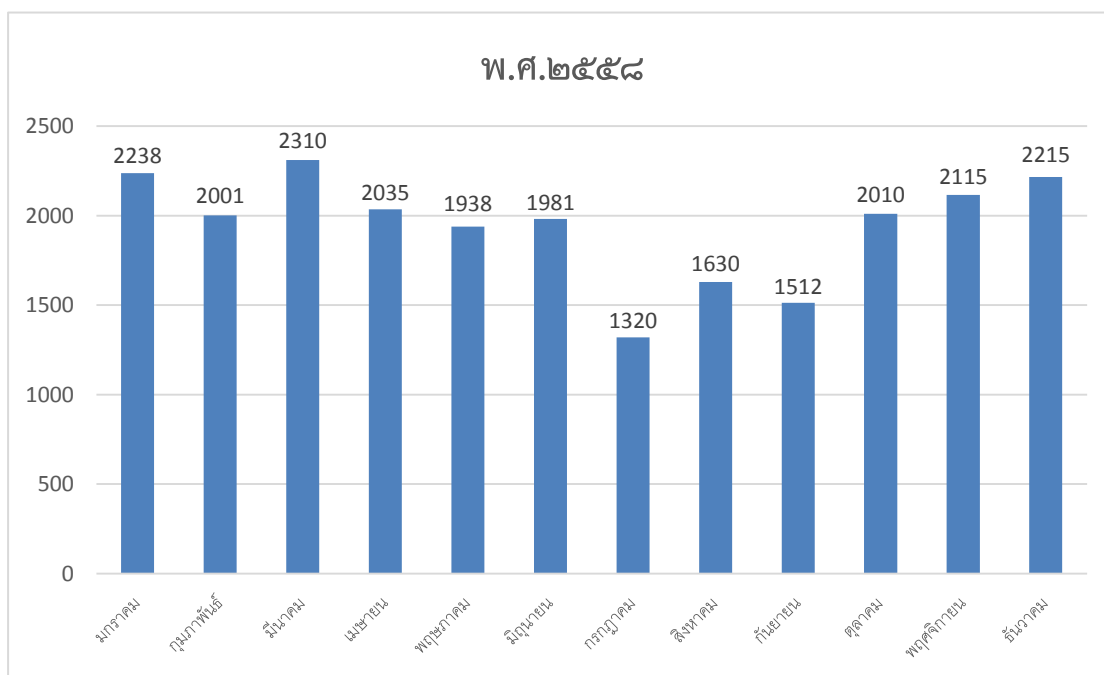
แผนภูมิที่ ๓.๔ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

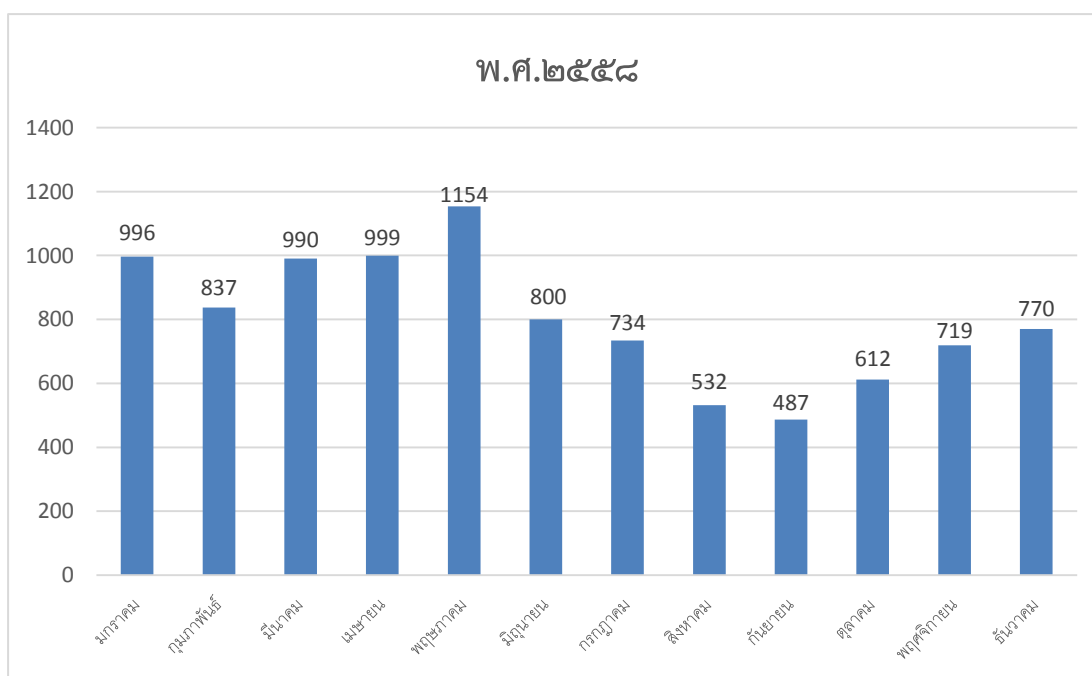
แผนภูมิที่ ๓.๕ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

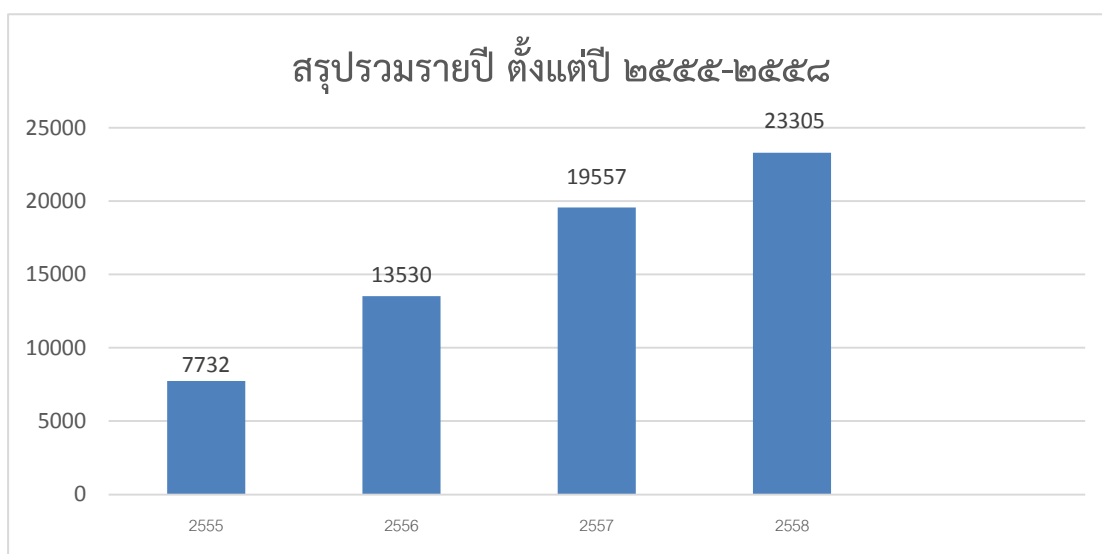
แผนภูมิที่ ๓.๖ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐
เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

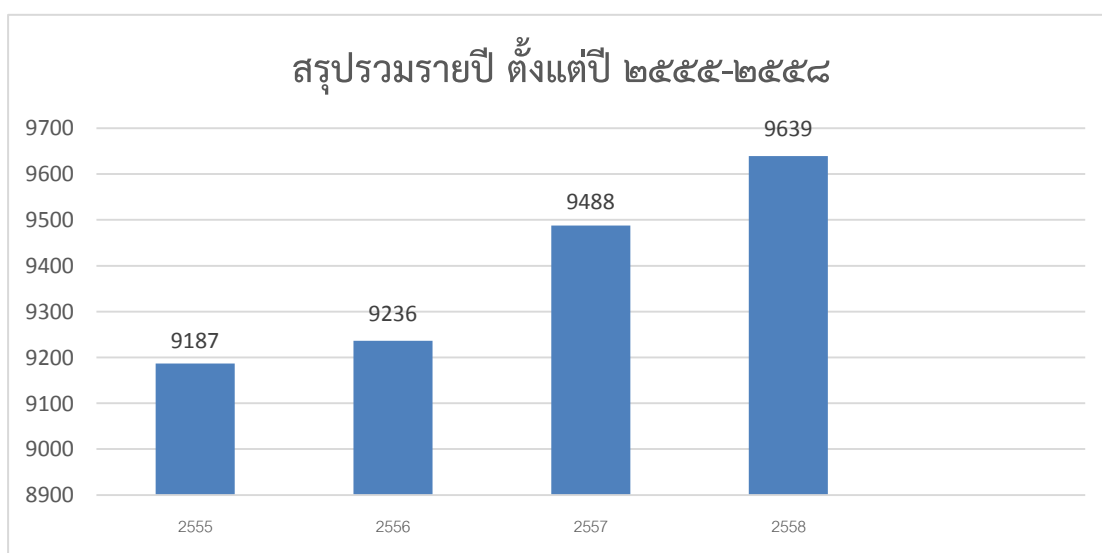
แผนภูมิที่ ๓.๗ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

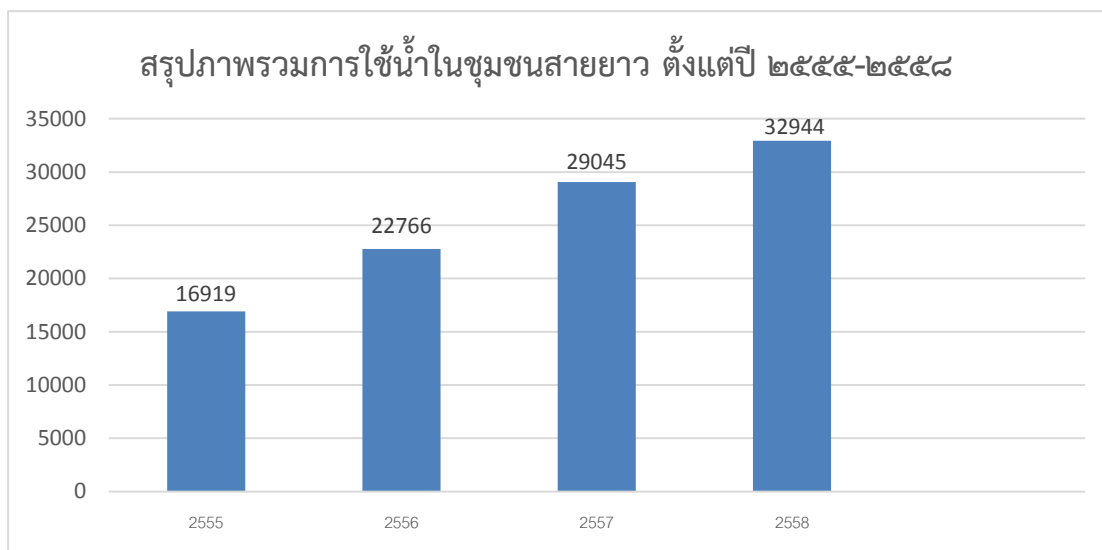
แผนภูมิที่ ๓.๘ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

**แผนภูมิที่ ๓.๙ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖
เฉลี่ยรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘**

**แผนภูมิที่ ๓.๑๐ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐
เฉลี่ยรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘**

**แผนภูมิที่ ๓.๑๑ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
ทั้ง ๕ หมู่ ๓๗๑ ครัวเรือน รวมวัด ๒ แห่งโรงเรียน ๑ แห่ง
เฉลี่ยรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘**

จากแผนภูมิสถิติ สามารถแจกแจงสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบการใช้น้ำประจำปีเพื่อการอุปโภค ของชุมชนสายยาว ได้ดังนี้

**ตารางที่ ๓.๑๐ เปรียบเทียบการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคของชุมชนสายยาว ทั้ง ๕ หมู่
ช่วงปี ๒๕๕๕-๒๕๕๘**

ปี พ.ศ.	เปรียบเทียบการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค หน่วยน้ำ เป็นลิตร เป็นลูกบาศก์เมตร				
	หมู่ที่ ๓ และ ๑๐	หมู่ที่ ๗,๘ และ ๑๖	รวม (หน่วย)	รวม (ลิตร)	รวม (ลูกบาศก์ เมตร)
๒๕๕๕	๙,๑๘๗	๗,๗๓๒	๑๖,๙๑๙	๑๖,๙๑๙,๐๐๐	๑๖,๙๑๙
๒๕๕๖	๙,๒๓๖	๑๓,๕๓๐	๒๒,๗๖๖	๒๒,๗๖๖,๐๐๐	๒๒,๗๖๖
๒๕๕๗	๙,๔๘๘	๑๙,๕๕๗	๒๙,๐๔๕	๒๙,๐๔๕,๐๐๐	๒๙,๐๔๕
๒๕๕๘	๙,๖๓๙	๒๓,๓๐๕	๓๒,๙๔๔	๓๒,๙๔๔,๐๐๐	๓๒,๙๔๔
๔ ปี	๓๗,๕๕๐	๖๔,๑๒๔	๑๐๑,๖๗๔	๑๐๑,๖๗๔,๐๐๐	๑๐๑,๖๗๔

หน่วยน้ำ ๑ หน่วย(ยูนิต) หมายถึง น้ำจำนวน ๑ คิวบิกเมตร ซึ่งจะมีปริมาณน้ำเท่ากับ ๑,๐๐๐ ลิตร ซึ่งมีจำนวนเท่ากับ ๑ ลูกบาศก์เมตร เมื่อศึกษาจากตารางจะเห็นได้ว่า ปริมาณการใช้น้ำของชุมชนมีปริมาณเพิ่มขึ้น ในแต่ละปี

จากการลงพื้นที่สำรวจโดยคณะผู้วิจัย ทำให้ทราบว่า ห้วยตาแป้น เดิมเป็นลำห้วยธรรมชาติ มีลักษณะตื้นเขิน ปัจจุบันมีการขุดลอกเป็นช่วง ๆ เป็นแปลง บางแปลงมีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว

๓๕๐ เมตร บ้าง ยาว ๔๐ เมตร บ้าง แต่เมื่อเฉลี่ยโดยรวม มีความกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒,๕๘๐ เมตร ในระหว่างเดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์ จุน้ำลึก ๑.๒๐ เมตร ($๘ \times ๒,๕๘๐ \times ๑.๒๐ = ๒๔,๗๖๘$ ลบ.ม.) ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและใช้เป็นที่เก็บกักน้ำเพื่อสูบน้ำไปเติมเต็มสระหลวงทั้ง ๔ แห่งภายในชุมชน ซึ่งมีปริมาณน้ำ ๑๔๙,๓๓๓.๒ ลูกบาศก์เมตร เมื่อรวมกันทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น กับ สระหลวงทั้ง ๔ สระ แล้ว ชุมชนสายยาวมีน้ำสำหรับอุปโภค คือน้ำใช้สอยในครัวเรือนและการเพาะปลูก รวมทั้งสิ้น $๒๔,๗๖๘ + ๑๔๙,๓๓๓.๒ = ๑๗๔,๑๐๑.๒$ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๗๔,๑๐๑,๒๐๐ ลิตร ยิ่งในฤดูแล้ง คือในช่วงเดือน มีนาคม – กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น) จากการสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่ไถ่ และการระเหยทิ้ง เช่นในปี พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๘ มีน้ำเก็บกักไว้ใช้อุปโภค โดยภาพรวมทั้งชุมชน มีปริมาณ ซึ่งแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๓.๑๑ เปรียบการปริมาณน้ำที่มี กับปริมาณน้ำที่ถูกนำมาใช้เพื่อการอุปโภค ของชุมชนสายยาว เฉพาะปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘

กิจกรรมการใช้น้ำ	หน่วยนับ	
	ลูกบาศก์เมตร (ลบ.ม.)	ลิตร
ปริมาณน้ำที่มีทั้งหมด	๑๗๔,๑๐๑.๒	๑๗๔,๑๐๑,๒๐๐
เพื่อการเกษตร	๒๔,๗๖๘	๒๔,๗๖๘,๐๐๐
สำรองใช้สอยในครัวเรือน	๑๔๙,๓๓๓.๒	๑๔๙,๓๓๓,๒๐๐
ที่ใช้จริงในครัวเรือน	๑๐๑,๖๗๔	๑๐๑,๖๗๔,๐๐๐
ที่ใช้จริงในการเกษตร	๒๔,๗๖๘	๒๔,๗๖๘,๐๐๐

จากตารางจะเห็นได้ว่า เมื่อนำปริมาณการใช้น้ำ ทั้งการเกษตร (๒๔,๗๖๘ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๒๔,๗๖๘,๐๐๐ ลิตร) และการใช้สอยในครัวเรือน อันได้แก่การใช้สอยเช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น (๑๐๑,๖๗๔ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๑๐๑,๖๗๔,๐๐๐ลิตร) รวมเป็นปริมาณน้ำที่ถูกใช้ไปทั้งสิ้น (๒๔,๗๖๘+๑๐๑,๖๗๔ = ๑๒๖,๔๔๒ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๒๖,๔๔๒,๐๐๐ลิตร) จึงทำให้มีปริมาณน้ำที่คงเหลือสำรองใช้ในชุมชน ๑๗๔,๑๐๑.๒-๑๒๖,๔๔๒=๔๗,๖๕๙.๒ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๔๗,๖๕๙,๒๐๐ ลิตร ยิ่งในฤดูแล้ง คือในช่วงเดือน มีนาคม – กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น ที่ยังขาดการวางแผนการเก็บกักน้ำที่ดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นที่สำรองน้ำสำหรับเติมเต็มสระหลวงในชุมชน) จากการสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่ไถ่ และการระเหยทิ้ง แม้จะมีปริมาณน้ำที่เหลือให้ใช้อยู่บ้างแต่ก็เป็นน้ำที่ในลักษณะกันสระ จึงทำให้สภาพน้ำขุ่นข้นเป็นลักษณะสีขาวเหมือนน้ำนมหรือเหมือนน้ำสาโท ซึ่งเมื่อคราว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์เสด็จเปิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว พระองค์ทรงมีรับสั่งว่า “ที่ชุมชนสายยาวนี้มีน้ำค่อนข้างดี”

ส่วนน้ำบริโภคเพื่อใช้ดื่มกินนั้น เป็นน้ำที่ซื้อจาก โรงงานผลิตน้ำดื่ม ซึ่งมีเป็นจำนวนมากที่ บริการส่งถึงบ้านเป็นถึง ๆ ละ ๒๐ ลิตร

ภาพที่ ๓.๔๒ แสดงภาชนะบรรจุน้ำดื่ม
ที่ชุมชนซื้อนำมาบริโภค

จากการดำเนินการบริหารจัดการน้ำในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนใน ชุมชนทำให้การจัดการน้ำในชุมชนมีประสิทธิภาพดีขึ้น มีระเบียบการใช้น้ำ ระเบียบค่าบริการ อุปกรณ์มิเตอร์น้ำ ถ้าชำรุดเสียหายมีระบบสำรองค่าซ่อมแซมต่าง ๆ บริหารแหล่งกักเก็บน้ำดิบ ทั้งผิวดินและระบบน้ำใต้ดิน นำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ทดแทนระบบการใช้น้ำเชื้อเพลิง และระบบไฟฟ้า มาสู่พลังงานทางเลือก คือระบบโซลาร์เซลล์ ฯลฯ

ชุมชนสายยาวกับสภาพปัญหาภัยแล้ง

อย่างไรก็ตามสภาพปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค-บริโภค ในชุมชนสายยาว สามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ ปัญหาหลัก ดังต่อไปนี้

๑. ปัญหาที่เกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ ส่วนใหญ่เกิดจากสภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลายาวนาน ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งยังขาดระบบชลประทาน โดยเฉพาะการเพาะปลูกในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะทำการในช่วงฤดูฝน จึงต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลักในการทำการเกษตร นอกจากนี้ยังรวมถึง การขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคในฤดูแล้งด้วย จากสภาพภูมิอากาศดังกล่าว สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นต่อพื้นที่เป็นประจำทุกปี สาเหตุหนึ่ง มาจากการที่เกษตรกรขยายพื้นที่เพาะปลูกโดยปรับพื้นที่ ด้วยการถมสระและแหล่งน้ำในพื้นที่ไร่นา ที่เคยมีมาแต่ก่อน เพื่อขยายพื้นที่ให้มากขึ้น รองรับการปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ คือการทำไร่อ้อยแทนที่การปลูกข้าว ทำให้มีการใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้งเพิ่มมากขึ้น และส่วนหนึ่งมาจากการที่ผลผลิตมีราคาสูงจากความต้องการของตลาดและนโยบายของรัฐบาล หรือจากการส่งเสริมของหน่วยงานหรือโครงการต่าง ๆ ของทางราชการและบริษัทเอกชน ก็ไปสนับสนุนและแรงจูงใจให้เกษตรกรทำการผลิตจำนวนมาก ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดสภาวะการขาดแคลนน้ำได้

๒. ปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งในพื้นที่ชุมชนสายยาว มาจากพื้นที่บริเวณดังกล่าว ยังไม่สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการขุดลอกเชื่อมต่อลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำอ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตาม

สภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ การเข้าใจกระแสทางการตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา

๓. ปัญหาที่มาจากในพื้นที่ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพียงพอ ในหน้าน้ำก็มีน้ำจำนวนมากแต่ไม่สามารถกักเก็บได้ ที่มีอยู่แต่เป็นแหล่งน้ำผิวดินที่มีปริมาณจำกัด ในฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายและลดลงอย่างรวดเร็ว แหล่งเก็บกักน้ำที่มีอยู่ก็ถูกออกแบบมาโดยที่ประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนร่วม เช่นการวางท่อระบายน้ำ ที่อยู่ในสภาพที่ต่ำเกินไป ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ เมื่อน้ำหลากมาและไหลผ่านไปจากบทเรียนการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของชุมชนจะเห็นได้ว่า ฝ่ายรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองการแก้ปัญหาด้านเดียว คือ การที่จะทำอย่างไรให้น้ำที่ปริมาณมากหรือท่วมขังในพื้นที่ระบายออกไปให้หมด แต่ในทางตรงกันข้ามลืมนึกไปว่าแล้วถ้าในช่วงฤดูแล้งจะเอาน้ำที่ไหนไว้อุปโภค-บริโภคและทำการเกษตร ทำให้ขาดประสิทธิภาพในกักเก็บและการระบายน้ำ รวมถึงการขาดการเชื่อมต่อกลุ่มน้ำหรือสายน้ำสาขาแม้ในพื้นที่ก็ไม่ได้มีการขุดลอกทั้งสายน้ำหรือมีก็ทำเป็นบางที่บางจุด มีบางกรณีที่มีการขุดลอกหรือการสร้างฝาย ไม่ได้ทำในพื้นที่ที่เป็นต้นเหตุหลักของปัญหาหรือทำตามความต้องการของคนในชุมชนการแก้ไขปัญหาไม่ได้มีการพูดคุยกับคนในพื้นที่ กลายเป็นการทำตามงบประมาณหรือโครงการพัฒนา ต่าง ๆ ของรัฐ

จากปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งดังกล่าวข้างต้น ของชุมชนสายยาว ที่ยังขาดแคลนแม้แหล่งน้ำต้นทุน เพื่อใช้เป็นทางออกของชุมชนในพื้นที่ที่ต้องกล่าวถึง คือ แหล่งน้ำใต้ดิน (น้ำบาดาล) ซึ่งได้ทดลองทำการเจาะเกือบครอบคลุมในพื้นที่ แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะนำน้ำขึ้นมาใช้ได้เหมือนพื้นที่อื่น ๆ แต่สิ่งที่เพิ่มขีดความสามารถและเพิ่มศักยภาพของชุมชนได้ คือ การเชื่อมระบบชลประทาน การสร้างฝายหรือการขุดลอกขยายการเชื่อมสายน้ำหรือลำน้ำสาขาจากลำน้ำมาศลำทะเมนชัย จากท้องที่อำเภอลำปลายมาศ ผ่านเขตพื้นที่ตำบลแสงพัน เข้าเขตตำบลพระครูสู่เขตพื้นที่ตำบลลูกเหล็ก ตำบลกลันทา มุ่งหน้าไปสู่ลำตะโค่ง ท้องที่อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

ค.บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ

๑) บทบาทพระสงฆ์กับชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ หมายถึง พฤติกรรมที่พระภิกษุที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจในชุมชนและได้นำหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นเป็นความคิดเห็นของตนเองหรือจากการศึกษาเรียนรู้แล้วปฏิบัติเป็นแบบอย่างและตามความคาดหวังในสถานภาพ ที่ครองอยู่ในการพัฒนาด้านการบริหารจัดการน้ำพื้นที่แห่งแล้งในชุมชนสายยาว ตำบลลูกเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

พระสงฆ์ เป็นรัตนหนึ่งในจำนวนรัตนสามหรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธรัตน พระธรรมรัตน พระสังฆรัตน พระสงฆ์ ได้แก่ ภิกษุในพระพุทธศาสนา สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุธรรมตามที่พระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับภิกษุ จำนวน ๒๒๗ ข้อ บางครั้งเรียกว่า สงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์ รูปแรกของโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ในการวิจัยครั้งนี้จึงสรุปได้ว่า พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้ว

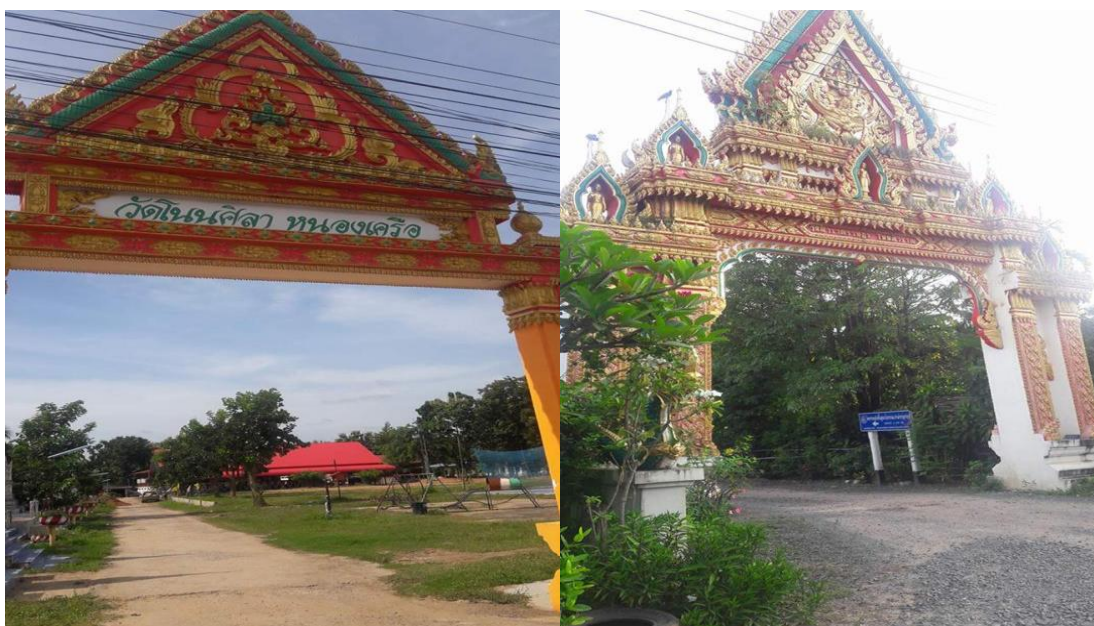
เลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถีววัตร ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้ แล้วสอนผู้อื่นให้รู้และปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้น ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน

สังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลในงานแต่งงาน พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และบางแห่งพระอาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาท ก็มีความชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเสนอ (Suggestion) ไม่ใช่คำตอบสำเร็จรูป แต่เป็นเพียงแนวคิดของบุคคลหนึ่ง ที่มีความสนใจในงานของพระสงฆ์ ในบทบาทของพระสงฆ์ และพยายามที่จะผลักดันบทบาทของพระสงฆ์ ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และให้สังคมมองเห็นประโยชน์นั้นเด่นชัดมากขึ้น ประเด็นที่ควรพิจารณา เพื่อกระตุ้นเตือนจิตสำนึกในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์ โดยที่พระสงฆ์มีความสำคัญ กล่าวคือ ๑) พระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ เป็นที่มุ่งสนองประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญโดยเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้เข้ามาฝึกฝนพัฒนาตนเอง และนำหลักธรรมมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ๒) พระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นองค์ประกอบสำคัญของพระรัตนตรัย ในพระพุทธศาสนา และเป็นสาวกผู้ปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า และเผยแผ่ให้พุทธศาสนิกชน ได้เรียนรู้ ศึกษาและปฏิบัติตาม ๓) พระสงฆ์เป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติหรือเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา คือ เป็นต้นแบบแห่งการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการบวช และมีหน้าที่ยึดหลักอันประกอบด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก คือ มีทั้งการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ ทั้งที่เป็นสิ่งของของและสงเคราะห์ด้วยหลักพุทธธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีความหมาย ครอบคลุมถึงคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าได้แก่ธรรมะที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ตลอดถึงธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้พุทธบริษัทของพระองค์ได้รู้ตาม ซึ่งมีทั้งทรงค้นพบใหม่และที่ทรงปฏิรูปรมาจากศาสนาดั้งเดิมอย่างศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น ตลอดจนถึงหลักธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิวัติหรือประยุกต์เพื่อให้เกิด ความทันสมัยใช้ได้ตลอดกาลโดยเน้นสาระธรรมที่มีประโยชน์ต่อสังคมชุมชนและตัวบุคคลมากที่สุด โดย**การเผยแผ่ธรรม** ซึ่งหมายถึง การนำคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ได้ศึกษาและปฏิบัติถูกต้องแล้วไปประกาศให้บุคคลอื่นได้รับทราบ ข้อนี้เป็นการทำหน้าที่เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและชุมชน พระสงฆ์ถือว่าเป็นพุทธศาสนทายาท เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนามีหน้าที่หลักคือ การศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้มีความรู้เข้าใจอย่างถูกต้อง และประพฤติหรือปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้บรรลุถึง “ปฏิเวธสัมฤทธิ์ธรรม” หมายถึง สัมฤทธิ์ธรรมคือผลพึงบรรลุ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา นี่เป็นการทำกิจหรือหน้าที่เพื่อตนเองให้หมดสิ้นสมบูรณ์ก่อน เมื่อได้ทำกิจหรือหน้าที่ของตนได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว ไม่มีกิจอื่นใดที่จะต้องทำเพื่อตนเองอีกต่อไปก็เหลือแต่กิจหรือหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อผู้อื่นหรือชุมชน นั่นคือการนำหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่ตนได้ศึกษาและปฏิบัติมาแล้วไปเผยแผ่ต่อไป การทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลได้มีการปฏิบัติดังที่กล่าวมาแล้ว สำหรับสมัยปัจจุบันหน้าที่หลักทั้ง ๓ ประการ คือ การศึกษาธรรม การปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรม พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาปฏิบัติไปพร้อม ๆ กันได้

การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์นั้นเพียงอาศัยปัจจัยสี่ก็ทำให้ชีวิตเป็นอยู่ได้อย่างปกติสุข การดำเนินชีวิตในลักษณะดังกล่าวจึงทำให้พระสงฆ์มีคุณภาพชีวิตที่ดี ชีวิตมีความสุข จึงเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ดีของคนในชุมชนได้ และ เป็นที่พึงพอใจของชุมชน มนุษย์โดยทั่วไปนอกจากมีความต้องการทางกายแล้วยังมีความต้องการที่พึงพอใจด้วย ความต้องการทางกายในขั้นพื้นฐานของมนุษย์ก็คือมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต แต่ความต้องการทางใจมนุษย์ต้องการสิ่งคุ้มครองที่ทำให้หายจากความหวาดกลัวและทำให้ใจมีความสุข

ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นที่พึ่งทางใจของคนในชุมชน จะเห็นได้ว่าในอดีตเมื่อพระสงฆ์ไปประกาศพระพุทธศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ คนในชุมชนก็จะสร้างอารามถวายและนิมนต์ในท่านอยู่จำพรรษาในอารามนั้น เพื่อให้เป็นที่พึ่งของคนในชุมชนต่อไป และ เพื่อให้แนวทางดำเนินชีวิตที่ดี เมื่อพระสงฆ์จาริกไปเพื่อประกาศพระพุทธศาสนาหรือจำพรรษาอยู่ในอารามที่ชุมชนสร้างถวายก็จะนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาสั่งสอนให้แนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องกับคนในชุมชน การทำหน้าที่กล่าวมานี้ จึงถือว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักในการทำหน้าที่เพื่อผู้อื่นหรือชุมชนของพระสงฆ์

เห็นได้ว่าพระสงฆ์กับชุมชนต่างก็มีหน้าที่พึ่งพาต่อกันตามฐานะของตน ตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมาจนถึงสมัยปัจจุบันพระสงฆ์ได้นำหลักธรรมนี้ใช้เป็นหลักปฏิบัติในการอยู่กันภายในชุมชน หากต่างฝ่ายต่างได้ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องและเป็นไปตามหลักอริยวินัยดังกล่าวแล้วตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเชื่อว่าจะทำให้พระสงฆ์และชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก

ภาพที่ ๓.๔๓ - ๔๔ วัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน

การแก้ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการน้ำในชุมชนสายยาว จากการพบปะสนทนาและลงพื้นที่ พบว่า นอกจากสมาชิกในชุมชนร่วมกันแล้วพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้อยู่ในชุมชนและเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความเชื่อและความศรัทธา นอกจากวัดและพระสงฆ์จะเป็นผู้เกื้อกูลสังคมและชุมชนด้วยการกันพื้นที่วัดสำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำและสร้างระบบประปาชุมชนแล้ว พระสงฆ์ยังเป็นผู้คอย

ชี้แนะ ให้คำปรึกษาแนะนำ้าเตือนผู้คนในชุมชน ให้รู้จักรับฟังกัน เคารพและให้เกียรติกันตามฐานะ บทบาท เคารพกฎระเบียบ กติกา มีความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที การรู้คุณและตอบแทนคุณ หลักการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน คือ หลักศีล ๕ เป็นหลักคุ้มครองป้องกัน ๕ ด้าน คือ ๑) **หลักคุ้มครองชีวิต** ๒) **หลักคุ้มครองทรัพย์สิน** ๓) **หลักคุ้มครองครอบครัว** ๔) **หลักคุ้มครองสังคมชุมชน** และ ๕) **หลักคุ้มครองสุขภาพ** นอกจากนี้การบริหารจัดการน้ำอันเป็นไปเพื่อความสำเร็จ สมประโยชน์ต่อชุมชนโดยอาศัยหลัก ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เพื่อสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น ที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมองค์กร ร่วมชุมชน, ธรรมที่ทำให้เกิด ความสามัคคีส่งเสริมหลักการอยู่ร่วมกัน สร้างสายสัมพันธ์ให้ยั่งยืน ซึ่งตรงกับหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า **สาราณียธรรม ๖ ประการ** คือ ๑) **เมตตาการุณยธรรม** ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ตั้งเมตตาการุณยธรรมในเพื่อนร่วมงาน ในสังคมชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมงาน หมั่นคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๒) **เมตตาวิจิตรธรรม** เคารพต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี ตั้งเมตตาวิจิตรธรรมในเพื่อนร่วมงาน สังคม ชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๓) **เมตตาเมตตาธรรม** คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี ตั้งเมตตาเมตตาธรรมในเพื่อนร่วมงาน สังคม ชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ๔) **สาธารณโภคี** ได้มาแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ หรือ การมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน คือ ทั้งนโยบาย หรือ ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ในเพื่อนร่วมงาน สังคมชุมชน ให้ได้มีส่วนร่วมในการคิดและพิจารณา ร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ๕) **ประพฤดีให้ดีเหมือนเป็นแนวเดียวกัน** คือ มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนร่วมงาน สังคม ชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ กติกา จารีตประเพณีอันดีงาม ไม่มีพฤติกรรมแหกคอก นอกกระเปาะ เหยียบกฎ ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียของหมู่คณะ ชุมชน ๖) **ทวิญญูสามัญญตา** ปรึบความเห็นเข้ากันได้ หรือ การยอมรับฟังคำชี้แนะ คำแนะนำ คือ มีทวิญญู ดีงามเสมอกันกับเพื่อนร่วมงาน สังคม ชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา) ธรรม ๖ ประการนี้ มีคุณคือ เป็นธรรมเป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อเอกราช ความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน เสมือนการโยงด้ายสายสัญญาณต่อกันของชุมชนของชุมชนสายยาวในการทำบุญประเพณีเบิกบ้านประจำปี ซึ่งเป็นการประยุกต์พิธีกรรมที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรมคือหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าวนั่นเอง

ภาพที่ ๓.๔๕-๔๖ ศาลารักษ์หรือศาลตาปู่ประจำสระน้ำตามหลักความเชื่อและหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒) การใช้หลักความเชื่อและหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยการนำความเชื่อและพิธีกรรมมา รวมทั้งหลักภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการ ควบคู่กับการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยระบบร่องน้ำผิวดิน การจัดการทรัพยากรน้ำด้วยหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสำคัญคือ ก่อให้เกิดความร่วมมือและผูกพันกันของคนในชุมชน เพราะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การจัดการทรัพยากรน้ำ ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเป้าหมายเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการสืบทอดต่อไปสู่คนรุ่นหลัง ได้แก่ การเลี้ยงฝัอรักษ์ตามหัวไร่ ปลายนา ฝัอรักษ์ประจำสระ หอตาปู่บริเวณริมน้ำ ลำห้วย เป็นต้น

๓) การใช้หลักการจัดการ ชุมชนสายสายยาวใช้หลักการบริหารจัดการโดยยึดหลักการ ๓ คือ การจัดระเบียบวิถีชีวิต ด้วยระเบียบ กฎกติกา สังคม ชุมชน ด้วยศีล จัดระเบียบวิถีคิด ระบบความคิดหลวมรวมเป็นพลังเพื่อสร้างสรรค์ความดีงาม ความสงบสุขสู่ชุมชน ด้วยสมาธิ จัดการองค์ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน หรือการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ ปรากฏชุมชน การระดมองค์ความรู้จากทุกภาคส่วน เพื่อนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาชุมชนด้วยปัญญา หลักอุดมการณ์ ๕ คือ หลักประกันหรือหลักคุ้มครองป้องกัน ๕ ประการ รวมกันเป็นหลักศีล ๕ ซึ่งตรงกับจำนวนหมู่บ้าน ๕ หมู่ รวมเป็นชุมชนสายยาว และหลักวิธีการ ๖ คือหลักดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนสายยาวตามหลักธรรม ๖ ประการ มีคุณคือ เป็นธรรมเป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อเอกราช ความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ซึ่งตรงกับหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า **สาราณียธรรม ๖ ประการ** อันเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีส่งเสริมหลักการอยู่ร่วมกัน สร้างสายสัมพันธ์ให้ยั่งยืน ดุจเถาว์วัลย์ร้อยรัดเชื่อมโยงให้มั่นคงยั่งยืนจากการมีส่วนร่วมกัน เสมือนการโยงด้ายสายสิญจน์ต่อกันของชุมชนของชุมชนสายยาวในการทำบุญประเพณีเบิกบ้านประจำปี ซึ่งเป็นการ

ประยุกต์พิธีกรรมที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรม คือหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวสืบต่อมาจากบรรพบุรุษที่ก่อตั้งชุมชนได้มีปฏิญญาร่วมกัน ซึ่งปฏิญญาเหล่านี้ได้ยึดถือปฏิบัติส่งผ่านต่อมายังรุ่นลูกหลาน ส่งผลให้ชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านนี้ มีความรัก ความสามัคคีที่เป็นลักษณะเด่นสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้านจะร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนไปพร้อม ๆ กันในนามชุมชนสายยาว อันลักษณะ ๕ ใน ๑ เลยทีเดียว เป็นชุมชนที่ไม่มีใครนำใคร ไม่มีใครเด่นกว่าใคร แต่ละคนมีบทบาทความรับผิดชอบต่อชุมชนด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นผู้นำ เป็นผู้นำหลายด้าน ตามบทบาทหน้าที่ตามมติที่ประชุมมอบหมายกันไป เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำสตรี เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ตามสาขาการประกอบอาชีพต่าง ๆ มีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เน้นการทำงานเป็นกลุ่มตามฐานการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน มีความรักความสามัคคี ซื่อสัตย์ ขยันในการประกอบอาชีพและเป็นชุมชนที่พร้อมเปิดรับการเข้าไปพัฒนาจากทุกภาคส่วน ทำให้ชุมชนสายยาว เป็นฐานทุนชีวิตและวัฒนธรรม อันบ่งบอกถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นอาชีพที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนมายาวนาน อันเป็นคุณความดีที่ชุมชนได้ร่วมกันสืบมานับตั้งแต่อดีต ภายใต้อิทธิพลของความเชื่อที่ว่า ชุมชนเป็นของทุกคน ต้องช่วยกันพัฒนา ช่วยกันตัดสินใจและร่วมรับผลแห่งการตัดสินใจร่วมกัน เป็นพลังของชุมชนที่ผนึกร่วมกันบริหารจัดการทุนชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

ภาพที่ ๓.๔๗ วัด ซึ่งนอกจากกันพื้นที่วัดสำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำและสร้างระบบประปาชุมชนแล้ว พระสงฆ์ยังเป็นผู้คอยชี้แนะ ให้คำปรึกษาแนะนำอย่างต่อเนื่องผู้คนในชุมชนในการบริหารจัดการน้ำด้วยหลักธรรม

ข้อค้นพบ :

จากการที่คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลแล้วนำมาเรียบเรียงด้วยวิธีพรรณานำเสนอสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับข้อมูลและร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของการได้มาซึ่งข้อมูล เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนผ่านเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น นั้น พบว่า ๑) การจัดทำผัง

ชุมชน ๒) ผังทรัพยากร ๓) ผังเครือญาติ ๔) เส้นทางประวัติศาสตร์ ๕) ปฏิทินฤดูกาล ๖) ปฏิทินวัฒนธรรม ล้วนมีความจำเป็นต่อการวิจัยในครั้งนี้ เป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องอาศัย โอกาสและระยะเวลาในการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยที่ถูกต้อง ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างสมบูรณ์ เมื่อได้ปฏิบัติงานในภาคสนามจริง ๆ ตามแผน ๓.๓ และ ๓.๔ การสร้างเครื่องมือ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย การสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนาและระดมความคิดเห็นด้วยการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน ล้วนมีประโยชน์และก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย

ซึ่งจากการนำเสนอดังกล่าว เป็นการนำเสนอเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและเพื่อให้ชุมชนสะท้อนกลับ ทั้งนี้มีการสะท้อนกลับในประเด็นสถิติการใช้น้ำเพื่ออุปโภคสัปรายปี ซึ่งชุมชนเสนอให้นำเสนอปี พ.ศ.๒๕๕๙ ด้วย เพื่อจักได้เป็นข้อมูลกำหนดแนวทางบริหารจัดการน้ำต่อไป

ภาพที่ ๓.๔๘ เวทีอบรมการเขียนรายงานความก้าวหน้าและจัดทำรายงานความก้าวหน้า

- ณ หอประชุมเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
เข้าร่วมเวทีอบรมการเขียนรายงานความก้าวหน้าและจัดทำรายงานความก้าวหน้า

สาระสำคัญ :

เพื่อให้ทีมวิจัยในโครงการสามารถที่จะเขียนรายงานความก้าวหน้าได้และสามารถนำความรู้ที่ผ่านการอบรมมาใช้ในการเขียนรายงานความก้าวหน้าของโครงการที่รับผิดชอบ ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยสามารถดำเนินการจัดทำรายงานความก้าวหน้า ได้ตามตามรูปแบบและเงื่อนไขภายในกรอบระยะเวลาที่กำหนด

ภาพที่ ๓.๔๙ บรรยากาศเวทีอบรมการเขียนรายงานความก้าวหน้าและจัดทำรายงานความก้าวหน้า
ข้อค้นพบ :

ทีมวิจัย ได้รับความกรุณาเป็นอย่างสูง จากที่ปรึกษาโครงการ ประกอบด้วย ๑) นายณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา ผู้บริหารโครงการชุด ๒) นางสาวนพพรช ประวรรณรัมย์ วิทยากรโครงการชุด ๓)นางสาวสมภาพ มั่งคั่ง ผู้ประสานงาน วิทยากรโครงการชุด ได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ มาบรรยายให้ความรู้และนำฝึกปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย

ผศ.ดร.สุวารี ศรีบุญะ ประธานหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ และคณะ

ผลที่ได้จากเข้าร่วมเวทีในครั้งนี้ให้ทีมวิจัยในโครงการมีความรู้ความเข้าใจ อันสามารถที่จะเขียนรายงานความก้าวหน้าได้และสามารถนำความรู้ที่ผ่านการอบรมมาใช้ในการเขียนรายงานความก้าวหน้าของโครงการที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยสามารถดำเนินการจัดทำรายงานความก้าวหน้า ได้ตามตามรูปแบบและเงื่อนไขภายในกรอบระยะเวลาที่กำหนด

ภาพที่ ๓.๕๐ เวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้า(ระยะที่ ๑)

● ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว เวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้า(ระยะที่ ๑)

สาระสำคัญ :

เพื่อให้คณะผู้วิจัย คณะทำงาน วิทยากรพี่เลี้ยง (ผู้บริหารโครงการชุด) ทีมวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูลพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะและเพิ่มเติมข้อมูลในรายงาน

ข้อค้นพบ :

ผลที่ได้จากการจัดเวทีในครั้งนี้ ชุมชนได้รับทราบข้อมูลพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะและเพิ่มเติมข้อมูลในรายงานให้คณะผู้วิจัยได้นำเพิ่มเติมให้สมบูรณ์และครอบคลุมยิ่งขึ้น เพื่อนำเสนอในคราวต่อไป

๓.๖.๓ ผลของการดำเนินงานตามแผนกิจกรรม ระยะที่ ๒

เมื่อได้นำเสนอข้อมูลและจัดทำรายงานระยะที่ ๑ ผ่านไป และได้รับแจ้งให้ดำเนินการระยะที่ ๒ ต่อไป คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัย ระยะที่ ๒ ซึ่งอยู่ในการทดลองปฏิบัติการ โดยมีกิจกรรมรองรับเพื่อขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย ๑) การศึกษาดูงาน ๒) เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาดูงาน ๓) ทดลองปฏิบัติการ ๔) ประชุมสรุปผลการทดลองปฏิบัติการ ๕) นำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๖) เวทีอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ ๗) เวทีนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ประชุมคณะผู้วิจัย

สาระสำคัญ :

กำหนดการดำเนินการตามกรอบระยะเวลา ในระยะที่ ๒ งวดที่ ๒ เพื่อให้คณะผู้วิจัยได้รับทราบการเห็นชอบในหลักการการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา (ระยะที่ ๑) เพื่อแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงินให้กับโครงการ ระยะที่ ๒ งวดที่ ๒ สร้างความเข้าใจหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการตามโครงการวิจัยระยะที่ ๒ งวดที่ ๒ เพื่อให้คณะผู้วิจัยเกิดความเข้าใจในขอบเขตงานวิจัย แบ่งภาระงาน มอบหมายหน้าที่การปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ที่ทีมวิจัยในโครงการวิจัย ระยะที่ ๒ งวดที่ ๒

ข้อค้นพบ :

คณะผู้วิจัย ได้รับทราบการเห็นชอบในหลักการการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา (ระยะที่ ๑) ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงินให้กับโครงการ ระยะที่ ๒ งวดที่ ๒ โดยเห็นชอบการเบิกจ่ายครั้งเดียวในระยะท้าย ๆ ของโครงการ ซึ่งในระหว่างดำเนินการกิจกรรมต่าง ที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับกิจกรรมการวิจัย ให้ประสานงานฝ่ายจัดทำบัญชีเพื่อทดรองจ่ายไปก่อน ซึ่งคณะผู้วิจัยเกิดความเข้าใจหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการตามโครงการวิจัยระยะที่ ๒ งวดที่ ๒ และเกิดความเข้าใจในขอบเขตงานวิจัย ตามภาระงาน ตามบทบาทหน้าที่ที่ทีมวิจัยในโครงการวิจัย รวมทั้งเห็นชอบแนวทางการการศึกษาดูงานและกิจกรรมต่อ ๆ ไป ตามลำดับ

ภาพที่ ๓.๕๑-๕๒ ศึกษาวิธีการบริหารจัดการน้ำด้วยระบบพลังงานทางเลือก ระบบโซล่าเซลล์
ศูนย์เพชรพิมาย ตำบลรังนกใหญ่ อำเภอพิจมาย จังหวัดนครราชสีมา

๒) การศึกษาดูงาน (ไป ๒ ครั้ง)

สาระสำคัญ :

เพื่อไป ๑) ศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ๒) ค้นหาบทบาทชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ โดยศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนและภูมิเวศด้านการดูแลและการจัดการบริหารน้ำด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน ในพื้นที่ที่ไปศึกษาดูงาน ทั้งข้อมูลเบื้องต้นจากข้อมูลสภาพบริบทชุมชนและภูมิเวศด้านการดูแลและการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ เพื่อนำบทเรียนมาปรับใช้ในการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อ ๆ ไป

ภาพที่ ๓.๕๓-๕๔ ศึกษาการบริหารจัดการน้ำศูนย์การเรียนรู้บ้านเตย อำเภอพิจมาย จังหวัดนครราชสีมา

ข้อค้นพบ :

คณะผู้วิจัย ได้เดินทางไปศึกษาวิธีการบริหารจัดการน้ำด้วยระบบพลังงานทางเลือก คือระบบแผงโซลาร์เซลล์ ณ ศูนย์การเรียนรู้เพชรพิมาย ตำบลรังนกใหญ่ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านเตย ตำบลกรบือ่งใหญ่ อำเภอฟิมา ย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการน้ำ

จากการเดินทางไปศึกษาดูงานและฟังบรรยายพิเศษ ทำให้คณะผู้วิจัยและผู้แทนชุมชน ได้รับทราบการข้อมูลบริบทชุมชนและภูมิเนเวศด้านการดูแลและการจัดการบริหารน้ำ ที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้ง ๑) หลักธรรม ๒)หลักคคิความเชื่อ ๓) หลักภูมิปัญญา ๔)หลักการจัดการและการบริหาร ในพื้นที่ที่ไปศึกษาดูงาน ทั้งข้อมูลเบื้องต้นจากข้อมูลสภาพบริบทชุมชนและภูมิเนเวศด้านการดูแลและการจัดการในต่างต่าง ๆ เพื่อนำบทเรียนมาปรับใช้ในการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อ ๆ ไป

ภาพที่ ๓.๕๕-๕๖ เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาดูงาน

๓) เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาดูงาน

สาระสำคัญ :

เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูลที่ได้จากการไปศึกษาดูงาน ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลบริบทชุมชนและภูมิเนเวศด้านการดูแลและการจัดการบริหารน้ำต่างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จากอดีตถึงปัจจุบัน โดยรวบรวมข้อมูลต่างต่าง ๆ ประกอบด้วย ๑) หลักธรรม ๒)หลักคคิความเชื่อ ๓) หลักภูมิปัญญา ๔)หลักการจัดการและการบริหาร

ข้อค้นพบ :

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นจากข้อมูลสภาพบริบทชุมชนและภูมินิเวศด้านการดูแลและการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ๑) หลักธรรม ๒) หลักคติความเชื่อ ๓) หลักภูมิปัญญา ๔) หลักการจัดการและการบริหาร

ที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบันในพื้นที่ที่ไปศึกษาดูงานเพื่อนำมาเป็นแนวทางและปรับใช้ในชุมชนสายยาวต่อไป ดังนี้

๑) **จากกรณีศึกษาศูนย์เพชรพิมาย** ตำบลรังไกใหญ่ อำเภอฟิมาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นศูนย์การเรียนรู้ การดำเนินชีวิตด้วยวิถีเกษตร บนเนื้อที่ประมาณ ๒๕ – ๓๐ ไร่ โดย อ.ทอง ธรรมดา (วีรยุทธี เลอจันทร์) ภายใต้ **หลักภูมิปัญญาและมีการบริหารจัดการ** โดยปลูกพืชทุกชนิดที่กินและขายได้ โดยจัดแบ่งเป็นแปลงผสมผสานกันไปบนที่ทั้งหมด ลักษณะพื้นที่เป็นดินร่วนปนทราย โดยใช้จุลินทรีย์ชีวภาพในการรักษาพืชและบำรุงดิน ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ แต่ใช้แหล่งน้ำใต้ดินคือระบบบาดาลสูบน้ำขึ้นมาเก็บในบ่อซีเมนต์ขนาดใหญ่ ที่สร้างขึ้นกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๐ เมตร ลึก ๓ เมตร โดยใช้พลังงานจากแผงโซลาร์เซลล์ทั้งสูบน้ำจากใต้ดินและจ่ายน้ำสู่แปลงเกษตรที่วางท่อระบบน้ำหยดไว้ทุกจุดทุกแปลง **มีหลักคติความเชื่อ**ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือเศรษฐกิจพอเพียงต้องเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว เพราะต้องทวนกระแสโลก เน้นสารรู้เท่าทันโลก ไม่เอาหูไปพาร์ เอาตาไปห่าง **ยึดหลักคุณธรรม** คือชีวิตต้องกินน้อย ใช้น้อย ทำงานให้มาก ที่เหลือจุนเจือสังคม

จากการแลกเปลี่ยนนำเสนอปัญหาน้ำแล้งในชุมชนสายยาว กรณีการขาดแหล่งน้ำและที่มีอยู่ก็ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพและแม้แต่วัสดุใต้ดินก็เจาะบ่อบาดาลแต่ไม่มีน้ำ แหล่งน้ำที่มีอยู่ก็เป็นแหล่งน้ำผิวดินที่มีปริมาณจำกัด ในฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายและลดลงอย่างรวดเร็ว นั้น อ.ทอง ธรรมดา ได้เสนอวิธีการแก้ปัญหาด้วยหลัก ๒ ประการ คือ **หลักภายใน** กล่าวคือ คนในชุมชนต้องปรับวิถีชีวิต จำเป็นต้องปรับพฤติกรรมการใช้ของชุมชนโดยยึดหลักประหยัด สมประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูกหรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ การเข้าใจกระแสทางการตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และตระหนักถึงคุณค่าของน้ำที่ช่วยเหลือเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมกันหาวิธีผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาเติมให้เต็มอยู่ตลอดเวลา โดยใช้พลังของคนในชุมชนที่มีอยู่ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น **ส่วนหลักภายนอก** คืออาศัยซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขโดยทั้งในส่วนหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ให้สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการขุดลอกเชื่อมต่อลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำอ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย โดยชุมชนต้องช่วยกันในการดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ ทั้งในสถานการณ์เฉพาะหน้า ระยะสั้นและระยะยาวต่อไปซึ่งการแก้ไขปัญหานี้โดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยการสร้างพลังเครือข่ายการเรียนรู้ให้มากที่สุด

ภาพที่ ๓.๕๗-๕๘ แปลงทดลองปลูกข้าวไรzenใช้น้ำน้อยแต่ให้ผลมาก ณ ศูนย์การเรียนรู้เพชรพินาย

๒) จากกรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้บ้านเตย ตำบลกระเบื้องใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ ๘๔ พรรษา ปี ๒๕๕๔ ตามยุทธศาสตร์ บ.ว.ร. จังหวัดนครราชสีมา บ้านเตยเป็นหมู่บ้านเก่าแก่มากกว่า ๒๐๐ ปี ในอดีตถึงปัจจุบันมีผู้ใหญ่ กำนันปกครองมาแล้วกว่า ๗ คน ที่มาของชื่อหมู่บ้านโดยมีการตั้งชื่อมาจาก ต้นเตย ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่บริเวณหนองน้ำสาธารณะที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านเตย”

ปัจจุบัน นางสมบัติ โชติกลาง เป็นผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่ทั้งหมด ๑๓,๓๖๙ ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย ๕๘๑ ไร่ พื้นที่การเกษตร ๙,๙๘๔ ไร่ และพื้นที่สาธารณะ ๒,๘๐๔ ไร่ มีการแบ่งคุ้มบ้าน จำนวน ๔ คุ้ม จำนวนประชากรทั้งสิ้น ๕๖๙ คน เป็นชาย ๒๖๒ คน หญิง ๓๐๗ คนจำนวนครัวเรือน ๑๘๕ ครัวเรือน

ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ค้าขาย และรับราชการ ประชาชนในชุมชนมีรายได้เฉลี่ย ๘๗,๘๔๑ บาท/คน/ปี

มีแหล่งน้ำ ๓ แห่ง คือ ๑. สระหนองเตย ๒. สระน้ำประปา ๓. อ่างเก็บน้ำหนองก้างปลา

มีการบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และมีวิสัยทัศน์หมู่บ้าน ดังนี้ “ชุมชนเข้มแข็ง ร่วมแรงสามัคคี อาชีพเสริมเรามี วิถีชีวิตพอเพียง เกษตรปลอดภัย มีจิตสาธารณะ วัฒนธรรมล้ำค่า รักษาสิ่งแวดล้อม ”

จากวิสัยทัศน์ดังกล่าว ก่อให้เกิดกลุ่มองค์กร ในหมู่บ้าน หลากหลาย แต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ “ลดรายจ่าย ได้ความสามัคคี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ชีวิตมีสุข ” โดยกลุ่มองค์กรเกิดจากการมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งได้แก่

ภาพที่ ๓. ๕๙-๖๐ ความอุดมสมบูรณ์ของแปลงนาข้าวและแหล่งน้ำ บ้านเตย

๑) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ๒) กองทุนแม่ของแผ่นดิน ๓) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ๔) กลุ่มเยาวชน ๕) กลุ่มสวัสดิการชุมชน ๖) กลุ่มพลังงานทดแทน ๗) กองทุนหมู่บ้าน ๘) กลุ่มข้าวมะลิสุสาน ๙) คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ๑๐) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ๑๑) วิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ด ๑๒) กลุ่มโรงเรียนชวนาเกษตรอินทรีย์บ้านเตย

มีการบริหารจัดการ ภายใต้ หลักภูมิปัญญาและมีการบริหารจัดการ มีหลักคติความเชื่อ ยึดหลักคุณธรรม โดยการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชน ดังนี้

๑.ด้านการบริหารจัดการชุมชน มีระเบียบข้อตกลงของหมู่บ้าน มีการจัดเวทีประชาคม ทบทวนแผนพัฒนาชุมชนเป็นประจำทุกปี มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างสม่ำเสมอไม่ต่ำกว่าเดือนละ ๑ ครั้ง

๒.ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๑) ด้านการ จัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด จัดตั้งกองทุนแม่ของแผ่นดิน ก่อสร้างป้อมยามหมู่บ้าน โดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ จำนวน ๑ หลัง จัดตั้งจุดตรวจปัสสาวะหาสารเสพติด ๓ เดือนต่อครั้ง จัดอบรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่เยาวชนในหมู่บ้าน เรื่องภัยของยาเสพติด และการได้รับโทษตามกฎหมายบ้านเมือง

๒) จัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและดูแลความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชน โดยจัดตั้งจุดตรวจ เพื่อตรวจและเฝ้าระวังรถและคนสัญจรเข้าออกหมู่บ้าน เดือนละ ๑ ครั้ง จัดเวรยามตรวจพื้นที่ในหมู่บ้าน

๓. **ด้านสุขภาพอนามัย** มีการอบรมสร้างความรู้เรื่องสมุนไพรในชุมชนป้องกันโรค มีการรณรงค์การกำจัดยุงลายป้องกันโรคไข้เลือดออกเป็นประจำทุกปี รณรงค์การคัดแยกขยะ/กำจัดขยะมูลฝอยและกำจัดขยะเป็นพิษในหมู่บ้านของตนเอง รณรงค์การขี่จักรยานเพื่อสุขภาพทุกวัน มีกลุ่มสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ๑๘ คน พร้อมปลูกต้นไม้ระหว่างเส้นทางในการขี่จักรยาน จัดกิจกรรมส่งเสริมการเดินแอโรบิค จำนวน ๔๐ คน

๔. ด้านคุณธรรมและจริยธรรมของคนในชุมชน

๑) จัดกิจกรรมส่งเสริมให้คนในชุมชนลด ละ เลิก อบายมุข มีการจัดกิจกรรมโครงการ ๓ ประสาน จับมือ จับใจ แก้ไขปัญหาชุมชน ประจำปี โดยตั้งปณิธานลดละเลิกเหล้าเข้าพรรษา จัดกิจกรรมตั้งปณิธานลดละเลิกอบายมุข เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๒) จัดกิจกรรมยกย่อง ประกาศเกียรติคุณบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีของคนในหมู่บ้าน

๓) ให้ความช่วยเหลือและดูแลคนยากจน คนด้อยโอกาส และคนที่ประสบปัญหา จากคนในชุมชน

ภาพที่ ๓.๖๑ การบริหารจัดการน้ำ /แหล่งน้ำ บ้านเตย

๕. ด้านการจัดการทรัพยากรชุมชน

๑) ใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนเผ่าถ้ำด้วยถัง ๒๐๐ ลิตร ได้น้ำส้มควันไม้

๒) มีสถานที่ ทศนียภาพสวยงาม เหมาะสมแก่การฟื้นฟูสุขภาพและพักผ่อนหย่อนใจปรับภูมิทัศน์บริเวณรอบสระประปา และบริเวณอ่างเก็บน้ำหนองก้างปลา ออกกำลังกาย ผู้ออกกำลังกาย ได้รับอากาศบริสุทธิ์

๓) นำวัตถุดิบในธรรมชาติของชุมชนมาเพื่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่นจัดทำปุ๋ยชีวภาพ น้ำส้มควันไม้ แปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว และปลา

๔) มีกลุ่มหรือองค์กรที่คนในหมู่บ้านร่วมกันทำกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดตั้งธนาคารต้นไม้ การแก้ไขปัญหาดินเค็มตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพในการเกษตร เพื่อปรับสภาพดิน การคัดแยกขยะเองในครัวเรือน โดยใช้หลักการใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ ตามความเหมาะสม

๖. ด้านเศรษฐกิจชุมชน และการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยส่งเสริมครัวเรือนในชุมชนจัดทำบัญชีครัวเรือน เพิ่มหลักสูตรในโรงเรียน ครัวเรือนในชุมชนส่วนใหญ่ มีกิจกรรมการลดรายจ่าย/เพิ่มรายได้ ลดปัจจัยการผลิตจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่ผลิตเองในชุมชน มีกิจกรรมการออมที่หลากหลาย มีการรวมกลุ่มด้วยการนำทุนของชุมชนมาดำเนินการเพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน กลุ่มข้าวมะลิสุสานกล วิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ด

๗. ด้านการพัฒนาคนในชุมชนและการเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงและฐานเรียนรู้ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาดินเค็ม และส่งเสริมการเรียนรู้จากฐานการเรียนรู้การแก้ไขปัญหาดินเค็ม มีตั้งกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดเพื่อลดต้นทุนการผลิต และส่งเสริมการเรียนรู้การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ฐานการเรียนรู้กลุ่มพลังงานทดแทน กลุ่มน้ำหมักชีวภาพและส่งเสริมการเรียนรู้ น้ำหมักชีวภาพ กลุ่มน้ำยาเอนกประสงค์ และส่งเสริมการเรียนรู้การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์

๘. ความโดดเด่นของชุมชน หมู่บ้านสามารถแก้ไขปัญหาสภาพดินเสื่อมโทรมและดินเค็มได้ มีการรณรงค์การแก้ไขปัญหาดินเค็มตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยวิธีการปลูกและ “ห่มดิน” ด้วยหญ้าแฝก ครัวเรือนในชุมชนมีกิจกรรมการลดปัจจัยการผลิตจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่ผลิตเองในชุมชน พื้นที่ทำนาทั้งหมดในหมู่บ้าน ๕,๓๐๐ ไร่ สามารถลดค่าใช้จ่ายไร่ละ ๓๖๐ บาท สามารถลดค่าใช้จ่ายในการเกษตร(ทำนา) รวมมูลค่า ๑,๙๐๘,๐๐๐ บาท ผลที่ได้รับ “ลดรายจ่าย ได้ความสามัคคี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ชีวีมีสุข”

บทสรุปจากเวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาชุมชน ส่งผลให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูลที่ได้จากการไปศึกษาชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลบริบทชุมชนและภูมิเวศด้านการดูแลและการจัดการบริหารน้ำด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น จากอดีตถึงปัจจุบัน แล้วนำมาปรับใช้และเป็นองค์ความรู้ในลักษณะ ปรับความรู้เดิม เพิ่มความรู้ใหม่ ใส่ใจการมีส่วนร่วม สู่แนวทางพัฒนาและปรับใช้ในชุมชนสายยาวต่อไป

๔) ทดลองปฏิบัติการ

เมื่อได้ดำเนินการวิจัยผ่านระยะที่ ๑ เข้าสู่ระยะที่ ๒ โดยได้ดำเนินการตามลำดับมาแล้วนั้นไม่ว่าจะเป็น การสร้างเครื่องมือ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย การสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนาและระดมความคิดเห็นด้วยการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน ล้วนมีประโยชน์และก่อให้เกิดองค์ความรู้อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดบทเรียนและข้อค้นพบ ๑) การจัดทำผังชุมชน ๒) ผังทรัพยากร ๓) ผังเครือญาติ ๔) เส้นทางประวัติศาสตร์ ๕) ปฏิทินฤดูกาล ๖) ปฏิทินวัฒนธรรม ๗) การศึกษาดูงาน ๘) การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาดูงาน ล้วนมีความจำเป็นต่อการวิจัย เป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องอาศัย โอกาสและระยะเวลาในการดำเนินการ การลงพื้นที่ การสัมผัสรับรู้สภาพปัญหาจากสภาพจริง เพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยที่ถูกต้อง ครบถ้วน สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ แต่เพื่อยืนยันแนวคิดและวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างสมบูรณ์ จึงการทดลองปฏิบัติการ โดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่และวิธีการทดลองไว้ ๓ ครั้ง โดยมีเป้าหมายการหาแนวทางผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ ห้วยตาแป้น ซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของชุมชนไปประมาณ ๒ กิโลเมตร ไปยังสระหลวงในชุมชนทั้ง ๔ แห่ง

สาระสำคัญ :

ครั้งที่ ๑ วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๐ เพื่อ

๑) สำรวจระบบเก็บกักน้ำและระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐

๒) ทดสอบระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๗,๘ และ หมู่ที่ ๑๖

ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐ เพื่อ

วัดแรงดันของระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐

ครั้งที่ ๓ วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๐ เพื่อ

๑) ทดสอบระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้น ไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐
๒) วัดแรงดันของระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วย ตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๗, ๘ และ หมู่ที่ ๑๖

๕) เวทีประชุมสรุปผลการทดลองปฏิบัติการ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การสร้างเครื่องมือ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย การสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนาและระดมความคิดเห็นด้วยการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน ล้วนมีประโยชน์และก่อให้เกิดองค์ความรู้อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดบทเรียนและข้อค้นพบ ๑) การจัดทำผังชุมชน ๒) ผังทรัพยากร ๓) ผังเครือญาติ ๔) เส้นทางประวัติศาสตร์ ๕) ปฏิทินฤดูกาล ๖) ปฏิทินวัฒนธรรม ๗) การศึกษาดูงาน ๘) การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาดูงาน ล้วนมีความจำเป็นต่อการวิจัย เป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องอาศัย โอกาสและระยะเวลาในการดำเนินการ การลงพื้นที่ การสัมผัสรับรู้สภาพปัญหาจากสภาพจริง

เพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยที่ถูกต้อง ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ แต่เพื่อยืนยันแนวคิดและวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างสมบูรณ์ จึงการทดลองปฏิบัติการ โดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่และวิธีการทดลองไว้ ๓ ครั้ง โดยมีเป้าหมายการหาแนวทางผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ ห้วยตาแป้น ซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของชุมชน ไปยังสระหลวงในชุมชนทั้ง ๔ แห่ง โดยมีการดำเนินการ ๓ ครั้ง มีการสำรวจระบบเก็บกักน้ำ และระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ ทดสอบระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๗, ๘ และ หมู่ที่ ๑๖ มีการวัดแรงดันของระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ มีการวัดแรงดันของระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๗, ๘ และ หมู่ที่ ๑๖

ซึ่งสรุปผลทดลองปฏิบัติการ ได้ดังนี้

๑) จากการสำรวจระบบเก็บกักน้ำและระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ พบว่า ระบบร่องส่งน้ำเดิมที่เป็นลักษณะคันดินต่ำ บางจุดเปลี่ยนสภาพไป อันเกิดจากทำไร่ทำนาของประชาชน ส่วนระบบใหม่เป็นระบบท่อ PVC ขนาด ๔ นิ้ว มีสภาพที่สามารถใช้ได้ แต่ต้องใช้ระยะเวลาเนื่องจากเป็นท่อขนาดเล็กระยะทางไกลจากชุมชน ประมาณ ๒ กิโลเมตร และแหล่งเก็บกักน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น มีระดับน้ำไม่คงที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์น้ำ ประกอบกับมีความลาดเอียงต่ำ คือเป็นที่ต่ำกว่าชุมชน ประมาณ ๓ เมตร

๒) จากทดสอบระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๗, ๘ และ หมู่ที่ ๑๖ พบว่า การส่งน้ำด้วยการสูบน้ำ เพื่อไปเติมเต็มในสระหลวง ด้วยเครื่องสูบน้ำ ต้องลงทุนทั้งค่าเครื่องสูบน้ำและค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งเป็นการลงทุนที่สิ้นเปลืองมาก ราคาน้ำมันอยู่ที่กลไกของตลาด

๓) จากการวัดแรงดันของระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ และจากการวัดแรงดันของระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำห้วยตาแป้นไปยังสระหลวง หมู่ที่ ๗, ๘ และ หมู่ที่ ๑๖

ภาพที่ ๓.๖๒-๖๓ สภาพแหล่งน้ำธรรมชาติและอุปกรณ์เปิดปิดระบบส่งน้ำ

พบว่า ถ้าใช้ระบบเครื่องสูบลม จะต้องแรงเครื่องและสิ้นเปลืองค่าเชื้อเพลิง เนื่องจากต้องสูบลมและดันน้ำจากที่ต่ำซึ่งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม ต่ำกว่าชุมชนเชิงลาดเอียง ประมาณ ๓ เมตรไปสู่อุปกรณ์ที่สูง ใช้ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ไม่สิ้นเปลืองแต่ต้องลงทุนซื้อแผงให้เหมาะกับระบบการสูบลมและการส่งน้ำ

ข้อเสนออันเป็นทางออกร่วมกันจากการทดลอง

๑) แสวงหาแนวทางลดค่าใช้จ่ายอันเป็นวัสดุสิ้นเปลือง ด้วยการปรับใช้นวัตกรรมใหม่ การใช้พลังงานทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ หรือระบบโซล่าเซลล์ ซึ่งเป็นพลังงานธรรมชาติและลงทุนครั้งเดียวแต่ใช้ได้อย่างคุ้มค่า

๒) ในระยะยาวต้องปรับเปลี่ยนระบบท่อ PVC ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เนื่องจากเป็นท่อขนาดเล็ก ระยะทางไกลจากชุมชน ประมาณ ๒ กิโลเมตร

๓) เนื่องจากแหล่งเก็บกักน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น มีระดับน้ำไม่คงที่ เปลี่ยนไปตามสถานการณ์น้ำ ประกอบกับมีความลาดเอียงต่ำ คือเป็นที่ต่ำกว่าชุมชน ประมาณ ๓ เมตร จำเป็นต้องสร้างหอเก็บน้ำ เพื่อสูบลมขึ้นเก็บกักน้ำไว้จนถึงหอยน้ำให้เต็มตลอดเวลาแล้วปล่อยลงระบบท่อส่งน้ำด้วยระบบลูกลอย ซึ่งทำให้ประหยัดเวลาในการติดตามดูแลรักษา เพียงแต่คอยตรวจสอบเป็นไปตามระบบที่วางไว้แล้ว ซึ่งก็เชื่อว่าจะสามารถนำน้ำจากแหล่งธรรมชาติไปสำรองไว้ในสระหลวงเพื่อใช้ผลิตน้ำประปาบริการประชาชนและบรรเทาความเดือดร้อนได้ระดับหนึ่ง

๔) จากการทดลองปฏิบัติการและการสะท้อนสภาพปัญหา จากเวทีสรุปผลการทดลอง เสนอวิธีการแก้ปัญหา**การบริหารจัดการน้ำ** ด้วยหลัก ๒ ประการ คือ

หลักภายใน กล่าวคือ คนในชุมชนต้องปรับวิถีชีวิต จำเป็นต้องปรับพฤติกรรมการใช้ของชุมชนโดยยึดหลักประหยัด สมประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ การเข้าใจกระแสทางการตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และตระหนักถึงคุณค่าของน้ำที่ช่วยเหลือเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมกันหาวิธีผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาเติมให้เต็มอยู่ตลอดเวลา โดยใช้พลังของคนในชุมชนที่มีอยู่ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ส่วนหลักภายนอก คือ อาศัยซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขโดยทั้งในส่วนหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ให้สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการชลประทานเชื่อมต่อกับลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำอ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย โดยชุมชนต้องช่วยกันในการดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ ทั้งในสถานการณ์เฉพาะหน้า ระยะสั้นและระยะยาวต่อไปซึ่งการแก้ไขปัญหานี้โดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยการสร้างพลังเครือข่ายการเรียนรู้ให้มากที่สุด

๖) เวทีนำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สาระสำคัญ :

- ๑) เพื่อให้ทีมวิจัยในโครงการได้นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นด้าน ๆ ทั้งในเชิงสถิติ ภาพรวม บทเรียนต่าง ๆ ที่ค้นพบ
- ๒) ประชาชนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถแลกเปลี่ยนมุมมอง ความคิดเห็นและเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ได้ตลอดเวลา

ข้อค้นพบ :

- ๑) ประชาชนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นด้าน ๆ ทั้งในเชิงสถิติ ภาพรวม บทเรียนต่าง ๆ ที่ค้นพบ จากการศึกษาโดยคณะผู้วิจัยและจากการมีส่วนร่วมของชุมชนตามลำดับมา
- ๒) ประชาชนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนมุมมอง เสนอความคิดเห็นและเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ขึ้น

ภาพที่ ๓.๖๔ - ๖๕ เวทีนำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๗) เวทีอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

สาระสำคัญ :

เพื่อให้คณะผู้วิจัย / ทีมวิจัยในโครงการมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ถูกต้องทั้ง รูปแบบ ระเบียบวิธี และเนื้อหาการนำเสนอ เพื่อรายงานต่อ สกว.ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด

ข้อค้นพบ :

คณะผู้วิจัย / ทีมวิจัยในโครงการ ได้รับความกรุณาอย่างสูง จากทีมวิทยากร จาก สกว. ที่คอยให้ความห่วงใย ติดตามให้ข้อเสนอแนะโดยตลอด ทำให้คณะผู้วิจัย มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ถูกต้องทั้ง รูปแบบ ระเบียบวิธี และเนื้อหาการนำเสนอ เพื่อรายงานต่อ สกว. ซึ่งสรุปเป็นองค์ความรู้ไว้ว่า รูปแบบคือ หน้าตา เนื้อหา คือ คุณค่าที่ดี แผน กิจกรรมและระเบียบวิธี คือ หัวใจ

๘) เวทีนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์**สาระสำคัญ :**

๑) เพื่อให้คณะผู้วิจัย ทีมวิจัยในโครงการ ได้นำเสนอผลการวิจัยโดยยกระดับการนำเสนอข้อมูลงานวิจัยของทีมวิจัยเกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการและสอดคล้องกับความถนัดของนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น

๒) เพื่อประเมินผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ข้อค้นพบ :

๑) คณะผู้วิจัย/ทีมวิจัยในโครงการ ได้นำเสนอผลการวิจัยโดยยกระดับการนำเสนอข้อมูลงานวิจัยคณะผู้วิจัย ของทีมวิจัย เกี่ยวข้อง ที่ผ่านการนำเสนอและปรับปรุงแก้ไขมาตามดับอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการและสอดคล้องกับความถนัดของนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น

๒) คณะผู้วิจัย/ทีมวิจัยในโครงการ ได้นำเสนอ เพื่อรับการประเมินผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ต่อไป

ภาพที่ ๓.๖๖ - ๖๗ เวทีนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ มอบอุปกรณ์ทดลองให้ชุมชนสำหรับบริหารจัดการน้ำ

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลูงเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน โดยคณะผู้วิจัยได้ กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ตำบลลูงเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน ๒) เพื่อศึกษา ศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลูงเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน ๓) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอน ทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งชุมชนสายยาว ตำบลลูงเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

๔.๑ สภาพบริบทชุมชน

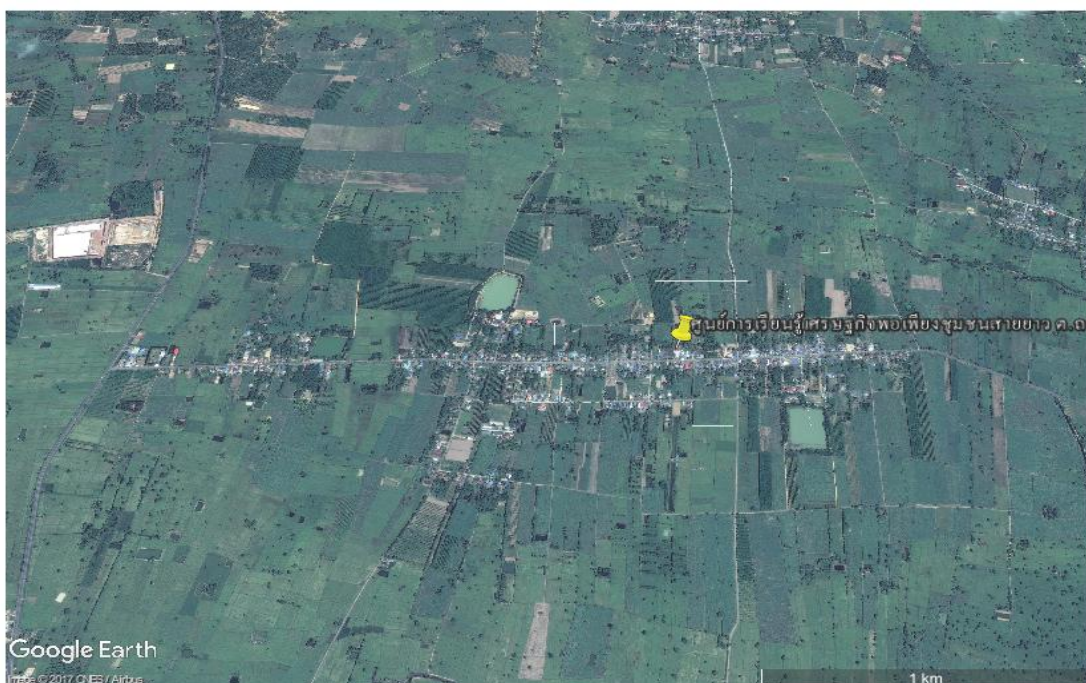
การศึกษาเกี่ยวกับสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมชุมชนสายยาว เป็นการค้นคว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพปัจจุบันของชุมชน เช่น ด้าน ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของ ชุมชน ด้านประชากรของชุมชน ด้านการให้บริการพื้นฐาน และด้านปัญหาของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อเท็จจริงเหล่านี้เป็นปัจจัยอย่างสำคัญต่อการบริหารจัดการน้ำให้ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นการศึกษา ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนสายยาวในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๕ หัวข้อ คือ ๑) ด้าน ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ๒) ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ๓) ด้านการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมของชุมชน ๔) ด้านประชากรของชุมชน และ ๕) ด้านการให้บริการพื้นฐาน รายละเอียดแต่ ละหัวข้อจากการได้ศึกษา ค้นพบตามลำดับดังนี้

ภาพที่ ๔.๑ นำเสนอสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมสู่ชุมชน

๔.๑.๑ ด้านลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเป็นสิ่งบ่งบอกให้เห็นถึงด้านรูปลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ ดังนั้น ลักษณะทางกายภาพของชุมชนสายยาวจึงเป็นสิ่งบ่งบอกให้ทราบถึงรูปลักษณ์ของชุมชนสายยาว เช่น ความเป็นมา สถานที่ตั้ง ภูมิประเทศ อาณาเขต จำนวนเนื้อที่ เป็นต้น การศึกษาในหัวข้อนี้คณะผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๕ หัวข้อ คือ ๑) ความเป็นมาของชุมชนสายยาว ๒) สถานที่ตั้งของชุมชนสายยาว ๓) ภูมิประเทศของชุมชนสายยาว ๔) อาณาเขตของชุมชนสายยาว และ ๕) จำนวนเนื้อที่ของชุมชนสายยาว รายละเอียดแต่ละหัวข้อจากการได้ศึกษา ค้นพบตามลำดับดังนี้

ภาพที่ ๔.๒ ลักษณะทางกายภาพ : แผนที่ ตั้งชุมชนสายยาว

๑) ความเป็นมาของชุมชนสายยาว เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๓ ได้มีกลุ่มบุคคลจากอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์และจากอำเภอบัวชุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ รวม ๓๑ คนประกอบด้วย ๑) นายจันท สวัสดิ์ ๒) นายเพ็ญ พวงเพชร ๓) นายศิริ บุตรเพชร ๔) นายดา บุญเขต ๕) นายพิมพ์ บุญเขต ๖) นายนนท์ บุญเขต ๗) นายน้อย จำปาแดง ๘) นายชวน สาลี ๙) นายหมื่น ทวีสุข ๑๐) นายทวี ยืนสุข ๑๑) นายประพันธ์ ยืนสุข ๑๒) นายคุณ ทวีสุข ๑๓) นายเหมาะ สวัสดิ์ ๑๔) นายสุโข แก้วหล่อ ๑๕) นายสุข สวัสดิ์ ๑๖) นายคำ เถลิงลาภ ๑๗) นายเฮง สาลี ๑๘) นายเต็ม สาลี ๑๙) นายแก้ว เถลิงลาภ ๒๐) นายน้อม ดีจริง ๒๑) นายมา เจือจันทร์ ๒๒) นายดี บุตรดี ๒๓) นายมอน สมหวัง ๒๔) นายบัว ศรีสะไהל ๒๕) นายพา แก้วบุตรดี ๒๖) นายสุข แสนดี ๒๗) นายมี อบอุ่น ๒๘) นายพิมพ์ นันทพันธ์ ๒๙) นายอ่อน สามขา ๓๐) นายสอน ผลฤทธิ์

๓๑) นายมีด ผมน้อย ได้พากันมาจับจองพื้นที่บริเวณ ที่มีป่าทึบ สภาพดินอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งน้ำที่เหมาะสมสำหรับการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและเป็นทำเลที่เอื้อต่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ จึงตัดสินใจลงหลักปักฐาน ณ ที่มีแหล่งน้ำ มีเครื่องถ้วยชามจำนวนมากมาย ซึ่งปัจจุบันเรียกติดปากกันว่าหนองเรือ และได้ก่อตั้งเป็นหมู่บ้าน ต่อมาได้มีการขยายเป็น ๕ หมู่บ้านและมีชื่อทางราชการดังนี้ ๑) บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ๒) บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ ๓) บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ ๔) บ้านหนองเรือ หมู่ที่ ๑๐ ๕) บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖

ทั้ง ๕ หมู่บ้านนี้มีลักษณะเป็นชุมชนยาวติดต่อกันจากทิศตะวันตกถึงทิศตะวันออก กว่า ๓ กิโลเมตร โดยมีจุดเริ่มต้นจากบ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ บ้านหนองเรือ หมู่ที่ ๑๐ และบ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ทั้ง ๕ หมู่บ้าน รวมเรียกว่าชุมชนสายยาว อันหมายถึง สายสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านที่ยังคงเหนียวแน่น เป็นเครือญาติ มีบรรพบุรุษ ครอบครัวยุคเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวแก้วร้อยที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล

ชุมชนสายยาวตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองบุรีรัมย์ไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๗ กิโลเมตร ตามเส้นทางหลวงสาย ๒๐๗๔ บุรีรัมย์ – พุทไธสง เลี้ยวขวาระหว่าง กม. ที่ ๑๔-๑๕ เลี้ยวขวาแยกด้านหน้า ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลลุงเหล็ก

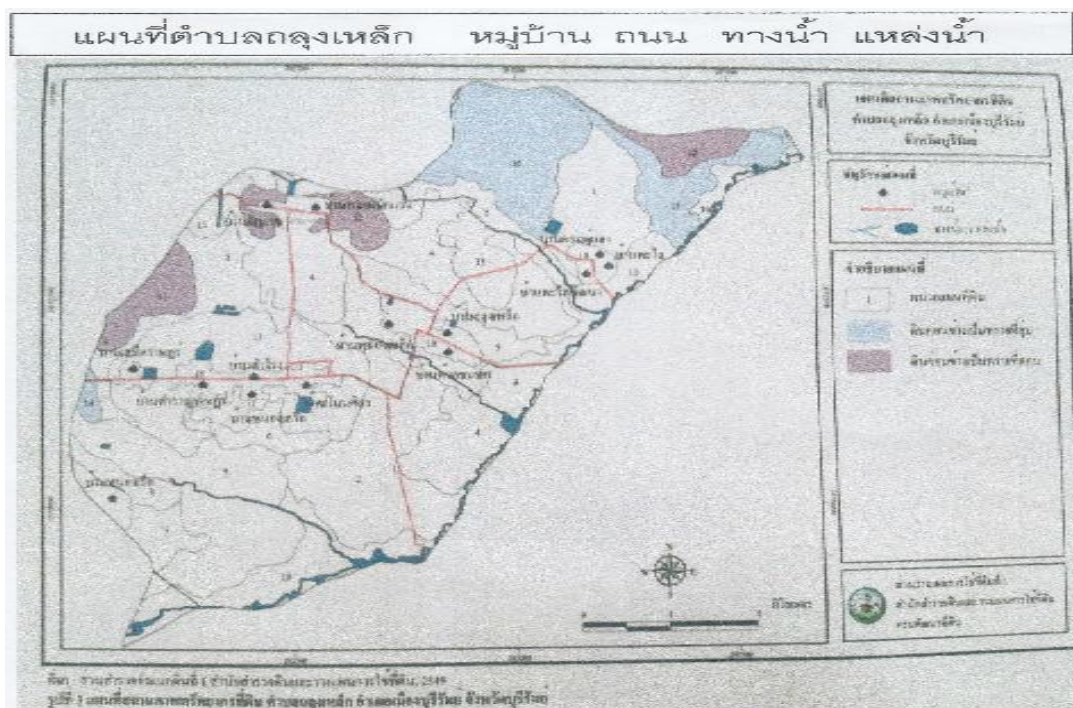
๒) สถานที่ตั้งของชุมชนสายยาว ทิศเหนือจรดบ้านหนองผักแว่น หมู่ที่ ๕ ตำบลลุงเหล็ก ทิศใต้จรดตำบลกลันทา อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ทิศตะวันออก จรดบ้านถลุงเหล็ก หมู่ ๑ ตำบลลุงเหล็ก ทิศตะวันตกจรดตำบลพระครู อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓) ภูมิประเทศของชุมชนสายยาว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีสภาพเป็นดินเหนียวปนทราย มีความลาดเทจากทางด้านทิศเหนือ ไปทางทิศใต้ เมื่อถึงฤดูฝนน้ำจะไหลลงไปสู่บริเวณ ลำห้วยตาแป้นและห้วยยาง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม อยู่ทิศใต้ของชุมชน

๔) การแบ่งเขตการปกครองของชุมชนสายยาว มีหมู่บ้านทั้งหมด จำนวน ๕ หมู่ รวมกันเป็นชุมชนสายยาว สำหรับชื่อหมู่บ้าน ชื่อผู้ปกครอง และตำแหน่งผู้ปกครองของแต่ละหมู่บ้าน แสดงให้เห็นตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงชื่อหมู่บ้าน ชื่อผู้ปกครอง และตำแหน่งผู้ปกครอง

ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อผู้ปกครอง	ตำแหน่ง
หมู่ที่ ๓ บ้านโนนศิลา	นายวิวัฒน์ พวงเพชร	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๗ บ้านสำราญราษฎร์	นายปรีดา นันทพันธ์	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๘ บ้านเสม็ดราษฎร์	นายพุทธ สงนอก	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๑๐ บ้านหนองเรือ	นายสมอาจ สวัสดิ์	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๑๖ บ้านโนนสำราญ	นายบุญจง สาลี	ผู้ใหญ่บ้าน

ภาพที่ ๔.๓ แผนที่ตำบลลุดงเหล็ก

๕) จำนวนพื้นที่ของชุมชนสายยาว ชุมชนสายยาว ตำบลลุดงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีชุมชนอยู่ ๕ หมู่บ้าน มีพื้นที่ ๕ ตารางกิโลเมตร มีการจัดประเภทการใช้ที่ดิน ดังนี้ คือ เป็นที่พักอาศัย เป็นที่ทำการเกษตรกรรม สถานศึกษา ศาสนสถาน ป่าชุมชน ที่สาธารณะ และแหล่งน้ำ ประเภทการใช้ที่ดินดังกล่าวมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงประเภทการใช้ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในชุมชนสายยาว

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวนไร่	ร้อยละ
ที่พักอาศัย	๓๕๒	๔.๓๖๐
เกษตรกรรม	๗,๓๕๔	๙๑.๐๙๓
สถานศึกษา	๑๒	๐.๑๔๘
ศาสนสถาน	๓๓	๐.๔๐๘
ป่าชุมชน	๑๙๘	๒.๔๕๒
ที่สาธารณะ	๖๙	๐.๘๕๔
แหล่งน้ำ	๕๕	๐.๖๘๑
รวม	๘,๐๗๓	๑๐๐

ที่มา : วชิรพงศ์ ยืนสุข.แผนที่ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว เฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี , ๒๕๕๙

๒) ด้านเศรษฐกิจของชุมชนสายยาว

อาชีพหลักของชุมชนสายยาว คือ การทำเกษตรกรรม ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร เช่น ทำไร่อ้อย การทำนาข้าว ปลูกยางพารา ปลูกถั่ว ปลูกงา ปลูกข้าวโพด และมีการเลี้ยงสัตว์บ้าง ในขณะที่บริบทพื้นที่ของชุมชนเป็นพื้นที่แห้งแล้ง สภาพดินไม่อุ้มน้ำ เป็นปัญหาต่อการเพาะปลูก และยังมีปัญหาเรื่องขาดแคลนน้ำ ซึ่งถือเป็นปัญหาใหญ่ของชุมชนสายยาว สำหรับคนในชุมชนตำบลสายยาว มีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ คือ มีการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสินค้า ดังนั้นการศึกษาด้านเศรษฐกิจของชุมชนสายยาวชั้นในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ หัวข้อคือ ๑) ด้านการผลิตสินค้าของชุมชนสายยาว ๒) การจำหน่ายจ่ายแจกชุมชนสายยาว ๓) การบริโภคใช้สอยของชุมชนสายยาว รายละเอียดแต่ละหัวข้อจากการได้ศึกษา ค้นพบตามลำดับดังนี้

ภาพที่ ๔.๔ แปลงนาข้าว อาชีพหลักดั้งเดิมของประชาชนในชุมชนสายยาว

๒.๑) ด้านการผลิตสินค้าของชุมชนสายยาว ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้ในการบริโภคภายในชุมชนเอง หากมีส่วนเกินก็จะนำออกมาขายเป็นรายได้เสริม ดังนั้น เมื่อจำแนกตามลักษณะของการประกอบอาชีพ จึงมี ๒ ประเภท คือ ๑) *การผลิตในกลุ่มอาชีพหลัก* คือ การทำเกษตรกรรม เช่น ทำไร่อ้อย การทำนาข้าว ปลูกยางพารา ปลูกถั่ว ปลูกงา ปลูกข้าวโพด ดังนั้นสินค้าที่ผลิตขึ้นได้ในกลุ่มอาชีพหลักส่วนใหญ่จึงเป็นผลผลิตที่มาจากภาคเกษตรกรรม เช่น อ้อย ข้าว ยางพารา ข้าวโพด ถั่ว เป็นต้น ๒) *การผลิตในกลุ่มอาชีพเสริม* เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้า การหีบอ้อย การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า *การเลี้ยงสัตว์* คือ สัตว์ที่นำมาเลี้ยงเป็นอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงกบ ในบ่อซีเมนต์ โดยจัดทำเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นทางเลือกในการเพิ่มรายได้ *การทอผ้า* คือ เมื่อว่างจากการทำการเกษตรกลุ่มแม่บ้านที่อยู่ในชุมชนส่วนหนึ่งมีการทอผ้าเพื่อนำมาใช้เอง และ

ผลิตออกมาขาย และมีการรวมกลุ่มแม่บ้าน เป็นกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ทางกระรอก ผ้าพันคอ ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ผ้าขึ้นตีนแดง *การแปรรูป* เมื่อว่างจากการทำการเกษตรกลุ่มพอบ้านส่วนหนึ่งมีการแปรรูปอ้อย การหีบอ้อยเพื่อสกัดน้ำอ้อยจากต้นอ้อย นำเอาน้ำอ้อยที่ได้จากการหีบไปใส่ในกระทะเคี่ยวด้วยไฟร้อน ๆ เคี่ยวจนได้ที่จึงนำมาสู่กระบวนการแปรรูปเป็นน้ำตาลปึก เป็นต้น การผลิตกระถางซีเมนต์ เป็นการนำปูนซีเมนต์ ผสมทรายแล้วนำมาคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วขึ้นรูปปั้นเป็นกระถางซีเมนต์ สร้างสร้างการออกแบบสู่การสร้างเสริมรายได้ และมีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งของอาชีพเสริมของชุมชน

๒.๒) การจำหน่ายจ่ายแจกของชุมชนสายยาว มีการนำสินค้าที่ผลิตได้ออกจำหน่ายจ่ายแจกดังนี้ ๑) *ผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นกลุ่มอาชีพหลัก* เช่น อ้อย ข้าว ยางพารา ข้าวโพด ถั่วลิสง เกษตรกรจะนำอ้อย ไปขายให้กับโรงงานน้ำตาล ซึ่งมีการสนับสนุนกองทุนจากโรงงานโดยตรง ส่วนข้าวเป็นสินค้ารองลงมา เกษตรกรจะนำข้าวไปขายที่ โรงสีและยางพารา ก็จะมีโรงงานรับซื้อซึ่งมีอยู่ภายในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วน ถั่วลิสง ข้าวโพด ถั่วลิสง ฝรั่ง มันเทศ มะพร้าว มะม่วง เป็นต้น จะนำมาวางขายตามร้านค้าที่มีอยู่ภายในชุมชน และตามหน้าบ้านของแต่ละคน เป็นถนนคนเดินที่ยาวที่ยาวที่สุดในประเทศไทย กว่า ๓ กิโลเมตร ริมถนนสายหลัก ในชุมชนที่ทอดยาวจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก ๒) *การจำหน่ายจ่ายแจกผลผลิตในกลุ่มอาชีพเสริม* คือ *สินค้าประเภทปศุสัตว์* เช่น กบ ในบ่อซีเมนต์ จะมีพ่อค้าภายในชุมชนและนอกชุมชนมาติดต่อซื้อขายกับผู้เลี้ยงโดยตรงถึงครัวเรือนเมื่อตกลงราคากันได้ก็จะทำการซื้อขายกัน *สินค้าประเภทสิ่งทอ* เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าพันคอ ผ้าขึ้นตีนแดง จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม หรือเป็นของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว เป็นสินค้า OTOP *สินค้าประเภทแปรรูป* เช่นผลิตภัณฑ์ผ้า ผลิตภัณฑ์น้ำอ้อย จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม หรือเป็นของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว เป็นสินค้า OTOP *สินค้าประเภทสิ่งประดิษฐ์* เช่น *กระถางซีเมนต์ สำหรับปลูกไม้ดอกไม้ประดับ* จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม รวมทั้งนำไปส่งตามร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น

๒.๓) การบริโภคใช้สอยของชุมชนสายยาว ได้กล่าวมาแล้วว่าการผลิตสินค้าในชุมชนสายยาว เมื่อจำแนกตามลักษณะของการประกอบอาชีพ มี ๒ ประเภท คือ ผลผลิตในกลุ่มอาชีพหลัก และ ผลผลิตในกลุ่มอาชีพเสริม ดังนั้น การบริโภคใช้สอยสินค้าของชุมชนในแต่ละประเภทยังมีดังต่อไปนี้ ๑) *การบริโภคใช้สอยสินค้าที่ผลิตได้จากกลุ่มอาชีพหลัก* เช่น อ้อย ก็จะนำส่งโรงงานน้ำตาลที่โรงงานส่งเสริมอยู่ ข้าว ที่ผลิตได้ส่วนหนึ่งชุมชนจะเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือน และส่วนหนึ่งนำไปขายให้กับโรงสีที่รับซื้อข้าวในเขต จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วน ถั่วลิสง ข้าวโพด ถั่วลิสง ฝรั่ง มันเทศ มะพร้าว มะม่วง เป็นต้น จะนำมาวางขายตามร้านค้าที่มีอยู่ภายในชุมชน และตามหน้าบ้านของแต่ละคน เป็นถนนคนเดินที่ยาวที่ยาวที่สุดในประเทศไทย กว่า ๓ กิโลเมตร ริมถนนสายหลัก ในชุมชนที่ทอดยาวจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก ๒) *การบริโภคใช้สอยผลผลิตในกลุ่มอาชีพเสริม* เช่น *สินค้าประเภทปศุสัตว์* คือ *สินค้าประเภทปศุสัตว์* เช่น กบ ในบ่อซีเมนต์ จะมีพ่อค้าภายในชุมชนและนอกชุมชนมาติดต่อซื้อขายกับผู้เลี้ยงโดยตรงถึงครัวเรือนเมื่อตกลงราคากันได้ก็จะทำการซื้อขายกัน *สินค้าประเภทสิ่งทอ* เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าพันคอ ผ้าขึ้นตีนแดง จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยตนเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม หรือเป็นของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว เป็นสินค้า

OTOP สินค้าประเภทแปรรูป เช่นผลิตภัณฑ์ผ้า ผลิตภัณฑ์น้ำอ้อย จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชน ด้วยกันเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม หรือเป็นของฝากของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว เป็นสินค้า OTOP สินค้าประเภทสิ่งประดิษฐ์ เช่น กระจ่างซีเมนต์ สำหรับปลูกไม้ดอกไม้ประดับ จำหน่ายให้กับคนภายในชุมชนด้วยกันเอง หรือ คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชม รวมทั้งนำไปส่งตามร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๕ แปลงไร่อ้อย อาชีพใหม่กำลังมาแรงของประชาชนในชุมชนสายยาว

๓) ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนสายยาว

ชุมชนสายยาว มีสถานศึกษา ศาสนสถาน วัฒนธรรมและจารีตประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นอยู่ในชุมชน คนในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา อนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นด้วยดีตลอดมา สำหรับในด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนสายยาว คณะผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ หัวข้อ คือ ๑) ด้านการศึกษาชุมชนสายยาว ๒) ด้านศาสนาชุมชนสายยาว ๓) ด้านวัฒนธรรมชุมชนสายยาว แต่ละหัวข้อจะได้ทำการศึกษาลำดับดังนี้

๓.๑) ด้านการศึกษาชุมชนสายยาว ในพื้นที่ชุมชนสายยาว มีโรงเรียนจำนวน ๑ โรงเรียน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ แสดงข้อมูลจำนวนโรงเรียน จำนวนผู้เรียน และจำนวนครู

ชื่อโรงเรียน	จำนวนนักเรียน	จำนวนครู
บ้านโนนศิลา	๙๙	๘
รวม	๙๙	๘

๓.๒) ด้านศาสนาในชุมชนสายยาว คนในชุมชนสายยาว นับถือศาสนาพุทธ โดยมีศาสนสถานของพระพุทธศาสนา จำนวน ๒ แห่ง คือ เป็นวัด จำนวน ๒ แห่ง รายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ แสดงข้อมูลชื่อวัด และชื่อหมู่บ้าน ในชุมชนสายยาว

ชื่อวัด	ชื่อหมู่บ้าน
๑. วัดโนนศิลา หนองเครือ	หมู่ที่ ๓ บ้านโนนศิลา และ หมู่ที่ ๑๐ บ้านหนองเครือ
๒. วัดสำราญราษฎร์ โนนสำราญ	หมู่ที่ ๗ บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๘ บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๑๖ บ้านโนนสำราญ
รวม ๒ แห่ง	รวม ๕ หมู่บ้าน

๓.๓) วัฒนธรรมและจารีตประเพณีชุมชนสายยาว มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดั่งามในท้องถิ่นหลากหลาย เนื่องจากชุมชนสายยาว คนในชุมชนนับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นวัฒนธรรมและจารีตประเพณีจึงเกี่ยวข้องกับการทำบุญในพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญเทศน์มหาชาติ ประเพณีสงกรานต์ ทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การแห่เทียนพรรษา การรักษาศีลอุโบสถ การทำบุญวันสารท การทำบุญกฐิน ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น อีกรงานบุญที่สำคัญและเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนสายยาว อันเป็นเครื่องบ่งบอกถึงสายสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านที่ยังคงเหนียวแน่น เป็นเครือญาติ มีบรรพบุรุษ คุจครอบครัวเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล คือ การทำบุญเบิกบ้าน หรือทำบุญหมู่บ้าน โดยจะจัดขึ้นในแรมสิบค่ำเดือนหก (แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๖) ซึ่งถือเป็นวันที่ชุมชนอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่นี่เป็นครั้งแรก ในวันดังกล่าวจะมีการก่อกองทราย เป็นเจดีย์ทรายที่หน้าบ้านของแต่ละครัวเรือนและที่วัด มีการปักธงชาติ ธงธรรมจักร ธงประจำชุมชนแล้วโยงด้ายสายสิญจน์จากแต่ละบ้านทุกหลังคาเรือนไปรวมกันที่วัดประจำหมู่บ้าน ถือเป็นการหลอมรวมจิตใจเป็นหนึ่งเดียว และถือว่เป็นการทำบุญหมู่บ้านครั้งใหญ่ในรอบปี เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัว การเชื่อมโยงด้ายสายสิญจน์ร่วมกันดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความเป็นเครือญาติ เป็นสมาชิกของชุมชนเดียวกัน ไม่แบ่งแยกกัน ทุกคนล้วนเป็นสมาชิกของชุมชนที่มารากเหง้ามาจากถิ่นฐานเดียวกัน อันเป็นความเหนียวแน่นในสายสัมพันธ์ของชุมชน ที่แม้แต่เขตการปกครองตามระเบียบราชการก็มิอาจแบ่งแยกได้

๔) ด้านหมู่บ้าน ประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว

สำนักงานทะเบียนอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ได้บันทึกข้อมูลไว้ว่า ณ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙ ชุมชนสายยาวมี มีประชากร จำนวนทั้งสิ้น ๑,๔๓๐ คน เป็นเพศชาย จำนวน ๗๐๔ คน เป็นเพศหญิง จำนวน ๗๒๖ คน มีครัวเรือน จำนวน ๓๗๑ ครัวเรือน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๕ แสดงข้อมูลหมู่บ้าน ประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว

หมู่ที่	บ้าน	จำนวนประชากร		รวม	จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง		
๓	บ้านโนนศิลา	๑๖๐	๑๕๗	๓๑๗	๘๕
๗	บ้านสำราญราษฎร์	๑๖๖	๑๗๔	๓๔๐	๘๘
๘	บ้านเสม็ดราษฎร์	๑๓๗	๑๓๗	๒๗๔	๗๕
๑๐	บ้านหนองเครือ	๑๔๒	๑๓๗	๒๗๙	๗๑
๑๖	บ้านโนนสำราญ	๙๙	๑๒๑	๒๒๐	๕๒
รวม		๗๐๔	๗๒๖	๑,๔๓๐	๓๗๑

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักงานทะเบียนอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ณ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙

๕) ด้านการให้บริการพื้นฐานของชุมชนสายยาว

การให้บริการพื้นฐานทั่วไปเป็นการให้บริการด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิตกับคนในชุมชน เช่น การคมนาคม การสาธารณสุข การให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ระบบสาธารณสุขเป็นต้น ดังนั้นการศึกษาด้านการให้บริการพื้นฐานของชุมชนตำบลสองชั้นในหัวข้อนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อ คือ ๑) ด้านการคมนาคม ๒) ด้านสาธารณสุข ๓) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ ๔) ด้านระบบสาธารณสุข ซึ่งจะได้อธิบายตามลำดับดังนี้

๕.๑) ด้านการคมนาคม ชุมชนสายยาวมีการให้บริการด้านการคมนาคมทางบกกับคนในชุมชนดังนี้ คือ มีเส้นทางเชื่อมทางหลวงแผ่นดิน สาย ๒๐๗๔ บุรีรัมย์ – พุทไธสง ระหว่างกิโลเมตร ที่ ๑๔ – ๑๕ เป็นถนนทางหลวงชนบทสายเสม็ดราษฎร์ – ตาเสา จำนวน ๑ เส้นทาง มีเส้นทางติดต่อระหว่างหมู่บ้านและตำบล มีความยาว ๑๐ กิโลเมตร

๕.๒) ด้านสาธารณสุข ในเขตชุมชนสายยาว มีการให้บริการด้านสาธารณสุขกับคนในชุมชนดังนี้ คือ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอยู่ จำนวน ๑ แห่ง คือ ๑) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงเหล็ก แห่งนี้ได้ให้บริการด้านสาธารณสุขมูลฐานให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างดี

๕.๓) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในเขตชุมชนสายยาวมีการให้บริการด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินกับคนในชุมชนดังนี้ มีที่ทำการตำรวจผู้รับใช้ชุมชน ๑ แห่ง (ณ บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐) ศูนย์อำนวยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ๑ แห่งมีหน่วย

บริการแพทย์ฉุกเฉิน (บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘) บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง และมีหมายเลขโทรสายด่วนให้ติดต่อกรณีฉุกเฉิน คือ โทร ๑๖๖๙

๕.๔) ด้านระบบสาธารณูปโภค ในเขตชุมชนสายยาวมีการให้บริการด้านระบบสาธารณูปโภคกับคนในชุมชนดังนี้ ๑) **ระบบไฟฟ้า** คือ มีการให้บริการไฟฟ้าทุกหมู่บ้านทุกครัวเรือนในชุมชนสายยาว ๒) **ระบบประปา** มีการให้บริการระบบประปาให้กับประชาชนในชุมชนสายยาว จำนวน ๓๗๑ ครัวเรือน ๒ วัด ๑ โรงเรียน มีระบบประปา จำนวน ๓ แห่ง ดังนี้ (๑) ระบบประปาหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลลุงเหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ บ้านโนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๔๐ ครัวเรือน ๑ วัด (๒) ระบบประปาหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลลุงเหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ และบ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๕๖ ครัวเรือน และ วัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ โรง (๓) ระบบประปาหมู่บ้านแบบขนาดเล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ มีพื้นที่ บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๗๕ ครัวเรือน ระบบประปาหมู่บ้าน ทั้ง ๓ แห่ง บริหารจัดการโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ๓) **แหล่งน้ำธรรมชาติ** ในชุมชนสายยาว มีลำน้ำ และลำห้วย จำนวน ๑ แห่ง คือห้วยตาแป้น มีพื้นที่ ๒๕ ไร่ อยู่ห่างจากชุมชนสายยาว ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ๔) **แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น** ในชุมชนสายยาว มีจำนวน ๔ แห่ง ๑.สระหลวงเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ จำนวน ๕ ไร่ ๒.สระหลวงสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ จำนวน ๘ ไร่ ๓.สระหลวงหนองเครือ บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ จำนวน ๑ ไร่ ๔.สระหลวงโนนศิลา หมู่ที่ ๓ จำนวน ๑๖ ไร่

ภาพที่ ๕.๖-๗ สระหลวงและ ระบบประปาชุมชน

ตารางที่ ๔.๖ แสดงข้อมูลระบบประปาหมู่บ้าน ต่อจำนวน ประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว

ระบบประปา	หมู่ที่	บ้าน	จำนวนประชากร		รวม	จำนวนครัวเรือน	รวมจำนวนผู้ใช้น้ำ		
			ชาย	หญิง			ประชากร	ครัวเรือน	
ประปาหมู่บ้าน (อบต.)	๓	โนนศิลา	๑๖๐	๑๕๗	๓๑๗	๘๕	๕๙๖	๑๕๖ + วัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง	
	๑๐	หนองเครือ	๑๔๒	๑๓๗	๒๗๙	๗๑			
ประปาหมู่บ้าน (อบต.)	๗	สำราญราษฎร์	๑๖๖	๑๗๔	๓๔๐	๘๘	๕๖๐	๑๔๐ + วัด ๑ แห่ง	
	๑๖	โนนสำราญ	๙๙	๑๒๑	๒๒๐	๕๒			
ประปาหมู่บ้านขนาดเล็ก (อบต.)	๘	เสม็ดราษฎร์	๑๓๗	๑๓๗	๒๗๔	๗๕	๒๗๔	๗๕	
รวม ๓	๕	๕	๗๐๔	๗๒๖	๑,๔๓๐	๓๗๑	๑,๔๓๐	๓๗๑ + วัด ๒ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง	

ที่มา : ข้อมูลจากการลงพื้นที่โดย คณะผู้วิจัย ณ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๐

ภาพที่ ๔.๘ สระหลวง แหล่งพักน้ำดิบสำหรับการผลิตน้ำประปาสำหรับชุมชน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงข้อมูลแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรและ ใช้ผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน ต่อจำนวนประชากร และครัวเรือนของชุมชนสายยาว

แหล่งน้ำ		กว้าง ยาว ลึก (เมตร)	ปริมาตร (ลูกบาศก์เมตร)	ระบบ ประปา	หมู่ที่/บ้าน จำนวน ครัวเรือน	รวมจำนวนผู้ใช้น้ำ	
ธรรมชาติ	สร้างขึ้น					ประชากร	ครัวเรือน
ห้วย ตาแป้น ๘X๒,๕๘๐ X๑.๒๐ = ๒๔,๗๖๘ (เพื่อ การเกษตร)	สระหลวง	๑๓๕x ๑๒๗ x ๓.๘๐	๖๕,๑๕๑	๑ แห่ง	๓ โนนศิลา ๘๕	๕๙๖	๑๕๖ + วัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง
	สระหลวง	๓๒ x ๖๒ x ๒.๘๐	๕,๕๕๕.๒		๑๐ หนองเครือ ๗๒		
	สระหลวง	๑๒๐ x ๑๖๘ x ๒.๖๐	๕๒,๔๑๖	๑ แห่ง	๗ สำราญราษฎร์ ๘๘	๕๖๐	๑๔๐ + วัด ๑ แห่ง
					๑๖ โนนสำราญ ๕๒		
	สระหลวง	๑๑๖ x ๑๑๓ x ๒.๐๐	๒๖,๒๑๖	๑ แห่ง	๘ เสม็ดราษฎร์ ๗๕	๒๗๔	๗๕
รวม ๑	๔	-	๑๔๙,๓๓๓.๒	๔	๕ หมู่ ๓๗๑	๑,๔๓๐	๓๗๑ + วัด ๒ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง

ภาพที่ ๔.๑๑ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร(ห้วยตาแป้น)

สภาพบริบทชุมชน กับสภาพปัญหาพื้นที่แหล่งน้ำ : ภัยแล้ง

จากการได้ศึกษา ค้นพบสภาพความเป็นจริง แหล่งน้ำที่เรียกว่า ห้วยตาแป้น ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนไปทางทิศใต้ ประมาณ ๒ กิโลเมตร เดิมเป็นลำห้วยธรรมชาติ มีลักษณะตื้นเขิน ปัจจุบันมีการขุดลอกเป็นช่วง ๆ เป็นแปลง บางแปลงมีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๓๕๐ เมตร บ้าง ยาว ๔๐ เมตร บ้าง แต่เมื่อเฉลี่ยโดยรวม มีความกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒,๕๘๐ เมตร ในฤดูน้ำหลากเดือนสิงหาคม-ตุลาคม จุน้ำได้ ลึก ๓ เมตร ($๘ \times ๒,๕๘๐ \times ๓ = ๖๑,๙๒๐$ ลบ.ม.) ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน - กรกฎาคม จุน้ำได้ลึก ๑.๒๐ เมตร ($๘ \times ๒,๕๘๐ \times ๑ = ๒๔,๗๖๘$ ลบ.ม.) ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและใช้เป็นที่เก็บกักน้ำเพื่อสูบน้ำไปเติมเต็มสระหลวงทั้ง ๔ แห่งภายในชุมชน เมื่อรวมกันทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น กับ สระหลวงทั้ง ๔ สระ แล้ว ชุมชนสายยาวมีน้ำสำหรับอุปโภค คือใช้สอยในครัวเรือนและการเพาะปลูก ในระหว่างเดือน พฤศจิกายน - กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น) จากการสูบน้ำไปเติมเต็มในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่ไถและและการระเหยทิ้ง จึงก่อให้เกิดภาวะขาดแคลนน้ำในการอุปโภคและบริโภค รวมทั้งสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรมทำไร่นา อันเนื่องมาจากมีแหล่งน้ำไม่เพียงพอและมีใช้อย่างจำกัดและแหล่งน้ำธรรมชาติยังอยู่ห่างไกลจากชุมชน

ส่งผลกระทบต่อภารกิจและวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของชุมชนสายยาว ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ ๒) ด้านโฮมสเตย์ ในชุมชนสายยาว กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ๓) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนสายยาว มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นสังคมแห่งสันติสุข พัฒนาทุกภารกิจโดยหลักบูรณาการสืบสานวัฒนธรรมของชาติส่งเสริมศาสตร์เทคโนโลยี สนับสนุนเกษตรอินทรีย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชนสู่หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์”

๔.๒ ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชน

ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชนสายยาว จากการศึกษาศภาพบริบทของชุมชนสายยาว มีการบริหารจัดการน้ำชุมชนสายยาว กล่าวโดยสรุปแบ่งเป็นยุค คือ ยุคแรก ยุคกลาง ยุคต้นตัวและยุคปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑) ยุคแรก ปี พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๕๐๙ ชุมชนสายยาว ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๓ โดยมี กลุ่มบุคคลจากอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์และจากอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ รวม ๓๑ คน ดังที่ได้กล่าวแล้ว ได้พากันมาจับจองพื้นที่บริเวณ ที่มีป่าทึบ สภาพดินอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งน้ำที่

เหมาะสมสำหรับการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและเป็นทำเลที่เอื้อต่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ จึงตัดสินใจลงหลักปักฐาน ณ ที่มีแหล่งน้ำ มีเรือเกวียลขึ้นอยู่มากมาย ซึ่งปัจจุบันเรียกติดปากกันว่าหนองเรือ และได้ก่อตั้งเป็นหมู่บ้าน วิถีความเป็นอยู่ของชุมชนในยุคต้น ๆ เป็นยุคที่ชาวบ้านยังคงพึ่งพิงธรรมชาติหาอาหารจากป่าที่ยังคงมีอยู่อุดมสมบูรณ์ มีการทำนาข้าวเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ และพืชผักสมุนไพร ตามเรือกสวนไร่นา จำนวนครัวเรือนยังไม่มาก การบริหารจัดการน้ำของชุมชนในยุคต้นนี้ ใช้น้ำจากหนองเรือซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ สำหรับการใช้สอย น้ำทำนาก็อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ส่วนน้ำดื่มก็จะรองน้ำฝนไว้ใช้ดื่มเองทุกครัวเรือน

๒) ยุคกลาง ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๒๘ เป็นยุคที่เริ่มมีการพัฒนาการปลูกพืชทางการเกษตรหลากหลายมากขึ้น เดิมทีในชุมชนมีการทำนาข้าวเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ และพืชที่ตามมาคือปลูกอ้อย และพืชผักสมุนไพร ทุกแปลงนามักจะขุดสระกักเก็บน้ำสำหรับไว้ใช้เองเป็นน้ำธรรมชาติ สำหรับน้ำดื่มก็จะรองน้ำฝนไว้ใช้ดื่มเองทุกครัวเรือน ยังไม่มีการกำหนดกฎระเบียบขึ้นมาใช้ในเรื่องน้ำ การสร้างแหล่งน้ำเช่น การขุดลำห้วย การขุดสระสาธารณะ แต่ส่วนใหญ่ก็จะใช้วิธีลงแขก ใช้แรงงานในหมู่บ้านช่วยกัน การบริหารจัดการน้ำอยู่สภาวะปกติ ไม่เดือดร้อนอะไร ไม่มีระบบประปาหมู่บ้าน หากว่ามีความต้องการใช้น้ำปริมาณมาก ๆ ในช่วงอาจจะมีการจัดกิจกรรมขึ้นในหมู่บ้าน เช่นงานบุญ งานบวช งานแต่งงาน รวมทั้งงานที่เกี่ยวกับศพ ก็จะลงแขกกันนำอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เกวียน โองมั่งกรับ ปี๊บ ครุไม้ไผ่ มาช่วยกันเป็นประจำ

๓) ยุคตื่นตัว พ.ศ. ๒๕๒๙ - ๒๕๓๙ เป็นยุคตื่นตัวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม ชุมชนเริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการทำกินใช้ในครอบครัวเรือน ส่วนที่เหลือจึงขายบ้างเอาไปแลกเปลี่ยนกันบ้าง มาเป็นการทำเกษตรเน้นเชิงพาณิชย์มากขึ้น เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ คงเหลืออยู่ประมาณ ร้อยละ ๓๐ มีการปลูกอ้อย ปลูกยางพารา นอกเหนือจากการปลูกข้าว เริ่ม มีการปลูกอ้อยมากขึ้น แปลงนาถูกปรับเป็นแปลงไร่อ้อย ส่วนที่เป็นพื้นที่สระน้ำที่เคยขุดไว้เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตร ทำนา ปลูกพืชผักสมุนไพร ได้ถูกปรับถมดินทับทั้งหมด เพื่อรองรับการทำไร่อ้อย ป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาล พื้นที่เดิมที่ถูกปรับถมไป เริ่มขาดความชุ่มชื้นในแปลงต่างๆ ซึ่งเหมาะกับการปลูกอ้อยได้เป็นอย่างดี เมื่อสระเก็บกักน้ำตามไร่นาถูกปรับถมไป น้ำอุปโภคต่าง ๆ เริ่มขาดแคลน ก่อให้เกิดประสพภาวะวิกฤติเพราะเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาเรื่องน้ำ โดยเฉพาะในหน้าแล้งชาวบ้านต้องพยายามขุดหาแหล่งน้ำธรรมชาติในไร่นา และหลายคนมีประสบการณ์ไปนอนฝ่าน้ำ เพราะกลัวจะไม่มีน้ำกินน้ำใช้ ใครไปก่อนก็ได้ดื่อก่อน ใครไปช้าก็ต้องนั่งเฝ้ารองจนกว่าน้ำจะขึ้นมาให้ดื่อกอีกครั้ง รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มมีการสำรวจพื้นที่และขุดสระขึ้นมา ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่าสระหลวง ระบบน้ำประปาหมู่บ้านได้เริ่มทดลองนำเข้ามาใช้ในชุมชน ทุกๆ คนเริ่มไม่สนใจแหล่งน้ำธรรมชาติ ลำห้วยตาแป้นขาดการดูแล

๔) ยุคปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๕๙ เป็นยุคแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน แปลงวิกฤติให้เป็นโอกาส มีการเปลี่ยนแปลงของขนาดชุมชนที่มีการขยายของครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นจนในที่สุดต้องมีการแยกชุมชนออกเป็น ๕ หมู่บ้านเพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง ประกอบด้วย บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ บ้านหนองเรือ หมู่ที่ ๑๐ บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ แม้จะแยกออกเป็น ๕ หมู่บ้าน ๓๗๑ ครัวเรือน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ง่ายต่อการ

ภาพที่ ๔.๑๒ สระหลวงแหล่งน้ำผิวดินสำหรับการผลิตน้ำประปาสำหรับชุมชน

ปกครองและคลองตัวก็ตาม แต่จากการที่สระเก็บกักน้ำตามไร่นาถูกปรับถมไป น้ำอุปโภคต่าง ๆ เริ่มขาดแคลน รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มมีการสำรวจและขุดสระขึ้นมา ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่า สระหลวง ระบบน้ำประปาหมู่บ้านได้เริ่มทดลองนำเข้ามาใช้ในชุมชน ทุกๆ คนเริ่มไม่สนใจแหล่งน้ำธรรมชาติ ลำห้วยตาแป้นขาดการดูแลเกิดสภาพตื้นเขิน และต่อมาน้ำสระหลวงเริ่มขาดน้ำดิบที่วิเศษขึ้นทุก ๆ ปี หลัง ๆ เริ่มมีการพูดคุยกันความถี่มากขึ้นว่า น้ำดิบไม่เพียงพอ น้ำประปาไม่สะอาด ขาดคนรับผิดชอบ คนขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการ สระหลวงวัดโนนศิลา – หนองเครือ, สระหลวงบ้านหนองเครือ, สระหลวงวัดสำราญราษฎร์ โนนสำราญ, สระหลวงบ้านเสม็ดราษฎร์ ขาดการบริหารจัดการที่ดี ไม่มีใครร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ เช่น จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ เมื่อประสบปัญหาดังกล่าว ผู้นำในชุมชนจึงได้หารือประชาชนในชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ถึงแม้ว่าจะมีการแยกชุมชนออกเป็น ๕ หมู่บ้านเพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง เป็น ๕ หมู่บ้าน ๓๗๑ ครัวเรือน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ง่ายต่อการปกครองและคลองตัวก็ตาม แต่ด้วยความเป็นชุมชนที่ก่อร่างสร้างตัวจากความเป็นเครือญาติ มีบรรพบุรุษ คุจครอบครัวเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล จึงทำให้ง่ายต่อการแก้ปัญหา จึงก่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมจากชุมชน เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส แปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน เพื่อเสริมแรงพัฒนาแก้ปัญหาร่วมกัน มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในบริหารจัดการเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่ บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยน

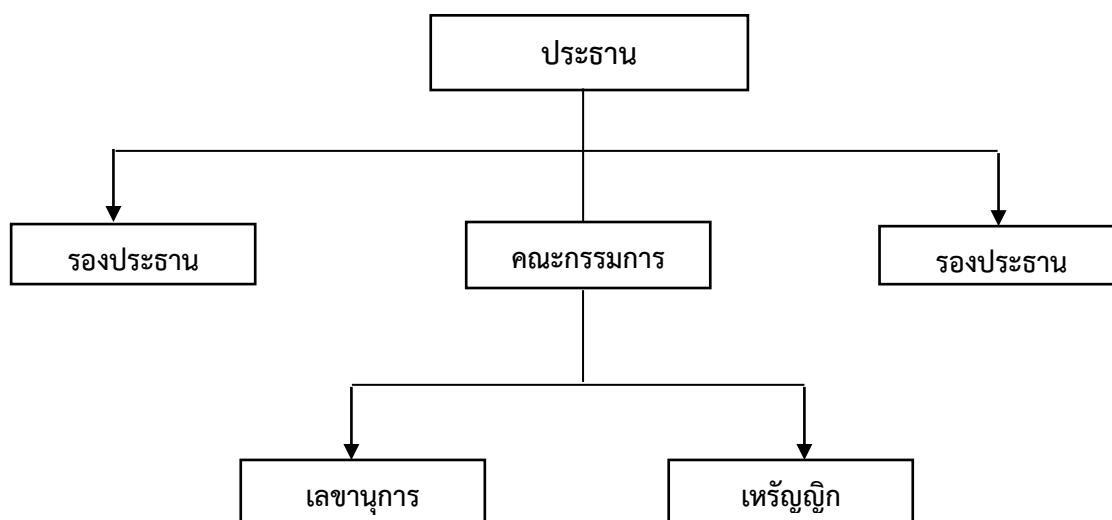
การเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ ๒) ด้านโฮมสเตย์ ในชุมชนสายยาว กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ๓) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนสายยาว มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นสังคมแห่งสันติสุข พัฒนาทุกภารกิจโดยหลักบูรณาการสืบสานวัฒนธรรมของชาติ ส่งเสริม ศาสตร์เทคโนโลยี สนับสนุนเกษตรอินทรีย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชนสู่หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์” จากวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของชุมชนสายยาว จึงส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในด้าน การท่องเที่ยว มีความสะดวกสบายในด้านเส้นทางคมนาคม วิถีชีวิตของชุมชนสายยาว จึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งที่สร้างรายได้ให้ชุมชนและสร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยว วิถีชีวิตให้กับจังหวัดบุรีรัมย์ อีกด้วย

ภาพที่ ๔.๑๓ ประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ

ในขณะเดียวกันชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำไร่นา รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค ปัญหาเรื่องน้ำ เป็นปัญหาสำคัญที่มีมานาน เวลาจะปลูกพืชชนิดใดก็ต้องดูว่าแหล่งน้ำมีอยู่เพียงพอต่อการเพาะปลูกหรือไม่ ต้องพยายามลดการใช้น้ำให้มากที่สุด เพื่อให้เพียงพอสำหรับการอุปโภคบริโภค แม้ว่าจะมีระบบน้ำประปาเข้าในชุมชน ถึง ๓ แห่ง ดังนี้ (๑) ระบบประปาหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลลุงเหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ บ้านโนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๔๐ ครัวเรือน ๑ วัด ๒) ระบบประปา

หมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลลู่เหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุม บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ และบ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๓๗ ครัวเรือน และวัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ โรง (๓) ระบบประปาหมู่บ้านแบบขนาดเล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ มีพื้นที่ บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๗๕ ครัวเรือน แต่เป็นแหล่งน้ำผิวดินที่มีปริมาณจำกัด ในฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายและลดลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องปรับปรุงพฤติกรรมการใช้น้ำของชุมชนโดยยึดหลักประหยัดสมประโยชน์ และตระหนักถึงคุณค่าของน้ำที่ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมกันหาวิธีผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนไปทางด้านทิศใต้ประมาณ ๒ กิโลเมตร ด้วยการขุดร่องและวางท่อใต้ดินมาพักไว้ใน สระ ๔ แห่งที่เป็นแหล่งน้ำระบบประปา จากการที่ชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำไร่นา รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค เพื่อบริการภารกิจทั้ง ๓ ดังกล่าว และแหล่งน้ำยังอยู่ห่างไกลจากชุมชน ลำบากต่อการจัดการน้ำเอามาใช้ ซึ่งแหล่งน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัด ประกอบในปัจจุบันอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งระบบเทคโนโลยี ก็มีราคาแพงจนเกินไปที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาลงทุนในชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขทั้งในส่วนของหน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงได้เริ่มตั้งคณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการน้ำในชุมชนขึ้น โดยมีโครงสร้าง ดังนี้

แผนผังที่ ๔.๑ โครงสร้างการบริหารจัดการน้ำชุมชนสายยาว ตำบลลู่เหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

คณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการน้ำในชุมชนสายยาว มี ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มบ้านโนนศิลา-หนองเครือ ประกอบด้วย

ประธาน นายประยูร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหนองเครือ หน้าที่ควบคุมและติดตามการทำงาน
รองประธาน นายสมบุญณ์ เรืองศรี ผู้ใหญ่บ้านโนนศิลา ติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้านและจัดหาวัสดุ
อุปกรณ์
รองประธาน นายบุญสงค์ บุญเชิด ส.อบต. ติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้านและซ่อมบำรุง
เลขานุการ นายวิวัฒน์ พวงเพชร ส.อบต. ทำหน้าที่บันทึกจำนวนเลขวัดและคำนวณ เงินค่าน้ำ
เหรัญญิก นายสมพร สุมาลี เก็บค่าบริการ
กรรมการ นายอ่อนจัน สมหวัง ดูแลระบบท่อส่งน้ำและท่อจ่ายน้ำ

๒) กลุ่มบ้านโนนสำราญ-สำราญราษฎร์

ประธาน นายบุญธง สาลี ผู้ใหญ่บ้านโนนสำราญ หน้าที่ควบคุมและติดตามการทำงาน
รองประธาน นายปรีดา นันทพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านสำราญราษฎร์ ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
รองประธาน นายปาน เงินไทย ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
เลขานุการ นายวุฒิพงศ์ นันทพันธ์ ทำหน้าที่บันทึกจำนวนเลขวัดและ คำนวณ เงินค่าน้ำ
เหรัญญิก นายแสง จำปาแดง เก็บค่าบริการ
กรรมการ นายจันทา มณีคำ ดูแลระบบท่อและบำรุงรักษาเครื่อง
กรรมการ นายบุญ อบอุ่น ดูแลระบบท่อและบำรุงรักษาเครื่อง

๓) กลุ่มบ้านเสม็ดราษฎร์

ประธาน นายจง ศิริรัมย์ ผู้ใหญ่บ้าน หน้าที่ควบคุมและติดตามการทำงาน
รองประธาน นายพุท สงนอก ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
รองประธาน นายชันทอง ยอดกุล ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
เลขานุการ นายศิริ เนาววิรัตน์ ทำหน้าที่บันทึกจำนวนเลขวัดและ คำนวณ เงินค่าน้ำ
เหรัญญิก นางธนนัน จันทโรส เก็บค่าบริการ

คณะกรรมการทั้ง ๓ กลุ่ม ได้ร่วมกับชุมชนได้วางระเบียบการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนไว้ดังนี้

๑. ผู้ใช้น้ำต้องเสียค่าบำรุงรักษามิเตอร์น้ำทุกเดือน
๒. ผู้ใช้จะติดตั้งมิเตอร์น้ำใหม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง
๓. ในกรณีท่อส่งน้ำแตกในบ้าน เจ้าของบ้านต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง
๔. ในกรณีท่อส่งน้ำแตกตามถนน ถ้าบุคคลใดบุคคลหนึ่งทำให้เสียหายบุคคลนั้นต้อง

รับผิดชอบค่าใช้จ่าย

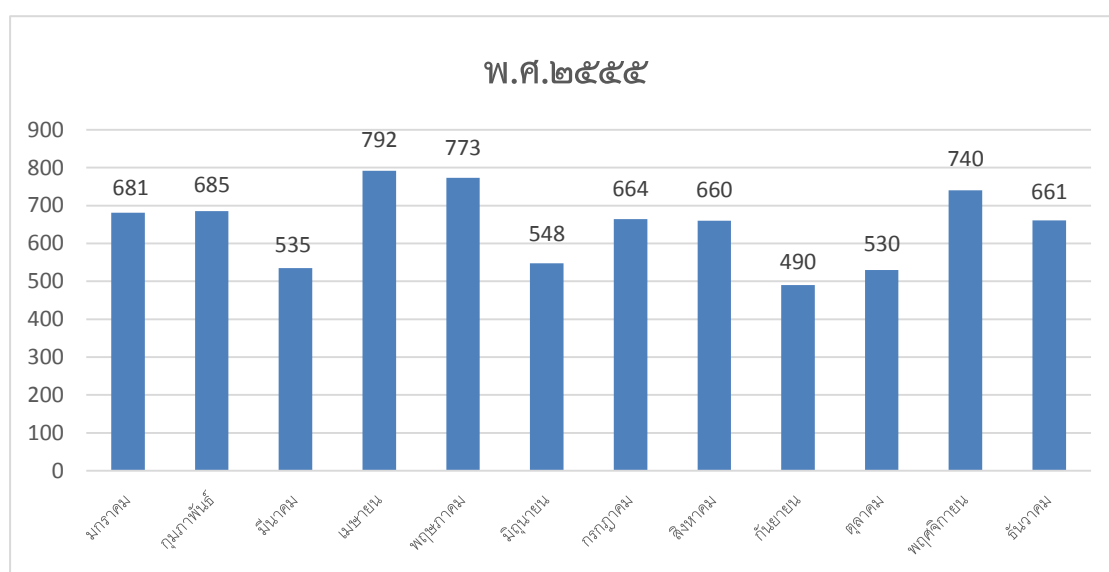
๕. ในกรณีมิเตอร์น้ำชำรุด เจ้าของบ้านไม่ต้องเสียค่ามิเตอร์น้ำแต่อย่างใด
๖. ในกรณีหน่วยน้ำหยุดเดินไม่เกิน ๒ เดือน คณะกรรมการจะเปลี่ยนมิเตอร์น้ำให้ใหม่

โดยผู้รับบริการไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

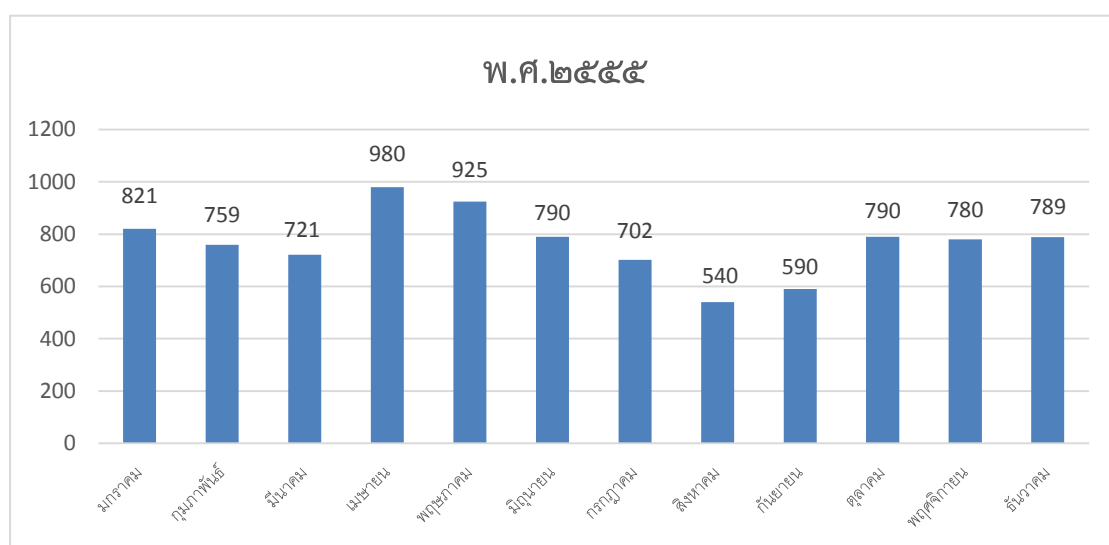
จากการดำเนินการบริหารจัดการน้ำในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการทำให้การจัดการน้ำในชุมชนมีประสิทธิภาพดีขึ้น มีระเบียบการใช้น้ำ

ระบียบค่าบริการ อุปกรณ์เตอร์น้ำ สามารถตรวจสอบการใช้น้ำจากระบบน้ำประปาชุมชน เพื่อการอุปโภค ใช้สอย เช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น

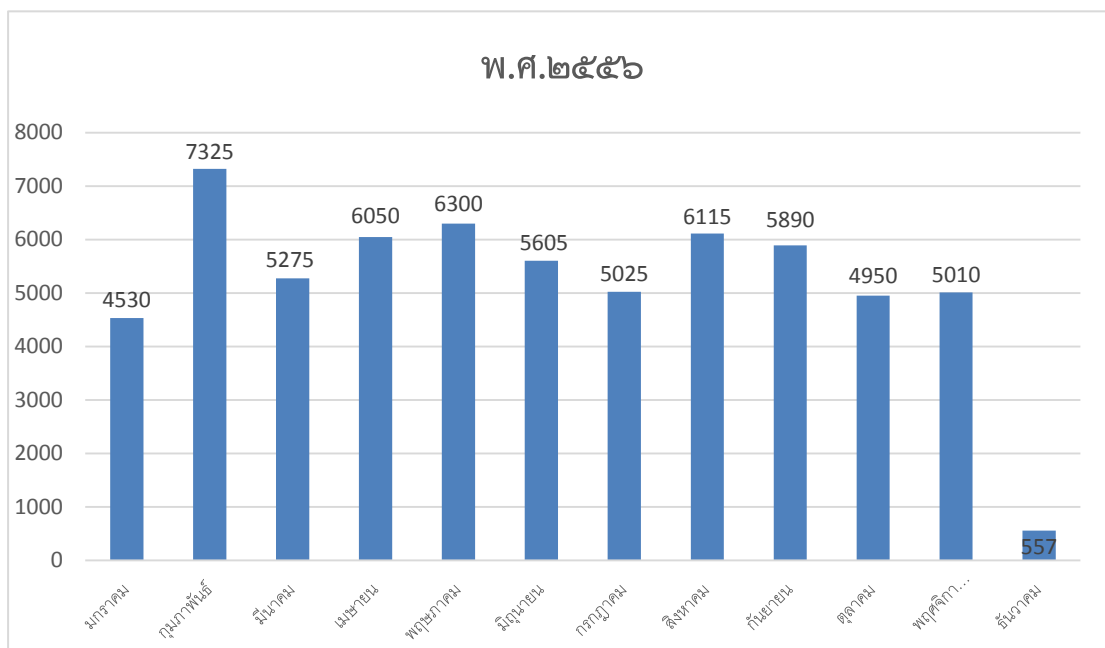
โดยสามารถสรุปเป็นแผนภูมิสถิติการใช้น้ำประปา (ช่วง พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ คิดเป็น หน่วย น้ำ ๑ หน่วย (ยูนิต) หมายถึง น้ำจำนวน ๑ คิวบิกเมตร ซึ่งจะมีปริมาณน้ำเท่ากับ ๑,๐๐๐ ลิตร เป็นจำนวนเท่ากับ ๑ ลูกบาศก์เมตร(ลบ.ม.) ได้ดังนี้

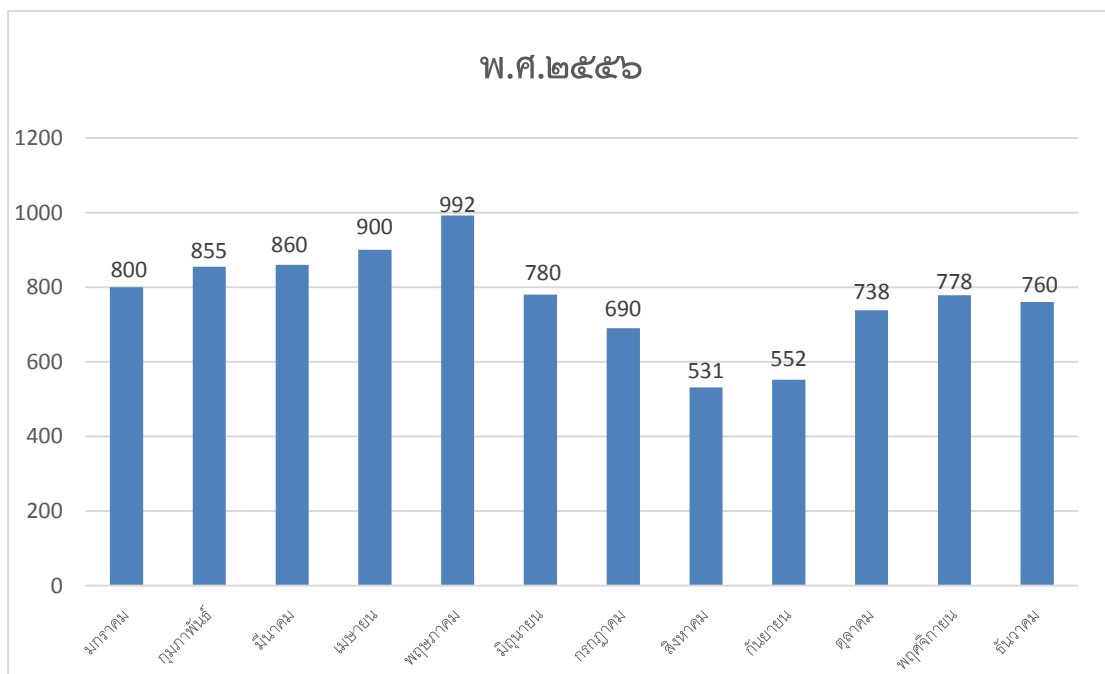
แผนภูมิที่ ๔.๑ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

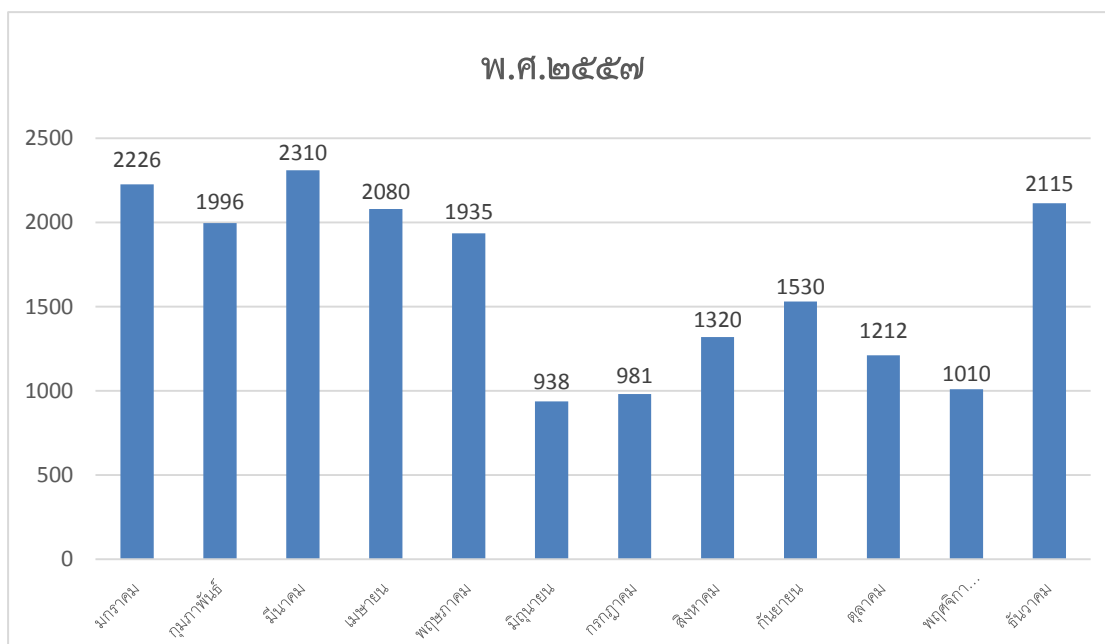
แผนภูมิที่ ๔.๒ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

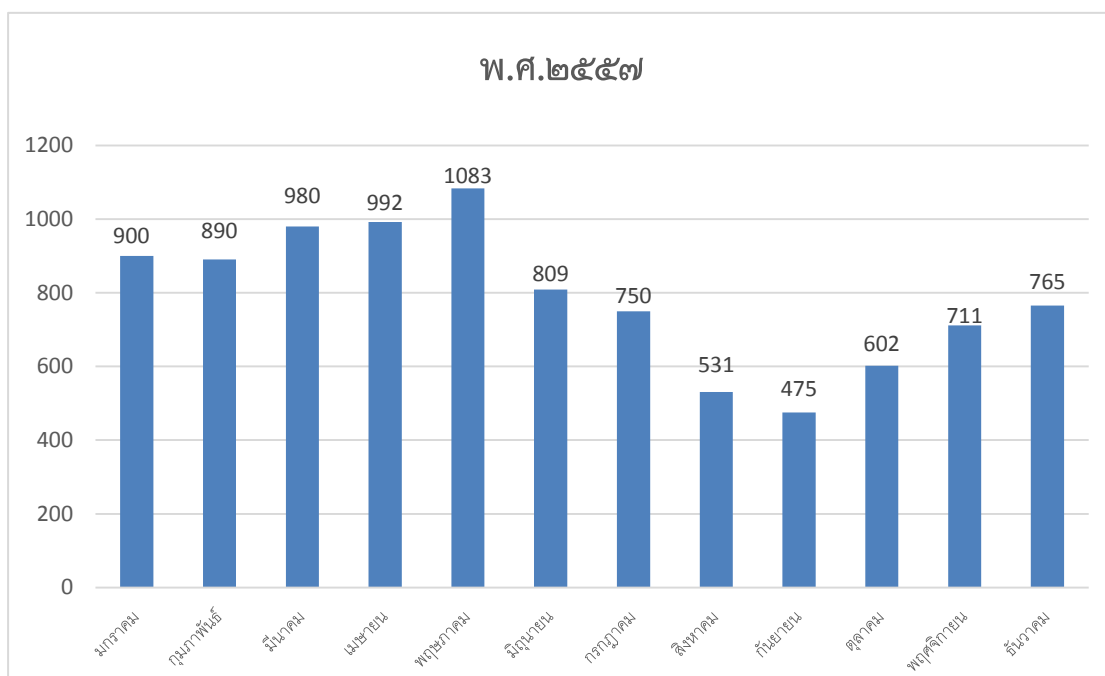
แผนภูมิที่ ๔.๓ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

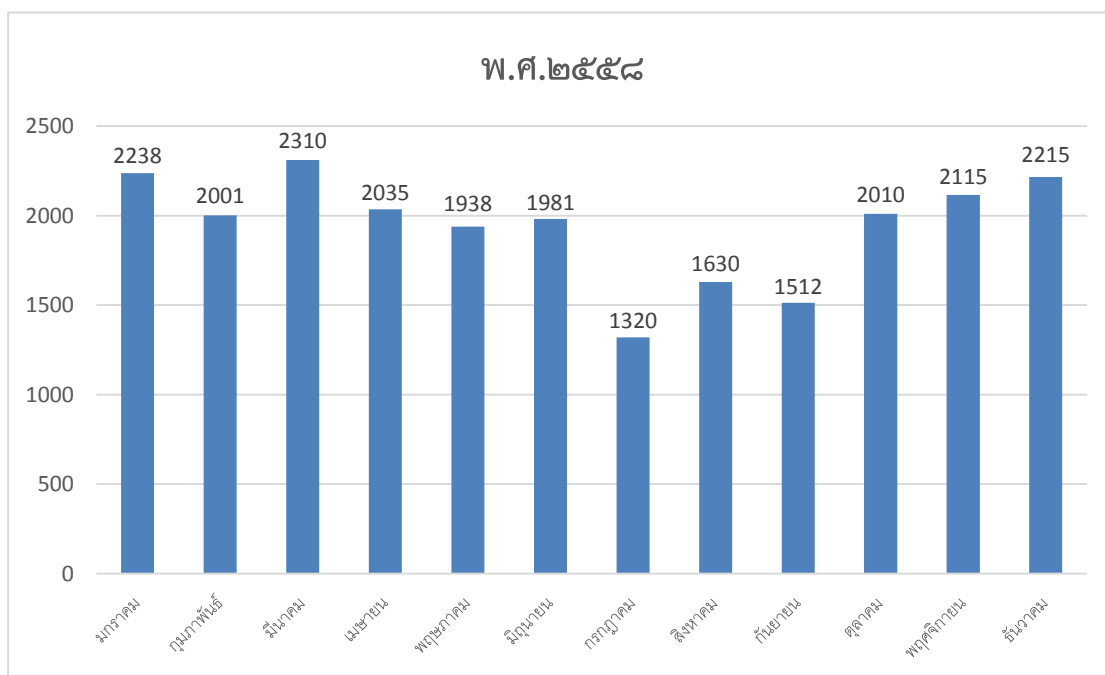
แผนภูมิที่ ๔.๔ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

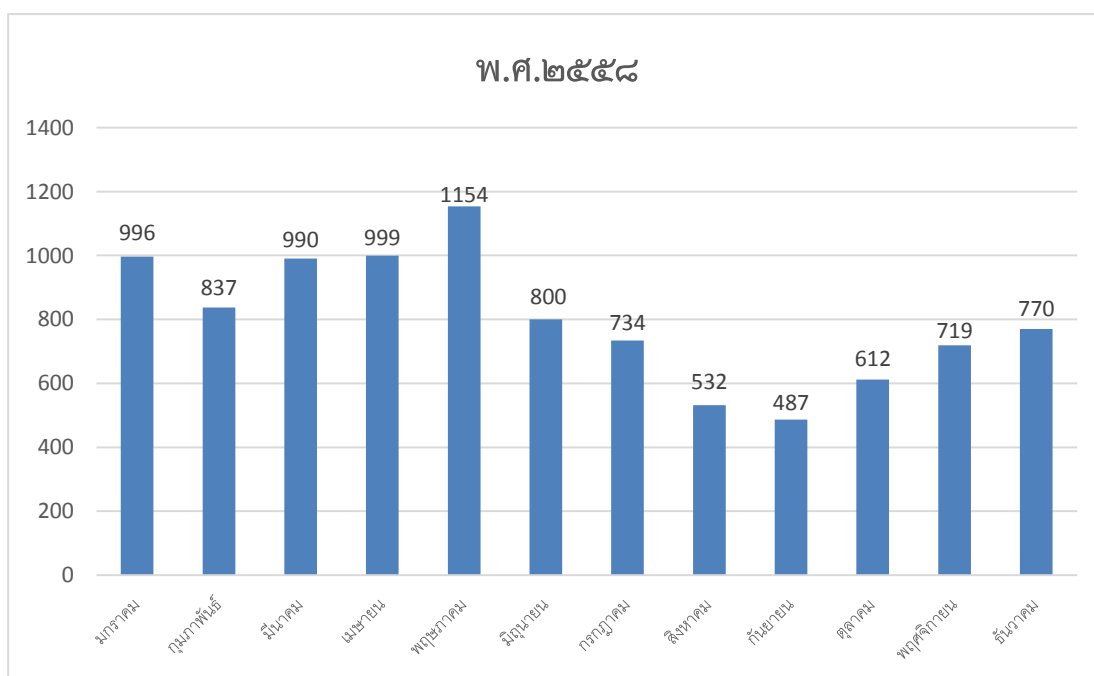
แผนภูมิที่ ๔.๕ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

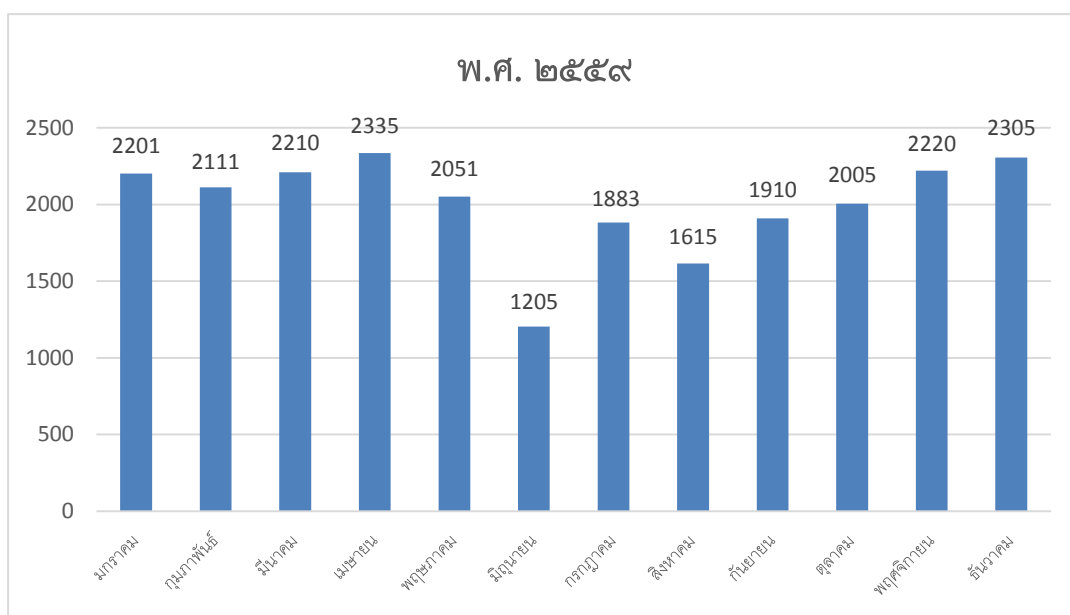
แผนภูมิที่ ๔.๖ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐
เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

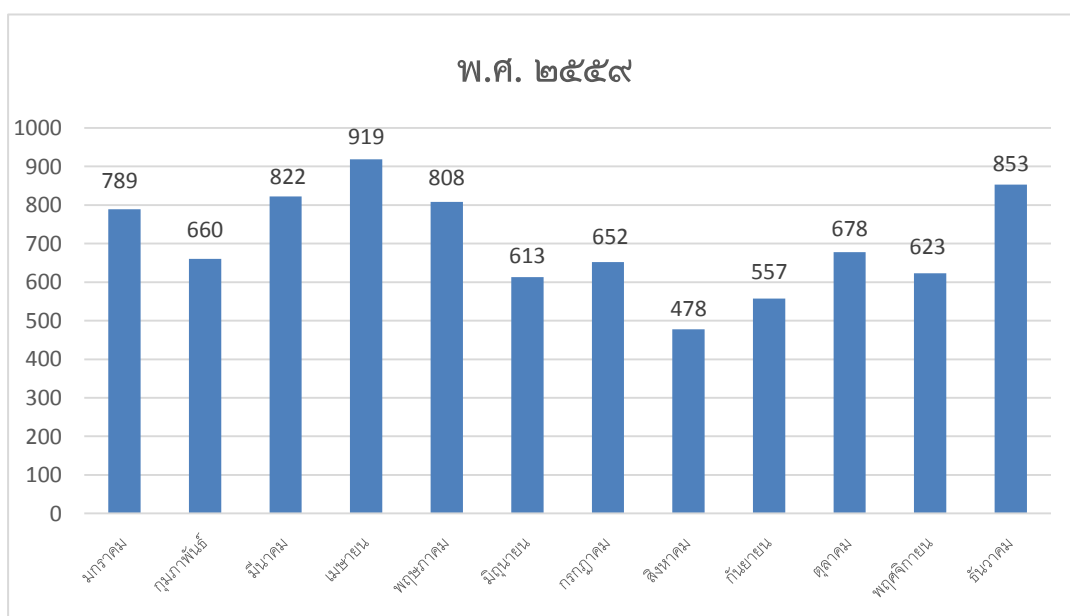
แผนภูมิที่ ๔.๗ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

แผนภูมิที่ ๔.๘ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

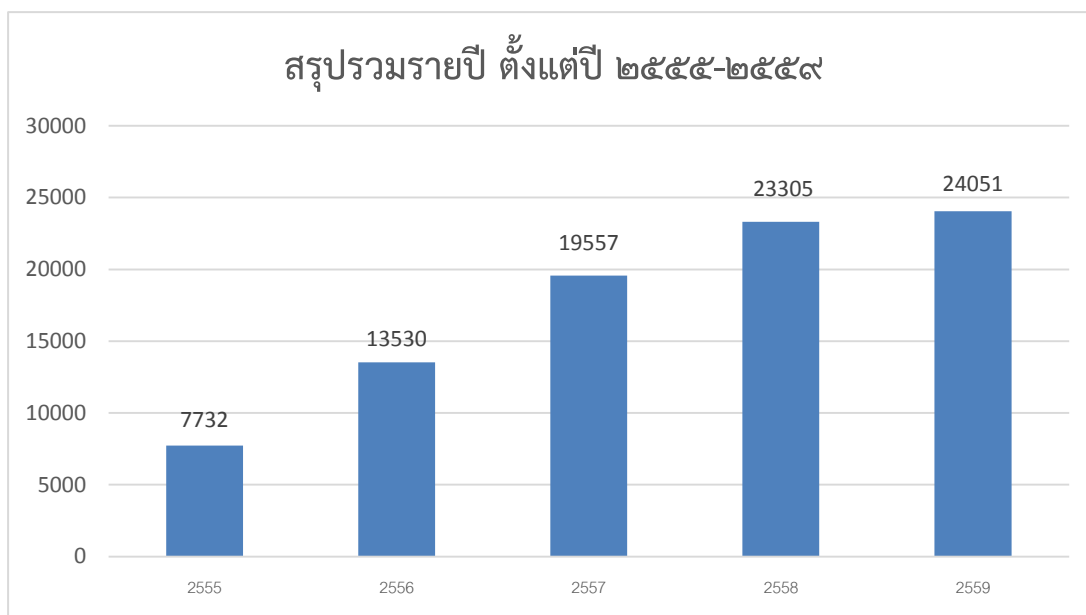

แผนภูมิที่ ๔.๙ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

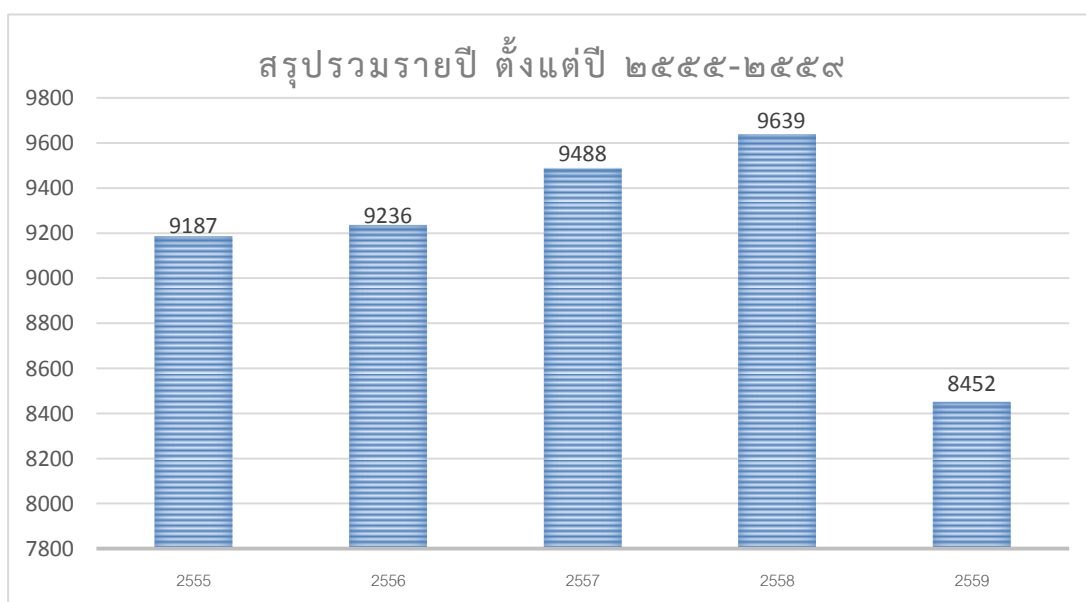

แผนภูมิที่ ๔.๑๐ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว

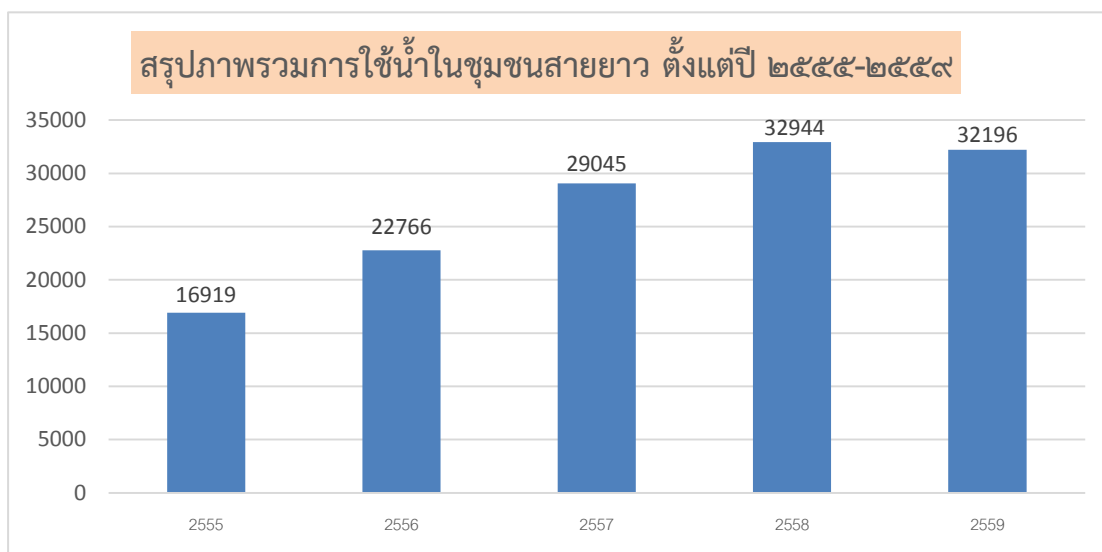
สถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐ เฉลี่ยรายเดือน เดือน มกราคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

**แผนภูมิที่ ๔.๑๑ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
สถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๗,๘ หมู่ที่ ๑๖
เฉลี่ยรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙**

**แผนภูมิที่ ๔.๑๒ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
สถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว หมู่ที่ ๓ และ หมู่ที่ ๑๐
เฉลี่ยรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙**

**แผนภูมิที่ ๔.๑๓ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว
ทั้ง ๕ หมู่ ๓๗๑ ครัวเรือน รวมวัด ๒ แห่งโรงเรียน ๑ แห่ง
เฉลี่ยรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙**

จากแผนภูมิสถิติ สามารถแจกแจงสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบการใช้น้ำประจำปีเพื่อการอุปโภค ของชุมชนสายยาว ได้ดังนี้

**ตารางที่ ๔.๘ เปรียบเทียบการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคของชุมชนสายยาว ทั้ง ๕ หมู่
ช่วงปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙**

ปี พ.ศ.	เปรียบเทียบการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค หน่วยน้ำ เป็นลิตร เป็นลูกบาศก์เมตร				
	หมู่ที่ ๓ และ ๑๐	หมู่ที่ ๗,๘ และ ๑๖	รวม (หน่วย)	รวม (ลิตร)	รวม (ลูกบาศก์ เมตร)
๒๕๕๕	๙,๑๘๗	๗,๗๓๒	๑๖,๙๑๙	๑๖,๙๑๙,๐๐๐	๑๖,๙๑๙
๒๕๕๖	๙,๒๓๖	๑๓,๕๓๐	๒๒,๗๖๖	๒๒,๗๖๖,๐๐๐	๒๒,๗๖๖
๒๕๕๗	๙,๔๘๘	๑๙,๕๕๗	๒๙,๐๔๕	๒๙,๐๔๕,๐๐๐	๒๙,๐๔๕
๒๕๕๘	๙,๖๓๙	๒๓,๓๐๕	๓๒,๙๔๔	๓๒,๙๔๔,๐๐๐	๓๒,๙๔๔
๒๕๕๙	๘,๔๕๒	๒๔,๐๕๑	๓๒,๕๐๓	๓๒,๕๐๓,๐๐๐	๓๒,๕๐๓
๕ ปี	๔๖,๐๐๒	๘๘,๑๗๕	๑๓๔,๑๗๗	๑๓๔,๑๗๗,๐๐๐	๑๓๔,๑๗๗

(หน่วยน้ำ ๑ หน่วย(ยูนิต) หมายถึง น้ำจำนวน ๑ คิวบิกเมตร ซึ่งจะมีปริมาณน้ำเท่ากับ ๑,๐๐๐ ลิตร ซึ่งมีจำนวนเท่ากับ ๑ ลูกบาศก์เมตร เมื่อศึกษาจากตารางจะเห็นได้ว่า ปริมาณการใช้น้ำของชุมชนมีปริมาณเพิ่มขึ้น ในแต่ละปี หากปริมาณน้ำฝนมีมาก การใช้น้ำประปาก็ลดลง)

๔.๒.๑ ข้อมูลการใช้ น้ำ สถานการณ์การ น้ำ ประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ : สะท้อนสภาพปัญหาพื้นที่แหล่งน้ำ : ภัยแล้ง

จากการลงพื้นที่โดยคณะผู้วิจัย ทำให้ทราบว่า ห้วยตาแป้น เดิมเป็นลำห้วยธรรมชาติ มีลักษณะตื้นเขิน ปัจจุบันมีการขุดลอกเป็นช่วง ๆ เป็นแปลง บางแปลงมีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๓๕๐ เมตร บ้าง ยาว ๔๐ เมตร บ้าง แต่เมื่อเฉลี่ยโดยรวม มีความกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒,๕๘๐ เมตร ในระหว่างเดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์ จุน้ำลึก ๑.๒๐ เมตร ($๘ \times ๒,๕๘๐ \times ๑.๒๐ = ๒๔,๗๖๘$ ลบ.ม.) ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและใช้เป็นที่เก็บกักน้ำเพื่อสูบน้ำไปเติมเต็มสระหลวงทั้ง ๔ แห่งภายในชุมชน ซึ่งมีปริมาณน้ำ ๑๔๙,๓๓๓.๒ ลูกบาศก์เมตร เมื่อรวมกันทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น กับ สระหลวงทั้ง ๔ สระ แล้ว ชุมชนสายยาวมีน้ำสำหรับอุปโภค คือน้ำใช้สอยในครัวเรือนและการเพาะปลูก รวมทั้งสิ้น $๒๔,๗๖๘ + ๑๔๙,๓๓๓.๒ = ๑๗๔,๑๐๑.๒$ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๗๔,๑๐๑,๒๐๐ ลิตร ยิ่งในฤดูแล้ง คือในช่วงเดือน มีนาคม – กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น) จากการสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่ไถนา และการระเหยทิ้ง เช่นในปี พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ มีน้ำเก็บกักไว้ใช้อุปโภค โดยภาพรวมทั้งชุมชน มีปริมาณ ซึ่งแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๙ เปรียบเทียบปริมาณน้ำที่มี กับปริมาณน้ำที่ถูกนำมาใช้เพื่อการอุปโภค
ของชุมชนสายยาว เฉพาะปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙

กิจกรรมการใช้น้ำ	หน่วยนับ	
	ลูกบาศก์เมตร (ลบ.ม.)	ลิตร
ปริมาณน้ำที่มีทั้งหมด	๑๗๔,๑๐๑.๒	๑๗๔,๑๐๑,๒๐๐
เพื่อการเกษตร	๒๔,๗๖๘	๒๔,๗๖๘,๐๐๐
สำรองใช้สอยในครัวเรือน	๑๔๙,๓๓๓.๒	๑๔๙,๓๓๓,๒๐๐
ที่ใช้จริงในครัวเรือน	๑๓๔,๑๗๗	๑๓๔,๑๗๗,๐๐๐
ที่ใช้จริงในการเกษตร	๒๔,๗๖๘	๒๔,๗๖๘,๐๐๐

จากตารางจะเห็นได้ว่า เมื่อนำปริมาณการใช้น้ำ ทั้งการเกษตร (๒๔,๗๖๘ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๒๔,๗๖๘,๐๐๐ ลิตร) และการใช้สอยในครัวเรือน อันได้แก่การใช้สอยเช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น (๑๓๔,๑๗๗ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๑๓๔,๑๗๗,๐๐๐ลิตร) รวมเป็นปริมาณน้ำที่ถูกใช้ไปทั้งสิ้น $(๒๔,๗๖๘+๑๓๔,๑๗๗ = ๑๕๘,๙๔๕$ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๕๘,๙๔๕,๐๐๐ลิตร) จึงทำให้มีปริมาณน้ำที่คงเหลือสำรองใช้ในชุมชน $๑๗๔,๑๐๑.๒-๑๕๘,๙๔๕ = ๑๕,๑๕๖.๒$ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๕,๑๕๖,๒๐๐ ลิตร ทำให้เห็นสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๐ สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขาดแคลนน้ำ

สถานการณ์	ม.ค	ก.พ.	มี.ค	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
การผลิต												
อ้อย	เก็บผลผลิต										เริ่มปลูกใหม่	เริ่มเก็บผลผลิต
				ปลูก (๑)	ปลูก (๒)						เก็บเกี่ยว	
สถานการณ์น้ำ												
น้ำแล้ง	ภาวะน้ำแล้ง (ม.ค.-ก.พ..)		ภาวะขาดแคลนน้ำ (มี.ค.-ก.ค.)					รอบปริมาณ น้ำฝน		เริ่มสู่ภาวะแล้ง (ต.ค.-ธ.ค.)		
น้ำหลาก							ภาวะน้ำหลาก					

(ปัจจุบันประชาชนในชุมชนปลูกอ้อยมากกว่าปลูกข้าว การปลูกอ้อยจะเริ่มปลูกในช่วงเดือน ตุลาคม - ธันวาคม พร้อมกับเริ่มเก็บผลผลิตที่ปลูกไว้ในรอบปีก่อนในช่วง เดือน ตุลาคม -เมษายน ส่วนการปลูกข้าวจะปลูก ๒ ครั้ง ถ้าเป็นนาลุ่ม จะเริ่มปลูกในเดือน เมษายน นาปีก็จะเริ่มปลูกในเดือนพฤษภาคม สถานการณ์น้ำจะเริ่มเข้าสู่ภาวะแล้ง ตั้งแต่เดือนตุลาคม -ธันวาคม เข้าสู่ภาวะน้ำแล้งเดือน มกราคม - กุมภาพันธ์ ในเดือนมีนาคม - กรกฎาคม เป็นภาวะขาดแคลนน้ำ โดยมีปริมาณน้ำฝน และประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำเป็นตัวแปรสำคัญในสถานการณ์น้ำของชุมชนสายยาว)

จากสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ทำให้เห็นว่าชุมชนสายยาวประสบปัญหาเรื่องน้ำ ยิ่งในฤดูแล้ง คือในช่วงเดือน มีนาคม - กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น ที่ยังขาดการวางแผนการเก็บกักน้ำที่ดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นที่สำรองน้ำสำหรับเติมเต็มสระหลวงในชุมชน) จากการสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่อ้อยและการระเหยทิ้ง แม้จะมีปริมาณน้ำที่เหลือให้ใช้อยู่บ้างแต่ก็เป็นน้ำที่ในลักษณะก้นสระ จึงทำให้สภาพน้ำขุ่นข้นเป็นลักษณะสีขาวเหมือนนํานมหรือเหมือนน้ำสาโท ซึ่งเมื่อคราวสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์เสด็จเปิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ พระองค์ทรงมีรับสั่งว่า “ที่ชุมชนสายยาวนี้มีน้ำค่อนข้างดีด้วย”

ส่วนน้ำบริโภคเพื่อใช้ดื่มกินนั้น เป็นน้ำที่ซื้อจาก โรงงานผลิตน้ำดื่ม ซึ่งมีเป็นจำนวนมากที่ บริการส่งถึงบ้านเป็นถึง ๆ ละ ๒๐ ลิตร

ภาพที่ ๔.๑๔ แสดงภาชนะบรรจุน้ำดื่ม
ที่ชุมชนซื้อนำมาบริโภค

จากการดำเนินการบริหารจัดการน้ำในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนใน ชุมชนทำให้การจัดการน้ำในชุมชนมีประสิทธิภาพดีขึ้น มีระเบียบการใช้น้ำ ระเบียบค่าบริการ อุปกรณ์มิเตอร์น้ำ ถ้าชำรุดเสียหายมีระบบสำรองค่าซ่อมแซมต่าง ๆ บริหารแหล่งกักเก็บน้ำดิบ ทั้งผิวดินและระบบน้ำใต้ดิน นำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ทดแทนระบบการใช้น้ำเชื้อเพลิง และระบบไฟฟ้า มาสู่พลังงานทางเลือก คือระบบโซลาร์เซลล์ ฯลฯ

๔.๒.๒ ชุมชนสายยาวกับสภาพปัญหาภัยแล้ง

จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์ สภาพบริบทพื้นที่ ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำ ทำให้ค้นพบสภาพปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค ในชุมชนสายยาวสามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ ปัญหาหลัก ดังต่อไปนี้

๑. ปัญหาที่เกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ ส่วนใหญ่เกิดจากสภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลายาวนาน ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งยังขาดระบบชลประทาน โดยเฉพาะการเพาะปลูกในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะทำการในช่วงฤดูฝน จึงต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลักในการทำการเกษตร นอกจากนี้ยังรวมถึงการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคในฤดูแล้งด้วย จากสภาพภูมิอากาศดังกล่าว สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นต่อพื้นที่เป็นประจำทุกปี สาเหตุหนึ่ง มาจากการที่เกษตรกรขยายพื้นที่เพาะปลูกโดยปรับพื้นที่ด้วยการถมสระและแหล่งน้ำในพื้นที่ไร่นา ที่เคยมีมาแต่ก่อน เพื่อขยายพื้นที่ให้มากขึ้น รองรับการปลูกพืชเศรษฐกิจยุคใหม่ คือการทำไร่อ้อยแทนที่การปลูกข้าว ทำให้มีการใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้งเพิ่มมากขึ้น และส่วนหนึ่งมาจากการที่ผลผลิตมีราคาสูงจากความต้องการของตลาดและนโยบายของรัฐบาล หรือจากการส่งเสริมของหน่วยงานหรือโครงการต่าง ๆ ของทางราชการและบริษัทเอกชน ก็ไปสนับสนุนและแรงจูงใจให้เกษตรกรทำการผลิตจำนวนมาก ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดสภาวะการขาดแคลนน้ำได้

๒. ปัญหาการขาดแคลนน้ำ น้ำไม่เพียงพอ เมื่อนำปริมาณการใช้น้ำ ทั้งการเกษตร (๒๔,๗๖๘ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๒๔,๗๖๘,๐๐๐ ลิตร) และการใช้สอยในครัวเรือน อันได้แก่การใช้สอย เช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น(๑๓๔,๑๗๗ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๑๓๔,๑๗๗,๐๐๐ลิตร)

รวมเป็นปริมาณน้ำที่ถูกใช้ไปทั้งสิ้น $(๒๔,๗๖๘+๑๓๔,๑๗๗) = ๑๕๘,๙๔๕$ ลูกบาศก์เมตร หรือ $๑๕๘,๙๔๕,๐๐๐$ ลิตร) จึงทำให้มีปริมาณน้ำที่คงเหลือสำรองใช้ในชุมชน $๑๗๔,๑๐๑.๒-๑๕๘,๙๔๕ = ๑๕,๑๕๖.๒$ ลูกบาศก์เมตร หรือ $๑๕,๑๕๖,๒๐๐$ ลิตร ยิ่งในฤดูแล้ง คือในช่วงเดือน มีนาคม – กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น ที่ยังขาดการวางแผนการเก็บกักน้ำที่ดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นที่สำรองน้ำสำหรับเติมเต็มสระหลวงในชุมชน) จากการสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่ไถนา และการระเหยทิ้ง แม้จะมีปริมาณน้ำที่เหลือให้ใช้อยู่บ้างแต่ก็เป็นน้ำที่ในลักษณะเหลือกันสระ จึงทำให้มีสภาพน้ำขุ่นข้น เป็นลักษณะสีขาวเหมือนนํานมหรือเหมือนน้ำสาโท ซึ่งเมื่อคราว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์เสด็จเปิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว พระองค์ทรงมีรับสั่งว่า “ที่ชุมชนสายยาวนี้มีน้ำค่อนข้างดี”

๓. ปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งในพื้นที่ชุมชนสายยาว มาจากพื้นที่บริเวณดังกล่าว ยังไม่สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการขุดลอก เชื่อมต่อลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำอ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ การเข้าใจกระแสทางการตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา

๔. ปัญหาที่มาจากในพื้นที่ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพียงพอ ในหน้าน้ำก็มีน้ำจำนวนมากแต่ไม่สามารถกักเก็บได้ ที่มีอยู่แต่เป็นแหล่งน้ำผิวดินที่มีปริมาณจำกัด ในฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายและลดลงอย่างรวดเร็ว แหล่งเก็บกักน้ำที่มีอยู่ก็ถูกออกแบบมาโดยที่ประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนร่วม เช่นการวางท่อระบายน้ำ ที่อยู่ในสภาพที่ต่ำเกินไป ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ เมื่อน้ำหลากมาและไหลผ่านไปจากบทเรียนการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของชุมชนจะเห็นได้ว่า ฝ่ายรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองการแก้ปัญหาด้านเดียว คือ การที่จะทำอย่างไรให้น้ำที่ปริมาณมากหรือท่วมขังในพื้นที่ระบายออกไปให้หมด แต่ในทางตรงกันข้ามลืมนึกไปว่าแล้วถ้าในช่วงฤดูแล้งจะเอาน้ำที่ไหนไว้อุปโภค-บริโภคและทำการเกษตร ทำให้ขาดประสิทธิภาพในกักเก็บและการระบายน้ำ รวมถึงการขาดการเชื่อมต่อลุ่มน้ำหรือสายน้ำสาขาแม้ในพื้นที่ที่ไม่ได้มีการขุดลอกทั้งสายน้ำหรือมีก็ทำเป็นบางที่บางจุด มีบางกรณีที่มีการขุดลอกหรือการสร้างฝาย ไม่ได้ทำในพื้นที่ที่เป็นต้นเหตุหลักของปัญหาหรือทำตามความต้องการของคนในชุมชนการแก้ไขปัญหาไม่ได้มีการพูดคุยกับคนในพื้นที่ กลายเป็นการทำตามงบประมาณหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐ

จากปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งดังกล่าวข้างต้น ของชุมชนสายยาว ที่ยังขาดแคลนแม้แหล่งน้ำต้นทุน เพื่อใช้เป็นทางออกของชุมชนในพื้นที่ที่ต้องกล่าวถึง คือ แหล่งน้ำใต้ดิน (น้ำบาดาล) ซึ่งได้ทดลองทำการเจาะเกือบครอบคลุมในพื้นที่ แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะนำน้ำขึ้นมาใช้ได้เหมือนพื้นที่อื่น ๆ แต่สิ่งที่เพิ่มขีดความสามารถและเพิ่มศักยภาพของชุมชนได้ คือ การเชื่อมระบบชลประทาน การสร้างฝายหรือการขุดลอกขยายการเชื่อมต่อสายน้ำหรือลำน้ำสาขาจากลำน้ำมาศ

ลำทะเมนชัย จากท้องที่อำเภอลำปลายมาศ ผ่านเขตพื้นที่ตำบลแสงพัน เข้าเขตตำบลพระครูสู่เขตพื้นที่ตำบลลุงเหล็ก ตำบลกลันทา มุ่งหน้าไปสู่ลำตะโค่ง ท้องที่อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

จากที่ประมวลมา สามารถสรุปได้ว่า การใช้น้ำ สถานการณ์น้ำ ประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ เป็นปัจจัยสำคัญ สู่การแก้ปัญหาพื้นที่แห้งแล้ง

๔.๒.๓ จุดแข็งของชุมชนสายยาว จากวิกฤตเป็นโอกาส

จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์ สภาพบริบทพื้นที่ ทำให้ค้นพบสภาพปัญหาภัยแล้ง และการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค และศักยภาพการบริหารจัดการน้ำ ในชุมชนสายยาว ทำให้เห็นจุดแข็งของชุมชนสายยาว จากวิกฤตเป็นโอกาส ในหลาย ๆ ด้าน สรุปได้ ดังต่อไปนี้

๑) มีการรวมตัวกันอย่างกลมเกลียว เหนียวแน่น เป็น ๕ ใน ๑ กล่าวคือ ในด้านการปกครองแม้จะมีการแบ่งออกเป็น ๕ หมู่บ้าน โดยมี ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้แทนชุมชนตามบทบาทหน้าที่แล้วก็ตาม แต่ก็รวมกันเป็นหนึ่งเดียว ที่มีชื่อที่ได้การกล่าวขาน นามว่า “ชุมชนสายยาว”

มีลักษณะเป็นชุมชนยาวติดต่อกันจากทิศตะวันตกถึงทิศตะวันออก กว่า ๓ กิโลเมตร เป็นสายสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีความรักสามัคคี เหนียวแน่น เป็นเครือญาติ ดุจครอบครัวเดียวกัน เป็นสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้งชุมชน ยึดมั่นในอุดมการณ์เดียวกัน สืบสานปณิธาน ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แสดงให้เห็นถึงความเป็นเครือญาติ เป็นสมาชิกของชุมชนเดียวกัน ไม่แบ่งแยกกัน ทุกคนล้วนเป็นสมาชิกของชุมชน อันเป็นความเหนียวแน่นในสายสัมพันธ์ของชุมชน ที่แม้แต่เหตุการณ์การปกครองตามระเบียบราชการก็อาจแบ่งแยกได้

๒) เป็นชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วม ทั้งพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการ ผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น หลอมรวม เป็น บวร ผู้นำเป็นผู้ประสานงานในชุมชน ส่วนการบริหารจัดการเป็นไปในรูปแบบคณะกรรมการ ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นผู้ออกแบบร่วมกัน

๓) เป็นชุมชนที่ไม่มีใครนำใคร ไม่มีใครเด่นกว่าใคร แต่ละคนมีบทบาทความรับผิดชอบต่อชุมชนด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นผู้นำ เป็นผู้นำหลายด้าน ตามบทบาทหน้าที่ตามมติที่ประชุมมอบหมายกันไป เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำสตรี เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ตามสาขาการประกอบอาชีพต่าง ๆ มีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เน้นการทำงานเป็นกลุ่มตามฐานการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน มีความรักความสามัคคี ซื่อสัตย์ ขยันในการประกอบอาชีพและเป็นชุมชนที่พร้อมเปิดรับการเข้าไปพัฒนาจากทุกภาคส่วน ทำให้ชุมชนสายยาว เป็นฐานทุนชีวิตและวัฒนธรรม อันบ่งบอกถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นอาชีพที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนมายาวนาน อันเป็นคุณความดีที่ชุมชนได้ร่วมกันสืบมานับตั้งแต่อดีต ภายใต้ความเชื่อที่ว่าชุมชนเป็นของทุกคน ต้องช่วยกันพัฒนา ช่วยกันตัดสินใจและร่วมรับผลแห่งการตัดสินใจร่วมกัน เป็นพลังของชุมชนที่ผนึกร่วมกันบริหารจัดการทุนชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

๔) เป็นชุมชนที่ไม่ยอมจำนนต่อโชคชะตา ต่อปัญหาสถานการณ์พื้นที่แห้งแล้ง ร่วมกันระดมแนวคิด ปรับวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการภายใต้หลักการ อุดมการณ์ วิถีการ วิสัยทัศน์ และภารกิจของชุมชน จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติให้ปรากฏเห็นเป็นรูปธรรม

๕) มีฐานการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้ เพื่อเพิ่มศักยภาพในชุมชน ก่อให้เกิด “ทุนปัญญา” ให้บริการการเรียนรู้แก่ทุกภาคส่วน องค์กร ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ศาสนา และภาคเอกชน จากชุมชนสู่ภูมิภาค ยกฐานะสู่ระดับประเทศ โดย นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของประเทศไทย ได้มาเยือนแล้ว และยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เปิด “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ชุมชนสายยาว” เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ ด้วยแล้ว ยังความปลาบปลื้มปิติแก่ชุมชนสายยาว เป็นอย่างยิ่ง เสมือนได้รับนำทิพย์โลมใจ หล่อเลี้ยงจิตใจ เป็นสายใย ให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

๔.๓ บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำ

๑) บทบาทพระสงฆ์กับชุมชน เป็นลักษณะพฤติกรรมที่พระภิกษุที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจในชุมชน และได้นำหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นเป็นความคิดเห็นของตนเองหรือจากการศึกษาเรียนรู้แล้วปฏิบัติเป็นแบบอย่างและตามความคาดหวังในสถานภาพ ที่ครองอยู่ในการพัฒนาด้านการบริหารจัดการน้ำพื้นที่แห้งแล้งในชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

พระสงฆ์ เป็นรัตนะหนึ่งในจำนวนรัตนสามหรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธรัตน พระธรรมรัตน พระสังฆรัตน พระสงฆ์ ได้แก่ ภิกษุในพระพุทธศาสนา สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุธรรมตามที่พระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับภิกษุ จำนวน ๒๒๗ ข้อ บางครั้งเรียกว่า สงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์ รูปแรกของโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ในการวิจัยครั้งนี้จึงสรุปได้ว่า พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถีววัตร ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้แล้วสอนผู้อื่นให้รู้และปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้น ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน

สังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลในงานแต่งงานด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และบางแห่งพระอาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาท ก็มีความชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเสนอ (Suggestion) ไม่ใช่คำตอบสำเร็จรูป แต่เป็นเพียงแนวคิดของบุคคลหนึ่ง ที่มีความสนใจในงานของพระสงฆ์ ในบทบาทของพระสงฆ์ และพยายามที่จะผลักดันบทบาทของพระสงฆ์ ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และให้สังคมมองเห็นประโยชน์นั้นเด่นชัดมากขึ้น ประเด็นที่ควรพิจารณา เพื่อกระตุ้นเตือนจิตสำนึกในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์ โดยที่พระสงฆ์มีความสำคัญ กล่าวคือ ๑) พระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ เป็นที่มุ่งสนองประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญโดยเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้เข้ามาฝึกฝนพัฒนาตนเอง และนำหลักธรรมมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ๒) พระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นองค์ประกอบสำคัญของพระรัตนตรัย ในพระพุทธศาสนา และเป็นสาวกผู้ปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอน

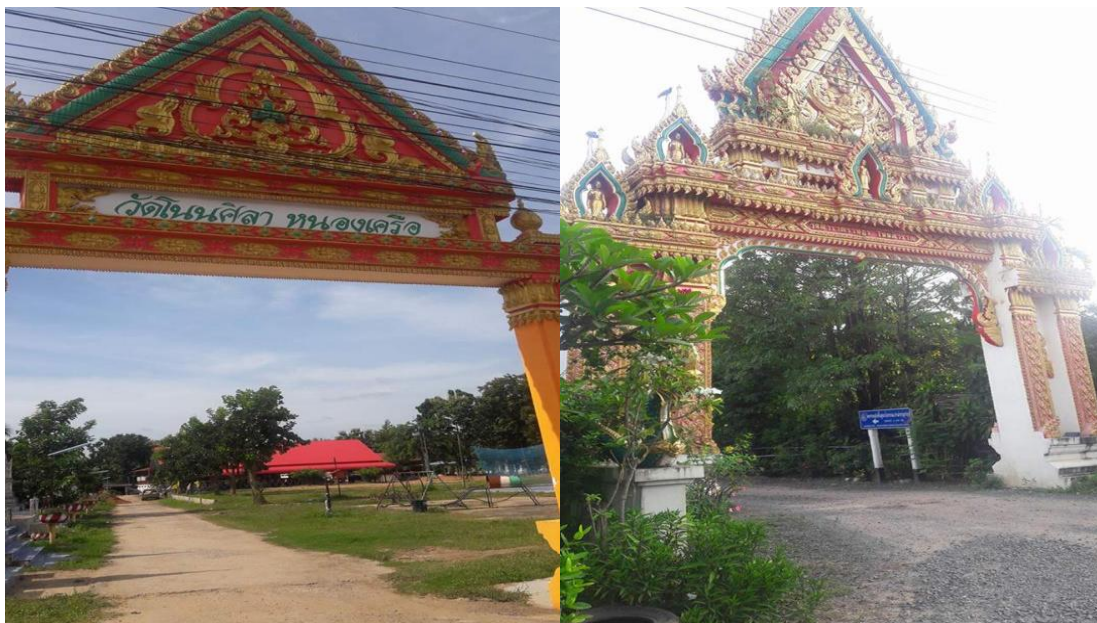
ของพระพุทธเจ้า และเผยแผ่ให้พุทธศาสนิกชน ได้เรียนรู้ ศึกษาและปฏิบัติตาม ๓) พระสงฆ์เป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติหรือเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา คือ เป็นต้นแบบแห่งการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการบวช และมีหน้าที่ยึดหลักอันประกอบด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก คือ มีทั้งการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ ทั้งที่เป็นสิ่งของของและสงเคราะห์ด้วยหลักพุทธธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีความหมาย ครอบคลุมถึงคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าได้แก่ธรรมะที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ตลอดถึงธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้พุทธบริษัทของพระองค์ได้รู้ตาม ซึ่งมีทั้งทรงค้นพบใหม่และที่ทรงปฏิรูปรมาจากศาสนาดั้งเดิมอย่างศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น ตลอดจนถึงหลักธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิวัติหรือประยุกต์เพื่อให้เกิด ความทันสมัยใช้ได้ตลอดกาลโดยเน้นสาระธรรมที่มีประโยชน์ต่อสังคมชุมชนและตัวบุคคลมากที่สุด โดย**การเผยแผ่ธรรม** ซึ่งหมายถึง การนำคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ได้ศึกษาและปฏิบัติถูกต้องแล้วไปประกาศให้บุคคลอื่นได้รับทราบ ข้อนี้เป็นการทำหน้าที่เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและชุมชน พระสงฆ์ถือว่าเป็นพุทธศาสนทายาท เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนามีหน้าที่หลักคือ การศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้มีความรู้เข้าใจอย่างถูกต้อง และประพฤติหรือปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้บรรลุถึง “ปฏิเวธสัทธรรม” หมายถึง สัทธรรมคือผลพึงบรรลุ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา นี่เป็นการทำกิจหรือหน้าที่เพื่อตนเองให้หมดสิ้นสมบูรณ์ก่อน เมื่อได้ทำกิจหรือหน้าที่ของตนได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วไม่มีกิจอื่นใดที่จะต้องทำเพื่อตนเองอีกต่อไปก็เหลือแต่กิจหรือหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อผู้อื่นหรือชุมชน นั่นคือการนำหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่ตนได้ศึกษาและปฏิบัติมาแล้วไปเผยแผ่ต่อไป การทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลได้มีการปฏิบัติดังที่กล่าวมาแล้ว สำหรับสมัยปัจจุบันหน้าที่หลักทั้ง ๓ ประการ คือ การศึกษาธรรม การปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรม พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาปฏิบัติไปพร้อม ๆ กันได้

การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์นั้นเพียงอาศัยปัจจัยสี่ก็ทำให้ชีวิตเป็นอยู่ได้อย่างปกติสุข การดำเนินชีวิตในลักษณะดังกล่าวจึงทำให้พระสงฆ์มีคุณภาพชีวิตที่ดี ชีวิตมีความสุข จึงเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ดีของคนในชุมชนได้ และ เป็นที่พึ่งทางใจของชุมชน มนุษย์โดยทั่วไปนอกจากมีความต้องการทางกายแล้วยังมีความต้องการที่พึ่งทางใจด้วย ความต้องการทางกายในขั้นพื้นฐานของมนุษย์ก็คือมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต แต่ความต้องการทางใจมนุษย์ต้องการสิ่งคุ้มครองที่ทำให้หายจากความหวาดกลัวและทำให้ใจมีความสุข

ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นที่พึ่งทางใจของคนในชุมชน จะเห็นได้ว่าในอดีตเมื่อพระสงฆ์ไปประกาศพระพุทธศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ คนในชุมชนก็จะสร้างอารามถวายและนิมนต์ในท่านอยู่จำพรรษาในอารามนั้น เพื่อให้เป็นที่พึ่งของคนในชุมชนต่อไป และ เพื่อให้แนวทางดำเนินชีวิตที่ดี เมื่อพระสงฆ์จาริกไปเพื่อประกาศพระพุทธศาสนาหรือจำพรรษาอยู่ในอารามที่ชุมชนสร้างถวายก็จะนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาสั่งสอนให้แนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องกับคนในชุมชน การทำหน้าที่ที่กล่าวมานี้ จึงถือว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักในการทำหน้าที่เพื่อผู้อื่นหรือชุมชนของพระสงฆ์

เห็นได้ว่าพระสงฆ์กับชุมชนต่างก็มีหน้าที่พึ่งพาต่อกันตามฐานะของตน ตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมาจนถึงสมัยปัจจุบันพระสงฆ์ได้นำหลักธรรมนี้ใช้เป็นหลักปฏิบัติในการอยู่กัน

ชุมชน หากต่างฝ่ายต่างได้ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องและเป็นไปตามหลักอริยวินัยดังกล่าวแล้วตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเชื่อว่าจะทำให้พระสงฆ์และชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก

ภาพที่ ๔.๑๕-๑๖ วัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน

การแก้ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการน้ำในชุมชนสายยาว จากการพบปะสนทนาและลงพื้นที่ พบว่า นอกจากสมาชิกในชุมชนร่วมกันแล้วพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้อยู่ในชุมชนและเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความเชื่อและความศรัทธา นอกจากวัดและพระสงฆ์จะเป็นผู้เกื้อกูลสังคมและชุมชนด้วยการกันพื้นที่วัดสำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำและสร้างระบบประปาชุมชนแล้ว พระสงฆ์ยังเป็นผู้คอยชี้แนะ ให้คำปรึกษาแนะนำยามเฝ้าผู้คนในชุมชน ให้รู้จักรับฟังกัน เคารพและให้เกียรติกันตามฐานะ บทบาท เคารพกฎระเบียบ กติกา มีความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที การรู้คุณและตอบแทนคุณ หลักการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน คือ หลักศีล ๕ เป็นหลักคุ้มครองป้องกัน ๕ ด้าน คือ ๑) หลักคุ้มครองชีวิต ๒) หลักคุ้มครองทรัพย์สิน ๓) หลักคุ้มครองครอบครัว ๔) หลักคุ้มครองสังคมชุมชน และ ๕) หลักคุ้มครองสุขภาพ นอกจากนี้การบริหารจัดการน้ำอันเป็นไปเพื่อความสำเร็จสมประโยชน์ต่อชุมชนโดยอาศัยหลัก ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เพื่อสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น ที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมองค์กร ร่วมชุมชน, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีส่งเสริมหลักการอยู่ร่วมกัน สร้างสายสัมพันธ์ให้ยั่งยืน ซึ่งตรงกับหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า **สาราณียธรรม ๖ ประการ** คือ ๑) **เมตตา** ภาวกรรม **ทำต่อกันด้วยเมตตา** คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ตั้งเมตตาภาวกรรมในเพื่อนร่วมงาน ในสังคมชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมงาน หมั่นคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๒) **เมตตา** วจีกรรม **เจรจาต่อกันด้วยเมตตา** คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนร่วมงาน สังคม ชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับ

ถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง **๓) เมตตามโนกรรม** คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนร่วมงาน สังคม ชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน **๔) สาธารณโภคี** ได้มาแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ หรือ การมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน คือ ทั้งนโยบาย หรือ ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ในเพื่อนร่วมงาน สังคม ชุมชน ให้ได้มีส่วนร่วมในการคิดและพิจารณา ร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน **๕) ประพฤติให้ดีเหมือนเป็นแนวเดียวกัน** คือ มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนร่วมงาน สังคม ชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ กติกา จารีตประเพณีอันดีงาม ไม่มีพฤติกรรมแหกคอก นอกกระเปียบ เหยียบกฎ ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียของหมู่คณะ ชุมชน **๖) ทัศนวิสัยสามัญตา** *ปรับความเห็นเข้ากันได้* หรือ การยอมรับฟังคำชี้แนะ คำแนะนำ คือ มีทัศนวิสัยดีงามเสมอกันกับเพื่อนร่วมงาน สังคม ชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา) ธรรม ๖ ประการนี้ มีคุณคือ เป็นธรรมเป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน เสมือนการโยงด้ายสายสัญญาณต่อกันของชุมชนของชุมชนสายยาวในการทำบุญประเพณีเบิกบ้านประจำปี ซึ่งเป็นการประยุกต์พิธีกรรมที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรมคือหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวมานั่นเอง

ภาพที่ ๔.๑๓-๑๔ ศาลารักษ์หรือศาลตาปู่ประจำสระน้ำตามหลักความเชื่อและหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒) การใช้หลักความเชื่อและหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยการนำความเชื่อและพิธีกรรมมา รวมทั้งหลักภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการ ควบคู่กับการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยระบบร่อนน้ำผิวดิน การจัดการทรัพยากรน้ำด้วยหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น มี

ความสำคัญคือ ก่อให้เกิดความร่วมมือและผูกพันกันของคนในชุมชน เพราะต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ การจัดการทรัพยากรน้ำ ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเป้าหมายเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการสืบทอดต่อไปสู่คนรุ่นหลัง ได้แก่ การเลี้ยงฝัอมารักษ์ตามหัวไร่ ปลายนา ฝัอมารักษ์ประจำสระ หอตาปูบริเวณริมน้ำ ลำห้วย เป็นต้น

๓) การใช้หลักการจัดการ ชุมชนสายสายยาวใช้หลักการบริหารจัดการโดยยึด หลักการ ๓ คือ การจัดระเบียบวิถีชีวิต ด้วยระเบียบ กฎกติกา สังคม ชุมชน ด้วยศีล จัดระบบวิธีคิด ระบบความคิดหลวมรวมเป็นพลังเพื่อสร้างสรรค์ความดีงาม ความสงบสุขสู่ชุมชน ด้วยสมาธิ จัดการ องค์ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน หรือการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ ประชาชนชุมชน การระดม องค์ความจากทุกภาคส่วน เพื่อนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาชุมชนด้วยปัญญา หลักอุดมการณ์ ๕ คือ หลักประกันหรือหลักคุ้มครองป้องกัน ๕ ประการ รวมกันเป็นหลักศีล ๕ ซึ่งตรงกับจำนวน หมู่บ้าน ๕ หมู่ รวมเป็นชุมชนสายยาว และหลักวิธีการ ๖ คือหลักดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนสายยาว ตามหลักธรรม ๖ ประการ มีคุณคือ เป็นธรรมเป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความ สามัคคี และเพื่อเอกราช ความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ซึ่งตรงกับหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า **สาราณียธรรม ๖ ประการ** อันเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีส่งเสริมหลักการอยู่ร่วมกัน สร้าง สายสัมพันธ์ให้ยั่งยืน ดุจเถาว์วัลย์ร้อยรัดเชื่อมโยงให้มั่นคงยั่งยืนจากการมีส่วนร่วมกัน เสมือนการโยง ด้ายสายสิญจน์ต่อกันของชุมชนของชุมชนสายยาวในการทำบุญประเพณีเบิกบ้านประจำปี ซึ่งเป็นการ ประยุกต์พิธีกรรมที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรม คือหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวสืบ ต่อมาจากบรรพบุรุษที่ก่อตั้งชุมชนได้มีปฏิญญาร่วมกัน ซึ่งปฏิญญาเหล่านี้ได้ยึดถือปฏิบัติส่งผ่านต่อมา ยังรุ่นลูกรุ่นหลาน ส่งผลให้ชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านนี้ มีความรัก ความสามัคคีที่เป็นลักษณะเด่นสืบมา จนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้านจะร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนไปพร้อม ๆ กันในนาม ชุมชนสายยาว อันลักษณะ ๕ ใน ๑ เลยทีเดียว เป็นชุมชนที่ไม่มีใครนำใคร ไม่มีใครเด่นกว่าใคร แต่ละ คนมีบทบาทความรับผิดชอบต่อชุมชนด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นผู้นำ เป็นผู้นำหลายด้าน ตามบทบาท หน้าที่ตามมติที่ประชุมมอบหมายกันไป เป็นประจักษ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำสตรี เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ตาม สาขาการประกอบอาชีพต่าง ๆ มีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เน้นการทำงานเป็นกลุ่มตามฐานการ จัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน มีความรักความสามัคคี ซื่อสัตย์ ขยันในการประกอบอาชีพและเป็น ชุมชนที่พร้อมเปิดรับการเข้าไปพัฒนาจากทุกภาคส่วน ทำให้ชุมชนสายยาว เป็นฐานทุนชีวิตและ วัฒนธรรม อันบ่งบอกถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นอาชีพที่หล่อ เลี้ยงชีวิตคนในชุมชนมายาวนาน อันเป็นคุณความดีที่ชุมชนได้ร่วมกันสืบมานับตั้งแต่อดีต ภายใต้ ความเชื่อที่ว่า ชุมชนเป็นของทุกคน ต้องช่วยกันพัฒนา ช่วยกันตัดสินใจและร่วมรับผลแห่งการ ตัดสินใจร่วมกัน เป็นพลังของชุมชนที่ผนึกร่วมกันบริหารจัดการทุนชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้คง อยู่อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

ภาพที่ ๔.๑๙ วัด นอกจากกันพื้นที่วัดสำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำและสร้างระบบประปาชุมชนแล้ว พระสงฆ์ยังเป็นผู้คอยชี้แนะ ให้คำปรึกษาแนะนำอย่างต่อเนื่องผู้คนในชุมชนในการบริหารจัดการน้ำด้วยหลักธรรม

๔.๔ บทเรียนและข้อค้นพบ

๑) บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินงาน

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ปฏิบัติงานในภาคสนามจริง ๆ ตามแผน การสร้างเครื่องมือ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย การสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนาและระดมความคิดเห็นด้วยการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน ล้วนมีประโยชน์และก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ก่อให้เกิดบทเรียนและข้อค้นพบ ๑) การจัดทำผังชุมชน ๒) ผังทรัพยากร ๓) ผังเครือญาติ ๔) เส้นทางประวัติศาสตร์ ๕) ปฏิทินฤดูกาล ๖) ปฏิทินวัฒนธรรม ๗) การศึกษาดูงาน ๘) การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาดูงาน ๙) การทดลองปฏิบัติการ ๑๐) การสรุปผลการทดลองปฏิบัติการ ๑๑) การประมวลผลเพื่อนำเสนอผลการศึกษาให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๑๒) การอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ ล้วนมีความจำเป็นต่อการวิจัยในครั้งนี้ เป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องอาศัยโอกาสและระยะเวลาในการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยที่ถูกต้อง ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างสมบูรณ์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑) คณะผู้วิจัย ได้รับกรุณาอย่างสูงที่ได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการ เป็นประสบการณ์ใหม่ด้านการวิจัยชุมชน ทำให้ได้มีการพัฒนาและยกระดับการเรียนรู้ ผ่านการใช้เครื่องมือต่างๆที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ เช่น เกิดการเรียนรู้จากการใช้ข้อมูล บทเรียน ประสบการณ์ การศึกษาดูงาน รวมถึงการประสานงาน นำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการปัญหาร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการจัดการน้ำที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชน มีการประเมินการทำงานของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนความร่วมมือจากทีมติดตามประเมินผลจาก สกว. ในการคิดค้นและใช้เครื่องมือเพื่อทบทวนการทำงานและหาข้อจำกัด ที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งที่เป็นจุดแข็ง จุดที่ต้องปรับปรุงพัฒนาของคณะผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้อง มีการแบ่งบทบาทการทำงานให้มี

ความเหมาะสมกับบุคคล การทำงานเน้นความเป็นทีมมีการกระจายภารกิจลงพื้นที่และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การออกแบบการดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน อันนำไปสู่ข้อค้นพบใหม่เพื่อพัฒนาและยกระดับการทำงานของชุมชนท้องถิ่น ให้ได้รับยอมรับจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูล ชุมชนความรู้ ในการวางแผนการพัฒนาเรื่องน้ำของชุมชนในโอกาสต่อไป

๒) คณะผู้วิจัย ล้วนเป็นประสบการณ์ใหม่ด้านการวิจัยชุมชน ทำให้เกิดผลพัฒนาด้านกระบวนการเรียนรู้และองค์ความรู้ มีการใช้เครื่องมือแบบเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่จริง การเก็บข้อมูล การสำรวจสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ สายน้ำ โดยลงสำรวจด้วยตัวเอง ร่วมกันวิเคราะห์เชื่อมโยงกระบวนการ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล สภาพปัญหาสภาพพื้นที่ รวมถึงระบบนิเวศของพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูล นำไปสู่การแก้ปัญหา หรือทางทางเลือก จากการศึกษาดูงานจากพื้นที่ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการน้ำ

๓) ก่อให้เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงความร่วมมือ/แผนงานมีการทำงานร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย/ โครงการฯกับหน่วยงานท้องถิ่น พระสงฆ์ ในการพัฒนาแผนแล้วนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอและแผนงานสู่ขององค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นพบศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนสายยาว ถึงแม้ว่าจะมีการแยกชุมชนออกเป็น ๕ หมู่บ้านเพื่อให้ง่ายต่อการปกครองเป็น ๕ หมู่บ้าน ๓๗๑ ครัวเรือน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ง่ายต่อการปกครองและคล่องตัวก็ตาม แต่ด้วยความเป็นชุมชนที่ก่อร่างสร้างตัวจากความเป็นเครือญาติ มีบรรพบุรุษ ครอบครัวยุคเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล จึงทำให้ง่ายต่อการแก้ปัญหา จึงก่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมจากชุมชน เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส แปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน เพื่อเสริมแรงพัฒนาแก้ปัญหาาร่วมกัน มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในบริหารจัดการเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่ บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ ๒) ด้านโฮมสเตย์ ในชุมชนสายยาว กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ๓) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนสายยาว มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นสังคมแห่งสันติสุข พัฒนาทุกภารกิจโดยหลักบูรณาการสืบสานวัฒนธรรมของชาติ ส่งเสริม ศาสตร์เทคโนโลยี สนับสนุนเกษตรอินทรีย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชนสู่หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์” จากวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของชุมชนสายยาว จึงส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในด้าน การท่องเที่ยว มีความสะดวกสบายในด้านเส้นทางคมนาคม วิถีชีวิตของชุมชนสายยาว จึงได้รับ

การส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งที่สร้างรายได้ให้ชุมชนและสร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยววิถีชีวิตให้กับจังหวัดบุรีรัมย์ อีกด้วย

พระสงฆ์และชุมชนสายสายยาวใช้หลักการบริหารจัดการ หลักความเชื่อ บูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม โดยยึด**หลักการ ๓** คือ การจัดระเบียบวิถีชีวิต ด้วยระเบียบ กฎกติกา สังคม ชุมชน ด้วยศีล จัดระบบวิธีคิดระบบความคิดหลวมรวมเป็นพลังเพื่อสร้างสรรค์ความดีงาม ความสงบสุขสู่ชุมชน ด้วยสมาธิ จัดการองค์ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน หรือการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ ปรากฏชุมชน การระดมองค์ความรู้จากทุกภาคส่วน เพื่อนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาชุมชนด้วยปัญญา **หลักอุดมการณ์ ๕** คือ หลักประกันหรือหลักคุ้มครองป้องกัน ๕ ประการ รวมกันเป็นหลักศีล ๕ ซึ่งตรงกับจำนวนหมู่บ้าน ๕ หมู่ รวมเป็นชุมชนสายยาว และ**หลักวิธีการ ๖** คือหลักดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนสายยาว ตามหลักธรรม ๖ ประการ มีคุณคือ เป็นธรรมเป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อเอกราช ความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ซึ่งตรงกับหลักพุทธธรรมที่เรียกว่าสาราณียธรรม ๖ ประการ อันเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีส่งเสริมหลักการอยู่ร่วมกัน สร้างสายสัมพันธ์ให้ยั่งยืน ดุจเถาว์วัลย์ร้อยรัดเชื่อมโยงให้มั่นคงยั่งยืนจากการมีส่วนร่วมกัน เสมือนการโยงด้วยสายสัญญาณต่อกันของชุมชนของชุมชนสายยาวในการทำบุญประเพณีเบิกบ้านประจำปี ซึ่งเป็นการประยุกต์พิธีกรรมที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรม คือหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวสืบต่อมาจากบรรพบุรุษที่ก่อตั้งชุมชนได้มีปฏิญญาร่วมกัน ซึ่งปฏิญญาเหล่านี้ได้ยึดถือปฏิบัติส่งผ่านต่อมายังรุ่นลูกรุ่นหลาน ส่งผลให้ชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านนี้ มีความรัก ความสามัคคีที่เป็นลักษณะเด่นสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้านจะร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนไปพร้อม ๆ กันในนามชุมชนสายยาว อันลักษณะ ๕ ใน ๑ เลยทีเดียว เป็นชุมชนที่ไม่มีใครนำใคร ไม่มีใครเด่นกว่าใคร แต่ละคนมีบทบาทความรับผิดชอบต่อชุมชนด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นผู้นำ เป็นผู้นำหลายด้าน ตามบทบาทหน้าที่ตามมติที่ประชุมมอบหมายกันไป เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำสตรี เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ตามสาขาการประกอบอาชีพต่าง ๆ มีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เน้นการทำงานเป็นกลุ่มตามฐานการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน มีความรักความสามัคคี ซื่อสัตย์ ขยันในการประกอบอาชีพและเป็นชุมชนที่พร้อมเปิดรับการเข้าไปพัฒนาจากทุกภาคส่วน ทำให้ชุมชนสายยาว เป็นฐานทุนชีวิตและวัฒนธรรม อันบ่งบอกถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นอาชีพที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนมาช้านาน อันเป็นคุณความดีที่ชุมชนได้ร่วมกันสืบมานับตั้งแต่อดีต ภายใต้อาณัติความเชื่อที่ว่า ชุมชนเป็นของทุกคน ต้องช่วยกันพัฒนา ช่วยกันตัดสินใจและร่วมรับผลแห่งการตัดสินใจร่วมกัน เป็นพลังของชุมชนที่ผนึกร่วมกันบริหารจัดการทุนชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

จากที่ประมวลมา สรุปได้ว่า พระสงฆ์และชุมชนสายสายยาวใช้หลักการบริหารจัดการ หลักความเชื่อ บูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม โดยยึด**หลักการ ๓ อุดมการณ์ ๕ และวิธีการ ๖** เป็นหลักดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนสายยาว เป็นธรรมเป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคีและเพื่อเอกราช ความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน

๓) สภาพและสาเหตุของปัญหาจากการวิเคราะห์

จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์ สภาพบริบทพื้นที่ ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำ ทำให้ค้นพบสภาพปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค ในชุมชนสายยาวสามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ ปัญหาหลัก ดังต่อไปนี้

๓.๑) ปัญหาที่เกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ ส่วนใหญ่เกิดจากสภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลายาวนานส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งยังขาดระบบชลประทาน โดยเฉพาะการเพาะปลูกในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะทำการในช่วงฤดูฝน จึงต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลักในการทำการเกษตร นอกจากนี้ยังรวมถึงการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคในฤดูแล้งด้วย จากสภาพภูมิอากาศดังกล่าว สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นต่อพื้นที่เป็นประจำทุกปี สาเหตุหนึ่ง มาจากการที่เกษตรกรขยายพื้นที่เพาะปลูกโดยปรับพื้นที่ด้วยการถมสระและแหล่งน้ำในพื้นที่ไร่นา ที่เคยมีมาแต่ก่อน เพื่อขยายพื้นที่ให้มากขึ้นรองรับการปลูกพืชเศรษฐกิจยุคใหม่ คือการทำไร่อ้อยแทนที่การปลูกข้าว ทำให้มีการใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้งเพิ่มมากขึ้น และส่วนหนึ่งมาจากการที่ผลผลิตมีราคาสูงจากความต้องการของตลาดและนโยบายของรัฐบาล หรือจากการส่งเสริมของหน่วยงานหรือโครงการต่าง ๆ ของทางราชการและบริษัทเอกชน ก็ไปสนับสนุนและแรงจูงใจให้เกษตรกรทำการผลิตจำนวนมาก ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดสภาวะการขาดแคลนน้ำได้

๓.๒) ปัญหาการขาดแคลนน้ำ น้ำไม่เพียงพอ เมื่อนำปริมาณการใช้น้ำ ทั้งการเกษตร (๒๔,๗๖๘ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๒๔,๗๖๘,๐๐๐ ลิตร) และการใช้สอยในครัวเรือน อันได้แก่การใช้สอย เช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น (๑๓๔,๑๗๗ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๑๓๔,๑๗๗,๐๐๐ ลิตร) รวมเป็นปริมาณน้ำที่ถูกใช้ไปทั้งสิ้น (๒๔,๗๖๘+๑๓๔,๑๗๗ = ๑๕๘,๙๔๕ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๕๘,๙๔๕,๐๐๐ ลิตร) จึงทำให้มีปริมาณน้ำที่คงเหลือสำรองใช้ในชุมชน ๑๗๔,๑๐๑.๒-๑๕๘,๙๔๕ = ๑๕,๑๕๖.๒ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๕,๑๕๖,๒๐๐ ลิตร ยิ่งในฤดูแล้ง คือในช่วงเดือน มีนาคม – กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น ที่ยังขาดการวางแผนการเก็บกักน้ำที่ดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นที่สำรองน้ำสำหรับเติมเต็มสระหลวงในชุมชน) จากการสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่อ้อยและการระเหยทิ้ง แม้จะมีปริมาณน้ำที่เหลือให้ใช้อยู่บ้างแต่ก็เป็นน้ำที่ในลักษณะก้นสระ จึงทำให้สภาพน้ำขุ่นข้นเป็นลักษณะสีขาวเหมือนนํ้านมหรือเหมือนนํ้าสาโท ซึ่งเมื่อคราว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์เสด็จเปิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ พระองค์ทรงมีรับสั่งว่า “ที่ชุมชนสายยาวนี้มีน้ำค่อนข้างน้อย”

๓.๓) ปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งในพื้นที่ชุมชนสายยาว มาจากพื้นที่บริเวณดังกล่าว ยังไม่สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการขุดลอกเชื่อมต่อลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำอ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ

การเข้าใจกระแสทางการตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา

๓.๔) ปัญหาที่มาจากในพื้นที่ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพียงพอ ในหน้าน้ำก็มีน้ำจำนวนมากแต่ไม่สามารถกักเก็บได้ ที่มีอยู่แต่เป็นแหล่งน้ำผิวดินที่มีปริมาณจำกัด ในฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายและลดลงอย่างรวดเร็ว แหล่งเก็บกักน้ำที่มีอยู่ก็ถูกออกแบบมาโดยที่ประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนร่วม เช่นการวางท่อระบายน้ำ ที่อยู่ในสภาพที่ต่ำเกินไป ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ เมื่อน้ำหลากมาและไหลผ่านไปจากบทเรียนการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของชุมชนจะเห็นได้ว่า ฝ่ายรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองการแก้ปัญหาด้านเดียว คือ การที่จะทำอะไรให้น้ำที่ปริมาณมากหรือท่วมขังในพื้นที่ระบายออกไปให้หมด แต่ในทางตรงกันข้ามลืมนึกไปว่าแล้วถ้าในช่วงฤดูแล้งจะเอาน้ำที่ไหนไว้อุปโภค-บริโภคและทำการเกษตร ทำให้ขาดประสิทธิภาพในกักเก็บและการระบายน้ำ รวมถึงการขาดการเชื่อมต่อกลุ่มน้ำหรือสายน้ำสาขาแม้ในพื้นที่ที่ไม่ได้มีการขุดลอกทั้งสายน้ำหรือมีก็ทำเป็นบางที่บางจุด มีบางกรณีที่มีการขุดลอกหรือการสร้างฝาย ไม่ได้ทำในพื้นที่ที่เป็นต้นเหตุหลักของปัญหาหรือทำตามความต้องการของคนในชุมชนการแก้ไขปัญหาไม่ได้มีการพูดคุยกับคนในพื้นที่ กลายเป็นการทำตามงบประมาณหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐ

จากที่ประมวลมา สรุปได้ว่า พระสงฆ์และชุมชนสายสายยาวใช้หลักการบริหารจัดการหลักความเชื่อบูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม โดยยึด **หลักการ ๓ อุดมการณ์ ๕ และวิธีการ ๖** เป็นหลักดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนสายยาว เป็นธรรมเป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อเอกราช ความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ส่วนการแก้ปัญหานี้ เห็นว่านอกจากการบริหารจัดการตามที่กล่าวมาแล้ว ยังจะต้องใช้ทั้งหลักทั้งภายในและภายนอก เพิ่มเข้าไปด้วย กล่าวคือ

นอกจากนี้ ยังต้องใช้หลักที่ได้จากการทดลองปฏิบัติการและการสะท้อนสภาพปัญหา จากเวทีสรุปผลการทดลอง เสนอวิธีการแก้ปัญหามาจัดการบริหารจัดการน้ำ ด้วยหลัก ๒ ประการ

คือ **หลักภายใน** กล่าวคือ คนในชุมชนต้องปรับวิถีชีวิต จำเป็นต้องปรับพฤติกรรมการใช้ น้ำของชุมชนโดยยึดหลักประหยัด สมประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ การเข้าใจกระแสทางการตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และตระหนักถึงคุณค่าของน้ำที่ช่วยเหลือเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมกันหาวิธีผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาเติมให้เต็มอยู่ตลอดเวลา โดยใช้พลังของคนในชุมชนที่มีอยู่ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ส่วนหลักภายนอก คือ อาศัยซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขโดยทั้งในส่วนของหน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ให้สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการขุดลอกเชื่อมต่อกลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหามาขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำอ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย โดยชุมชนต้องช่วยกันในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ทั้ง

ในสถานการณ์เฉพาะหน้า ระยะสั้นและระยะยาวต่อไปซึ่งการแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยการสร้างพลังเครือข่ายการเรียนรู้ให้มากที่สุด

จากที่ประมวลมา สรุปได้ว่า ข้อมูลการใช้ น้ำ สถานการณ์การ น้ำ ประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ : สะท้อนสภาพปัญหาพื้นที่แห้งแล้ง : ภัยแล้ง นำมาสู่กระบวนการหาทางออกด้วยวิธีการบริหารจัดการโดยบทบาทพระสงฆ์และชุมชนใช้หลักการบริหารจัดการ หลักความเชื่อบูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม โดยยึดหลักการ ๓ อุดมการณ์ ๕ และวิธีการ ๖ ผสมผสานกับหลักที่ได้จากการทดลองปฏิบัติการและการสะท้อนสภาพปัญหา จากเวทีสรุปผลการทดลอง เสนอวิธีการแก้ปัญหการบริหารจัดการน้ำ ด้วยหลัก ๒ ประการ คือหลักภายในและหลักภายนอก โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ซึ่งจะรอนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งกรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งของชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการที่ได้ดำเนินการตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้เกิดข้อค้นพบที่สำคัญหลายประการ โดยมีผลสรุปตามวัตถุประสงค์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

๕.๑ ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

๕.๑.๑) ได้ข้อมูลสภาพบริบทของตนเอง สถานการณ์ และปรากฏการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

สภาพบริบทของชุมชน เป็นลักษณะทางกายภาพของชุมชนซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกให้เห็นถึงด้านรูปลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ ผลที่เกิดขึ้นทำให้ได้ทราบลักษณะทางกายภาพของชุมชนสายยาวว่า รูปลักษณ์ของชุมชนสายยาว เช่น ความเป็นมา สถานที่ตั้ง ภูมิประเทศ อาณาเขต จำนวนเนื้อที่เป็นต้น จากการศึกษาคณะผู้วิจัยได้ค้นพบว่าลักษณะทางกายภาพของชุมชนสามารถสรุปได้ ๕ หัวข้อ คือ ๑) ความเป็นมาของชุมชนสายยาว ๒) สถานที่ตั้งของชุมชนสายยาว ๓) ภูมิประเทศของชุมชนสายยาว ๔) อาณาเขตของชุมชนสายยาว และ ๕) จำนวนเนื้อที่ของชุมชนสายยาว ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมชุมชนสายยาว ทำให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพปัจจุบันของชุมชน เช่น ด้านลักษณะทางกายภาพของชุมชน ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชน ด้านประชากรของชุมชน ด้านการให้บริการพื้นฐาน และด้านปัญหาของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเหล่านี้เป็นปัจจัยอย่างสำคัญต่อการบริหารจัดการน้ำให้ประสบผลสำเร็จ

ส่วนปรากฏการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแก่งในชุมชนสายยาวนั้น จากการศึกษาคณะผู้วิจัยได้ค้นพบว่าสภาพบริบทชุมชน กับสภาพปัญหาพื้นที่แหล่งแก่งนำไปสู่สถานการณ์ภัยแล้ง ซึ่งพบว่า สภาพความเป็นจริง แหล่งน้ำที่เรียกว่า ห้วยตาแป้น ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนไปทางทิศใต้ ประมาณ ๒ กิโลเมตร เดิมเป็นลำห้วยธรรมชาติ มีลักษณะต้นเขิน ปัจจุบันมี

การขุดลอกเป็นช่วง ๆ เป็นแปลง บางแปลงมีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๓๕๐ เมตร บ้าง ยาว ๔๐ เมตร บ้าง แต่เมื่อเฉลี่ยโดยรวม มีความกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒,๕๘๐ เมตร ในฤดูน้ำหลากเดือน สิงหาคม-ตุลาคม จุน้ำได้ ลึก ๓ เมตร ($๘ \times ๒,๕๘๐ \times ๓ = ๖๑,๙๒๐$ ลบ.ม.) ในระหว่างเดือน พฤศจิกายน - กรกฎาคม จุน้ำได้ลึก ๑.๒๐ เมตร ($๘ \times ๒,๕๘๐ \times ๑ = ๒๔,๖๔๘$ ลบ.ม.) ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและใช้เป็นที่เก็บกักน้ำเพื่อสูบน้ำไปเติมเต็มสระหลวงทั้ง ๔ แห่งภายในชุมชน เมื่อรวมกันทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น กับ สระหลวงทั้ง ๔ สระ แล้ว ชุมชนสายยาวมีน้ำสำหรับอุปโภค คือใช้สอยในครัวเรือนและการเพาะปลูก ในระหว่างเดือน พฤศจิกายน - กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น) จากการสูบน้ำไปเติมเต็มในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่ไถและการระเหยทิ้ง จึงก่อให้เกิดภาวะขาดแคลนน้ำในการอุปโภคและบริโภค รวมทั้งสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรมทำไร่นานา อันเนื่องมาจากมีแหล่งน้ำไม่เพียงพอและมีใช้อย่างจำกัดและแหล่งน้ำธรรมชาติดังกล่าวอยู่ห่างไกลจากชุมชน

ส่งผลกระทบต่อภารกิจและวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของชุมชนสายยาว ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ ๒) ด้านโฮมสเตย์ ในชุมชนสายยาว กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ๓) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนสายยาว มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นสังคมแห่งสันติสุข พัฒนาทุกภารกิจโดยหลักบูรณาการสืบสานวัฒนธรรมของชาติส่งเสริมศาสตร์เทคโนโลยี สนับสนุนเกษตรอินทรีย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชนสู่หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์”

๕.๑.๒) ได้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลุ่มเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งแล้งของชุมชนสายยาว ซึ่งจากการลงพื้นที่และศึกษาวิเคราะห์ ทำให้พบว่า ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชนสายยาว จากการศึกษาสภาพบริบทของชุมชนสายยาว มีการบริหารจัดการน้ำชุมชนสายยาว กล่าวโดยสรุปแบ่งเป็นยุค คือ ยุคแรก ยุคกลาง ยุคต้นตัวและยุคปัจจุบัน ซึ่งแต่ละยุคมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกันไปตามสภาพความต้องการชุมชนในยุคนั้น ๆ สามารถกล่าวโดยสรุปเป็นข้อได้ดังนี้

๑) ยุคแรก ปี พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๕๐๙ เป็นยุคที่มีสภาพดินอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งน้ำที่เหมาะสมสำหรับการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและเป็นที่เอื้อต่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ มีแหล่งน้ำ มีวิถีความเป็นอยู่ที่ยังคงพึ่งพิงธรรมชาติหาอาหารจากป่าที่ยังคงมีอยู่อุดมสมบูรณ์ มีการทำนาข้าวเป็น

ส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ และพืชผักสมุนไพร ตามเรือกสวนไร่นา จำนวนครัวเรือนยัง不多 การบริหารจัดการน้ำของชุมชนในยุคต้นนี้ ใช้น้ำจากหนองหรือซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ สำหรับใช้สอย น้ำทำนาที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ส่วนน้ำดื่มก็จะรองน้ำฝนไว้ใช้ดื่มเองทุกครัวเรือน

๒) ยุคกลาง ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๒๘ เป็นยุคที่เริ่มมีการพัฒนาการปลูกพืชทางการเกษตร หลากหลายมากขึ้น เดิมทีในชุมชนมีการทำนาข้าวเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ และพืชที่ตามมาคือปลูกอ้อย และพืชผักสมุนไพร ทุกแปลงนามักจะขุดสระกักเก็บน้ำสำหรับไว้ใช้เองเป็นน้ำธรรมชาติ สำหรับน้ำดื่มก็จะรองน้ำฝนไว้ใช้ดื่มเองทุกครัวเรือน ยังไม่มีการกำหนดกฎระเบียบขึ้นมาใช้ในเรื่องน้ำ การสร้างแหล่งน้ำเช่น การขุดลำห้วย การขุดสระสาธารณะ แต่ส่วนใหญ่ก็จะใช้วิธีลงแขก ใช้แรงงานในหมู่บ้านช่วยกัน การบริหารจัดการน้ำอยู่สภาวะปกติ ไม่เดือดร้อนอะไร ไม่มีระบบประปาหมู่บ้าน หากว่ามีความต้องการใช้น้ำปริมาณมาก ๆ ในช่วงอาจจะมีการจัดกิจกรรมขึ้นในหมู่บ้าน เช่นงานบุญ งานบวช งานแต่ง รวมทั้งงานที่เกี่ยวกับศพ ก็จะลงแขกกันนำอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เกวียน โถงมังกร ปิ๊บ ครุไม้ไผ่ มาช่วยกันเป็นประจำ

๓) ยุคตื่นตัว พ.ศ. ๒๕๒๙ - ๒๕๓๙ เป็นยุคตื่นตัวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม ชุมชนเริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการทำกินใช้ในครอบครัวเรือน ส่วนที่เหลือจึงขายบ้างเอาไปแลกเปลี่ยนกันบ้าง มาเป็นการทำเกษตรเน้นเชิงพาณิชย์มากขึ้น เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๕ คงเหลืออยู่ประมาณ ร้อยละ ๓๐ มีการปลูกอ้อย ปลูกยางพารา นอกเหนือจากการปลูกข้าว เริ่ม มีการปลูกอ้อยมากขึ้น แปลงนาถูกปรับเป็นแปลงไร่อ้อย ส่วนที่เป็นพื้นที่สระน้ำที่เคยขุดไว้เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตร ทำนา ปลูกพืชผักสมุนไพร ได้ถูกปรับถมดินทับทั้งหมด เพื่อรองรับการทำไร่อ้อย ป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาล พื้นที่เดิมที่ถูกปรับถมไป เริ่มขาดความชุ่มชื้นในแปลงต่างๆ ซึ่งเหมาะกับการปลูกอ้อยได้เป็นอย่างดี เมื่อสระเก็บกักน้ำตามไร่นาถูกปรับถมไป น้ำอุปโภคต่าง ๆ เริ่มขาดแคลน ก่อให้เกิดประสพภาวะวิกฤติเพราะเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาเรื่องน้ำ โดยเฉพาะในหน้าแล้งชาวบ้านต้องพยายามขุดหาแหล่งน้ำธรรมชาติในไร่นา และหลายคนมีประสบการณ์ไปนอนใต้น้ำ เพราะกลัวจะไม่ได้น้ำกินน้ำใช้ ใครไปก่อนก็ได้ตักก่อน ใครไปช้าก็ต้องนั่งเฝ้ารองจนกว่าน้ำจะขึ้นมาให้ตักอีกครั้ง รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มมีการสำรวจพื้นที่และขุดสระขึ้นมา ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่าสระหลวง ระบบน้ำประปาหมู่บ้านได้เริ่มทดลองนำเข้ามาใช้ในชุมชน ทุกๆ คนเริ่มไม่สนใจแหล่งน้ำธรรมชาติ ลำห้วยตาแป้นขาดการดูแล

๔) ยุคปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๕๙ เป็นยุคแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน แปลงวิกฤติให้เป็นโอกาส มีการเปลี่ยนแปลงของขนาดชุมชนที่มีการขยายของครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นจนในที่สุดต้องมีการแยกชุมชนออกเป็น ๕ หมู่บ้านเพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง ประกอบด้วย บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ บ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ แม้จะแยกออกเป็น ๕ หมู่บ้าน ๓๗๑ ครัวเรือน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ง่ายต่อการปกครองและคล่องตัวก็ตาม แต่จากการที่สระเก็บกักน้ำตามไร่นาถูกปรับถมไป น้ำอุปโภคต่าง ๆ เริ่มขาดแคลน รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มมีการสำรวจและขุดสระขึ้นมา ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่าสระหลวง ระบบน้ำประปาหมู่บ้านได้เริ่มทดลองนำเข้ามาใช้ในชุมชน ทุกๆ คนเริ่มไม่สนใจแหล่งน้ำธรรมชาติ ลำห้วยตาแป้นขาดการดูแลเกิดสภาพตื้นเขิน และต่อมาน้ำสระหลวงเริ่มขาดน้ำดิบที่วิเศษขึ้นทุก ๆ ปี หลัง ๆ เริ่มมีการพูดคุยกันความถี่มากขึ้นว่า น้ำดิบไม่เพียงพอ น้ำประปาไม่สะอาด ขาด

คนรับผิดชอบ คนขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการ สระหลวงวัดโนนศิลา – หนองเครือ,สระหลวงบ้านหนองเครือ,สระหลวงวัดสำราญราษฎร์ โนนสำราญ,สระหลวงบ้านเสม็ดราษฎร์ ขาดการบริหารจัดการที่ดี ไม่มีใครร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ เช่นจัดตั้งคณะทำงานมารับผิดชอบ เมื่อประสบปัญหาดังกล่าว ผู้นำในชุมชนจึงได้หารือประชาชนในชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ถึงแม้ว่าจะมีการแยกชุมชนออกเป็น ๕ หมู่บ้านเพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง เป็น ๕ หมู่บ้าน ๓๗๑ ครัวเรือน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ง่ายต่อการปกครองและคล่องตัวก็ตาม แต่ด้วยความเป็นชุมชนที่ก่อร่างสร้างตัวจากความเป็นเครือญาติ มีบรรพบุรุษ ดูครอบครัวเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล จึงทำให้ง่ายต่อการแก้ปัญหา จึงก่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมจากชุมชน เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส แผลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน เพื่อเสริมแรงพัฒนาแก้ปัญหา ร่วมกัน มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในบริหารจัดการเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุนต่างๆ ในหมู่ บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ ๒) ด้านโฮมสเตย์ ในชุมชนสายยาว กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ๓) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนสายยาว มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจการต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นสังคมแห่งสันติสุข พัฒนาทุกภารกิจโดยหลักบูรณาการสืบสานวัฒนธรรมของชาติ ส่งเสริม ศาสตร์เทคโนโลยี สนับสนุนเกษตรอินทรีย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชนสู่หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์” จากวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการของชุมชนสายยาว จึงส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยว มีความสะดวกสบายในด้านเส้นทางคมนาคม วิถีชีวิตของชุมชนสายยาว จึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งที่สร้างรายได้ให้ชุมชนและสร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยววิถีชีวิตให้กับจังหวัดบุรีรัมย์ อีกด้วย

ในขณะที่ชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรมทำไร่ทำนา รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค ปัญหาเรื่องน้ำ เป็นปัญหาสำคัญที่มีมานาน เวลาจะปลูกพืชชนิดใดก็ต้องคว่ำแหล่งน้ำมีอยู่เพียงพอต่อการเพาะปลูกหรือไม่ ต้องพยายามลดการใช้น้ำให้มากที่สุด เพื่อให้เพียงพอสำหรับการอุปโภคบริโภค แม้ว่าจะมีระบบน้ำประปาเข้าในชุมชน ถึง ๓ แห่ง ดังนี้ (๑) ระบบประปาหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลสูงเหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านสำราญราษฎร์หมู่ที่ ๗ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ ๗ บ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๖ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๔๐ ครัวเรือน ๑ วัด (๒) ระบบประปาหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลสูงเหล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ ใช้น้ำจากสระหลวง มีพื้นที่บริการจ่ายน้ำครอบคลุม บ้านโนนศิลา หมู่ที่ ๓ และบ้านหนองเครือ หมู่ที่ ๑๐ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๑๓๗ ครัวเรือน และวัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ โรง (๓) ระบบประปาหมู่บ้านขนาดเล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ ๘ มีพื้นที่ บริการจ่ายน้ำครอบคลุมบ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่

๘ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำ รวม ๗๕ ครัวเรือน แต่เป็นแหล่งน้ำผิวดินที่มีปริมาณจำกัด ในฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายและลดลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องปรับปรุงพฤติกรรมการใช้น้ำของชุมชนโดยยึดหลักประหยัดสมประโยชน์ และตระหนักถึงคุณค่าของน้ำที่ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมกันหาวิธีผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนไปทางด้านทิศใต้ประมาณ ๒ กิโลเมตร ด้วยการขุดร่องและวางท่อใต้ดินมาพักไว้ใน สระ ๔ แห่งที่เป็นแหล่งน้ำระบบประปา จากการที่ชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำไร่นา รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค เพื่อรองรับภารกิจทั้ง ๓ ดังกล่าว และแหล่งน้ำยังอยู่ห่างไกลจากชุมชน ลำบากต่อการจัดการน้ำเอามาใช้ ซึ่งแหล่งน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัด ประกอบในปัจจุบันอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งระบบเทคโนโลยี ก็มีราคาแพงจนเกินไปที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาลงทุนในชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขทั้งในส่วนของหน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงได้เริ่มตั้งคณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการน้ำในชุมชนขึ้น เรียกว่า คณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการน้ำในชุมชนสายยาว มี ๓ กลุ่ม ดังนี้

๔.๑) กลุ่มบ้านโนนศิลา-หนองเครือ ประกอบด้วย

ประธาน นายประยูร สาลี ผู้ใหญ่บ้านหนองเครือ หน้าที่ควบคุมและติดตามการทำงาน
รองประธาน นายสมบุญ เรืองศรี ผู้ใหญ่บ้านโนนศิลา ติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้านและจัดหาวัสดุอุปกรณ์
รองประธาน นายบุญสงค์ บุญเชิด ส.อบต. ติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้านและซ่อมบำรุง
เลขานุการ นายวิวัฒน์ พวงเพชร ส.อบต. ทำหน้าที่บันทึกจำนวนเลขวัดและคำนวณ เงินค่าน้ำ
เหรัญญิก นายสมพร สุมาลี เก็บค่าบริการ
กรรมการ นายอ่อนจัน สมหวัง ดูแลระบบท่อส่งน้ำและท่อจ่ายน้ำ

๔.๒) กลุ่มบ้านโนนสำราญ-สำราญราษฎร์

ประธาน นายบุญธง สาลี ผู้ใหญ่บ้านโนนสำราญ หน้าที่ควบคุมและติดตามการทำงาน
รองประธาน นายปรีดา นันทพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านสำราญราษฎร์ ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
รองประธาน นายปาน เงินไทย ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
เลขานุการ นายวุฒิพงศ์ นันทพันธ์ ทำหน้าที่บันทึกจำนวนเลขวัดและ คำนวณ เงินค่าน้ำ
เหรัญญิก นายแสง จำปาแดง เก็บค่าบริการ
กรรมการ นายจันทา มณีคำ ดูแลระบบท่อและบำรุงรักษาเครื่อง
กรรมการ นายบุญ อบอุ่น ดูแลระบบท่อและบำรุงรักษาเครื่อง

๔.๓) กลุ่มบ้านเสม็ดราษฎร์

ประธาน นายจง ศิริรัมย์ ผู้ใหญ่บ้าน หน้าที่ควบคุมและติดตามการทำงาน
รองประธาน นายพุท สงนอก ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
รองประธาน นายขันทอง ยอดกุล ช่วยติดตามการใช้น้ำในหมู่บ้าน
เลขานุการ นายศิริ เนาววิรัตน์ ทำหน้าที่บันทึกจำนวนเลขวัดและ คำนวณ เงินค่าน้ำ
เหรัญญิก นางธนัน จันทโรส เก็บค่าบริการ

วางระเบียบการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชน

คณะกรรมการทั้ง ๓ กลุ่ม ได้ร่วมกับชุมชนได้วางระเบียบการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนไว้ดังนี้

๑. ผู้ใช้น้ำต้องเสียค่าบำรุงรักษามิเตอร์น้ำทุกเดือน
๒. ผู้ใช้จะติดตั้งมิเตอร์น้ำใหม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง
๓. ในกรณีท่อส่งน้ำแตกในบ้าน เจ้าของบ้านต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง
๔. ในกรณีท่อส่งน้ำแตกตามถนน ถ้าบุคคลใดบุคคลหนึ่งทำให้เสียหายบุคคลนั้นต้อง

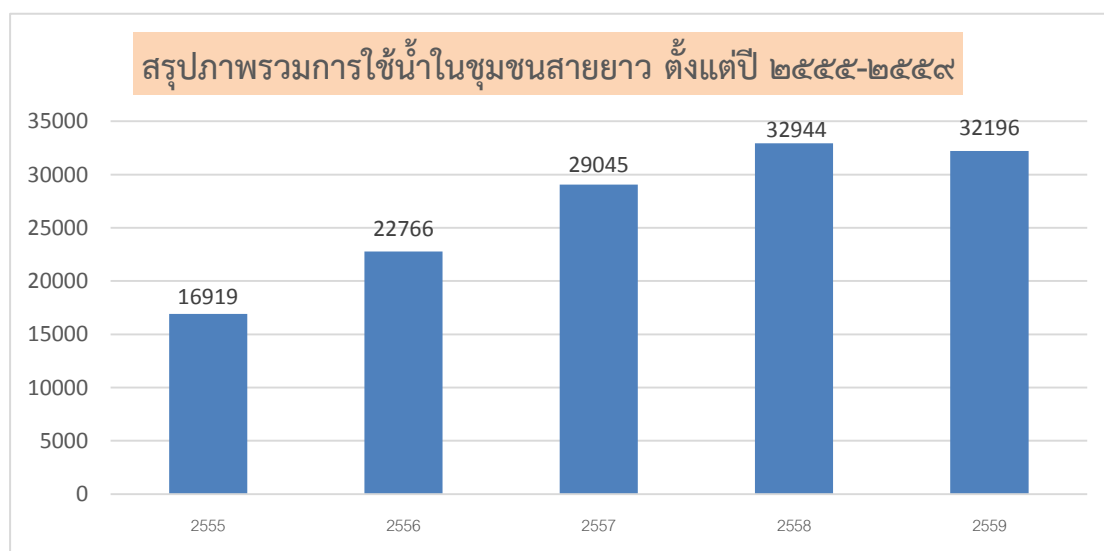
รับผิดชอบค่าใช้จ่าย

๕. ในกรณีมิเตอร์น้ำชำรุด เจ้าของบ้านไม่ต้องเสียค่ามิเตอร์น้ำแต่อย่างใด
๖. ในกรณีหน่วยน้ำหยุดเดินไม่เกิน ๒ เดือน คณะกรรมการจะเปลี่ยนมิเตอร์น้ำให้ใหม่

โดยผู้รับบริการไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

จากการดำเนินการบริหารจัดการน้ำในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชน ในรูปแบบคณะกรรมการทำให้การจัดการน้ำในชุมชนมีประสิทธิภาพดีขึ้น มีระเบียบการใช้น้ำ ระเบียบค่าบริการ อุปกรณ์มิเตอร์น้ำ สามารถตรวจสอบการใช้น้ำจากระบบน้ำประปาชุมชน เพื่อการอุปโภค ใช้สอย เช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น

โดยสามารถสรุปเป็นแผนภูมิสถิติการใช้น้ำประปา (ช่วง พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ คิดเป็นหน่วยน้ำ ๑ หน่วย (ยูนิต) หมายถึง น้ำจำนวน ๑ คิวบิกเมตร ซึ่งจะมีปริมาณน้ำเท่ากับ ๑,๐๐๐ ลิตรนั่นเอง เป็นจำนวนเท่ากับ ๑ ลูกบาศก์เมตร(ลบ.ม.) ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๕.๑ แสดงสถิติการใช้น้ำ เพื่อการอุปโภค ในครัวเรือนชุมชนสายยาว

ทั้ง ๕ หมู่ ๓๗๑ ครัวเรือน รวมวัด ๒ แห่งโรงเรียน ๑ แห่ง

เฉลี่ยรายปี พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙

จากแผนภูมิสถิติ สามารถแจกแจงสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบการใช้น้ำประปาเพื่อการอุปโภค ของชุมชนสายยาว ได้ดังนี้

ตารางที่ ๕.๑ เปรียบเทียบการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคของชุมชนสายยาว ทั้ง ๕ หมู่
ช่วงปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙

ปี พ.ศ.	เปรียบเทียบการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค หน่วยน้ำ เป็นลิตร เป็นลูกบาศก์เมตร				
	หมู่ที่ ๓ และ ๑๐	หมู่ที่ ๗,๘ และ ๑๖	รวม (หน่วย)	รวม (ลิตร)	รวม (ลูกบาศก์ เมตร)
๒๕๕๕	๙,๑๘๗	๗,๗๓๒	๑๖,๙๑๙	๑๖,๙๑๙,๐๐๐	๑๖,๙๑๙
๒๕๕๖	๙,๒๓๖	๑๓,๕๓๐	๒๒,๗๖๖	๒๒,๗๖๖,๐๐๐	๒๒,๗๖๖
๒๕๕๗	๙,๔๘๘	๑๙,๕๕๗	๒๙,๐๔๕	๒๙,๐๔๕,๐๐๐	๒๙,๐๔๕
๒๕๕๘	๙,๖๓๙	๒๓,๓๐๕	๓๒,๙๔๔	๓๒,๙๔๔,๐๐๐	๓๒,๙๔๔
๒๕๕๙	๘,๔๕๒	๒๔,๐๕๑	๓๒,๕๐๓	๓๒,๕๐๓,๐๐๐	๓๒,๕๐๓
๕ ปี	๔๖,๐๐๒	๘๘,๑๗๕	๑๓๔,๑๗๗	๑๓๔,๑๗๗,๐๐๐	๑๓๔,๑๗๗

(หน่วยน้ำ ๑ หน่วย(ยูนิต) หมายถึง น้ำจำนวน ๑ คิวบิกเมตร ซึ่งจะมีปริมาณน้ำเท่ากับ ๑,๐๐๐ ลิตร ซึ่งมีจำนวนเท่ากับ ๑ ลูกบาศก์เมตร เมื่อศึกษาจากตารางจะเห็นได้ว่า ปริมาณการใช้น้ำของชุมชนมีปริมาณเพิ่มขึ้น ในแต่ละปี หากปริมาณน้ำฝนมีมาก การใช้น้ำประปาก็ลดลง)

**ข้อมูลการใช้น้ำ สถานการณ์การน้ำ ประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ : สะท้อนสภาพปัญหาพื้นที่
แห้งแล้ง : ภัยแล้ง**

จากการลงพื้นที่สำรวจโดยคณะผู้วิจัย ทำให้ค้นพบว่า ข้อมูลการใช้น้ำ สถานการณ์น้ำ ประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ : สะท้อนสภาพปัญหาพื้นที่แห้งแล้ง : ภัยแล้ง

พบว่า ห้วยตาแป้น เดิมเป็นลำห้วยธรรมชาติ มีลักษณะต้นเขิน ปัจจุบันมีการขุดลอกเป็นช่วง ๆ เป็นแปลง บางแปลงมีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๓๕๐ เมตร บ้าง ยาว ๔๐ เมตร บ้าง แต่เมื่อเฉลี่ยโดยรวม มีความกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒,๕๘๐ เมตร ในระหว่างเดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์ จุน้ำลึก ๑.๒๐ เมตร ($๘ \times ๒,๕๘๐ \times ๑.๒๐ = ๒๔,๗๖๘$ ลบ.ม.) ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและใช้เป็นกักเก็บน้ำเพื่อสูบน้ำไปเติมเต็มสระหลวงทั้ง ๔ แห่งภายในชุมชน ซึ่งมีปริมาณน้ำ ๑๔๙,๓๓๓.๒ ลูกบาศก์เมตร เมื่อรวมกันทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น กับ สระหลวงทั้ง ๔ สระ แล้ว ชุมชนสายยาวมีน้ำสำหรับอุปโภค คือน้ำใช้สอยในครัวเรือนและการเพาะปลูก รวมทั้งสิ้น $๒๔,๗๖๕ + ๑๔๙,๓๓๓.๒ = ๑๗๔,๑๐๑.๒$ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๑๗๔,๑๐๑,๒๐๐ ลิตร ยิ่งในฤดูแล้ง คือในช่วงเดือน มีนาคม – กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น) จากการสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่ไถและและการระเหย หึ่ง เช่นในปี พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ มีน้ำเก็บกักไว้ใช้อุปโภคโดยภาพรวมทั้งชุมชน มีปริมาณ ซึ่งแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๕.๒ เปรียบการปริมาณน้ำที่มี กับปริมาณน้ำที่ถูกนำมาใช้เพื่อการอุปโภค
ของชุมชนสายยาว เฉพาะปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙

กิจกรรมการใช้น้ำ	หน่วยนับ	
	ลูกบาศก์เมตร (ลบ.ม.)	ลิตร
ปริมาณน้ำที่มีทั้งหมด	๑๗๔,๑๐๑.๒	๑๗๔,๑๐๑,๒๐๐
เพื่อการเกษตร	๒๔,๗๖๘	๒๔,๗๖๘,๐๐๐
สำรองใช้สอยในครัวเรือน	๑๔๙,๓๓๓.๒	๑๔๙,๓๓๓,๒๐๐
ที่ใช้จริงในครัวเรือน	๑๓๔,๑๗๗	๑๓๔,๑๗๗,๐๐๐
ที่ใช้จริงในการเกษตร	๒๔,๗๖๘	๒๔,๗๖๘,๐๐๐

จากตารางจะเห็นได้ว่า เมื่อนำปริมาณการใช้น้ำ ทั้งการเกษตร (๒๔,๗๖๘ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๒๔,๗๖๘,๐๐๐ ลิตร) และการใช้สอยในครัวเรือน อันได้แก่การใช้สอยเช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น (๑๓๔,๑๗๗ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๑๓๔,๑๗๗,๐๐๐ลิตร) รวมเป็นปริมาณน้ำที่ถูกใช้ไปทั้งสิ้น (๒๔,๗๖๘+๑๓๔,๑๗๗ = ๑๕๘,๙๔๕ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๕๘,๙๔๕,๐๐๐ลิตร) จึงทำให้มีปริมาณน้ำที่คงเหลือสำรองใช้ในชุมชน ๑๗๔,๑๐๑.๒-๑๕๘,๙๔๕ = ๑๕,๑๕๖,๒ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๕,๑๕๖,๒๐๐ ลิตร ทำให้เห็นสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๕.๓ สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขาดแคลนน้ำ

สถานการณ์	ม.ค	ก.พ.	มี.ค	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
การผลิต												
อ้อย	เก็บผลผลิต										เริ่มปลูกใหม่	เริ่มเก็บผลผลิต
ข้าว				ปลูก (๑)	ปลูก (๒)						เก็บเกี่ยว	
สถานการณ์น้ำ												
น้ำแล้ง	ภาวะน้ำแล้ง (ม.ค.-ก.พ..)		ภาวะขาดแคลนน้ำ (มี.ค.-ก.ค.)					รอบปริมาณน้ำฝน		เริ่มสู่ภาวะแล้ง (ต.ค.-ธ.ค.)		
น้ำหลาก							ภาวะน้ำหลาก					

(ปัจจุบันประชาชนในชุมชนปลูกอ้อยมากกว่าปลูกข้าว การปลูกอ้อยจะเริ่มปลูกในช่วงเดือน ตุลาคม - ธันวาคม พร้อมกับเริ่มเก็บผลผลิตที่ปลูกไว้ในรอบปีก่อนในช่วง เดือน ตุลาคม -เมษายน ส่วนการปลูกข้าวจะปลูก ๒ ครั้ง ถ้าเป็นนาลุ่ม จะเริ่มปลูกในเดือน เมษายน นาปีก็จะเริ่มปลูกในเดือนพฤษภาคม สถานการณ์น้ำจะเริ่มเข้าสู่ภาวะแล้ง ตั้งแต่เดือนตุลาคม -ธันวาคม เข้าสู่ภาวะ

น้ำแล้งเดือน มกราคม – กุมภาพันธ์ ในเดือนมีนาคม – กรกฎาคม เป็นภาวะขาดแคลนน้ำ โดยมีปริมาณน้ำฝน และประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำเป็นตัวแปรสำคัญในสถานการณ์น้ำของชุมชนสายยาว)

จากสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ทำให้เห็นว่าชุมชนสายยาวประสบปัญหาเรื่องน้ำ ยิ่งในฤดูแล้ง คือในช่วงเดือน มีนาคม – กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น ที่ยังขาดการวางแผนการเก็บกักน้ำที่ดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นที่สำรองน้ำสำหรับเติมเต็มสระหลวงในชุมชน) จากการสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่ไถนา และการระเหยทิ้ง แม้จะมีปริมาณน้ำที่เหลือให้ใช้อยู่บ้างแต่ก็เป็นน้ำที่ในลักษณะก้นสระ จึงทำให้สภาพน้ำขุ่นข้นเป็นลักษณะสีขาวเหมือนนํ้านมหรือเหมือนนํ้าสาโท ซึ่งเมื่อคราว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์เสด็จเปิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว พระองค์ทรงมีรับสั่งว่า “ที่ชุมชนสายยาวนี้มีน้ำค่อนข้างดีด้วย”

ส่วนน้ำบริโภคเพื่อใช้ดื่มกินนั้น เป็นน้ำที่ซื้อจาก โรงงานผลิตน้ำดื่ม ซึ่งมีเป็นจำนวนมากที่บริการส่งถึงบ้านเป็นถัง ๆ ละ ๒๐ ลิตร

ภาพที่ ๕.๑ แสดงภาชนะบรรจุน้ำดื่ม
ที่ชุมชนซื่อนามาบริโภค

จากการดำเนินการบริหารจัดการน้ำในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชนทำให้การจัดการน้ำในชุมชนมีประสิทธิภาพดีขึ้น มีระเบียบการใช้น้ำ ระเบียบค่าบริการอุปกรณ์มิเตอร์น้ำ ถ้าชำรุดเสียหายมีระบบสำรองค่าซ่อมแซมต่าง ๆ บริหารแหล่งกักเก็บน้ำดิบ ทั้งผิวดินและระบบน้ำใต้ดิน นำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ทดแทนระบบการใช้น้ำเชื้อเพลิง และระบบไฟฟ้า มาสู่พลังงานทางเลือก คือระบบโซลาร์เซลล์ ฯลฯ

สอดคล้องกับ ผลการวิจัย ที่ ศรัญย์ ปัญญา (๒๕๔๕ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาระบบการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชน เกษตรลุ่มน้ำปิง ตำบลสบแม่ข่า อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า มีผลการวิจัยที่มีประเด็นใกล้เคียงกับชุมชนสายยาว ด้านปัญหาการใช้น้ำ พบว่าปัญหาน้ำในหน้าแล้งไม่พอใช้สำหรับการเกษตรกรรมเพราะการแบ่งปันน้ำไม่เพียงพอ ส่วนการบริหารและจัดการน้ำที่ดีนั้น ให้ปรีกษาสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาวิธีการปรับปรุงหรือพัฒนาต่อไป แนวคิดในการแก้ปัญหาการบริหารจัดการน้ำของนักวิชาการได้พบว่ามีนักวิชาการให้พัฒนาแหล่งน้ำ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งระยะสั้นและระยะ

ยาว โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ใช้เหตุผลทางธรรมและเหตุผลซึ่งเป็นหลักการจัดการที่ง่ายต่อการปฏิบัติ เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์จากแหล่งน้ำต่อไป

และสอดคล้อง สุธิตส์คดี ไร่สุขสิริ (๒๕๔๐ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง องค์การบริหาร และจัดการน้ำในโครงการโขง - ชี - มูล เป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ ๑๖ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเป้าหมายที่จะพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมที่มีศักยภาพสูงสุดในแผนพัฒนาโครงการระยะที่ ๑ ประมาณ ๒.๓๒ ล้านไร่ การจะบรรลุผลดังกล่าวได้จำเป็นต้องอาศัยการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงมีโครงสร้างองค์กรที่เอื้อประโยชน์ต่อการบริหารการใช้น้ำ และการประสานงานกับองค์กรอื่น ๆ อีกด้วย ผลการศึกษาได้เสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรบริหาร และจัดการน้ำในโครงการโขง-ชี-มูล ออกเป็นระดับบริหารระดับปฏิบัติการในส่วนกลางระดับปฏิบัติการในส่วนภูมิภาครวมทั้งระดับเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ซึ่งจะต้องรับผิดชอบการจัดสรรน้ำผลผลิตการตลาดรายได้ และธุรกิจอื่น ๆ ของเกษตรกรเองในรูปแบบของสหกรณ์ผู้ใช้น้ำที่พัฒนามาจากกลุ่มผู้ใช้น้ำหลาย ๆ กลุ่ม

สำหรับองค์กรระดับปฏิบัติการในส่วนภูมิภาคซึ่งควบคุมการบริหารการใช้น้ำของโครงการฯ เสนอรูปแบบองค์กรเป็นสำนักปฏิบัติการโครงการโขง - ชี - มูล ภูมิภาค ซึ่งรับผิดชอบการดำเนินงานของกลุ่ม องค์ประกอบโครงการ ได้แก่ ฝ่าย คลองผันน้ำ สถานีสูบน้ำและพื้นที่ชลประทาน ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน โดยแบ่งตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และขนาดของการพัฒนาในกรณีต่าง ๆ ตามขอบเขตของการศึกษา ของแต่ละช่วงพัฒนาให้สอดคล้องตามแผนและปริมาณที่เพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและจัดการน้ำของโครงการต่อไป

๕.๑.๓) ได้รูปแบบในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยอาศัยบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการ

จากการลงพื้นที่โดยคณะผู้วิจัย ทำให้ค้นพบรูปแบบในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แหล่งชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการดำการบริหารจัดการน้ำในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชน มีคณะกรรมการ มีระเบียบการใช้น้ำ มีการแสวงหาแนวทางร่วมกันในการบริหารจัดการ ระเบียบค่าบริการ อุปกรณ์เตอร์น้ำ ถ้าชำรุดเสียหายมีระบบสำรองค่าซ่อมแซมต่าง ๆ บริหารแหล่งกักเก็บน้ำดิบ ทั้งผิวดินและระบบน้ำใต้ดิน นำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ทดแทนระบบการใช้น้ำเชื้อเพลิง และระบบไฟฟ้า มาสู่พลังงานทางเลือก คือระบบโซลาร์เซลล์ ฯลฯ

ทำให้การจัดการน้ำในชุมชนมีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยอาศัยบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการ ซึ่งพบว่าพระสงฆ์และชุมชนสายยาวใช้หลักการบริหารจัดการ โดยนำหลักความเชื่อและหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น บูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม โดยยึดหลักการ ๓ คือ การจัดระเบียบวิถีชีวิต ด้วยระเบียบ กฎกติกา สังคม ชุมชน ด้วยศีล จัดระบบวิถีชีวิตระบบความคิดหลวมรวมเป็นพลังเพื่อสร้างสรรค์ความดีงาม ความสงบสุขสู่ชุมชน ด้วยสมาธิ จัดการองค์ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน หรือการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ ประชาชนชุมชน การระดมองค์ความรู้จากทุกภาคส่วน เพื่อนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

พัฒนาชุมชนด้วยปัญญา **หลักอุดมการณ์ ๕** คือ หลักประกันหรือหลักคุ้มครองป้องกัน ๕ ประการ รวมกันเป็นหลักศีล ๕ ซึ่งตรงกับจำนวนหมู่บ้าน ๕ หมู่ รวมเป็นชุมชนสายยาว และ**หลักวิธีการ ๖** คือหลักดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนสายยาว ตามหลักธรรม ๖ ประการ มีคุณคือ เป็นธรรมเป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อเอกราช ความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ซึ่งตรงกับหลักพุทธธรรมที่เรียกว่าสาราณียธรรม ๖ ประการ อันเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี ส่งเสริมหลักการอยู่ร่วมกัน สร้างสายสัมพันธ์ให้ยั่งยืน ดุจเถาว์วัลย์ร้อยรัดเชื่อมโยงให้มั่นคงยั่งยืนจากการมีส่วนร่วมกัน เสมือนการโยงด้ายสายสิญจน์ต่อกันของชุมชนของชุมชนสายยาวในการทำบุญ ประเพณีเบิกบ้านประจำปี ซึ่งเป็นการประยุกต์พิธีกรรมที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรม คือหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าวสืบต่อมาจากบรรพบุรุษที่ก่อตั้งชุมชนได้มีปฏิญาณร่วมกัน ซึ่งปฏิญาณเหล่านี้ได้ยึดถือปฏิบัติส่งผ่านต่อมายังรุ่นลูกรุ่นหลาน ส่งผลให้ชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านนี้ มีความรัก ความสามัคคีที่เป็นลักษณะเด่นสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้านจะร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนไปพร้อม ๆ กันในนามชุมชนสายยาว อันลักษณะ ๕ ใน ๑ เลยทีเดียว เป็นชุมชนที่ไม่มีใครนำใคร ไม่มีใครเด่นกว่าใคร แต่ละคนมีบทบาทความรับผิดชอบต่อชุมชนด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นผู้นำ เป็นผู้นำหลายด้าน ตามบทบาทหน้าที่ตามมติที่ประชุมมอบหมายกันไป เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำสตรี เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ตามสาขาการประกอบอาชีพต่าง ๆ มีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เน้นการทำงานเป็นกลุ่มตามฐานการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน มีความรักความสามัคคี ซื่อสัตย์ ขยันในการประกอบอาชีพและเป็นชุมชนที่พร้อมเปิดรับการเข้าไปพัฒนาจากทุกภาคส่วน ทำให้ชุมชนสายยาว เป็นฐานทุนชีวิตและวัฒนธรรม อันบ่งบอกถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นอาชีพที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนมาช้านาน อันเป็นคุณความดีที่ชุมชนได้ร่วมกันสืบมานับตั้งแต่อดีต ภายใต้อิทธิพลที่ว่า ชุมชนเป็นของทุกคน ต้องช่วยกันพัฒนา ช่วยกันตัดสินใจและร่วมรับผลแห่งการตัดสินใจร่วมกัน เป็นพลังของชุมชนที่ผนึกร่วมกันบริหารจัดการทุนชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

จากการที่ชุมชนสายยาวยังมีสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำไร่ทำนา รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค เพื่อรองรับภารกิจทั้ง ๓ ดังกล่าว และแหล่งน้ำยังอยู่ห่างไกลจากชุมชน ลำบากต่อการจัดการน้ำเอามาใช้ ซึ่งแหล่งน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัด ประกอบในปัจจุบันอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งระบบเทคโนโลยี ก็มีราคาแพงจนเกินไปที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาลงทุนในชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขทั้งในส่วนของหน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหานี้โดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงได้เริ่มตั้งคณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการน้ำในชุมชนขึ้น

สอดคล้อง กับทัศนะ จินตวิธ เกษมสุข (๒๕๕๙ : ๓) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วม ไว้ว่าเป็นกระบวนการที่มีส่วนช่วยให้การสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นไปได้โดยสะดวกขึ้น เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพลังภายในชุมชนให้กลายเป็น **“ชุมชนเข้มแข็ง”** ได้ กล่าวคือ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของชุมชนของตนเอง

๕.๒ ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น/คุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

๑) ผลเชิงวิจัย ได้บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินงาน

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ปฏิบัติงานในภาคสนามจริง ๆ ตามแผน การสร้างเครื่องมือ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย การสังเกต การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การเจาะลึก การสนทนาและระดมความคิดเห็นด้วยการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน ล้วนมีประโยชน์และก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ก่อให้เกิดบทเรียนและข้อค้นพบ ๑) การจัดทำผังชุมชน ๒) ผังทรัพยากร ๓) ผังเครือญาติ ๔) เส้นทางประวัติศาสตร์ ๕) ปฏิทินฤดูกาล ๖) ปฏิทินวัฒนธรรม ๗) การศึกษาดูงาน ๘) การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาดูงาน ๙) การทดลองปฏิบัติการ ๑๐) การสรุปผลการทดลองปฏิบัติการ ๑๑) การประมวลผลเพื่อนำเสนอผลการศึกษากับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๑๒) การอบรมการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ ล้วนมีความจำเป็นต่อการวิจัยในครั้งนี้ เป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องอาศัยโอกาสและระยะเวลาในการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยที่ถูกต้อง ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างสมบูรณ์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑) คณะผู้วิจัย ได้รับกรุณาอย่างสูงที่ได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการ เป็นประสบการณ์ใหม่ด้านการวิจัยชุมชน ทำให้ได้มีการพัฒนาและยกระดับการเรียนรู้ ผ่านการใช้เครื่องมือต่างๆที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ เช่น เกิดการเรียนรู้จากการใช้ข้อมูล บทเรียน ประสบการณ์ การศึกษาดูงาน รวมถึงการประสานงาน นำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการปัญหาร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการจัดการน้ำที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชน มีการประเมินการทำงานของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนความร่วมมือจากทีมติดตามประเมินผลจาก สกว. ในการคิดค้นและใช้เครื่องมือเพื่อทบทวนการทำงานและหาข้อจำกัด ที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งที่เป็นจุดแข็ง จุดที่ต้องปรับปรุงพัฒนาของคณะผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้อง มีการแบ่งบทบาทการทำงานให้มีความเหมาะสมกับบุคคล การทำงานเน้นความเป็นทีมมีการกระจายภารกิจลงพื้นที่และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การออกแบบการดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน อันนำไปสู่ข้อค้นพบใหม่เพื่อพัฒนาและยกระดับการทำงานของชุมชนท้องถิ่น ให้ได้รับยอมรับจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูล ชุดความรู้ ในการวางแผนการพัฒนาเรื่องน้ำของชุมชนในโอกาสต่อไป

๒) คณะผู้วิจัย ได้ประสบการณ์ใหม่ด้านการวิจัยชุมชน ทำให้เกิดผลพัฒนาด้านกระบวนการเรียนรู้และองค์ความรู้ มีการใช้เครื่องมือแบบเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่จริง การเก็บข้อมูล การสำรวจสภาพพื้นที่ สภาพแหล่งน้ำ สายน้ำ โดยลงสำรวจด้วยตัวเอง ร่วมกันวิเคราะห์เชื่อมโยงกระบวนการจากการเก็บรวบรวมข้อมูล สภาพปัญหาสภาพพื้นที่ รวมถึงระบบนิเวศของพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลนำไปสู่การแก้ปัญหา หรือทางทางเลือก จากการศึกษาดูงานจากพื้นที่ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการน้ำ

๓) ก่อให้เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงความร่วมมือ/แผนงานมีการทำงานร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย/โครงการฯกับหน่วยงานท้องถิ่น พระสงฆ์ ในการพัฒนาแผนแล้วนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอและแผนงานสู่ขององค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) ได้เห็นผลเชิงพัฒนา

๒.๑) **ด้านศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน** คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นพบ ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนสายยาว ถึงแม้ว่าจะมีการแยกชุมชนออกเป็น ๕ หมู่บ้านเพื่อให้ ง่ายต่อการปกครองเป็น ๕ หมู่บ้าน ๓๗๑ ครัวเรือน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ง่ายต่อการ ปกครองและคล่องตัวก็ตาม แต่ด้วยความเป็นชุมชนที่ก่อร่างสร้างตัวจากความเป็นเครือญาติ มีบรรพ บุรุษ คุจครอบครัวเดียวกัน มีสายใยของความเป็นทายาทจากเชื้อสายเดียวกัน ที่มีสายสัมพันธ์เชื่อม ร้อยกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังเกลียวเถาวัลย์ที่ร้อยรัดพันผูกกันมาดุจสายใยที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมของผู้คนทั้ง ๕ ชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล จึงทำให้ง่ายต่อการแก้ปัญหา จึงก่อให้เกิด กระบวนการการมีส่วนร่วมจากชุมชน เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส แปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน เพื่อ เสริมแรงพัฒนาแก้ปัญหาาร่วมกัน มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรภายในบริหารจัดการเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมชุมชนสายยาว หมู่บ้านที่รวมตัวกันเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และศูนย์ เรียนรู้ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้กับกรรมการและสมาชิกกองทุน ต่างๆ ในหมู่ บ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ภายในชุมชนและ สังคมภายนอกในเรื่องอาชีพและรายได้ ๒) ด้านโฮมสเตย์ ในชุมชนสายยาว กิจกรรมท่องเที่ยวที่ นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ใช้บ้านเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเข้าด้วยกัน ๓) ด้านเศรษฐกิจในชุมชนสายยาว มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนให้ชุมชนมีศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มอำนาจ การต่อรองเพิ่มช่องทางการตลาดให้กลุ่มอาชีพ ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นสังคมแห่งสันติสุข พัฒนาทุกภารกิจโดยหลักบูรณาการสืบสานวัฒนธรรมของชาติส่งเสริม ศาสตร์เทคโนโลยี สนับสนุน เกษตรอินทรีย์เพื่อการผลิต วิสาหกิจชุมชนสู่หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์” จากวิสัยทัศน์ในการบริหาร จัดการของชุมชนสายยาว จึงส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยว มีความสะดวกสบายใน ด้านเส้นทางคมนาคม วิถีชีวิตของชุมชนสายยาว จึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งที่ สร้างรายได้ให้ชุมชนและสร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยว วิถีชีวิตให้กับจังหวัดบุรีรัมย์ อีกด้วย

พระสงฆ์และชุมชนสายยาวใช้หลักการบริหารจัดการ หลักความเชื่อและภูมิปัญญา บูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม โดยยึด**หลักการ ๓** คือ การจัดระเบียบวิถีชีวิต ด้วยระเบียบ กฎกติกา สังคม ชุมชน ด้วยศีล จัดระบบวิธีคิดระบบความคิดหลวมรวมเป็นพลังเพื่อสร้างสรรค์ความดีงาม ความสงบสุขสู่ชุมชน ด้วยสมาธิ จัดการองค์ความรู้ ประสบการณ์ บทเรียน หรือการศึกษาดูงานจาก แหล่งเรียนรู้ ปรากฏชุมชน การระดมองค์ความรู้จากทุกภาคส่วน เพื่อนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พัฒนาชุมชนด้วยปัญญา **หลักอุดมการณ์ ๕** คือ หลักประกันหรือหลักคุ้มครองป้องกัน ๕ ประการ รวมกันเป็นหลักศีล ๕ ซึ่งตรงกับจำนวนหมู่บ้าน ๕ หมู่ รวมเป็นชุมชนสายยาว และ**หลักวิธีการ ๖** คือหลักดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนสายยาว ตามหลักธรรม ๖ ประการ มีคุณคือ เป็นธรรมเป็นที่ระลึกถึง กัน เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความ ประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อเอกราช ความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ซึ่งตรงกับหลักพุทธธรรมที่เรียกว่าสาราณียธรรม ๖ ประการ อันเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี ส่งเสริมหลักการอยู่ร่วมกัน สร้างสายสัมพันธ์ให้ยั่งยืน ดุจเถาวัลย์ร้อยรัดเชื่อมโยงให้มั่นคงยั่งยืนจาก การมีส่วนร่วมกัน เสมือนการโยงด้ายสายสัญญาณต่อกันของชุมชนของชุมชนสายยาวในการทำบุญ

ประเพณีเบิกบ้านประจำปี ซึ่งเป็นการประยุต์พิธีกรรมที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรม คือหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ก่อตั้งชุมชนได้มีปฏิญญาร่วมกัน ซึ่งปฏิญญาเหล่านี้ได้ยึดถือปฏิบัติส่งผ่านต่อมายังรุ่นลูกหลาน ส่งผลให้ชุมชนทั้ง ๕ หมู่บ้านนี้ มีความรัก ความสามัคคีที่เป็นลักษณะเด่นสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้านจะร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชนไปพร้อม ๆ กันในนามชุมชนสายยาว อันลักษณะ ๕ ใน ๑ เลยทีเดียว เป็นชุมชนที่ไม่มีใครนำใคร ไม่มีใครเด่นกว่าใคร แต่ละคนมีบทบาทความรับผิดชอบต่อชุมชนด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นผู้นำ เป็นผู้นำหลายด้าน ตามบทบาทหน้าที่ตามมติที่ประชุมมอบหมายกันไป เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำสตรี เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ตามสาขาการประกอบอาชีพต่าง ๆ มีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เน้นการทำงานเป็นกลุ่มตามฐานการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน มีความรักความสามัคคีซื่อสัตย์ ซื่อสัตย์ ในการประกอบอาชีพและเป็นชุมชนที่พร้อมเปิดรับการเข้าไปพัฒนาจากทุกภาคส่วน ทำให้ชุมชนสายยาว เป็นฐานทุนชีวิตและวัฒนธรรม อันบ่งบอกถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นอาชีพที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนมาช้านาน อันเป็นคุณความดีที่ชุมชนได้ร่วมกันสืบมานับตั้งแต่อดีต ภายใต้ความเชื่อที่ว่า ชุมชนเป็นของทุกคน ต้องช่วยกันพัฒนา ช่วยกันตัดสินใจและร่วมรับผลแห่งการตัดสินใจร่วมกัน เป็นพลังของชุมชนที่ผนึกร่วมกันบริหารจัดการทุนชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (๒๕๓๗ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการอนุรักษ์น้ำของประชาชนตำบลบางสวน อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะการดำรงชีวิตของท้องถิ่นมีความผูกพันกับแม่น้ำบางปะกง คนรุ่นเก่ายังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณี เป็นที่เคารพของคนรุ่นใหม่ การส่งเสริมปลูกฝังให้เกิดการอนุรักษ์น้ำควรจัดทำเป็นหนังสือเสริมความรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการอนุรักษ์น้ำในแม่น้ำบางปะกง คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ปัจจัยความจงรักภักดีต่อท้องถิ่น และปัจจัยความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำในแม่น้ำบางปะกง บทบาทของประชาชนตำบลบางสวนอยู่ในระดับต่ำ ปัญหาที่มีผลต่อบทบาทการอนุรักษ์ของประชาชนตำบลบางสวน คือการขาดความร่วมมือการอนุรักษ์น้ำ ส่วนอุปสรรค คือ ความไม่เพียงพอของงบประมาณการวางแผนงาน/ โครงการ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำในแม่น้ำในแม่น้ำบางปะกงข้อเสนอแนะจากการวิจัย ควรพัฒนาการศึกษาจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน เน้นความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายของประชาชนในท้องถิ่นให้ทั่วถึง ส่งเสริมแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนา และความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แรงส่งเสริม และกระจายการศึกษา โดยการจัดหลักสูตรที่ให้ความรู้ด้านสิทธิตามกฎหมายและความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นควบคู่กัน โดยอาศัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยในท้องถิ่น โดยให้มีลักษณะหลักสูตรฉบับท้องถิ่น

๒.๒) ด้านศักยภาพและการมีส่วนร่วมของทีมวิจัย/คณะผู้วิจัย ในระยะแรกของการดำเนินงานวิจัย กลุ่มนักวิจัยที่มาจากคนกลุ่มที่มีความหลากหลาย เช่น กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มอาจารย์ กลุ่มนักวิชาการ ต้องใช้เวลาปรับตัวเข้าหากัน เพราะมีประเด็นมากมายทั้งเป้าหมายของการวิจัย ความเชื่อ ความเข้าใจ และการยอมรับร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ ที่หลากหลายจากพื้นฐานการศึกษา อาชีพ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ของแต่ละคนจากภายนอก

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นสิ่งที่นักวิจัยทุกกลุ่มยังไม่เข้าใจความหมาย ทำให้ต้องมีการอธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันซึ่งจำเป็นต้องอธิบายทุกครั้งที่มีความที่พูดคุยจะทำให้ต้องมีการการดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันกลุ่มคนทำงานทุกกลุ่ม

การถกเถียง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเวทีวิจัย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประเด็น และทำให้เกิดความเข้าใจในทีมวิจัย จากการที่ทีมวิจัยทั้งหมดเป็นคนในชุมชน เมื่อมีความเข้าใจที่แจ่มชัดก็จะออกไปขยายความเข้าใจได้อย่างชัดเจน

เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมที่ตามโครงการวิจัยกำหนดไว้ ทำให้ทีมวิจัยมีการเรียนรู้การวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม การรับรู้ ยอมรับ และแลกเปลี่ยนได้อย่างตรงประเด็นในทิศทางเดียวกัน ในโครงการมีชาวบ้านเข้ามาร่วมเรียนรู้ และออกไปช่วยเก็บข้อมูล ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจากการที่ไปพบปะพูดคุยในชุมชน ทำให้มีประสบการณ์ในการนำเสนอข้อมูล ส่งผลให้เกิดการจดจำ และเข้าใจการทำงานจริงด้วยตนเอง

ทีมวิจัย/คณะผู้วิจัยเมื่อได้ร่วมกันดำเนินการร่วมกับชุมชนแล้ว ถือว่าเป็นโอกาสอันดีเป็นอย่างยิ่งและได้ประสบการณ์ใหม่ด้านการวิจัยชุมชน ด้านการสร้างความเข้มแข็งของทีมงานและความตื่นตัวของผู้คนในชุมชน ท้องถิ่นซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑) มีการประชุมชี้แจงและดำเนินการตามแผนงาน อันเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน มีการร่วมกันทำงานมาอย่างต่อเนื่อง มีความเป็นเอกภาพในการทำงานมีความกระตือรือร้นเอาใจจริงเอาใจ และมีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของทีมวิจัยขึ้นอย่างชัดเจน

๒) ได้ร่วมกับชุมชน ท้องถิ่นและเครือข่ายเพื่อแก้ทุกขให้กับคนในชุมชน เกิดการพัฒนาการเรียนรู้และยกระดับการปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหา จากกรณีศึกษาปัญหาเรื่องน้ำ

๓) ได้มีการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องการจัดทำฐานข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลนอกพื้นที่จากการศึกษาดูงาน เพื่อนำมาสู่วิธีการแก้ไขปัญหา สามารถสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานใหม่ ๆ ได้เพิ่มมากขึ้น

๔) ได้พัฒนาการเรียนรู้ในการพัฒนาท้องถิ่น การจัดทำข้อมูลให้มีความชัดเจนครอบคลุมและหลากหลายประเด็น เป็นระบบมากขึ้น เช่น การเพิ่มเติมการจัดเก็บข้อมูลในประเด็นการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค การเกษตร ข้อมูลเกี่ยวกับผู้รู้ พระสงฆ์ /ปราชญ์ชาวบ้าน ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ข้อมูล ที่เกิดกรณีน้ำหลากและน้ำแล้ง เป็นต้น

สอดคล้องกับ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (๒๕๕๗ : ๑๒) ศึกษา การมีส่วนร่วมในการทำงานของบุคลากร ได้สรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ซึ่งชุมชนได้ประโยชน์ในการมีส่วนร่วม ดังนี้

๑) ชุมชนตระหนักในปัญหาของตนเอง และตระหนักที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของตนเอง

๒) ชุมชนมีโอกาใช้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ในรูปของความคิด การตัดสินใจและการกระทำได้อย่างเต็มที่

๓) เป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในชุมชน

๔) ชุมชนจะมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ ทำให้การพัฒนา มีความมั่นคงถาวร และประหยัด

๕) เป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถ และพลังชุมชนในการพึ่งตนเอง

๖) เป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย

๗) ชุมชนรับผิดชอบและมีอำนาจสูงสุดในการพัฒนาชุมชนตนเอง

๘) เป็นการแสดงออกถึงความเคารพ นับถือ เชื่อใจไว้วางใจ รักและศรัทธาในชุมชนว่ามีความรู้ความสามารถ

๒.๓) สารสำคัญของ การเปลี่ยนแปลง โดยสรุป

๑. นักวิจัยที่เป็นนักวิชาการ ได้เกิดการเรียนรู้ที่จะปรับตัว และทำงานร่วมกัน เพื่อชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

๒. ชุมชนมีความสนใจในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และการดำเนินกิจกรรมตามแผน มากขึ้น คนในชุมชนที่มีความเข้าใจในโครงการ มีการอธิบาย ขยายความ บอกต่อ และนำไปปฏิบัติ เพื่อสร้างองค์ความรู้วิธีการแก้ปัญหาด้วยการวิจัยมากขึ้น

๓. มีการพัฒนาและยกระดับการติดตามและสรุปบทเรียนโดยคณะทำงานโครงการฯ ผู้ประสานงานและทีมวิทยากรจาก สกว. ให้ความสำคัญในการติดตามและสรุปบทเรียนการทำงานอย่างต่อเนื่อง การลงพื้นที่เพื่อติดตามสนับสนุนและการให้ข้อคิดเห็นเพื่อกระตุ้นและสร้างกำลังใจอย่างสม่ำเสมอ

๕.๓ บทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัย : สภาพและสาเหตุของปัญหาจากการวิเคราะห์

จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์ สภาพบริบทพื้นที่ ศักยภาพการบริหารจัดการน้ำ ทำให้ค้นพบสภาพปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค ในชุมชนสายยาวสามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ ปัญหาหลัก เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับชุมชน ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑) บทเรียนที่ได้จากปัญหาซึ่งเกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ ส่วนใหญ่เกิดจากสภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลายาวนานส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งยังขาดระบบชลประทาน โดยเฉพาะการเพาะปลูกในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะทำกันในช่วงฤดูฝน จึงต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลักในการทำการเกษตร นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคในฤดูแล้งด้วย จากสภาพภูมิอากาศดังกล่าว สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นต่อพื้นที่เป็นประจำทุกปี สาเหตุหนึ่ง มาจากการที่เกษตรกรขยายพื้นที่เพาะปลูกโดยปรับพื้นที่ด้วยการถมสระและแหล่งน้ำในพื้นที่ไร่นา ที่เคยมีมาแต่ก่อน เพื่อขยายพื้นที่ให้มากขึ้น รองรับการผลิตพืชเศรษฐกิจยุคใหม่ คือการทำไร่อ้อยแทนที่การปลูกข้าว ทำให้มีการใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้งเพิ่มมากขึ้น และส่วนหนึ่งมาจากการที่ผลผลิตมีราคาสูงจากความต้องการของตลาดและนโยบายของรัฐบาล หรือจากการส่งเสริมของหน่วยงานหรือ

โครงการต่าง ๆ ของทางราชการและบริษัทเอกชน ก็ไปสนับสนุนและรณรงค์ให้เกษตรกรทำการผลิตจำนวนมาก ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดสภาวะการขาดแคลนน้ำได้

๕.๓.๒) บทเรียนที่ได้จากปัญหาการขาดแคลนน้ำ น้ำไม่เพียงพอ เมื่อนำปริมาณการใช้ น้ำ ทั้งการเกษตร (๒๔,๗๖๘ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๒๔,๗๖๘,๐๐๐ ลิตร) และการใช้สอยในครัวเรือน อันได้แก่การใช้สอยเช่น การประกอบอาหาร การล้างถ้วยชาม การอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน การจัดการห้องน้ำห้องสุขา การซักผ้า การปลูกพืชผัก การล้างรถ เป็นต้น (๑๓๔,๑๗๗ ลูกบาศก์เมตรหรือ ๑๓๔,๑๗๗,๐๐๐ ลิตร) รวมเป็นปริมาณน้ำที่ถูกใช้ไปทั้งสิ้น (๒๔,๗๖๘+๑๓๔,๑๗๗ = ๑๕๘,๙๔๕ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๕๘,๙๔๕,๐๐๐ ลิตร) จึงทำให้มีปริมาณน้ำที่คงเหลือสำรองใช้ในชุมชน ๑๗๔,๑๐๑.๒-๑๕๘,๙๔๕ = ๑๕,๑๕๖.๒ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๑๕,๑๕๖,๒๐๐ ลิตร ยิ่งในฤดูแล้ง คือ ในช่วงเดือน มีนาคม – กรกฎาคม ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ก็จะลดลงไปประมาณ ๔๐-๕๐ % อันเกิดจากประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ (โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ คือห้วยตาแป้น ที่ยังขาดการวางแผนการเก็บกักน้ำที่ดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นที่สำรองน้ำสำหรับเติมเต็มสระหลวงในชุมชน) จาก การสูบน้ำไปเติมในสระหลวง และการใช้สอยในครัวเรือน การเพาะปลูกพืชผลทางเกษตร การทำไร่ อ้อยและการระเหยทิ้ง แม้จะมีปริมาณน้ำที่เหลือให้ใช้อยู่บ้างแต่ก็เป็นน้ำที่ในลักษณะก้นสระ จึงทำให้สภาพน้ำขุ่นข้นเป็นลักษณะสีขาวเหมือนนํ้านมหรือเหมือนนํ้าสาโท ซึ่งเมื่อคราว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์เสด็จเปิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสายยาว พระองค์ทรงมีรับสั่งว่า “ที่ชุมชนสายยาวนี้มีน้ำค่อนข้างดี”

๕.๓.๓) บทเรียนที่ได้จากปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งในพื้นที่ชุมชนสายยาว มาจากพื้นที่บริเวณดังกล่าว ยังไม่สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการชลลอกเชื่อมต่อกลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำอ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ การเข้าใจกระแสทางการตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา

๕.๓.๔) บทเรียนที่ได้จากปัญหาที่มาจากในพื้นที่ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพียงพอ ในหน้าน้ำก็มีน้ำจำนวนมากแต่ไม่สามารถกักเก็บได้ ที่มีอยู่แต่เป็นแหล่งน้ำผิวดินที่มีปริมาณจำกัด ในฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายและลดลงอย่างรวดเร็ว แหล่งเก็บกักน้ำที่มีอยู่ก็ถูกออกแบบมาโดยที่ประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนร่วม เช่นการวางท่อระบายน้ำ ที่อยู่ในสภาพที่ต่ำเกินไป ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ เมื่อน้ำหลากมาและไหลผ่านไป จากบทเรียนการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของชุมชนจะเห็นได้ว่า ฝ่ายรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองการแก้ปัญหาด้านเดียว คือ การที่จะทำอย่างไรให้น้ำที่ปริมาณมากหรือท่วมขังในพื้นที่ระบายออกไปให้หมด แต่ในทางตรงกันข้ามลืมนึกไปว่าแล้วถ้าในช่วงฤดูแล้งจะเอาน้ำที่ไหนไว้อุปโภค-บริโภคและทำการเกษตร ทำให้ขาดประสิทธิภาพในกักเก็บและการระบายน้ำ รวมถึงการขาดการเชื่อมต่อกลุ่มน้ำหรือสายน้ำสาขาแม้ในพื้นที่ที่ไม่ได้มีการชลลอกทั้งสายน้ำหรือมีก็เป็นบางที่บางจุด มีบางกรณีที่มีการชลลอกหรือการสร้างฝาย ไม่ได้ทำในพื้นที่ที่เป็นต้นเหตุหลักของปัญหาหรือทำตามความ

ต้องการของคนในชุมชนการแก้ไขปัญหา ไม่ได้มีการพูดคุยกับคนในพื้นที่ กลายเป็นการทำตามงบประมาณหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐ

สอดคล้องกับ ศรัณย์ ปัญญา (๒๕๔๕ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาระบบการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชน เกษตรลุ่มน้ำปิง ตำบลสบแม่ข่า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า มีผลการวิจัยที่มีประเด็นใกล้เคียงกับชุมชนสายยาว ด้านปัญหาการใช้น้ำ พบว่าปัญหาน้ำในหน้าแล้งไม่พอใช้สำหรับการเกษตรกรรมเพราะการแบ่งปันน้ำ ไม่เพียงพอ ส่วนการบริหารและจัดการน้ำที่ดีนั้น ให้ปรึกษาสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาวิธีการปรับปรุงหรือพัฒนาต่อไป แนวคิดในการแก้ปัญหการบริหารจัดการน้ำของนักวิชาการได้พบว่านักวิชาการให้พัฒนาแหล่งน้ำ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ใช้เหตุผลทางธรรมและเหตุผลซึ่งเป็นหลักการจัดการที่ง่ายต่อการปฏิบัติ เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์จากแหล่งน้ำต่อไป

สอดคล้อง กมล พรหมสำลี (๒๕๕๐ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษารูปแบบการจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด กรณีบ้านผาชัน ตำบลสำโรง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงกับสภาพพื้นที่และบริบทของชุมชน ทำให้สามารถกำหนดเป็นรูปแบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชนบ้านผาชันแล้วมีการทดลองปฏิบัติการโดยได้ข้อสรุปรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับชาวบ้านผาชัน ๑) การนำภูมิปัญญาดั้งเดิมในวิธีการใช้น้ำอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด มาปรับใช้ให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ๒) ลดพลังงานของเครื่องสูบน้ำ โดยติดตั้งระบบกาลักน้ำ ๓) ลดพลังงานเครื่องสูบน้ำโดยใช้นวัตกรรมที่ค้นพบใหม่ คือ แอร์แวน ๔) แบ่งระบบประปาหมู่บ้าน เป็น ๒ ระบบ ในฤดูฝนและฤดูแล้ง เป็นระบบกาลักน้ำด้วยระบบปกติและด้วยนวัตกรรมแอร์แวน ๕) ร่วมกันกำหนดระบบการบริหารจัดการระบบประปาหมู่บ้านด้วยการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ

สอดคล้อง คณะทำงานโครงการจังหวัดกำแพงเพชร (๒๕๕๖: ๑๐๔ -๑๐๕) ศึกษาและวิจัยเรื่องการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำภายใต้ชื่อ “โครงการ การบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ ในพื้นที่แนวตะวันตก ของจังหวัดกำแพงเพชร” ในบทที่ ๔ ได้กล่าวโดยสรุปข้อค้นพบจากการดำเนินงานโครงการไว้ดังนี้

๑. การที่จะสร้างให้ชุมชนตำบล เครือข่ายการทำงาน มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่เป็นหัวใจหลัก การแก้ไขปัญหาจะต้องทำไปพร้อมกับสร้างการเรียนรู้ การพัฒนาและการยกระดับการทำงานในด้านต่าง ๆ ให้กับชุมชน เช่น การจัดทำระบบฐานข้อมูล การคิดวิเคราะห์ การจัดทำแผนและข้อเสนอ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมาก ในการหยิบเอาประเด็นที่เป็นปัญหาร่วมที่ชัดเจนขึ้นมาเป็นตัวเดินเรื่องเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

๒. การที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เกิดได้จริง มีความจำเป็นต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยเฉพาะผู้นำของท้องถิ่น-ท้องถิ่น แกนนำชาวบ้าน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ต้องปรับวิธีคิดใหม่เกี่ยวกับงานพัฒนาท้องถิ่น ว่าเป็นเรื่องส่วนรวมหรือปัญหาสาธารณะของชุมชน เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ที่สำคัญจะต้องยึดหลักในการพยายาม

ฟังตนเองก่อน ก่อนที่จะไปตั้งความหวังกับหน่วยงาน เพราะมีหลายชุมชนที่มีปัญหาและเดือดร้อนเหมือนกันและก็รอหน่วยงานราชการช่วยเหลือเช่นเดียวกับเรา

๓. การที่จะสร้างการทำงานร่วมกัน ระหว่างตัวแทนจากหลายฝ่ายและทำให้เกิดพลัง นอกจากการเน้นเรื่องการจัดกระบวนการที่เป็นระบบแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญในการจัดความสัมพันธ์ที่ดี บนพื้นฐานที่ให้เกียรติในตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายด้วย

๔. การที่จะแก้ปัญหของชุมชน กรณี ปัญหาเรื่องน้ำ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลาย ๆ ชุมชนในเรื่องของความสัมพันธ์เชิงภูมินิเวศ และการมีส่วนได้ส่วนเสียของผู้คนจำนวนมาก จำเป็นต้องมีมุมมองในการแก้ไขปัญหาอย่างเชื่อมโยงเป็นองค์รวมทั้งระบบ และคิดนอกกรอบต่อบลตนเองรวมทั้งสร้างสรรค์กระบวนการทำงานที่เป็นเครือข่ายขึ้นมา จะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างสัมฤทธิ์ผล เกิดความยั่งยืน รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ ๆ ตามมา เช่น การสร้างความขัดแย้งระหว่างชุมชนในการแย่งชิงน้ำ เป็นต้น

๕. การที่จะสร้างให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนในการพัฒนา ต้องให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคน เป็นเรื่องสำคัญ ต้องมีการพัฒนาและยกระดับความรู้ผู้นำและแกนนำอย่างต่อเนื่อง และต้องคำนึงถึงการสร้างคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับผู้นำในพื้นที่เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและขึ้นมาเป็นแกนนำทำงานแทน

สอดคล้อง แมน บุโรทกานนท์ และคณะ (๒๕๖๐ : ๑) ศึกษาเรื่อง “สังเคราะห์สถานการณ์บทบาทองค์ความรู้ท้องถิ่นในการจัดการลุ่มน้ำ ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสาน” ผลการศึกษาการวิเคราะห์กระบวนการจัดการลุ่มน้ำ ในบทที่ ๖ ได้กล่าวโดยสรุปไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบการวิจัยการจัดการน้ำของชุมชนท้องถิ่นรูปลักษณะดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงและการแก้ไขปัญหาบางประการในระดับพื้นที่ นับตั้งแต่การขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภคของครัวเรือน การวางแผนการใช้น้ำอย่างประหยัดคุ้มค่าสำหรับชุมชนในที่สูงซึ่งมีน้ำต้นทุนน้อย ตลอดจนจนถึงการใช้น้ำเพื่อการเกษตรให้สอดคล้องกับระบบการผลิตและวิถีชีวิตอย่างเหมาะสมกับภูมินิเวศของภาคอีสานที่เป็นโคก พุง ทาม รวมตลอดจนถึงการวิเคราะห์ทำความเข้าใจปัญหาการขาดแคลนน้ำและการจัดการน้ำที่ไม่เป็นธรรมในระบบลุ่มน้ำขนาดเล็กที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของชาวเมือง เกษตรกรและโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งนับว่าเป็นอุบัติการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่สืบเนื่องมาจากการขยายตัวของความเป็นเมือง การผลิตเกษตรโดยเฉพาะการทำนาที่มีความเข้มข้นมุ่งหวังที่กำไรทางตัวเลขมากขึ้น

บทเรียนความรู้ด้านการจัดการน้ำในขอบเขตดังกล่าวช่วยลดทอนปัญหา คลายความกดดันด้านความขัดแย้งด้านน้ำในภาคอีสานได้บางระดับโดยเฉพาะในระดับพื้นที่ที่ดำเนินการงานวิจัยท้องถิ่น ที่ครอบคลุมด้วยเครือข่าย เกาะเกี่ยวกันด้วยความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนในพื้นที่ตำบล อำเภอและจังหวัด หากกล่าวถึงการตอบสนองปัญหาการจัดการน้ำที่ครอบคลุมในบริบทที่กว้างขึ้น เช่น ในระดับภูมิภาค ประเทศ จะเห็นได้ว่าความรู้ ประสบการณ์จัดการกลุ่มเครือข่ายจัดการน้ำที่ผ่านมานั้นยังมีขอบเขตจำกัดอย่างมาก โดยเฉพาะที่ในภาวะปัจจุบันมีระยะเปลี่ยนผ่านการผลิตทั้งภาคการเกษตร การขยายตัวของเมืองและการลงทุนการผลิตอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่และมีการหมุนเวียนที่ค่อนข้างเร็ว จึงมีความจำเป็นที่งานด้านจัดการน้ำของเครือข่าย กลุ่ม องค์กรในระดับพื้นที่ที่ปฏิบัติกันอยู่นี้ต้องยกระดับ ปรับตัวเพิ่มขีดความสามารถและขยายผลการดำเนินงานให้มีการต่อยอดอย่าง

เท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งการนำเสนอการพัฒนาการจัดการน้ำขนาดใหญ่ ทั้งการกันเขื่อน การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำที่กำลังเกิดขึ้น ซึ่งจะต้องเกิดจากการกำหนดแนวทาง กลยุทธ์ ดำเนินการที่รอบคอบ รัดกุม

๕.๔ ปัญหาและอุปสรรค

คณะผู้วิจัย ทีมวิจัยเกิดจากการรวมทีมของตัวแทนในชุมชนที่มาจากหลายอาชีพ อาทิ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มอาจารย์ กลุ่มนักวิชาการ ทำให้การนัดประชุมในเวลาที่เหมาะสมได้ยาก จึงทำให้การประชุมบางครั้งมีนักวิจัยที่ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมด้วยเหตุผลวิสัยเสมอ

๕.๕ ข้อเสนอแนะ

๕.๕.๑) ต่อโครงการวิจัย สำหรับข้อเสนอแนะที่มีต่อโครงการวิจัย คือ การค้นหาหลักธรรมตามวิธีพุทธตามแนวทางพระพุทธศาสนา ยังไม่สามารถค้นหาหลักธรรมได้ชัดเจนและสอดคล้องกับสาเหตุของปัญหาในโครงการ เพราะชุมชนซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่แตกต่างกันด้านวัยวุฒิ คุณวุฒิ และหลากหลายประสบการณ์ การสื่อหัวข้อธรรม หรือหลักธรรมที่เกิดจากเรียนรู้ หรือรับฟังการอบรม เทศนา สั่งสอน สนทนากับพระสงฆ์ จากรุ่นสู่รุ่น

แต่ก็เป็นความพยายามและความตั้งใจของคณะผู้วิจัย/ทีมวิจัยที่จะต้องรับฟังและจับประเด็นมาเชื่อมโยงเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สังเคราะห์เป็นชุดหมวดหมู่โดยยึดหลักที่ตรงหรือสอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชนให้มากที่สุด แล้วนำเสนอสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ศึกษาและทบทวนอีกครั้ง เพื่อเป็นหลักและแนวทางหรือรูปแบบที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นได้ และที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหของแต่ละพื้นที่ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม รวมทั้งยังสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันเพื่อนำไปสู่การขยายผลไปยังพื้นที่อื่นอีกต่อไป

๕.๕.๒) ต่อการจัดการปัญหาเรื่องน้ำ การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการสนับสนุนของ “สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)” ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตามโครงการพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แบบบูรณาการ โดยมีระยะเวลาดำเนินการ ๑๘ เดือน มีเป้าหมายเพื่อสร้างความองค์ความรู้และการมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์และชุมชนโดยอาศัย การบริหารจัดการบูรณาการกับหลักความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับหลักพุทธธรรม เป็นการร่วมมือในการจัดการปัญหาเรื่องน้ำ ที่ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อระดมความคิดเห็น เน้นการทำงานที่ใช้ความจริงเชิงประจักษ์เป็นข้อมูลหลักในการแสวงหาทางออก การแก้ไขปัญหาตามสภาพภูมิศาสตร์ โดยเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่ต้องจัดการก่อนหลัง โดยเน้นแนวทางแก้ไขที่มาจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เพื่อลดการสร้างปัญหาให้กับชุมชน รวมไปถึงการวางระบบการบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ ปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งในพื้นที่ชุมชนสายยาว ซึ่งพื้นที่บริเวณดังกล่าว ยังไม่สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการขุดลอกเชื่อมต่อลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำอ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย รวมถึงการ

ปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ การเข้าใจกระแสทางการตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา

ปัญหาที่มาจากในพื้นที่ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพียงพอ ในหน้าน้ำก็มีน้ำจำนวนมากแต่ไม่สามารถกักเก็บได้ ที่มีอยู่แต่เป็นแหล่งน้ำผิวดินที่มีปริมาณจำกัด ในฤดูแล้งน้ำจะเหือดหายและลดลงอย่างรวดเร็ว แหล่งเก็บกักน้ำที่มีอยู่ก็ถูกออกแบบมาโดยที่ประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนร่วม เช่นการวางท่อระบายน้ำ ที่อยู่ในสภาพที่ต่ำเกินไป ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ เมื่อน้ำหลากมาและไหลผ่านไปจากบทเรียนการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของชุมชนจะเห็นได้ว่า ฝ่ายรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองการแก้ปัญหาด้านเดียว คือ การที่จะทำอย่างไรให้น้ำที่ปริมาณมากหรือท่วมขังในพื้นที่ระบายออกไปให้หมด แต่ในทางตรงกันข้ามลืมนึกไปว่าแล้วถ้าในช่วงฤดูแล้งจะเอาน้ำที่ไหนไว้อุปโภค-บริโภคและทำการเกษตร ทำให้ขาดประสิทธิภาพในกักเก็บและการระบายน้ำ รวมถึงการขาดการเชื่อมต่อลุ่มน้ำหรือสายน้ำสาขาแม้ในพื้นที่ที่ไม่ได้มีการขุดลอกทั้งสายน้ำหรือมีก็ทำเป็นบางที่บางจุด มีบางกรณีที่มีการขุดลอกหรือการสร้างฝาย ไม่ได้ทำในพื้นที่ที่เป็นต้นเหตุหลักของปัญหาหรือทำตามความต้องการของคนในชุมชนการแก้ไขปัญหาไม่ได้มีการพูดคุยกับคนในพื้นที่ กลายเป็นการทำตามงบประมาณหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐ

จากปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งดังกล่าวข้างต้น ของชุมชนสายยาว ที่ยังขาดแคลนแม้แหล่งน้ำต้นทุน เพื่อใช้เป็นทางออกของชุมชนในพื้นที่ที่ต้องกล่าวถึง คือ แหล่งน้ำใต้ดิน (น้ำบาดาล) ซึ่งได้ทดลองทำการเจาะเกือบครอบคลุมในพื้นที่ แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะนำน้ำขึ้นมาใช้ได้เหมือนพื้นที่อื่น ๆ แต่สิ่งที่เพิ่มขีดความสามารถและเพิ่มศักยภาพของชุมชนได้ คือ การเชื่อมระบบชลประทาน การสร้างฝายหรือการขุดลอกขยายการเชื่อมสายน้ำหรือลำน้ำสาขาจากลำน้ำมาศ ลำทะเมนชัย จากท้องที่อำเภอลำปลายมาศ ผ่านเขตพื้นที่ตำบลแสงพัน เข้าเขตตำบลพระครูสู่เขตพื้นที่ตำบลสูงเหล็ก ตำบลกลันทา มุ่งหน้าไปสู่ลำตะโค่ง ท้องที่อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อไป

๕.๕.๓) ต่อชุมชนกับการจัดการบริหารจัดการน้ำ จากการทดลองปฏิบัติการและการสะท้อนสภาพปัญหา จากเวทีสรุปผลการทดลอง เสนอวิธีการแก้ปัญหามานานการจัดการน้ำ ซึ่งนอกจากอาศัย การบริหารจัดการบูรณาการกับหลักความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับหลักพุทธธรรม ตามหลักการ ๓ อумการณ ๕ วิธีการ ๖ แล้ว ชุมชนยังต้องร่วมมือในการจัดการปัญหาเรื่องน้ำด้วยหลัก ๒ ประการ คือ หลักภายใน กล่าวคือ คนในชุมชนต้องปรับวิถีชีวิต จำเป็นต้องปรับพฤติกรรมการใช้ น้ำของชุมชนโดยยึดหลักประหยัด สมประโยชน์ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ให้มีแหล่งเก็บกักน้ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก หรือการปลูกพืชที่เหมาะสมตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และรวมถึงการเพาะปลูกที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ การเข้าใจกระแสทางการตลาดที่เป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และตระหนักถึงคุณค่าของน้ำที่ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งในชุมชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมกันหาวิธีผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาเติมให้เต็มอยู่ตลอดเวลา โดยใช้พลังของคนในชุมชนที่มีอยู่ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ส่วนหลักภายนอก คือ อาศัยซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการเชื่อมโยงกับจัดการลุ่มน้ำและดำเนินการแก้ไขโดยทั้งในส่วน of หน่วยราชการ องค์กรเอกชน รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ที่สามารถพัฒนาสู่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือระบบการชลลอกเชื่อมต่อลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ได้ การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาโครงการชลประทานขนาดกลาง เช่น การทำอ่างเก็บน้ำ การทำแก้มลิง การทำฝาย โดยชุมชนต้องช่วยกันในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ทั้งในสถานการณ์เฉพาะหน้า ระยะสั้นและระยะยาวต่อไปซึ่งการแก้ไขปัญหาโดยที่เน้นนโยบายและมาตรการจากรัฐอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยการสร้างพลังเครือข่ายการเรียนรู้ให้มากที่สุด

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษาชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้งของชุมชนสายยาว ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนกรอบความคิดและแนวทางในการวิจัย ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์และชุมชน

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

๒.๑.๒ ความหมายของพระสงฆ์และชุมชน

๒.๑.๓ ความสำคัญของบทบาท

๒.๑.๔ ความสำคัญของพระสงฆ์และชุมชน

๒.๑.๕ ประเภทของบทบาทและองค์ประกอบของบทบาท

๒.๑.๖ ประเภทของชุมชนและองค์ประกอบของชุมชน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และชุมชน

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

บทบาท ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า role เป็นเรื่องของพฤติกรรมและหน้าที่ที่ความรับผิดชอบ (function) เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่า เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใด ก็ควรแสดงพฤติกรรมให้ตรง และเหมาะสมกับหน้าที่ ความรับผิดชอบนั้น มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท หรือ Role ไว้ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ (๒๕๕๖ : ๖๔๘ – ๖๔๙) ได้ให้ความหมายของคำว่าบทบาทไว้ว่า บทบาท (role) หมายความว่า การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู เป็นต้น

ส่วนพัทยา สายหู (๒๕๒๙ : ๔) และวราคม ทีสุกะ (๒๕๓๔ : ๒๙) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้เหมือนกันว่า บทบาท คือ การกระทำต่าง ๆ ตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำ เมื่อเราได้รับหน้าที่ให้เป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร ก็ต้องกระทำตามบทบาทหน้าที่นั้น และสิ่งที่เราทำต้องมากับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพด้วย

นอกจากนี้ พระมหาสุภา อุทโท (๒๕๔๑ : ๙) และพระใบฎีกาณัฐพร ฐานวุฑโฒ (๒๕๕๔ : ๑๒) ได้ให้ความหมายไว้คล้าย ๆ กันว่า บทบาท ก็คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า บทบาทและหน้าที่ที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ สมาชิกทุกคนในสังคมย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพของตน ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไป แต่ในหลักใหญ่และรายละเอียดจะเหมือนกัน ถ้าสมาชิกทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องก็จะได้ชื่อว่าเป็น พลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ และยังส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในการวิจัยครั้งนี้ จึงสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิ หน้าที่อันเนื่องมาจากสถานภาพของบุคคล เนื่องจากบุคคลมีหลายสถานภาพในคนคนเดียว ฉะนั้นบทบาทของบุคคลจึงต้องปฏิบัติไปตามสถานภาพในสถานการณ์ตามสถานภาพนั้น ๆ

๒.๑.๒ ความหมายของพระสงฆ์และชุมชน

ก่อนที่จะพูดถึงบทบาทของพระสงฆ์ คงต้องทำความเข้าใจเสียก่อนว่า ใครคือพระสงฆ์ สำหรับคนไทยทั่วไป พระสงฆ์คงหมายถึงเพียงว่าพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น หรือมิใช่ ถ้าจะรวมถึงภิกษุณีสงฆ์เข้าไปด้วยแล้ว โลกทัศน์ของคนไทยทั่ว ๆ ไปรับได้หรือไม่ ดังนั้น นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาจึงให้ความหมายของพระสงฆ์ไว้ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ (๒๕๕๖ : ๑๑๕๕) ได้ให้ความหมายของคำสงฆ์ไว้ว่า สงฆ์ หมายความว่า ภิกษุ เช่น ของสงฆ์ พิธีสงฆ์ บางทีก็ใช้ควบกับคำว่าพระหรือภิกษุ เป็นสงฆ์ หรือภิกษุสงฆ์ เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ มีภิกษุมารับบิณฑบาตมาก สอดคล้องกับพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ๒๕๔๘ : ๙๗๖) ได้กล่าวไว้ว่า สงฆ์ แปลว่า หมู่ เช่นในคำว่า ภิกษุสงฆ์ แปลว่า หมู่ภิกษุ ใช้ในความหมายว่า ภิกษุทั้งปวงก็ได้ เช่น จีวรนี้เป็นของสงฆ์ ควรจะจัดเป็นพิธีสงฆ์ถวาย บางทีใช้ควบกับคำว่า พระ เป็น พระสงฆ์ ซึ่งมีความหมายว่า ภิกษุ เช่น นิมนต์ภิกษุสงฆ์มาฉันในงาน เมื่อวาน มีพระสงฆ์มาเป็นจำนวนมาก ตามพระวินัย ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปจึงเรียกว่าสงฆ์ เช่นในคำว่า สังฆกรรม กรรมที่สงฆ์คือภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นจะพึงทำร่วมกัน ซึ่งก็สอดคล้อง

กับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต ๒๕๕๑ : ๒๖๒) ได้ให้ความหมายไว้คล้าย ๆ กันว่า พระสงฆ์ หมายถึง หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ส่วนคำว่า สงฆ์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของสงฆ์ไว้ว่า สงฆ์ หมายถึง หมู่ ชุมนุม หมู่สาวก ของพระพุทธเจ้า เรียกว่า สาวกสงฆ์ ดังคำสวดในสังฆคุณ ประกอบด้วยคูปบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ เริ่มแต่ ผู้ตั้งอยู่ในโศดาปติมรรคจนถึงพระอรหันต์ ต่างจากภิกษุสงฆ์ คือหมู่แห่งภิกษุหรือชุมชนภิกษุ ชุมนุมภิกษุ หมู่หนึ่งตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป ซึ่งสามารถประกอบสังฆกรรมได้ตามกำหนดทางพระวินัย ต่างโดยเป็น สงฆ์จตุรรรคบ้าง ปัญจวรรคบ้าง ทศวรรคบ้าง วิสดีวรรคบ้าง ถ้าเป็นชุมชนภิกษุ ๒ รูป หรือ ๓ รูป เรียกว่า คณะ ถ้ามีภิกษุรูปเดียว เป็นบุคคล

จากนิยามที่ได้ประมวลมาจะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ จัดเป็นรัตนะหนึ่งในจำนวนรัตนสาม หรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธรัตน พระธรรมรัตน พระสังฆรัตน พระสงฆ์ ได้แก่ ภิกษุใน พระพุทธศาสนา สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอน แล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลธรรมตามที่พระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่ กำหนดไว้เฉพาะสำหรับภิกษุ จำนวน ๒๒๗ ข้อ บางครั้งเรียกว่า สงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์ รูปแรกของโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ในการวิจัยครั้งนี้จึงสรุปได้ว่า พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟัง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถี้อวัตร ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระบรม ศาสตราสั่งสอนและกำหนดไว้แล้วสอนผู้อื่นให้รู้และปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้น ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่า เมื่อกล่าวถึงบทบาท (Role) ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากโดยเฉพาะพระสงฆ์ของเราด้วยแล้ว เราจะเห็น ได้ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลในงานแต่งด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และ บางแห่งพระอาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาท ก็มีความชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเสนอ (Suggestion) ไม่ใช่คำตอบ สำเร็จรูป แต่เป็นเพียงแนวคิดของบุคคลหนึ่ง ที่มีความสนใจในงานของพระสงฆ์ ในบทบาทของพระสงฆ์ และพยายามที่จะผลักดันบทบาทของพระสงฆ์ ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และให้สังคมมองเห็นประโยชน์ นั้นเด่นชัดมากขึ้น ประเด็นที่ควรพิจารณา เพื่อกระตุ้นเตือนจิตสำนึกในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ หมายถึง พฤติกรรมที่พระภิกษุที่ได้รับการ บรรพชาอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจใน ชุมชนและได้นำหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นเป็นความคิดเห็น ของตนเองหรือจากการศึกษาเรียนรู้แล้วปฏิบัติเป็นแบบอย่างและตามความคาดหวังในสถานภาพ ที่ครองอยู่ในการพัฒนาด้านการบริหารจัดการน้ำพื้นที่แห้งแล้ง ในชุมชนสายยาว ตำบลลุ่มเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

ส่วนความหมายของชุมชนนั้น มีผู้ให้ความสนใจกำหนดความหมายของคำว่า “ชุมชน” ไว้มาก ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาและพิจารณาเลือกความหมายที่สอดคล้องกับลักษณะของชุมชน สายยาว มากกล่าวไว้ มีดังต่อไปนี้

ความหมาย ตามพจนานุกรมในพจนานุกรม Webster's New Dictionary of the American Language (อ้างถึง ในรัชนิกร เศรษฐสุโส ๒๕๒๒ : ๙๑) ได้ให้ความหมายสรุปได้ว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ในท้องที่หรือในเมืองเดียวกัน มีอาณาบริเวณหรือเมืองที่มีกลุ่มคนอยู่รวมกัน และกลุ่มคนที่อยู่รวมกันนี้มีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ คล้ายกัน

ส่วนพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔ (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๔ : ๑๑๒) ให้ความหมายว่า ชุมชน หรือประชาคม คือ ๑) กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกันลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมที่มึนประสานงานในวงแคบกว่า ชุมชน หมายถึง เขตพื้นที่ระดับของความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยว เฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตัวเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสังสรรค์ใกล้ชิดกว่าและความเห็นอกเห็นใจ ลึกซึ้งกว่า อาจจะมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพัน เอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา ๒) ความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม

ในขณะที่นักสังคมวิทยาต่างประเทศให้ความหมายไว้ควรนำมากล่าวถึง มีดังต่อไปนี้

โรแลนด์ วอร์เรน (Roland Warran) (อ้างถึงในจิรพรณ กาญจนะจิตรา ๒๕๓๐ : ๑๑) และ โรเบิร์ต เอ็ม .แม็คไกวเวอร์ (Robert M .MacIver) (อ้างถึงในไพรด์นั เดชะรินทร์ ๒๕๔๔ : ๑ - ๒) ได้ให้ความหมายไว้คล้าย ๆ กันว่า ชุมชน คือ กลุ่มคนที่อยู่รวมกัน และสมาชิกทุกคนได้ให้ความสนใจ ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นร่วมกัน อยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมาย หรือข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีผลประโยชน์คล้ายกัน มีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษาพูด ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับ อาร์เธอร์ ดุนแฮม (Athur Dunham) (อ้างถึงในสนธยา พลศรี ๒๕๔๗ : ๑๑) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน คือ กลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตภูมิศาสตร์ค่อนข้างที่แน่นอนและติดต่อกัน ตลอดทั้งมีส่วนสำคัญของชีวิตทั่วไปอย่างเดียวกัน เช่น มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และแบบแห่งการพูด

ส่วนนักวิชาการของไทยได้ให้ทัศนะไว้ ควรนำมากล่าวถึงมีดังนี้

ประดิษฐ์ มัชฌิมา (๒๕๒๒ : ๔๒) สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๒๖ : ๖) กรมการ พัฒนาชุมชน (๒๕๒๖ : ๗๗) และจิรพรณ กาญจนะจิตรา (๒๕๓๐ : ๑๐ - ๑๑) ให้ความหมายไว้คล้าย ๆ กันว่า ชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และมวลสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ของชุมชนเองได้ ที่มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน และสามารถดำเนินงานกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้ มี

ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก สถาบัน และกลุ่มคนที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน อยู่ใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน

ส่วนพัฒน์ สุจันงค์ และคนอื่น ๆ (๒๕๒๕ : ๔) ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (๒๕๒๕ : ๓) และ ทนงค์ดี คุ่มไข่น้ำ และคนอื่น ๆ (๒๕๓๔ : ๔) ได้ให้ความหมายไว้คล้าย ๆ กันว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่รวมกันในที่ใดที่หนึ่ง เป็นพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่มีทัศนคติอย่างเดียวกัน มีความสนใจอย่างเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และจุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความรู้สึกนึกคิด และสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสิ่งที่คล้ายกัน มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรู้สึกที่ว่าแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น กล่าวคือ มีความคิดเห็นพ้องต้องกัน รวมตัวกันที่จะทำอะไรร่วมกันและก็หวังที่จะประสบความสำเร็จนั้นอย่างเดียวกัน

จากการศึกษาความหมายที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในพื้นที่หรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิธีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน

๒.๑.๓ ความสำคัญของบทบาท

ชาญวิทย์ ปรีชาพาณิชย์พัฒนา (๒๕๕๔ : ๑) ได้กล่าวถึงความสำคัญของบทบาท ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดแนวทางให้บุคคลแสดงความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และการแสดงพฤติกรรมในสังคม ในแต่ละสถานการณ์การแสดงออกของบุคคลมักต้องเป็นไปตาม บทบาทไม่ว่าเขาจะพึงพอใจที่จะแสดงหรือไม่ก็ตาม เช่น บทบาทของหัวหน้าที่ต้องมีการทักทาย ให้กำลังใจลูกน้อง บทบาทของผู้ปกครองที่ต้องการว่ากล่าวสั่งสอนลูกเมื่อเขาทำผิด บทบาทของพนักงานขายในร้านค้าที่ต้องทักทายลูกค้าด้วยอัธยาศัยดีและพร้อมที่จะให้บริการ ฯลฯ และโดยอันที่จริงแล้ว ในสังคมที่เป็นอยู่เรามักตัดสินบุคคลตามบทบาทของเขา คือ ตัดสินว่าเขาทำหน้าที่ตามบทบาทนั้น ๆ ได้ดีเพียงพอมือหรือไม่ หรือการแสดงบทบาทของเขาเป็นที่พึงพอใจแก่สังคมหรือไม่

๒.๑.๔ ความสำคัญของพระสงฆ์และชุมชน

๒.๑.๔.๑ ความสำคัญของพระสงฆ์

๑. พระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ เป็นที่มุ่งสนองประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญโดยเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้เข้ามาฝึกฝนพัฒนาตนเอง และนำหลักธรรมมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

๒. พระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นองค์ประกอบสำคัญของพระรัตนตรัย ในพระพุทธศาสนา และเป็นสาวกผู้ปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า และเผยแผ่ให้พุทธศาสนิกชน ได้เรียนรู้ ศึกษาและปฏิบัติตาม

๓. พระสงฆ์เป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติหรือเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา คือ เป็นต้นแบบแห่งการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการบวช และมีหน้าที่ยึดหลัก

อันประกอบด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก คือ มีทั้งการศึกษา การเผยแพร่ และการสงเคราะห์

๒.๑.๔.๒ ความสำคัญของชุมชน

เสถียร เหลืองอร่าม (๒๕๒๗ : ๑๔๐) ได้สรุปไว้ว่า ชุมชนเปรียบเสมือนกับต้นไม้ ซึ่งประกอบไปด้วยราก ใบ ลำต้น และส่วนประกอบอื่น ๆ หรือถ้าเปรียบกับบ้านก็ได้แก่ พื้น เสา ช่อ คาน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ประกอบเข้าด้วยกันอย่างเป็นระเบียบ ส่วนโครงสร้างของชุมชนบทที่สำคัญนั้น ได้แก่

๑. บุคคล หมายถึง คนหนึ่ง ๆ ที่มีคุณลักษณะหรือบุคลิกแตกต่างกันไป เนื่องจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนด

๒. กลุ่มคน หมายถึง บุคคลตั้งแต่ ๒ คน ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการกระทำต่อกัน คือ มีปฏิริยาโต้ตอบกันและเข้าใจกัน

๓. สถานภาพและบทบาท ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลซึ่งผูกพันกันอยู่ในสังคม บุคคลแต่ละคนจะมีสถานภาพและบทบาทหลายอย่างตามกลุ่มที่สังกัดอยู่

๔. ระบบสังคม เป็นเครื่องมือซึ่งกำหนดและเป็นแนวทางให้สมาชิกของสังคมยึดถือปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขของสังคม

๕. สถาบันทางสังคม หมายถึง คุณธรรมและกิจกรรมบางอย่างที่มีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมืองการปกครอง สถาบันนันทนาการ เป็นต้น

๖. การแบ่งชนชั้นทางสังคม ได้แก่

๖.๑ การแบ่งชั้นในสังคมเมือง คือ ตระกูล เจ้านาย ขุนนาง ขุนหลวง พระ พระยา ความสำเร็จทางราชการ อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง ชนิตของอาชีพ

๖.๒ การแบ่งชนชั้นในสังคมชนบท คือ ชนชั้นผู้นำท้องถิ่นกับชนชั้นชาวบ้านทั่วไป

๒.๑.๕ ประเภทและองค์ประกอบของบทบาท

๒.๑.๕.๑ ประเภทของบทบาท

การปฏิบัติตามหน้าที่และสิทธิของตนตามสถานภาพในสังคม เช่น สถานภาพเป็นนักเรียนก็ต้องมีบทบาทเรียนหนังสือ ขยันหมั่นเพียร เป็นคนดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของครู เป็นต้น การที่คนคนหนึ่งมีบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกันและขัดกันเอง ทำให้ยากต่อการปฏิบัติตามบทบาทใด บทบาทหนึ่ง เช่น เป็นตำรวจที่จะต้องจับกุมลูกหลานของตนซึ่งเป็นโจร เป็นต้น ดังนั้น นักการศึกษาจึงได้กำหนดลักษณะหรือประเภทของบทบาทและองค์ประกอบของบทบาทไว้ดังนี้

จิตยา สุวรรณะชฎ (๒๕๒๗ : ๔๓) ได้กล่าวว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติบุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งอารมณ์ขณะ

แสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิกริยาของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่งและบทบาททางสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง
๒. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
๓. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น

๔. ฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น

๕. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน พฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานะตำแหน่ง เพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิกริยาของคนที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

นอกจากนี้ กรรณิการ์ ขวัญอารีย์ (๒๕๓๕ : ๑๒) ได้แบ่งลักษณะหรือประเภทของบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง

๒.๑.๕.๒ องค์ประกอบของบทบาท

จากการศึกษา พบว่าได้มีผู้ให้องค์ประกอบของบทบาทไว้หลากหลายทัศนะได้ ทบทวนและประมวลสรุปได้ดังนี้

จิตยา สุวรรณะขภู (๒๕๒๗ : ๔๓) และ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๔๓ : ๑๓) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของบทบาท ว่าเป็นพฤติกรรมที่เป็นการเกี่ยวข้องระหว่างองค์ประกอบของสถานการณ์ องค์ประกอบของการรับรู้ การเข้าใจความต้องการ ความรู้สึกและลักษณะการตอบสนองระหว่างบุคคล ซึ่งจะเรียนรู้บทบาทของตนตั้งแต่เริ่มชีวิตขึ้นมา ตามลักษณะของฐานะ หรือหน้าที่การงาน อันเป็นที่ยอมรับของสังคม ชุมชน หากบทบาทยังมีความสำคัญมากขึ้น การเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทก็ต้องมีมากขึ้นตามไปด้วย อันเป็นลักษณะของพฤติกรรม ที่ถูกกำหนดโดยฐานะตำแหน่ง ทั้งตามอุดมคติ ตามใบสั่ง และบทบาทที่ปฏิบัติจริง อันเป็นผลรวมของสังคม อุดมคติ บุคลิกภาพ ของผู้ดำรงฐานะทางตำแหน่งตามบทบาท อารมณ์ขณะแสดงบทบาท เครื่องมืออุปกรณ์ หรือเครื่องกระตุ้นที่มีอยู่และปฏิกริยาของผู้ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงสรุปองค์ประกอบของบทบาทว่า คือ ลักษณะพฤติกรรม ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้กระทำตามลักษณะเหตุผลที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ตามจุดประสงค์ ความเชื่อ ค่านิยม ลักษณะนิสัย ขนบธรรมเนียม การคาดหวัง ข้อผูกพัน การบังคับ โอกาส ความสามารถ หรือการสนับสนุน ซึ่งถูกกำหนดโดยฐานะทางตำแหน่งที่บุคคลนั้น ๆ พึงกระทำ

๒.๑.๖ ประเภทของชุมชนและองค์ประกอบของชุมชน

๒.๑.๖.๑ ประเภทของชุมชน

จากการศึกษา พบว่าได้มีการจัดแบ่งประเภทของชุมชนออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยใช้หลักเกณฑ์ในการแบ่งแตกต่างกันออกไป เช่น แบ่งตามจำนวนพลเมือง แบ่งตามหน่วยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ แบ่งตามความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ แบ่งตามลักษณะพิเศษของประชาชน แบ่งตามลักษณะด้านนิเวศวิทยา แบ่งตามกิจกรรมทางสังคม แบ่งตามหน่วยการปกครองและแบ่งตามลักษณะของคนในชุมชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะแบ่งอย่างไร ผู้ทำหน้าที่เป็นนักพัฒนาจะต้องทำ ในชุมชนอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง ๒ อย่างต่อไปนี้ คือ ๑) ชุมชนชนบท ๒) ชุมชนเมือง ในงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะชุมชนชนบทเท่านั้น

ชุมชนชนบท (Rural Community) ชุมชนชนบทเป็นบริเวณที่ผู้คนอาศัยอยู่กันตามภูมิประเทศ ที่อยู่นอกเขตเมืองโดยมีบ้านเรือนกระจัดกระจายทั่วไปและรวมกันอยู่เป็นหมู่ ซึ่งใช้เป็นศูนย์กลางในการกระทำกิจกรรมร่วมกัน โดยคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงชุมชนชนบทจึงเป็นที่เข้าใจตรงกันว่า เป็นชุมชนที่อยู่ในบริเวณของตำบลและหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นหนึ่งของรัฐบาล

ลักษณะของชุมชนชนบทโดยทั่วไปคณะผู้วิจัยสรุปได้มีดังต่อไปนี้

ประดิษฐ์ มัชฌิมา (๒๕๒๒ : ๔๓ - ๔๔) และนาถ พันธุนาวัน (๒๕๒๓ : ๑๙) ได้สรุปลักษณะของชุมชนชนบทไว้ ดังนี้

๑. ชาวชนบทอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด ทุกคนรู้จักกันดี มีการติดต่อและไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้านมีมาก ชีวิตความเป็นอยู่และการจัดองค์การทางสังคม เป็นแบบกลุ่มปฐมภูมิ (primary group) คือ มีการติดต่อและสัมพันธ์กันแบบส่วนตัวและอย่างเป็นกันเอง

๒. มีการติดต่อและคบค้าสมาคมกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่

๓. มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและยาวนาน

๔. ชาวชนบทมีลักษณะคล้ายคลึงกัน (Homogeneous) คือ มีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายกัน มีฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษาและสังคมคล้ายกันหรือเท่าเทียมกัน นับถือศาสนาเดียวกัน มีทัศนคติหรือความเชื่อคล้ายกัน

๕. การเลื่อนชั้นทางสังคม การอพยพโยกย้ายและการเปลี่ยนแปลงอาชีพ มีน้อย โดยมากมักประกอบอาชีพเดิม ซึ่งส่วนมากเป็นอาชีพเกษตรกรรม รักถิ่นฐาน ไม่ชอบอพยพโยกย้ายไปไหนง่าย ๆ และการเลื่อนฐานะทางสังคม (Social Family) คือ สมาชิกในครอบครัวมีมาก นอกจากพ่อแม่และลูกแล้ว อาจจะมีพ่อ แม่ ยาย ญาติและครอบครัวอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย

๖. มีอัตราการเกิดสูง (Height birth Rates) มีเวลาอยู่ด้วยกันนานจึงทำให้เกิดลูกมากอีกประการหนึ่ง เป็นเพราะชาวชนบทมีการศึกษาน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการคุมกำเนิด และวิธีการคุมกำเนิด ตลอดจนมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอที่จะซื้อยา หรือจ้างทำหมันผ่าตัดได้

๗. มีระดับการศึกษาและอาชีพต่ำ เพราะขาดสถาบันการศึกษา ขาดสิ่งจูงใจ ขาดรายได้ ขาดอุปกรณ์เครื่องมือการศึกษา และขาดสถาบันฝึกฝนอาชีพที่อยู่ใกล้เคียง ทำให้ชาวชนบทมีชีวิตความเป็นอยู่ตามมิตตามเกิด

๘. เป็นคนหัวโบราณ (Conservative) เชื่อโชคลาง มีความคิดคับแคบ ยากต่อการเปลี่ยนแปลง

๙. มีความเชื่อตามประเพณี ท้อแท้ ไม่กระตือรือร้น เคยเชื่ออย่างไรก็เชื่ออย่างนั้น

๑๐. มีอายุเฉลี่ยแล้วน้อยกว่าชาวเมือง เพราะขาดอาหารและสิ่งบำรุงร่างกายอย่างเพียงพอ ขาดแพทย์และพยาบาลที่จะให้บริการแก่ประชาชน ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องความสะอาดและอนามัย

๑๑. ขาดการวางแผนชีวิตและครอบครัวที่ถูกต้อง ทั้งนี้เพราะขาดความรู้และประสบการณ์ ทำให้ดำเนินชีวิตไปวัน ๆ อย่างตามมิตตามเกิด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ เป็นเรื่องของภายนอก หรือมาจากภายนอก ไม่ใช่เกิดจากความรู้ความเข้าใจของตนเอง

๑๒. ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ในสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น ในงานแต่งงาน บวชนาค งานศพ ทำบุญ หรืองานฉลองอื่น ๆ มีการใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมาก

๑๓. ขาดสถาบันและบริการสาธารณะอื่น ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกแก่ชุมชน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ไฟฟ้า ประปา ถนน ตลาด เป็นต้น

๑๔. มักจะทำงานเป็นฤดูกาล และมีการว่างงานเป็นประจำ

๑๕. มีการช่วยเหลือกันโดยไม่คิดมูลค่า หรือไม่ต้องการสิ่งตอบแทน

๑๖. การควบคุมสังคม (Social Control) ขึ้นอยู่กับกลุ่มประมุขเป็นส่วนใหญ่

๒.๑.๖.๒ องค์ประกอบของชุมชน

จากการศึกษา พบว่าได้มีนักวิชาการ ได้จำแนกองค์ประกอบของชุมชนไว้หลายทัศนะ คณะผู้วิจัยได้ทำการทบทวนและสรุปได้ดังนี้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (๒๕๒๗ : ๑๖ – ๑๗) ได้จำแนกองค์ประกอบของชุมชนไว้ ๓ ประการ คือ

๑. องค์ประกอบด้านมนุษย์ (Human Component) เป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในชุมชน จากวิวัฒนาการของมนุษย์ เป็นต้นมาจนถึงวันนี้ มนุษย์ชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือ

นอกจากจำเป็นต้องรวมกันเป็นกลุ่ม สรุปได้ว่า การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มมีหลากหลายลักษณะและหลายรูปแบบ เช่น ครอบครัว กลุ่มพ่อค้า เป็นต้น คือ มีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนกลุ่มที่เรียกว่า กลุ่มปฐมนิเทศ และกลุ่มทุติยภูมิ ซึ่ง ในทุกชุมชนไม่มีใครเลยถูกทอดทิ้งอยู่คนเดียว โดยไม่มีการไปมาหาสู่ติดต่อกับบุคคลอื่นในชุมชนนั้น ที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่น ก็เนื่องจากมีกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และคนที่เป็สมาชิกของกลุ่มใด ๆ ก็ตามย่อมมีความสัมพันธ์ต่อสมาชิกในกลุ่มเดียวกันหรือกับกลุ่มอื่น ๆ อีก เป็นลูกโซ่เกี่ยวพันกันไป สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญขององค์ประกอบด้านมนุษย์

๒. องค์ประกอบด้านที่สิ่งมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น (Man - Made Component) ซึ่งมีหลากหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมและได้นำไปใช้ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก หรือสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย เครื่องทุนแรง รถยนต์ นอกจากสิ่งที่เป็นวัตถุแล้ว มนุษย์ยังสร้างแนวความคิด ปรัชญา ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ต่าง ๆ ได้อีก สิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งนั้น ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ตามสภาพและระดับที่ต่างกัน สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมานี้จะมีความสัมพันธ์ต่อกันในแต่ละชนิดของมันเอง คล้าย ๆ กับลูกโซ่ที่ต่อกันเป็นช่วง ๆ อันเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ภายในองค์ประกอบของสิ่งที่มนุษย์คิดค้นขึ้น ทั้งทางบวกและทางลบ เช่น สร้างรถยนต์ขึ้นมาก็นำไปวิ่งบนถนนที่สร้างขึ้นมาและอาจจะทำให้เกิดฝุ่นปลิวไปสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านหรือสามารถที่จะชนผลผลิตพวกพืชผัก ผลไม้ไปขายในตลาดได้เร็วขึ้น เป็นต้น

๓. องค์ประกอบด้านสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น (Natural Component) สิ่งทีธรรมชาติสร้างขึ้นมา หมายรวมทุกอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับพืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย สิ่งต่าง ๆ แต่ละชนิดในชุมชนที่ธรรมชาติสร้างขึ้นจะมีความสัมพันธ์ต่อกันเหมือนองค์ประกอบที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๒ ประเภท เช่น สภาพอากาศที่แห้งแล้งจะทำให้ดินแตกระแหงและไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับการเจริญเติบโตของพืชผลทั้งหลาย เป็นต้น

องค์ประกอบของชุมชนทั้ง ๓ ประการ จะมีความสัมพันธ์และมีการปฏิบัติต่อกัน โดย เริ่มจากองค์ประกอบด้านมนุษย์ ซึ่งจะมีความสัมพันธ์และปฏิบัติต่อกันแล้ว ยังจะต้องไปมีความสัมพันธ์ต่อสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นด้วย เช่น มนุษย์ร่วมมือกันไปช่วยกันตัดไม้ในป่า แล้วนำมาสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นต้น

องค์ประกอบทั้ง ๓ ประการ นี้จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตามองค์ประกอบดังกล่าวนี้จะไม่มีความเจริญที่ไม่เท่าเทียมกัน เพราะว่ามีตัวบงการ (Control Point) หรือกลไกที่มีบทบาทในการควบคุม สนับสนุน หรือส่งเสริมองค์ประกอบทั้ง ๓ ของชุมชน ให้เจริญก้าวหน้า หยุดอยู่กับที่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงไป ตัวบงการที่สำคัญนี้คือระบบต่าง ๆ ทั้งระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา ศาสนา รวมทั้ง ตัวบงการอื่น ๆ ที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ให้ เช่น สัตว์ การเกิดอุทกภัย ภัยแล้ง หรือ มีอากาศหนาวจัด ร้อนจัด ซึ่งแต่ละชุมชนมีแตกต่างกันไป ย่อมส่งผลสะท้อนมาถึงวิถีชีวิตของบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั้น และความสัมพันธ์และปฏิบัติ

ต่อกันกับองค์ประกอบอื่น ๆ ย่อมผิดแผกแตกต่างกันไปด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบของชุมชนอยู่มาก

นอกจากนี้ (ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ ๓ ๒๕๓๕ : ๔) ได้นำบทสรุปของนักวิชาการผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในภาคสนาม ไปใช้เป็นแนวทางจำแนกองค์ประกอบชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในระดับหมู่บ้านว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญอีก ๓ ประการ คือ คน สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ โดยมีคำอธิบายประกอบ ดังนี้

๑) คน เป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน และเป็นเป้าหมายสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาก่อนสิ่งอื่น ๆ ถ้าเราสามารถพัฒนาคนในชุมชนได้แล้ว การพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามมา แต่ถ้าเราไม่สามารถพัฒนาคนได้แล้ว การพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็จะประสบกับความล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ดังนั้น ในการพัฒนาชุมชนจึงเป็นหลักการพัฒนาคนเป็นที่สำคัญ กลุ่มคนควรได้รับการพัฒนาในชุมชนมีหลายกลุ่ม เช่น เด็กเล็ก เยาวชน สตรี ผู้นำท้องถิ่นและกลุ่มผู้นำกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งประชาชนทุกเพศทุกวัย ที่มีปัญหาในการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ

๒) สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบ ๆ ตัวคน ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชน เช่น ถนน สะพาน ป่าไม้ แหล่งน้ำ วัด โรงเรียน ศูนย์พัฒนาหมู่บ้าน สถานีอนามัย ที่สาธารณะ ตลอดจนสิ่งที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน สิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับตัวคนมาก เพราะถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดี ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนก็จะเกิดความลำบากตามไปด้วย

๓) สถานการณ์ หมายถึง เหตุการณ์หรือความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในชุมชนอันเป็นผลมาจากการติดต่อปะทะสังสรรค์กันระหว่างคนในชุมชน ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ถ้าการติดต่อปะทะสังสรรค์กันระหว่างคนเป็นไปในแนวทางที่ดี สถานการณ์ก็จะดี แต่ถ้าการติดต่อปะทะกันระหว่างคนเป็นไปในทางลบ เช่น การชิงดีชิงเด่น การแก่งแย่งผลประโยชน์ ขาดความร่วมมือสามัคคี สถานการณ์ในปัจจุบันก็จะเลวร้ายลงไปด้วย

ดังนั้นองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการของชุมชน ถ้าเราสามารถทำให้เป็นคนดี สิ่งแวดล้อมดี และสถานการณ์ก็จะดีตามไปด้วย จะทำให้ชุมชนน่าอยู่ มีความสงบสุข ประชาชนก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุดในที่สุด

จากที่กล่าวมาทั้งหมด คณะผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์และชุมชนตามหน้าที่ตำแหน่งตามสถานภาพ ที่มีต่อการรับรู้และคาดหวังของบุคคล ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ตั้งอยู่

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วม

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ มีนักวิชาการให้คำจำกัดความของคำว่า การบริหาร หรือการจัดการไว้ต่าง ๆ กัน ตามทัศนะของแต่ละบุคคล ดังนี้

สมคิด บางโม (๒๕๓๘ : ๖๑) ได้แสดงความเห็นว่า การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ของหน่วยงานและนอกหน่วยงาน เพื่อให้หน่วยงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนสิริภพ เหล่าลาภะ (๒๕๔๕ : ๑๔๐) ได้แสดงความเห็นไว้ว่า คำว่า บริหาร แปลว่า นำไปโดยรอบ หมายถึง การกำจัดปัญหาให้สิ้นไป หรืออีกนัยหนึ่ง แปลว่า จัดการ ซึ่งหมายถึงการบังคับงานและบัญชาคนให้ทำงานจนสำเร็จ

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๙ : ๑) และ ดรูกเคอร์ (Drucker ๑๙๕๔ : ๑๒) (คุนซ์และซีริล Koontz and Cyril ๑๙๗๒ : ๔๓) (อ้างถึงในอำนาจ ชูสุวรรณ, ๒๕๕๑ : ๕๗) ได้ให้ความหมายการจัดการไว้คล้าย ๆ กันว่า จัดการ หมายถึง ศิลปะในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่คน เงิน วัสดุสิ่งของซึ่งนับว่าเป็นอุปกรณ์ของการจัดการนั้น ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ส่วน ฟาโยล (Fayol. ๑๙๖๔ : ๔๓) (อ้างถึงใน อำนาจ ชูสุวรรณ, ๒๕๕๑ : ๕๙) ได้เสนอแนวคิดในการบริหารจัดการสำหรับหน่วยงานซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการโดยมีแนวปฏิบัติ ๕ ประการ และนิยมเรียกอย่อ ๆ ว่า OSCAR (อ่านว่า ออสคาร์) ได้สรุปไว้ดังนี้

๑. ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) หน่วยงานจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ให้ชัดเจน ตลอดจนกำหนดตำแหน่งงานต่าง ๆ โดยแต่ละตำแหน่งจะต้องกำหนดเป้าหมายภาระงานที่รับผิดชอบและพันธกิจให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ที่มีหน่วยงานนั้นขึ้นมา ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าเมื่อบุคลากรในหน่วยงานแต่ละคนได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบต่อกระตือรือร้นจนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้แล้ว วัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงานก็จะสำเร็จได้

๒. ต้องแบ่งงานตามความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง (Specialization) ภารกิจของงานในแต่ละตำแหน่งควรจัดขอบเขตให้ปฏิบัติ บุคคลและตำแหน่งอย่าให้ต้องปฏิบัติงานหลายอย่างเกินไป ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง นอกจากนั้นกิจกรรมหรือภารกิจที่เกี่ยวข้องกันก็ต้องจัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นหลักการแบ่งตามความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง การแบ่งภารกิจออกเป็นฝ่ายจึงมีความจำเป็น

๓. ต้องให้เกิดการประสานงาน (Coordination) เมื่อแบ่งงานกันรับผิดชอบเป็นฝ่ายจะส่งผลให้มีบุคลากรจำนวนมากในหน่วยงาน การประสานงานกันในแต่ละฝ่ายย่อมมีความจำเป็น เพื่อให้บุคลากรในหน่วยงานปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบได้อย่างราบรื่น โดยไม่ซ้ำซ้อนขัดแย้งกับฝ่ายอื่น ทำให้กิจกรรมการดำเนินงานของหน่วยงานไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ได้ง่าย หากไม่มีการประสานงานที่ดีแล้วการดำเนินงานอาจไม่ราบรื่นเกิดอุปสรรคต่อหน้าที่การงานที่รับผิดชอบได้ง่าย

๔. ต้องให้มีอำนาจหน้าที่ (Authority) ในการปฏิบัติของหน่วยงานใดก็ตาม จำเป็นต้องมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำหรือเป็นหัวหน้ารับผิดชอบสูงสุดในหน่วยงานโดยรับภาระในการกำหนดนโยบายและสามารถตัดสินใจสั่งการได้โดยใช้การจัดสายบังคับบัญชา ดังนั้น ในหน่วยงานต้องมีสายบังคับบัญชาให้เหมาะสม

๕. ต้องให้เกิดความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้กับบุคคลในหน่วยงานจะต้องสัมพันธ์กับความรับผิดชอบบุคคลที่ได้รับมอบหมายงานใด ๆ ให้รับผิดชอบเพื่อความสำเร็จของหน่วยงานในระดับใดก็ควรจะได้รับมอบอำนาจหน้าที่ให้เพียงพอที่จะปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จด้วยความรับผิดชอบ

นอกจากนี้ ลูเธอร์ กุลลิค (Gulick. ๑๙๓๗) (อ้างถึงใน พงศ์สิทธิ์ ศรีสมทรัพย์ ๒๕๕๖: ๕๖) ได้นำความคิดการบริหารของ Fayol มาพัฒนาเป็นกิจกรรมการบริหารจัดการ (Management process) ไว้ ๗ ประการ เรียกว่า “POSDCORB” กระบวนการบริหารจัดการ “POSDCORB” นี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในการนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการบริหารจัดการหน่วยงาน และมักจะถูกกล่าวถึงอ้างอิงบ่อย ๆ ในวงการต่าง ๆ คือ

๑. การวางแผน (Planning : P) หมายถึง การจัดวางโครงการแผนการปฏิบัติงาน และวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอะไรเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing : O) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การแบ่งส่วนงาน การจัดสรรงานตำแหน่งต่าง ๆ และกำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓. การจัดตัวบุคคล (Staffing : S) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การเลื่อนขั้น การพัฒนาบุคลากร เลื่อนตำแหน่ง การส่งเสริมขวัญและกำลังใจ สวัสดิการ การเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงาน การประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น

๔. การอำนวยการ (Direction : D) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ ควบคุม บังคับบัญชา การควบคุมการปฏิบัติงาน และควบคุมดูแลการปฏิบัติของผู้บริหารในฐานะหัวหน้าหน่วยงาน

๕. การประสานงาน (Coordination : Co) หมายถึง การประสานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีและนำไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. การรายงาน (Reporting : R) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคลากรระดับต่าง ๆ ในหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าของภารกิจอย่างสม่ำเสมอ

๗. การงบประมาณ (Budgeting : B) หมายถึง การจัดทำงบประมาณการจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน

องค์ประกอบพื้นฐานของกระบวนการบริหารจัดการ การดำเนินงานในหน่วยงานใดก็ตามให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต้องอาศัยองค์ประกอบพื้นฐานเชิงระบบ ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) บางที่เรียกว่าการวางแผนระบบ (System planning) ประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กลวิธีเป็นการทำความเข้าใจในทรัพยากรที่ต้องบริหารจัดการ ผลที่คาดว่าจะได้จากการดำเนินการและกำหนดปัจจัยที่จะช่วยเสริมให้บรรลุผลสำเร็จ

๒. การดำเนินงาน (Implementation or System programming) หมายถึงการจัดดำเนินงานบริการจัดการหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพ (Effectively) และประหยัด (Economy) ทุกด้านโดยให้ผลออกมา (Output) ดีที่สุด ได้แก่ การจัดองค์กรหรือบางที่เรียกว่าการจัดหน่วยงานการจัดสรรทรัพยากร การจัดดำเนินการและ จัดภารกิจหรือกิจกรรม

๓. การกำกับติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) เป็นการวัดและประเมินผลกิจกรรมในการดำเนินงานด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ และเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไขถ้าพบข้อบกพร่อง

ส่วนกิตติทัศน์ ผกาทอง (๒๕๕๙ : ๑) มีความเห็นว่า การบริหารจัดการ เป็นไวยากรณ์ของ คำว่า การปกครอง ซึ่งสามารถใช้แทนกันได้ ๒ คำ คือ การบริหาร (Administration) ซึ่งนิยมใช้กันในหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรที่เป็นระบบราชการ หมายถึง การทำงานให้สำเร็จลุล่วงโดยอาศัยคนอื่น ส่วนการจัดการ (Management) นิยมใช้ในหน่วยงานภาคเอกชนหรือหน่วยงานที่บริหารธุรกิจซึ่งหมายถึง การดำเนินการในเชิงปฏิบัติการอย่างมีระบบและกลไกโดยคำนึงถึงเป้าหมายและประสิทธิภาพเป็นสำคัญ

ดังนั้น จากความหมาย ดังกล่าว คณะผู้วิจัย ได้ให้ความเห็นร่วมกันว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และสถานภาพ อย่างต่อเนื่องด้วยความรับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายภายใต้กรอบระยะเวลาที่กำหนด โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้

๑. การบริหารจัดการ เป็นศิลปะการใช้บุคลากรปฏิบัติงานในหน่วยงาน

๒. การบริหารจัดการ เป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ

จากการศึกษา พบว่าได้มีนักวิชาการ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำไว้หลายทัศนะ คณะผู้วิจัยได้ทำการทบทวนและสรุปได้ดังนี้

สำนักฝนหลวงและการบินเกษตร (๒๕๕๑ : ๑ – ๙) ได้กล่าวถึงการจัดการน้ำไว้ดังนี้

การจัดการกลุ่มน้ำ หมายถึง การจัดการพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดที่มีขอบเขตที่แน่ชัด โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้น้ำที่มีปริมาณเหมาะสม (Quantity) คุณภาพดี (Quality) และมีระยะเวลาการไหล (Timing) ตลอดทั้งปีอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งสามารถควบคุมเสถียรภาพของดินและการใช้ทรัพยากรอื่นในพื้นที่นั้นด้วย

การจัดการต้นน้ำลำธาร หมายถึง การจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยซึ่งอยู่ตอนบนของกลุ่มน้ำเป้าหมาย

การจัดการต้นน้ำลำธาร สำหรับประเทศไทยซึ่งมีชุมชนตั้งถิ่นฐานและอาศัยทำกินอยู่จำนวนมาก ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการจัดการพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ควรจะได้ครอบคลุมองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ เพื่อดำเนินการจัดการต้นน้ำลำธารของประเทศ ให้สามารถเอื้ออำนวยผลผลิตของน้ำได้อย่างยั่งยืน โดยให้มีปริมาณน้ำที่พอเพียง มีคุณภาพที่ดี และมีระยะเวลาการไหลที่สม่ำเสมอ ตลอดจนสามารถควบคุมเสถียรภาพของดิน และการใช้ทรัพยากรอื่นควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำลำธารให้สามารถยังชีพอยู่ได้อย่างพอเพียงบนพื้นฐานของการอนุรักษ์ดินและน้ำ และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนับว่ามีความสำคัญยิ่งในการดำเนินกิจกรรมในทุกระดับ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ตามหลัก “ร่วมมือ ประสานใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมกันพัฒนา” ในการแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจ เตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีความมุ่งมั่นร่วมกันเพื่อบรรลุจุดหมายในการสร้างความสำเร็จให้กับองค์กร ด้วยความพึงพอใจในผลที่เกิดขึ้น อย่างมีคุณค่าอย่างภาคภูมิใจ รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นพื้นที่เพื่อสำหรับการขับเคลื่อนเป็นสายสัมพันธ์อันแนบแน่น ก่อให้เกิดพลังแห่งความเข้มแข็งอันแข็งแกร่งในที่สุดจากการศึกษา พบว่าได้มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ คณะผู้วิจัยได้ทำการทบทวนและสรุปได้ดังนี้

๒.๒.๓.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

กรรณิการ์ ขมดี (๒๕๒๔ : ๑๑) ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (๒๕๒๖ : ๒๕) และวันรักษ์ มิ่งมณีนาคน (๒๕๓๑ : ๗) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้คล้าย ๆ กันว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชน เข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาอย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอน และเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสีย และได้รับผลประโยชน์เสมอหน้ากัน และเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการโดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

ส่วนดุขฎิ อายุวัฒน์ และคณะ (๒๕๓๕ : ๓๕) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้โอกาสประชาชนเข้าร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่กระบวนการเบื้องต้นจนถึงกระบวนการสิ้นสุด โดยการเข้าร่วมอาจจะร่วมในขั้นตอนใดตอนหนึ่งหรือครบวงจรก็ได้การเข้าร่วมมีทั้งรายบุคคล กลุ่มหรือองค์กร ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน การรับผิดชอบร่วมกันเพื่อดำเนินการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการโดยการกระทำผ่านหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

พลศรี ไม้ทอง (๒๕๔๓ : ๒๙) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกันของบุคคลต่าง ๆ ทั้งประชาชน ภาครัฐบาล ภาคเอกชน ที่ร่วมดำเนินการร่วมฟัง ร่วม

คิด ร่วมออกความคิดเห็น ร่วมสำรวจปัญหา ร่วมลงทุน ร่วมรับผลประโยชน์ ตัดสินใจใช้ความคิด สร้างสรรค์ ในการดำเนินงานและร่วมแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน

นอกจากนี้ จินตวิทย์ เกษมสุข (๒๕๕๙ : ๓) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วม ไว้ว่าเป็น กระบวนการที่มีส่วนช่วยให้การสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นไปได้ โดยสะดวกขึ้น เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพลังภายในชุมชนให้กลายเป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” ได้ กล่าวคือ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของชุมชนของตนเอง

จากทัศนะดังที่กล่าวมา คณะผู้วิจัยสรุปให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของ ชุมชนสายยาวได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนใน การจัดการควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และ สังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม ตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของ ชุมชนของตน นั่นเอง

๒.๒.๓.๒ ลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้ประยุกต์ลักษณะการมีส่วนร่วมจาก Breness (๑๙๙๔ : ๔) (อ้างถึงใน มณีรัตน์ กุลวงษ์ และคนอื่น ๆ ๒๕๕๙ : ๗) มีประเด็นสำคัญ ๑๐ ประการ สรุปได้ดังนี้

๑) ระยะเวลาและสถานที่ในการมีส่วนร่วมกับโครงการ ควรต้องให้ผู้มีส่วนได้-เสีย เข้ามามีส่วนร่วมให้ต่อเนื่องตามวงจรชีวิตของโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนโครงการยุติ หรือหากคณะ ผู้บริหารเห็นว่าเหมาะสม ก็ให้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องด้วยจริง ๆ เท่านั้นก็ได้

๒) การมีส่วนร่วมนั้น มีมิติทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ โดยทางด้านปริมาณ ถ้า มีคนมามีส่วนร่วมมากก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันดีขึ้นมาก จากนั้นทำให้องค์กรทางสังคมก่อตัวขึ้น ทางด้านคุณภาพ ควรให้มีส่วนร่วมมีมิติที่จะขัดขวางความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างบุคคล ให้มีส่วนร่วม เสมอภาคกัน จึงจะถือว่ามีความดี

๓) ให้การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายปลายทางเป็นวิธีการที่ต้องดำเนินไปอย่างมี คุณภาพ ทำให้งานเกิดความสำเร็จยิ่งขึ้น

๔) การมีส่วนร่วมนี้ ตามธรรมชาติอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

๕) การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมและทางการศึกษาซึ่งหากเกิดขึ้นได้ จะ เป็นเสมือนการให้การศึกษาแก่สังคม

๖) สถานการณ์การมีส่วนร่วมนั้น ต้องคำนึงว่าการมีส่วนร่วมที่เข้มข้น มิใช่เกิดขึ้น จากการออกคำสั่ง

๗) มีคณะผู้บริหารการมีส่วนร่วมพิจารณา เพื่อวางแผนดำเนินการให้เหมาะสมว่าจะให้บุคคลใด กลุ่มใด เข้ามามีส่วนร่วมเมื่อใดโดยวิธีใด

๘) การมีส่วนร่วมรับรู้สภาพปัญหาโดยมีส่วนร่วม จะทำให้คนในชุมชนได้รู้สภาพที่เป็นจริงมากขึ้น แก้ปัญหานั้น ๆ ได้

๙) คนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนส่วนใหญ่ แต่คนในชุมชนหนึ่ง ๆ มักมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน มีค่านิยมร่วมกัน

๑๐) ควรทำให้การมีส่วนร่วมมีลักษณะปณารมณชั้นประกอบไปบ้าง เพราะในสังคมไทยการมีอารมณ จะช่วยให้บรรยากาศการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ดี

๒.๒.๓.๓ รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนภายในพื้นที่มีการรวมกลุ่มในรูปของประชาคมหรือชุมชน ซึ่งสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา นั้น จำเป็นต้องมีความร่วมในการทำพร้อม ๆ กันในทุกระดับ ต้องระดมทุกองค์ประกอบในสังคม โดยเฉพาะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเป็นชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้นได้มีนักวิชาการเสนอไว้หลายรูปแบบ สรุปได้ ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๒๗ : ๑๔) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถจำแนกได้ ๒ ประการ คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Representative organization) เช่น กรรมการของกลุ่มกรรมการหมู่บ้าน และการที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open participation) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

ส่วน จินตวิทย์ เกษมสุข (๒๕๕๙ : ๙ - ๑๑) ได้กล่าวถึง รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไป สามารถสรุปได้เป็น ๔ รูปแบบ คือ

๑. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

๓. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชน และฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และมีผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่

๑) การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม

๒) การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็นต่อโครงการซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

๓) การประชาสัมพันธ์ (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับมีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน

๔. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

๒.๒.๓.๔ กระบวนการหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วม พอสรุปได้ดังนี้

ส่วน บัญชร แก้วส่อง (อ้างถึงใน คมสัน ศรีมานะศักดิ์, ๒๕๓๗ : ๒๗) ได้ผสมผสานแนวคิดเชิงทฤษฎีของ Cohen และ Uphoff เข้ากับแนวคิดภาคปฏิบัติของคิน รพีพัฒน์ ; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และคนอื่น ๆ จำแนกประเภทการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนาเป็น ๕ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนโครงการพัฒนา

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนา

ขั้นที่ ๕ การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (๒๕๕๗ : ๑๖) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วม ตามทัศนะของไพรัตน์ เดชะรินทร์ ว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

๑. ร่วมมือการศึกษา ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยรวม ตลอดจนความต้องการของชุมชน

๒. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน

๓. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน

๔. ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
๕. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
๖. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
๗. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้
๘. ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์และตลอดไป

๒.๒.๓.๕ ระดับการมีส่วนร่วม

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๔๓) (อ้างถึงใน จินตวิทย์ เกษมสุข ๒๕๕๙ : ๑๒) ระดับการมีส่วนร่วม ขึ้นอยู่กับว่าจะมีส่วนร่วมในเรื่องประเภทใด หรือขั้นตอนใด จากการศึกษาจะเห็นว่า ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปแล้ว สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ กล่าวคือ

ระดับที่ ๑ มีส่วนร่วมในฐานะของผู้รับสารหรือผู้ฟัง

ระดับที่ ๒ มีส่วนร่วมในการผลิต

ระดับที่ ๓ มีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดนโยบาย

นอกจากนี้ (Singhal, ๒๐๐๑) (อ้างถึงใน จินตวิทย์ เกษมสุข ๒๕๕๙ : ๑๒ - ๑๔) ได้นำเสนอระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ผ่านหลักการ ๖ Cs ประกอบไปด้วย

๑. Co-operation การร่วมมือของคนในท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนก็ตาม ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคนในท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งสำคัญ การพัฒนาจึงจะประสบความสำเร็จ

๒. Compliance การยินยอมทำงานเพื่อคนในท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่ได้รับการมอบหมายภารกิจหรือหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นต้องยินยอมที่จะทำงานเพื่อท้องถิ่นของตนอย่างเต็มที่

๓. Consultation การให้คำปรึกษา หมายถึง การสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้คำปรึกษาอย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งการปรึกษาหารือถือเป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยกระบวนการดังกล่าวนี้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) และการสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Communication)

๔. Cooperation การให้ความร่วมมือ หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกทำงานร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาอย่างเหมาะสม

๕. Co-learning การเรียนรู้ร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชน และบุคคลภายนอกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน อันจะนำไปสู่การทำงานเป็นทีม

๖. Collective Action การลงมือกระทำร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนเป็นผู้กำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชนของตนและขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติด้วยตนเอง

๒.๒.๓.๖ ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (๒๕๔๓) ณรงค์ ณ เชียงใหม่ (๒๕๔๕) และ สนธยา พลศรี (๒๕๕๐) (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๕๗ : ๑๓-๑๔) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวน สรุปได้ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิทธิพื้นฐานอันชอบธรรม ที่ทุกคน ต้องเคารพ ให้การยอมรับและยกย่อง โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและแสดงออกในกระบวนการพัฒนาทุกระดับ สอดคล้องกับความต้องการและ เกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิตของเขา เป็นการสร้างความพึงพอใจร่วมกัน มีความชอบธรรม เป็นที่ยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม ไม่สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในชุมชน

๒) งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องให้คนหมู่มากเหล่านี้มีสิทธิ์มีเสียงในการแสดงออก หากกิจกรรมหรืองานใดสอดคล้องกับปรัชญา แนวความคิด และหลักการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนจะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกผูกพัน ทำให้เกิดความรัก ห่วงแหน รับผิดชอบ รู้สึกเป็นเจ้าของมากขึ้น

๓) กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาสและยากจน และในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนผู้ได้เปรียบมีโอกาสมากขึ้น จึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น เป็นการลดความขัดแย้ง การดำเนินการโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น อันเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนและท้องถิ่น ไปด้วย

๔) ประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่า มีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จ โดยอาศัยวิธีให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปของการรวมกลุ่ม และจัดตั้งองค์กรประชาชน ในขณะเดียวกัน มีตัวอย่างของโครงการที่ล้มเหลวจำนวนมาก อันเนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

๕) การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่ม หรือของกลุ่ม (Group action) อันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขา และในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วยการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

๖) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชน ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าไร ยิ่งแสดงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น เป็นการช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนและพัฒนาศักยภาพบุคคล กลุ่มและองค์กรในชุมชนให้มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดการระดมทรัพยากรในการพัฒนานำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

๓) ประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนเองนั้นต้องการอะไร มีปัญหาอะไร และอยากจะแก้ปัญหายังไร ถ้าให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ย่อมช่วยให้โครงการต่าง ๆ ดำเนินการได้ตรงกับความต้องการของประชาชนและชุมชน อย่างที่แท้จริง

๔) การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้การปฏิบัติการทางสังคม (Social action) เป็นไปอย่างสงบสันติ ก่อให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่มีระเบียบ เป็นระบบ และเป็นที่ยอมรับทุกฝ่ายเป็นกระบวนการสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

๕) เป็นนโยบายของรัฐในปัจจุบัน ที่ให้ทุกโครงการที่ลงสู่ชนบท ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นตามปรัชญาของการพัฒนา เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล เพราะเป็นการพัฒนาคนในชุมชน โดยคนในชุมชนและเพื่อนในชุมชนอย่างแท้จริง รัฐบาลเป็นเพียงผู้สนับสนุนในบางส่วนนั้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทุก ๆ ด้าน การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจ ความสมัครใจ สามารถตัดสินใจได้เอง การมีส่วนร่วมจะช่วยลดความขัดแย้ง เกิดความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของมากขึ้น เป็นการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนและพัฒนาศักยภาพบุคคล กลุ่มและองค์กรในชุมชนให้มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดการระดมทรัพยากรในการพัฒนา นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

๒.๒.๓.๗ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ซึ่งคณะผู้วิจัย ได้ศึกษา ทบทวน สรุปได้ดังนี้

อดิศร วงศ์คงเดช (๒๕๓๙) (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๕๗ : ๑๒) กล่าวว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ชุมชนได้ประโยชน์ในการมีส่วนร่วม ดังนี้

๑) ชุมชนตระหนักในปัญหาของตนเอง และตระหนักที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา หรือแก้ปัญหของตนเอง

๒) ชุมชนมีโอกาใช้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ในรูปของความคิด การตัดสินใจและการกระทำได้อย่างเต็มที่

๓) เป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดชุมชน

๔) ชุมชนจะมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ ทำให้การพัฒนามีความมั่นคงถาวร และประหยัด

๕) เป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถ และพลังชุมชนในการพึ่งตนเอง

๖) เป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย

๗) ชุมชนรับผิดชอบและมีอำนาจสูงสุดในการพัฒนาชุมชนตนเอง

๘) เป็นการแสดงออกถึงความเคารพ นับถือ เชื่อใจไว้วางใจ รักและศรัทธาในชุมชนว่ามีความรู้ความสามารถ

สัมพันธ์ อุปลา (๒๕๔๑ : ๑๙) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

๑. การตัดสินใจที่ดีกว่า เนื่องจากการแก้ปัญหาด้วยกลุ่มทำให้การวิเคราะห์ปัญหา และการสร้างทางเลือกจะทำได้ที่ดีกว่า ความคิดสร้างสรรค์ในกระบวนการตัดสินใจมีมากขึ้น ความผูกพันของพนักงานต่อการปฏิบัติตามการตัดสินใจมีมากกว่า

๒. ประสิทธิภาพการทำงานดีขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการปรับปรุงการตัดสินใจให้ดีขึ้นนั่นเอง การเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจทำให้มีความผูกพันต่อผลการตัดสินใจที่ต้องการบรรลุถึงมากขึ้น

๓. กำลังใจและความพอใจงานที่ทำมากขึ้น การตัดสินใจที่ดีประสิทธิภาพการทำงานที่สูงขึ้น ซึ่งเกิดการมีส่วนร่วมทำให้กำลังใจและความพอใจที่ทำของพนักงานสูงขึ้น

๔. การออกจากงาน การขาดงาน และความเฉื่อยชาน้อยลงเนื่องจากพนักงานมีความรู้สึกรับได้รับการยอมรับ ความผูกพันต่องานและความพอใจงานที่ทำมีมากขึ้น

๕. การติดต่อสื่อสารและการยุติความขัดแย้งดีกว่า องค์การทุกองค์การไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ดีต่อองค์การถ้าหากว่าความขัดแย้งถูกจัดการอย่างถูกต้อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้มีการติดต่อสื่อสารในการยุติข้อขัดแย้งอย่างเปิดเผยได้

๒.๒.๓.๘ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการหรือการพัฒนาตามโครงการใด ๆ ถึงแม้จะยอมรับว่าการมีส่วนร่วมจะมีความสำคัญและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาตาม ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารหรือผู้ร่วมงานจะต้องทราบเงื่อนไขก่อนที่จะนำการมีส่วนร่วมไปใช้และมีผู้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (๒๕๒๗) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อพัฒนาชนบทไว้ ๒ ประเด็น ดังนี้

๑. ปัญหาเกี่ยวกับตัวของชนบทเอง จำแนกออกเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

๑.๑ ชาวชนบทขาดนิสัยการทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและถาวร จะมีแต่การทำงานร่วมกันเป็นครั้งคราว ทั้งนี้ประเทศไทยเป็นสังคมที่มั่งคั่งไม่มีความจำเป็นต้องเสริมสร้างการทำงานร่วมกัน

๑.๒ ชาวชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่ใจว่าจะได้รับผลประโยชน์โดยตรงในระยะสั้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมที่หวังผลประโยชน์ระยะยาวจึงค่อนข้างยากลำบาก

๑.๓ ชาวชนบทไทยอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ และลัทธิพ่อปกครองลูกทำให้คิดหวังบุคคลภายนอกมากเกินไปและหวังที่จะให้คนอื่นทำทุกสิ่งอย่างให้

๑.๔ ชาวชนบททราบว่าตนเป็นผู้มีฐานะต่ำต้อยในสังคม ทำให้กลัวคนดูถูกเจ้าหน้าที่และนักพัฒนาจึงหาข้อมูลที่แท้จริงจากชาวชนบทยาก

๑.๕ ชาวชนบทมักเลือกผู้นำที่คิดว่าสามารถอุปถัมภ์ตนได้ จึงมักเลือกจากคนรวย ผู้มีหน้าตาหรือสายสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลภายนอก

๑.๖ คนไทยชาวชนบทไม่ชอบแสดงตัวเป็นศัตรูกันซึ่งหน้าและไม่ชอบโต้เถียง

๑.๗ ชาวบ้านไม่คุ้นเคยกับการฝึกให้วางแผนการทำงานล่วงหน้า ดังนั้นผลงานของชาวชนบทจึงไม่ค่อยจะเป็นระบบและขาดทิศทางด้านเวลา

๒. ปัญหาเกี่ยวกับตัวเจ้าหน้าที่หรือระบบราชการ จำแนกเป็นประเด็นย่อย ๆ ดังนี้

๒.๑ นโยบายในระบบราชการมักจะมาจากเบื้องบน

๒.๒ ระบบการจัดสรรงบประมาณจัดทำกันในส่วนกลางทำให้โครงการที่มาจากเจ้าหน้าที่และชาวบ้านจึงเกิดขึ้นได้ยากลำบาก

๒.๓ ระบบราชการที่ถูกสั่งการมาจากเบื้องบน ทำให้การประสานของเจ้าหน้าที่ระดับสนามของแต่ละกรม กอง เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก รวมทั้งแนวทางการมีส่วนร่วมและการดำเนินการของเจ้าหน้าที่แต่ละฝ่ายก็มีความเข้าใจที่แตกต่างกัน

๒.๔ ระบบการให้คุณให้โทษไม่ได้ใช้ผลการปฏิบัติงานที่เกิดแก่ชาวบ้านอย่างแท้จริง แต่ถือเอาความพอใจของผู้บังคับบัญชาและกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นหลัก

๒.๕ วัฒนธรรมความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่-ผู้น้อย และระบบอุปถัมภ์ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าใจว่าตนเองมีฐานะสูงกว่าชาวชนบท

๒.๖ เจ้าหน้าที่ราชการมีแนวโน้มที่จะชอบทำงานในสำนักงาน

๒.๗ บุคคลภายนอกและผู้เกี่ยวข้องกับเกษตรกรบางคน ยังไม่ต้องการให้ชาวชนบทร่วมมือกัน และรวมตัวกันได้อย่างแท้จริง

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (๒๕๒๗ : ๒๗) ได้กล่าวถึงปัญหาของการมีส่วนร่วมว่า

๑. นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนส่วนใหญ่ต้องขึ้นอยู่กับระบบราชการ

๒. ประชาชนคุ้นเคยกับการรับคำสั่ง การยอมรับความถูกต้องของทางราชการและการยอมรับคอยความช่วยเหลือแทนการช่วยเหลือตนเอง การคิดเองและหลีกเลี่ยงการโต้แย้งกับทางราชการ

๓. กิจกรรมหรือโครงการที่ได้เข้าร่วม ส่วนใหญ่ให้ร่วมเฉพาะการเสนอโครงการและตอนลงมือปฏิบัติโครงการไม่มีส่วนร่วมแบบครบวงจร

๔. องค์กรอาสาสมัคร มูลนิธิ และชมรมต่าง ๆ มีมากแต่ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เฉพาะ ขาดเป้าหมายและหลักการที่แน่นอน และขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญขาดแกนกลางของรัฐบาลและองค์กรเหล่านี้จะประสานติดต่ออย่างเป็นทางการและทุกระดับ

๕. ประชาชนส่วนใหญ่มักจะคอยดูผลประโยชน์และขยายผลประโยชน์ให้กับการร่วมกับสมาชิกในสังกัดมากกว่า ก่อนที่จะถึงมือของประชาชน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

มีนักวิชาการทางศาสนา หลายท่าน ได้วางแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม ซึ่งคณะผู้วิจัย ได้ศึกษา ทบทวน สรุปได้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๕๒: ๖) พุทธธรรมมิใช่เพียงแค่ปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากยังมีเนื้อหาครอบคลุมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนถึงความนึกคิดแทบทุกด้านโดยเป็นหลักแห่ง การกระทำ หรือเพื่อบริการปฏิบัติ (กรรมวาทและกิริยาวาท) เป็นคำสอนที่เน้นความเพียรพยายาม มุ่งมั่น ชัดเจน (วิริยวาท) ไม่ใช่เป็นศาสนาที่สอนให้มีการอ่อนน้อมปรารถนาหรือห่วงกังวล สงสัย การสั่ง สอน พุทธธรรมมุ่งผลในทางประพฤติปฏิบัติให้ทุกคนได้จัดการกับชีวิตตนเองที่เป็นอยู่จริงในโลกนี้และ เริ่มต้นตั้งแต่บัดนี้ไม่รอโอกาสหน้า อย่างศาสนา หรือลัทธิอื่นๆ ที่เป็นอยู่ในยุคสมัย

ส่วน พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรพต ธีรธมฺโม) (๒๕๕๘ : ๕) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธ ธรรมไว้ว่า ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างจริงจัง หลังจากที่ พระองค์ทรงตรัสรู้ร้อยสี่ ๔ ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ทำให้พุทธสาวกสามารถรวบรวม พระธรรมคำสั่งสอนได้มากถึง ๘๔,๐๐๐พระธรรมชั้นหรือที่พระองค์ทรง บอกต่อชาวโลกว่าเป็นเสมือนใบไม้เพียง ๑ กำมืออันเป็นเศษเสี้ยวของภูมิปัญญาของพระองค์ที่ทรง รอบรู้ ทั้งหมดเท่านั้น

พุทธธรรมนอกจากเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ความจริงที่เป็นหลักการ แล้วยังถือว่าเป็นเครื่องมือ ในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความเข้าใจในชีวิตอย่างถูกต้องดังตามแนวทางแห่งศรัทธาในศาสนา หรือความเชื่อนั้น ๆ หลักการดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อตอบคำถามของพระองค์เองที่มีต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต ซ้ำซากบนหลักคิดของศาสนาเก่าและพยายามหาทางออกให้กับมนุษย์ในแง่มุม ต่างๆ ด้วย นอกจากนี้ แล้วพุทธธรรมยังเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติหรือแนวทางก้าวหน้าเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายปลายทางชีวิต ของมนุษย์อีกด้วย จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าค้นพบหลักพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลกหลายแนวทาง แต่สรุปย่อลง ๒ ประการคือ

แนวทางที่ ๑ เป็นแนวทางด้านความคิดอันเป็นผลแห่งการตกลึกทางปัญญาที่มนุษย์มีเหนือ สรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นมรดกที่ล้ำค่าเป็นแสงสว่างในสถานการณ์อันมืดมิดแห่งยุคสมัย

ส่วนแนวทางที่ ๒ เป็นแนวทางด้านการฝึกหัดปฏิบัติตนเพื่อบรรลุผล ตามแนวทางแรก กล่าวคือ มนุษย์มีศักยภาพในการฝึกหัดปฏิบัติตนเพื่อตอบสนองเป้าหมายสูงสุดที่ตนตั้งเอาไว้

ดังนั้น พุทธธรรมจึงเป็นหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือใน การตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในแง่ของจิตวิญญาณและปัญญาได้

๒.๓.๑ ความหมายของพุทธธรรม

หลักพุทธธรรม หมายถึง “ธรรมะ” หรือ “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” ที่ทรงค้นพบ คือ หลักการแห่งความจริงอันเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยมีอยู่เดิมโดยตัวของมันสะท้อนของมัน สะท้อนให้เห็น

ว่าแม้พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นมาในโลกหรือไม่ก็ตามความจริงอันเป็นสัจจะ ก็ยังดำรงอยู่ตามธรรมดาและ เป็นไปอย่างนั้นตลอดกาล

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ในพระไตรปิฎกที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับการนำมาปรับ ใช้ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้เป็นผู้มีบทบาทในการทำหน้าที่สื่อระหว่าง พระพุทธศาสนากับประชาชน เกิดเป็น ความสัมพันธ์ที่มีระหว่างวัดกับชุมชน โดยทำหน้าที่ เทศนา ปาฐกถา บรรยายธรรม หรือจัดอบรม ประชาชนในชุมชน มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ตามวาระและโอกาสต่าง ๆ การเกื้อกูลสนทนา สอดแทรกธรรมะในกิจกรรมในงานบุญพิธี ทานพิธี กุศลพิธีทั้งที่วัดหรือที่ประชาชนจัดขึ้นในสถานที่และ โอกาสต่าง ๆ ส่งผลให้ มีการเรียนรู้คัมภีร์อันเป็นหลักธรรมคำสอน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับบุคคลใน สังคม เพื่อให้มีปรัชญาชีวิตแบบเดียวกัน มีการประพฤติตามหลักศีลธรรม ช่วยให้ผู้บุคคลในสังคมมีแนว ปฏิบัติแบบเดียวกัน มีการประกอบพิธีกรรม เป็นการส่งเสริมให้ผู้บุคคลในสังคมมีโอกาสทำงานร่วมกัน เป็นกลไกของการรวมกลุ่มเข้าด้วยกัน เป็นการจัดมณฑลพิธี การทำบุญในวาระต่าง ๆ เป็นต้น จาก การศึกษา พบว่าได้มีนักวิชาการศาสนาหลายท่าน ได้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ คณะผู้วิจัยได้ทำการ ทบทวนและสรุปได้ดังนี้

บุญมี แท่นแก้ว (๒๕๔๐ : ๖ – ๗) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พุทธธรรม สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ ด้วยกันคือ ๑) เป็นพุทธธรรมที่ทรงค้นพบใหม่ ๒) เป็นพุทธธรรมที่ทรงปฏิรูปรมาจากลัทธิอื่นและ ๓) เป็น พุทธธรรมที่ทรงปฏิวัติมาจากศาสนาเดิม รายละเอียด ดังนี้

๑. เป็นพุทธธรรมที่ทรงค้นพบใหม่ หมายความว่ายังไม่มีเจ้าทฤษฎี ท่านใดสามารถค้นพบขึ้นมา ได้ แต่พุทธธรรมนี้พระพุทธเจ้าทรงค้นพบเป็นพระองค์แรก ตัวอย่างเช่น หลักการแห่ง อริยสัจ คือ ความ จริงแห่งความเป็นอริยะ ๔ ประการที่ประกอบไปด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค หลักการทั้ง ๔ นี้เป็น สมการแห่งภูมิปัญญาที่สามารถกำหนดค้นหาสู่เป้าหมายและวางแนวทางแห่งการเดินไปสู่เป้าหมายนั้นๆ ซึ่งสามารถประยุกต์ได้อย่างกว้างขวาง

๒. เป็นพุทธธรรมที่ทรงปฏิรูปจากลัทธิอื่น เป็นการประยุกต์หลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับ หลักการของลัทธิอื่นที่พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าน่าจะเป็นที่หวังของชาวพุทธได้ เช่น การทำบุญ ให้ได้ผลที่ สมบูรณ์จะต้องกระทำกับผู้เป็นพราหมณ์โดยกำเนิดซึ่งจะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์โดยชาติตระกูลเท่านั้น พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าปฏิกิริยาหรือผู้รับทาน ไม่จำเป็นต้องบริสุทธิ์โดยชาติตระกูล แต่ต้องมี ศีลบริสุทธิ์ และมีคุณธรรมที่สูงส่งกว่า ส่วนผู้ถวายหรือผู้ให้ทานจำต้องมีความบริสุทธิ์ทางทานจำต้องมีความบริสุทธิ์ ทางใจในขณะที่กระทำการ ๓ วาระ คือ ก่อนถวาย ขณะกำลังถวายและหลังจากพิธีการถวายแล้วสำเร็จ แนวทางนี้ต่างหากที่จะได้ผลมากกว่า

๓. เป็นพุทธธรรมที่ทรงปฏิวัติ หรือทรงมีทัศนะที่แตกต่างกับลัทธิความ เชื่อชนิดที่เรียกว่า เห็น ตรงกันข้าม เช่น การบูชาอัญญะโดยการฆ่าสัตว์ ถือว่าเป็นมหายาตราที่จะสามารถบันดาลให้เจ้าของพิธี ตลอดจนถึงครอบครัวประสบความสำเร็จตามความปรารถนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าการฆ่าสัตว์เป็น บาปทั้งสิ้นการไม่ฆ่านับว่าเป็นบุญอย่างยิ่ง

กล่าวโดยสรุปแล้ว พุทธธรรมก็มีความหมาย ๓ ประการ คือ

๑. ความหมายของรูปศัพท์ คือ ธรรมะอันเป็นหลักความจริงของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

๒. ความหมายของเนื้อความ คือ คำสั่งและคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้แก่ ๑) คำสั่ง ก็คือ พระวินัย ๒) คำสอน ก็คือ พระธรรม

๓. ความหมายที่เป็นเนื้อหาสาระโดยรวมก็หมายถึงพุทธประวัติสาวก ประวัติพระธรรม และพระวินัย หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งหมด

ส่วน พระครูโสภณปริยัติสุธี(ศรีบรรตร ภิธมฺโม) (๒๕๕๘ : ๕) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “พุทธธรรม” มาจากคำว่า “พุทธะ” กับคำว่า “ธรรมะ” ซึ่งคำทั้งสองมีความหมาย ดังนี้

๑. คำว่า “พุทธะ” โดยศัพท์แล้วมีความหมาย ๒ ประการ คือ ผู้ก่อตั้งศาสนาและความหมายทั่วไป ดังนี้ ๑) หมายถึงผู้ก่อตั้งพระศาสนาซึ่ง ก็คือ พระพุทธเจ้านามเดิม คือ เจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อออกผนวชแล้วบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าจึงมีพระนามใหม่ตามพุทธภาษะนั้นๆ ว่า “พระพุทธเจ้า” ๒) ความหมายตามรากศัพท์ของคำว่า “พุทธะ” แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

๒. คำว่า “ธรรมะ” มีความหมาย ๒ ประการ คือที่เป็นหลักการและเนื้อหาสาระอันเป็นความหมายที่มาจากรากศัพท์รายละเอียด ดังนี้ ๑)หลักธรรมหรือหลักการแห่งกฎที่เป็นจริงตามสภาวะธรรมชาติ ๒) ธรรมชาติ ที่เป็นบ่อเกิดแห่งความดีงาม (คุณากร) เป็นต้น

เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันก็จะได้ว่า “พุทธธรรม”แปลว่าหลักธรรม ของพระพุทธเจ้า ซึ่งหลักพุทธธรรมจำนวนมากเหล่านี้ เป็นหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยมีคุณลักษณะรวม ๖ ประการด้วยกัน คือ

๑. สวากขาโต เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว
๒. สันติภูมิโก เป็นธรรมที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง
๓. อกาลิโก เป็นธรรมที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล
๔. เอหิปปัสสิโก เป็นธรรมที่ควรกล่าวแก่ผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด
๕. โอปนยิโก เป็นธรรมที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว
๖. ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เป็นธรรมที่ผู้รู้รู้ได้เฉพาะตน

เมื่อนำประเด็นคุณลักษณะของพุทธธรรมทั้ง ๖ ประการมาประมวลแล้วสามารถสรุปได้ ๔ ประเด็นหลัก ดังนี้

๑. เป็นหลักการที่ดีงาม
๒. เป็นหลักการที่ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา
๓. เป็นหลักการที่รู้และสัมผัสได้ด้วยตนเอง
๔. เป็นหลักการที่ควรแนะนำผู้อื่นด้วยความหวังดี

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๕๘: ๒๗๐-๒๗๑) ได้ให้ความหมายของพุทธธรรมเอาไว้ ๓ ความหมาย ดังนี้ ๑) คุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ๒) ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ๓) ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ซึ่งจัดหมวดหมู่ใหม่ได้ ดังต่อไปนี้

ความหมายที่ ๑ หมายถึงคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าหรือธรรมสำหรับพระพุทธเจ้า โดยอรรถกถาแห่งคัมภีร์มหานิทเทส ระบุจำนวนไว้ ๖ ประการ ประกอบด้วย กรรม ๓ และกาล ๓ รายละเอียด ดังนี้

๑. ความหมายในส่วนแห่งกรรม ๓ ประกอบไปด้วย ๑) กายกรรมทุกอย่างของพระพุทธเจ้าเป็นไปตามพระญาณ (จะทำอะไรก็ทำด้วยปัญญาด้วยความรู้ความเข้าใจ) ๒) วาจากรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ (จะพูดอะไรก็พูดด้วยปัญญาด้วยความรู้ความเข้าใจ) ๓) มโนกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ (จะคิดอะไรก็คิดด้วยปัญญาด้วยความรู้ความเข้าใจ)

๒. ความหมายในส่วนแห่งกาล ๓ ประกอบไปด้วย ๑) ทรงมีพระญาณ ไม่ติดขัดในอดีต ๒) ทรงมีพระญาณ ไม่ติดขัดในอนาคต ๓) ทรงมีพระญาณ ไม่ติดขัดในปัจจุบัน

อรรถกถาแห่งทีฆนิกายในคัมภีร์สุมังคลวิลาสินี จ्ञาแนกพุทธธรรมมี ๑๘ ประกอบด้วย กรรม ๓ กาล ๓ ญาณ ๓ ความมุ่งมั่น ๓ ความไม่ประมาท ๔ และมีจิตที่แน่วแน่ ๒ รายละเอียด ดังนี้

๑. ความหมายในส่วนแห่งกรรม ๓ ประกอบไปด้วย ๑) พระตถาคตไม่ทรงมีกายทุจริต ๒) ไม่ทรงมีวจีทุจริต ๓) ไม่ทรงมีมโนทุจริต

๒. ความหมายในส่วนแห่งกาล ๓ ประกอบไปด้วย ๑) ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอดีต ๒) ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอนาคต ๓) ทรงมีพระญาณไม่ติด ขัดในปัจจุบัน

๓. ความหมายในส่วนแห่งญาณ ๓ ประกอบไปด้วย ๑) ทรงมีกายกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ ๒) ทรงมีวาจากรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ ๓) ทรงมีมโนกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ

๔. ความหมายในส่วนแห่งความมุ่งมั่น ๓ ประกอบไปด้วย ๑) ไม่มีความเสื่อมฉันทะ (ฉันทะไม่ลดถอย) ๒) ไม่มีความเสื่อมวิริยะ (ความเพียรไม่ลดถอย) ๓) ไม่มีความเสื่อมสติ (สติไม่ลดถอย)

๕. ความหมายในส่วนแห่งความไม่ประมาท ๔ ประกอบไปด้วย ๑) ไม่มีการเล่น ๒) ไม่มีการพูดพลาด ๓) ไม่มีการทำพลาด ๔) ไม่มีความผลุนผลัน

๖. ความหมายในส่วนแห่งจิตที่แน่วแน่ ๒ ประกอบไปด้วย ๑) ไม่มีพระทัยที่ไม่ชวนชวาย ๒) ไม่มีอกุศลจิต

ความหมายที่ ๒ ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ พุทธการกธรรม คือ บารมี ๑๐ ประกอบไปด้วย ๑) ทาน ๒) ศีล ๓) เนกขัมมะ ๔) ปัญญา ๕) วิริยะ ๖) ขันติ ๗) สัจจะ ๘) อธิษฐาน ๙) เมตตา ๑๐) อุเบกขา

ความหมายที่ ๓ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เช่น สติปัฏฐาน ๔ อินทรีย์ ๕ มรรคมงคล ๘ ขันธ์ ๕ เป็นอาทิ

สรุปได้ว่า พุทธธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีความหมาย ครอบคลุมถึงคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าได้แก่ธรรมะที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ตลอดจนธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้พุทธบริษัทของพระองค์ได้รู้ตาม ซึ่งมีทั้งทรงค้นพบใหม่และที่ทรงปฏิรูปรมาจากศาสนาดั้งเดิมอย่างศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น ตลอดจนถึงหลักธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิวัติหรือประยุกต์เพื่อให้เกิด ความทันสมัยใช้ได้ตลอดกาลโดยเน้นสาระธรรมที่มีประโยชน์ต่อสังคมชุมชนและตัวบุคคลมากที่สุด

๒.๓.๒ ประโยชน์และความสำคัญของพุทธธรรม

พุทธธรรม คือ “ธรรมะ” หรือ “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” ที่ทรงค้นพบ พุทธธรรมจึงเป็นหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือใน การตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในแง่ของจิตวิญญาณและปัญญา จากการศึกษา พบว่าได้มีนักวิชาการศาสนาหลายท่าน ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับประโยชน์และความสำคัญไว้หลายทัศนะ คณะผู้วิจัยได้ทำการทบทวนและสรุปได้ดังนี้

เดือน คำดี (๒๕๕๑: ๑๕๒) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พุทธธรรมมีประโยชน์และความสำคัญสูงสุดอยู่ที่การบรรลุธรรม นั่นคือ การเข้าสู่ความเป็นอรหัตต์ (ผู้ห่างไกลจากกิเลส) โดยภาวะดังกล่าวมีความดับไม่เหลือ (นิพพาน) เป็นจุดมุ่งหมายอันเป็นการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดซึ่งก็คือ การดับทุกข์โดยสิ้นเชิง ประเด็นดังกล่าวนี้จะเห็นว่าจิตของผู้เข้าถึงพระนิพพานนั้นย่อมสะอาดคือไม่แปดเปื้อนด้วยกิเลส สว่าง คือ ประกอบด้วย สติปัญญา สงบ คือ สามารถระงับตัณหาได้ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่และเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็เป็นการสิ้นสุดแห่งกองทุกข์ ไม่หวนกลับมาเวียนว่ายตายเกิดใหม่ในวัฏสงสารอีกต่อไป อันเป็นหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๕๒: ๖) ได้กล่าวถึงลักษณะของประโยชน์และความสำคัญทั่วไปของพุทธธรรม สามารถสรุปได้ ๒ อย่าง คือ

๑. แสดงหลักความจริงสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือเรียกเต็มว่า “มัชฌิมนธรรมเทศนา” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาตินำมาแสดงเพื่อประโยชน์ทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น ไม่ส่งเสริมความพยายามที่จะเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิธีถกเถียง สร้างทฤษฎีต่างๆ ขึ้น แล้วยึดมั่นปกป้องทฤษฎีนั้นๆ ด้วยการเก็งความจริงทางปรัชญา

๒. แสดงข้อปฏิบัติสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกฝนอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิตไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จ คือ ความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิตนี้ ในทางปฏิบัติความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สภาพ ชีวิตของบรรพชิต หรือ คฤหัสถ์ เป็นต้น

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรพต ธีรธมฺโม) (๒๕๕๘ : ๒๙-๓๑) ได้นำลักษณะของประโยชน์และความสำคัญทั่วไปของพุทธธรรม ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ มาอธิบายขยายความให้ละเอียดขึ้น ว่า พุทธธรรมนั้นแท้ที่จริงแล้วมีประโยชน์และความสำคัญอยู่ที่ความเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือหนทางสายกลางสำหรับมนุษย์ที่จะประพฤติปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นตามศักยภาพของตนและยังเป็นกรอบในการฝึกฝนและรองตนตามวิถีแห่งพุทธศาสนาอีกด้วย

ทว่า เมื่อมนุษย์ไม่สามารถเข้าสู่เป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพานได้อย่าง รวดเร็วดังใจปรารถนา พุทธธรรมจึงดูเหมือนอยู่ห่างไกลความมุ่งหมายนั้นๆ ด้วยเหตุนี้พุทธธรรมจึงต้องมีประโยชน์และความสำคัญ ๓ ด้านไว้คอยสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติตามคือประโยชน์เฉพาะหน้าประโยชน์ที่รู้สึกสัมผัสได้และประโยชน์อย่างประเสริฐอีกด้วย รายละเอียด ดังนี้

๑. ประโยชน์และความสำคัญเฉพาะหน้า คือ ประโยชน์ที่สามารถสัมผัส ถูกต้องได้เห็นภาพจุดหมายหรือปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมแล้วสามารถเห็นผลได้ในปัจจุบัน เช่น มีสุขภาพ อนามัยที่ดี มี

อาชีพ มีรายได้ มีสถานภาพตาม ศักยภาพ มีครอบครัวที่ดี เป็นต้น ภาษาเดิมใช้คำว่า “ทฤษฎีธัมมิกัตถะ” ซึ่งแปลว่า ประโยชน์ในโลกนี้

๒. ประโยชน์และความสำคัญเป็นลักษณะนามธรรม ที่สามารถรู้สึก สัมผัสได้ หรือ มีจุดหมายที่ตาของมนุษย์ไม่สามารถมองเห็นได้ เช่น ความรู้สึก อ่อนสบายซึ่งสุขใจ ความรู้สึก ภาควินิจ ความรู้สึกอึดใจ ความรู้สึกแกล้งกล้า มั่นใจความรู้สึกโล่งจิตมั่นใจ เป็นต้น ภาษาเดิมใช้คำว่าใช้คำว่า “สัมปรายิกัตถะ” ซึ่งแปลว่าประโยชน์ในโลกหน้า

๓. ประโยชน์และความสำคัญอย่างประเสริฐ อันเป็นประเสริฐอย่างสูงสุดในพระพุทธศาสนาหรือจะเรียกว่าประโยชน์อย่างยิ่งก็ได้ เช่น ความไม่หวั่นไหว ต่อโลกธรรม ๘ ความไม่ผิตหวังเศร้าสร้อย ไม่น้อยใจ มีความปลอดโปร่งสงบกาย ใจและเป็นอยู่ด้วยพุทธิปัญญา เป็นต้น ภาษาเดิมใช้คำว่า “ปรมัตถะ” ซึ่งแปลว่า ประโยชน์อย่างยิ่ง

สรุปได้ว่า ประโยชน์และความสำคัญของพุทธธรรมนั้นมีจำนวนมากเมื่อนำไปประพจน์ปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งเป็นประโยชน์และความสำคัญเฉพาะหน้า ประโยชน์และความสำคัญที่สัมผัสได้ ประโยชน์และความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อมนุษย์ไม่สามารถเข้าสู่เป้าหมายชีวิตตามหลักการทางพระพุทธศาสนาได้ทันทีทันใด อย่างน้อย ผู้ฝึกหัดปฏิบัติตน ก็ยังคงได้ประโยชน์ และรู้สึกถึงความสำคัญของพุทธธรรมจากแนวทางดังกล่าวดังที่ได้นำเสนอมาแล้วอย่างไม่ต้องสงสัย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่แห้งแล้ง กรณีศึกษา ชุมชนสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาในฐานข้อมูลงานวิจัย และฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์จากแหล่งต่าง ๆ แล้ว ยังไม่พบว่ามีงานในลักษณะนี้มากนัก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม มีงานวิจัย ในลักษณะอื่นที่เกี่ยวข้องเห็นว่าควรนำบทบาท เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (๒๕๓๗ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการอนุรักษ์น้ำของประชาชนตำบลบางสวน อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะการดำรงชีวิตของท้องถิ่นมีความผูกพันกับแม่น้ำบางปะกง คนรุ่นเก่ายังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณี เป็นที่เคารพของคนรุ่นใหม่ การส่งเสริมปลูกฝังให้เกิดการอนุรักษ์น้ำควรจัดทำเป็นหนังสือเสริมความรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการอนุรักษ์น้ำในแม่น้ำบางปะกง คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ปัจจัยความจงรักภักดีต่อท้องถิ่น และปัจจัยความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ในแม่น้ำบางปะกง บทบาทของประชาชนตำบลบางสวนอยู่ในระดับต่ำ ปัญหาที่มีผลต่อบทบาทการอนุรักษ์ของประชาชนตำบลบางสวน คือการขาดความร่วมมือการอนุรักษ์น้ำ ส่วนอุปสรรค คือ ความไม่เพียงพอของงบประมาณ การวางแผนงาน/ โครงการ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำในแม่น้ำในแม่น้ำบางปะกงข้อเสนอแนะจากการวิจัย ควรพัฒนาการศึกษา จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน เน้นความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายของประชาชนในท้องถิ่นให้ทั่วถึง ส่งเสริมแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนา และความ

ร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เร่งส่งเสริม และกระจายการศึกษา โดยการจัดหลักสูตรที่ให้ความรู้ด้านสิทธิตามกฎหมายและความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นควบคู่กัน โดยอาศัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๔๒ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยในท้องถิ่น โดยให้มีลักษณะหลักสูตรฉบับท้องถิ่น

ศรัณย์ ปัญญา (๒๕๔๕ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาระบบการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชน เกษตรลุ่มน้ำปิง ตำบลสบแม่ข่า อำเภอดงยาง จังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า มีผลการวิจัยที่มีประเด็นใกล้เคียงกับชุมชนสายยาว ด้านปัญหาการใช้ น้ำพบว่าปัญหาน้ำในหน้าแล้งไม่พอใช้สำหรับการเกษตรกรรมเพราะการแบ่งปันน้ำ ไม่เพียงพอ ส่วนการบริหารและจัดการน้ำที่ดีนั้น ให้ปรึกษาสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาวิธีการปรับปรุงหรือพัฒนาต่อไป แนวคิดในการแก้ปัญหาการบริหารจัดการน้ำของนักวิชาการได้พบว่านักวิชาการให้พัฒนาแหล่งน้ำ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ใช้เหตุผลทางธรรมและเหตุผล ซึ่งเป็นหลักการจัดการที่ง่ายต่อการปฏิบัติ เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์จากแหล่งน้ำต่อไป

สุทธิศักดิ์ ไร่สุขศิริ (๒๕๔๐ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง องค์การบริหาร และจัดการน้ำในโครงการโขง - ชี - มูล เป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ ๑๖ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเป้าหมายที่จะพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมที่มีศักยภาพสูงสุดในแผนพัฒนาโครงการระยะที่ ๑ ประมาณ ๒.๓๒ ล้านไร่ การจะบรรลุผลดังกล่าวได้จำเป็นต้องอาศัยการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงมีโครงสร้างองค์กรที่เอื้อประโยชน์ต่อการบริหารการใช้น้ำ และการประสานงานกับองค์กรอื่น ๆ อีกด้วย ผลการศึกษาได้เสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรบริหาร และจัดการน้ำในโครงการโขง-ชี-มูล ออกเป็นระดับบริหารระดับปฏิบัติการในส่วนกลางระดับปฏิบัติการในส่วนภูมิภาครวมทั้งระดับเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ซึ่งจะต้องรับผิดชอบการจัดสรรน้ำผลผลิตการตลาดรายได้ และธุรกิจอื่น ๆ ของเกษตรกรเองในรูปแบบของสหกรณ์ผู้ใช้น้ำที่พัฒนามาจากกลุ่มผู้ใช้น้ำหลาย ๆ กลุ่ม

สำหรับองค์กรระดับปฏิบัติการในส่วนภูมิภาคซึ่งควบคุมการบริหารการใช้น้ำของโครงการฯ เสนอรูปแบบองค์กรเป็นสำนักปฏิบัติการโครงการโขง - ชี - มูล ภูมิภาค ซึ่งรับผิดชอบการดำเนินงานของกลุ่มองค์ประกอบโครงการ ได้แก่ ฝ่าย คลองผันน้ำ สถานีสูบน้ำและพื้นที่ชลประทาน ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน โดยแบ่งตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และขนาดของการพัฒนาในกรณีต่าง ๆ ตามขอบเขตของการศึกษา ของแต่ละช่วงพัฒนาให้สอดคล้องตามแผนและปริมาณที่เพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและจัดการน้ำของโครงการต่อไป

กมล พรหมสำลี (๒๕๕๐ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษารูปแบบการจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด กรณีบ้านผาชัน ตำบลสำโรง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี ได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงกับสภาพพื้นที่และบริบทของชุมชน ทำให้สามารถกำหนดเป็นรูปแบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชนบ้านผาชันแล้วมีการทดลองปฏิบัติการโดยได้ข้อสรุปรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่มี

ความเหมาะสมและสอดคล้องกับชาวบ้านผาชัน ๑) การนำภูมิปัญญาดั้งเดิมในวิธีการใช้น้ำอย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด มาปรับใช้ให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ๒) ลดพลังงานของเครื่องสูบน้ำ โดยติดตั้งระบบกักน้ำ ๓) ลดพลังงานเครื่องสูบน้ำโดยใช้นวัตกรรมที่ค้นพบใหม่ คือ แอร์แว ๔) แบ่งระบบประปาหมู่บ้าน เป็น ๒ ระบบ ในฤดูฝนและฤดูแล้ง เป็นระบบกักน้ำด้วยระบบปกติและด้วยนวัตกรรมแอร์แว ๕) ร่วมกันกำหนดระบบการบริหารจัดการระบบประปาหมู่บ้านด้วยการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ

คณะทำงานโครงการจังหวัดกำแพงเพชร (๒๕๕๖: ๑๐๔ -๑๐๕) ศึกษาและวิจัยเรื่องการแก้ไข ปัญหาเรื่องน้ำภายใต้ชื่อ “โครงการ การบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ ในพื้นที่แนวตะวันตกของจังหวัดกำแพงเพชร” ในบทที่ ๔ ได้กล่าวโดยสรุปข้อค้นพบจากการดำเนินงานโครงการไว้ดังนี้

๑. การที่จะสร้างให้ชุมชนตำบล เครือข่ายการทำงาน มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่เป็นหัวใจหลัก การแก้ไขปัญหาก็ต้องทำไปพร้อมกับสร้างการเรียนรู้ การพัฒนาและการยกระดับการทำงานในด้านต่าง ๆ ให้กับชุมชน เช่น การจัดทำระบบฐานข้อมูล การคิด วิเคราะห์ การจัดทำแผนและข้อเสนอ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมาก ในการหยิบเอาประเด็นที่เป็นปัญหาร่วมที่ชัดเจนขึ้นมาเป็นตัวเดินเรื่องเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

๒. การที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เกิดได้จริง มีความจำเป็นต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยเฉพาะผู้นำของท้องที่-ท้องถิ่น แกนนำชาวบ้าน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ต้องปรับวิธีคิดใหม่ เกี่ยวกับงานพัฒนาท้องถิ่น ว่าเป็นเรื่องส่วนรวมหรือปัญหาสาธารณะของชุมชน เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ที่สำคัญจะต้องยึดหลักในการพยายามพึ่งตนเองก่อน ก่อนที่จะไปตั้งความหวังกับหน่วยงาน เพราะมีหลายชุมชนที่มีปัญหาและเดือดร้อนเหมือนกันและก๊อรวหน่วยงานราชการช่วยเหลือเช่นเดียวกับเรา

๓. การที่จะสร้างการทำงานร่วมกัน ระหว่างตัวแทนจากหลายฝ่ายและทำให้เกิดพลังนอกจาก การเน้นเรื่องการจัดกระบวนการที่เป็นระบบแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญในการจัดความสัมพันธ์ที่ดี บนพื้นฐานที่ให้เกียรติในตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายด้วย

๔. การที่จะแก้ปัญหของชุมชน กรณี ปัญหาเรื่องน้ำ ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับหลาย ๆ ชุมชน ในเรื่องของความสัมพันธ์เชิงภูมิโนเวศ และการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียของผู้คนจำนวนมาก จำเป็นต้องมีมุมมองในการแก้ไขปัญหาย่างเชื่อมโยงเป็นองค์รวมทั้งระบบ และคิดนอกกรอบตำบลตนเองรวมทั้งสร้างสรรค์กระบวนการทำงานที่เป็นเครือข่ายขึ้นมา จะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างสัมฤทธิ์ผล เกิดความยั่งยืน รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ ๆ ตามมา เช่น การสร้างความขัดแย้งระหว่างชุมชนในการแย่งชิงน้ำ เป็นต้น

๕. การที่จะสร้างให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนในการพัฒนา ต้องให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคนเป็น เรื่องสำคัญ ต้องมีการพัฒนาและยกระดับความรู้ผู้นำและแกนนำอย่างต่อเนื่อง และต้องคำนึงถึงการสร้าง

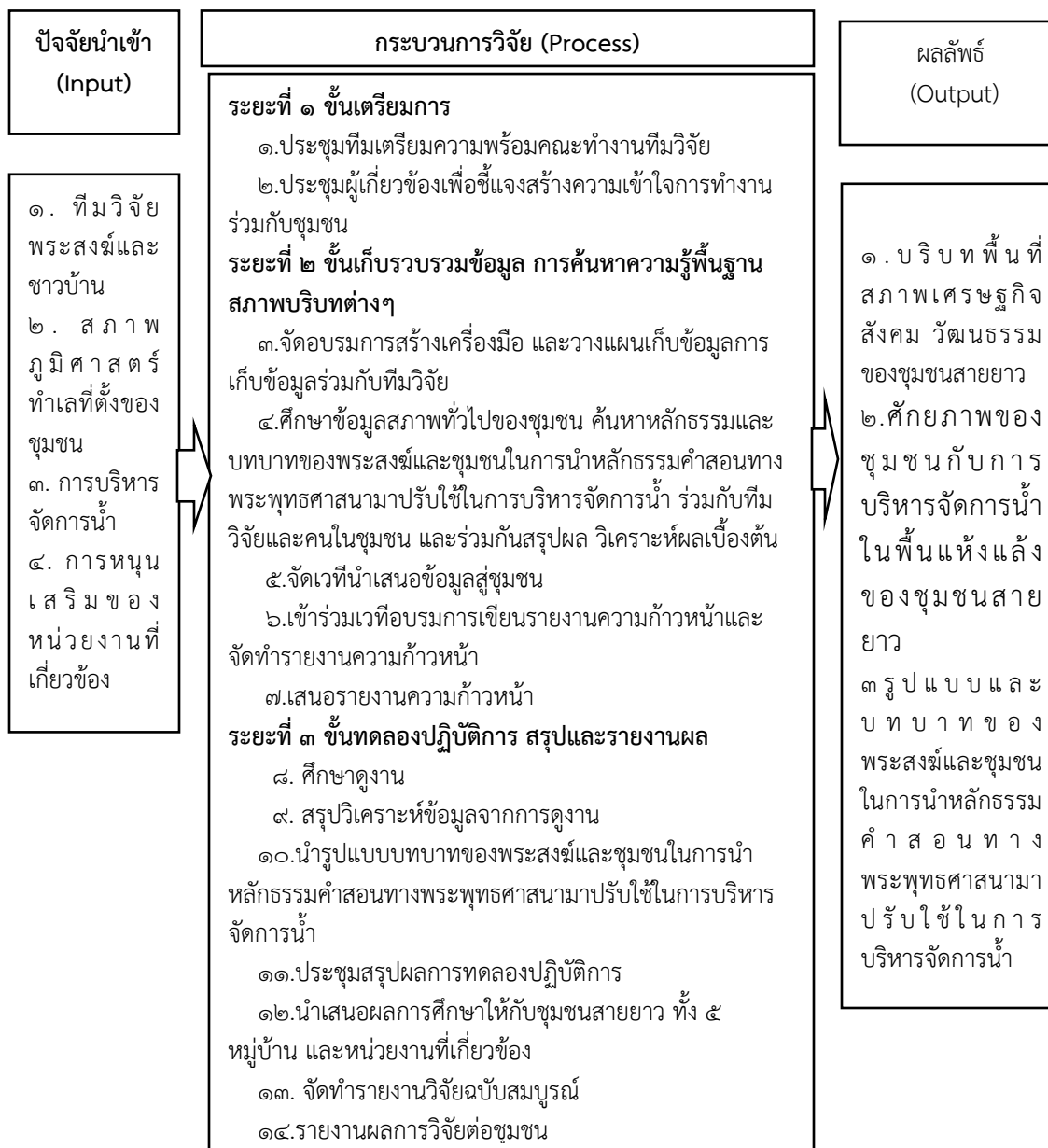
คนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับผู้นำในพื้นที่ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและขึ้นมาเป็นแกนนำทำงานแทน

แมน บุโรทกานนท์ และคณะ (๒๕๖๐ : ๑) ศึกษาเรื่อง “สังเคราะห์สถานการณ์สภาพทางองค์ความรู้ท้องถิ่นในการจัดการลุ่มน้ำ ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสาน” ผลการศึกษาการวิเคราะห์กระบวนการจัดการลุ่มน้ำ ในบทที่ ๖ ได้กล่าวโดยสรุปไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบการวิจัยการจัดการน้ำของชุมชนท้องถิ่นรูปลักษณะดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงและการแก้ไขปัญหาบางประการในระดับพื้นที่ นับตั้งแต่การขาดแคลนน้ำในการอุปโภค บริโภคของครัวเรือน การวางแผนแผนการใช้น้ำอย่างประหยัดคุ้มค่าสำหรับชุมชนในที่สูงซึ่งมีน้ำต้นทุนน้อย ตลอดไปจนถึงการใช้น้ำเพื่อการเกษตรให้สอดคล้องกับระบบการผลิตและวิถีชีวิตอย่างเหมาะสมกับภูมินิเวศของภาคอีสานที่เป็นโคก หุ้ง ทาม รวมตลอดจนถึงการวิเคราะห์ทำความเข้าใจปัญหาการขาดแคลนน้ำและการจัดการน้ำที่ไม่เป็นธรรมในระบบลุ่มน้ำขนาดเล็กที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของชาวเมือง เกษตรกรและโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งนับว่าเป็นอุบัติการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่สืบเนื่องมาจากการขยายตัวของความเป็นเมือง การผลิตเกษตรโดยเฉพาะการทำนาที่มีความเข้มข้นมุ่งหวังที่กำไรทางตัวเลขมากขึ้น

บทเรียนความรู้ด้านการจัดการน้ำในขอบเขตดังกล่าวช่วยลดทอนปัญหา คลายความกดดันด้านความขัดแย้งด้านน้ำในภาคอีสานได้บางระดับโดยเฉพาะในระดับพื้นที่ที่ดำเนินการงานวิจัยท้องถิ่น ที่ครอบคลุมด้วยเครือข่าย เกาะเกี่ยวกันด้วยความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนในพื้นที่ตำบล อำเภอและจังหวัด หากกล่าวถึงการตอบสนองปัญหาการจัดการน้ำที่ครอบคลุมในบริบทที่กว้างขึ้น เช่น ในระดับภูมิภาค ประเทศ จะเห็นได้ว่าความรู้ ประสบการณ์จัดการกลุ่มเครือข่ายจัดการน้ำที่ผ่านมานั้นยังมีขอบเขตจำกัดอย่างมาก โดยเฉพาะที่ในภาวะปัจจุบันมีระยะเปลี่ยนผ่านการผลิตทั้งภาคการเกษตร การขยายตัวเมืองและการลงทุนการผลิตอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่และมีการหมุนเหวี่ยงที่ค่อนข้างเร็ว จึงมีความจำเป็นที่งานด้านจัดการน้ำของเครือข่าย กลุ่ม องค์กรในระดับพื้นที่ที่ปฏิบัติกันอยู่นี้ต้องยกระดับ ปรับตัวเพิ่มขีดความสามารถและขยายผลการดำเนินงานให้มีการต่อยอดอย่างเท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งการนำเสนอการพัฒนาการจัดการน้ำขนาดใหญ่ ทั้งการกันเขื่อน การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำที่กำลังเกิดขึ้น ซึ่งจะต้องเกิดจากการกำหนดแนวทาง กลยุทธ์ดำเนินการที่รอบคอบ รัดกุม

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้วางกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้ไว้ดังต่อไปนี้

แผนผังที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

บรรณานุกรม

๑.หนังสือ

กรมการพัฒนาชุมชน. คู่มือการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนสำหรับนักพัฒนากร. กรุงเทพมหานคร :

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๒๖.

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒

กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๓.

กิตติทัศน์ ผกาทอง. การปกครองคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๓.

จำนงค์ อติวัฒน์ศิริ. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

จินตวิริ เกษมสุข . หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

รามคำแหง, ๒๕๓๐.

จุฬารัตน์ โสตะ. แนวคิด ทฤษฎี และกลยุทธ์การพัฒนาสุขภาพ. ขอนแก่น : ภาควิชาสุขศึกษา

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การบริหารงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.

คณินิจ อนุโรจน์. การสร้างความตระหนักรู้ในองค์กร(๒๕๔๘).. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก

<http://www.researchers.in.th.biog/hrdresearch/๑๒๗๖>

จิตยา สุวรรณขุ. สังคมวิทยา. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

----- พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและ

เจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร :

ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

ถวิลวดี บุรีกุล. การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ : สถาบัน

พระปกเกล้า. ๒๕๔๘.

ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติการ. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๔..

----- หลักการพัฒนาชุมชน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.

ธงชัย สันติวงศ์. หลักการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่ :

สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

นาถ พันธมนาวิน. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักส่งเสริมและส่งเสริม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๓.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

----- **แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๐.

ประดิษฐ์ มัณชิมา. **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒.

ปราณี รามสูตร และจำรัส ดั่งสุวรรณ. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๕.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ และปิยะนุช เงินคล้าย. **องค์การและการจัดการในภาครัฐ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ธิธมโม). **พุทธธรรมกับการบริหาร**. พะเยา : โรงพิมพ์เจริญอักษร, ๒๕๕๘.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**. กรุงเทพมหานคร : วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). **พุทธวิธีบริหาร**. พิมพ์พิเศษ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **หลักพุทธธรรม ฉบับปรับปรุง-ขยายความ** พิมพ์ครั้งที่ ๒๐ กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

----- **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พัฒน์ สุจำนงค์. **การพัฒนาชุมชนแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

พัทธา สายหู. **กลไกของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารการพิมพ์, ๒๕๒๔.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **การพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศรีวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖

วราคม ทีสุกะ. **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

วันชัย วัฒนศัพท์. **ระบบทวิภาคีกับการแก้ไขปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า**. กรุงเทพฯ : กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, ๒๕๔๙.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **องค์การและการจัดการ**. ฉบับมาตรฐานปรับปรุงใหม่.

กรุงเทพฯ : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน. **หลักและวิธีการพัฒนาชุมชน**. (อุบลราชธานี : ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ ๓, ๒๕๓๕).

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

----- **เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐

สมคิด บางโม. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิทย์พัฒน์, ๒๕๓๘.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

เสถียร เหลืองอร่าม. **การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจสังคม**. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๗.

อรทัย ก๊กผล. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิปริญาโทสำหรับนักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖

อคิน รพีพัฒน์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข, ๒๕๔๗

อดิศร วงศ์คงเดช. **การพัฒนาสาธารณสุขชุมชน : การมีส่วนร่วมและการเตรียมชุมชน**. ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสอนสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๓๘.

๒. บทความ

ณรงค์ ณ เชียงใหม่. **การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. (วารสารรัฐสมิตแล พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๔๕).

ประทีป จันทรสิงห์. **การมีส่วนร่วมของบุคลากรเพื่อสนับสนุนการเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ**. ขอนแก่นเวชสาร, ๓๐(๓), ๒๔๖-๒๕๓. ๒๕๔๘

มธุรดา ศรีจันทร์. (๒๒ เมษายน ๒๕๕๔). **การบริหารแบบมีส่วนร่วม**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก [www.http://gotoknow.org/blog/mathu/๓๓๔๔๓](http://gotoknow.org/blog/mathu/๓๓๔๔๓)

๓.รายงานวิจัย

กรรณิการ์ ขวัญอารีย์. บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน ศึกษาเฉพาะที่จังหวัดสุรินทร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒๕๓๕).

กรรณิการ์ ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณี
โครงการสารคดีตำบลท่าช้าง อำเภอรินคำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์สังคม
สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ (บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๔).

กมล พรหมสำลี .ศึกษารูปแบบการจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด
กรณีบ้านผาชัน ตำบลสำโรง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี.
สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),๒๕๕๐.

คณะทำงานโครงการจังหวัดกำแพงเพชร.การแก้ไขปัญหาระบบน้ำภายใต้ชื่อ “โครงการ การบริหาร
จัดการน้ำแบบบูรณาการ ในพื้นที่แนวตะวันตก ของจังหวัดกำแพงเพชร”
สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),๒๕๕๖.

คมสัน ศรีมานะศักดิ์. การมีส่วนร่วมในการบริหารของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการขยาย
โอกาสทางการศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต
(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ๒๕๓๗)

ดุขฎิ อายุวัฒน์ และคณะ. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในงานวนศาสตร์ชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี
ชุมชนบ้านห้วยม่วงโครงการวนศาสตร์ชุมชน. วิทยานิพนธ์ มนุษย์ศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสังคมศาสตร์ (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ๒๕๓๕)

ดวงแก้ว กอแก้ว. (๒๕๔๓). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมกับความพึงพอใจ
ในการปฏิบัติงาน : กรณีศึกษา ธนาครกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) สาขาบางกะปิ.
วิทยานิพนธ์ บชบ. (การบริหารงานทั่วไป). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ประชุม บำรุงจิตร. ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม ในการบริหารงานวิชาการกับ
ความผูกพัน ต่อโรงเรียนครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก. วิทยานิพนธ์
ค.ม. (การบริหารการศึกษา). พระนครศรีอยุธยา : บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา.๒๕๕๑

ประภัสสร เตชะประเสริฐวิทยา. . ยุทธศาสตร์การพัฒนาและการวางแผนชุมชน
เกษตรกรรม. ขอนแก่น : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.๒๕๔๙

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ.. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,๒๕๔๓

พระใบฎีกาณัฐพร ฐานวุฑโฒ. บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม.
วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ (บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๔).

พระมหาสุภา อุฑโท, บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๖๐), วิทยานิพนธ์ พัฒนา

ชุมชนมหาบัณฑิต, (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑).

พระใบฎีกาณัฐพร ฐานวุฑโฒ. บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม.

วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ (บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๔).

พรทิพย์ คำพอ และคณะ.. บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์การบริหารส่วน

ตำบลในการใช้การแพทย์แผนไทยเพื่อการดูแลสุขภาพของตนเองในชุมชน. ขอนแก่น

: ภาควิชาการบริหารสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. พุทธศรี

ไม้ทอง. การศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับมัธยมศึกษา

ของโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๔.

แมน บุโรทกานนท์ และคณะ .สังเคราะห์สถานะบทบาทองค์ความรู้ท้องถิ่นในการจัดการลุ่มน้ำ

ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสาน.

สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๐.

มณีนรัตน์ กุลวงษ์ และคณะ. รูปแบบการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ

ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลพุดเตย อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดนครราชสีมา. (วารสารวิจัย

ราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม -

มิถุนายน ๒๕๕๙)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. การมีส่วนร่วมในการทำงานของบุคลากร. กรุงเทพมหานคร.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๕๗.

ศรัญญ์ ปัญญา การศึกษาระบบการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชน เกษตรลุ่มน้ำปิง

ตำบลสบแม่ข่า อำเภอดงดง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๕.(ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก [www.http://gotoknow.org/blog/mathu/๓๓๔๔๓](http://gotoknow.org/blog/mathu/๓๓๔๔๓)

สัมพันธ์ อุปลา. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๔๑).

สุทธิศักดิ์ ไร่สุขศิริ .องค์การบริหาร และจัดการน้ำในโครงการโขง - ชี - มูล

เป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ ๑๖ จังหวัดในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ. ๒๕๔๐.(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก

[www.http://gotoknow.org/blog/mathu/๓๓๔๔๓](http://gotoknow.org/blog/mathu/๓๓๔๔๓)

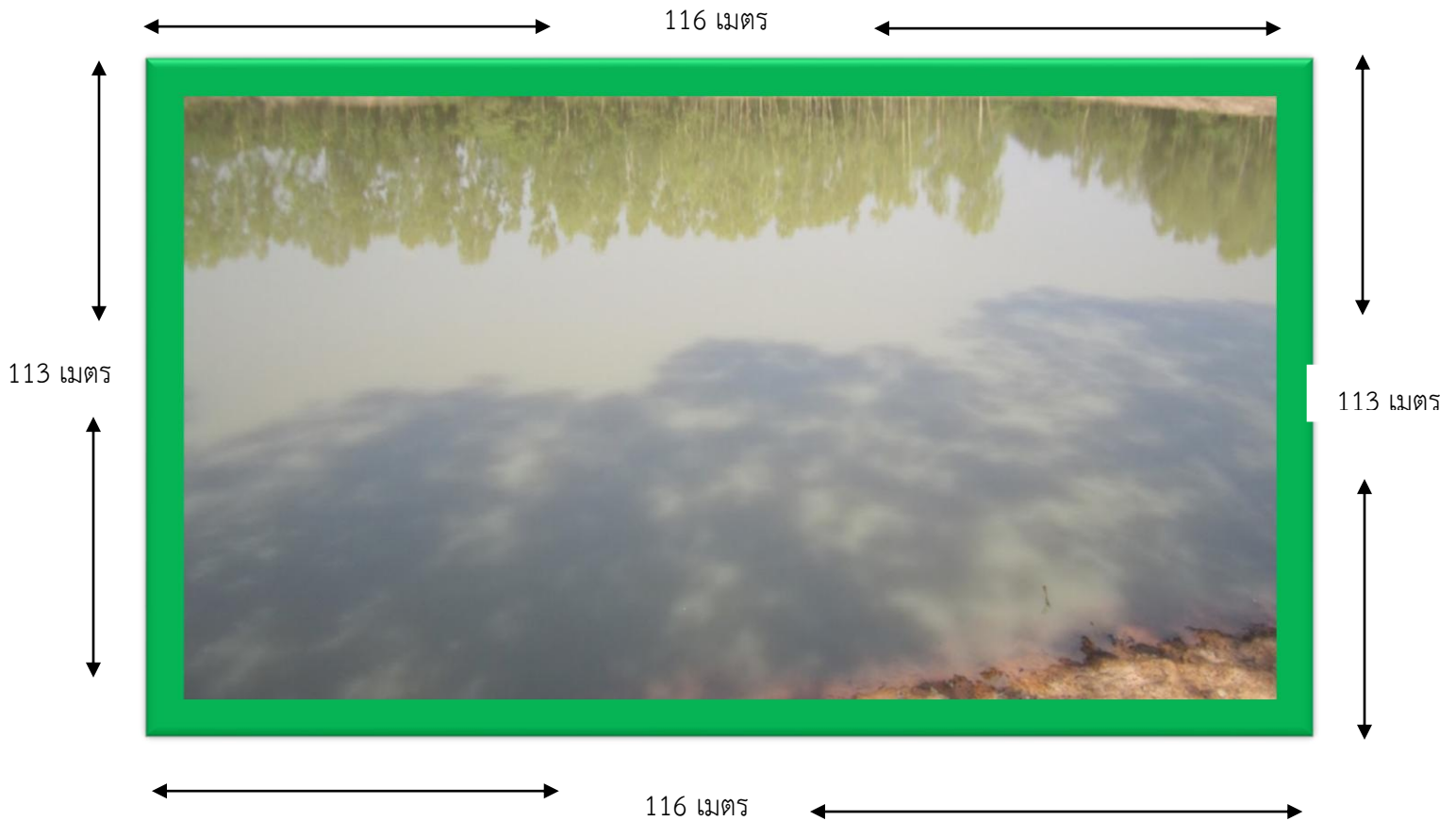
สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการอนุรักษ์น้ำ

ของประชาชนตำบลบางสวน อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๗.(ออนไลน์).

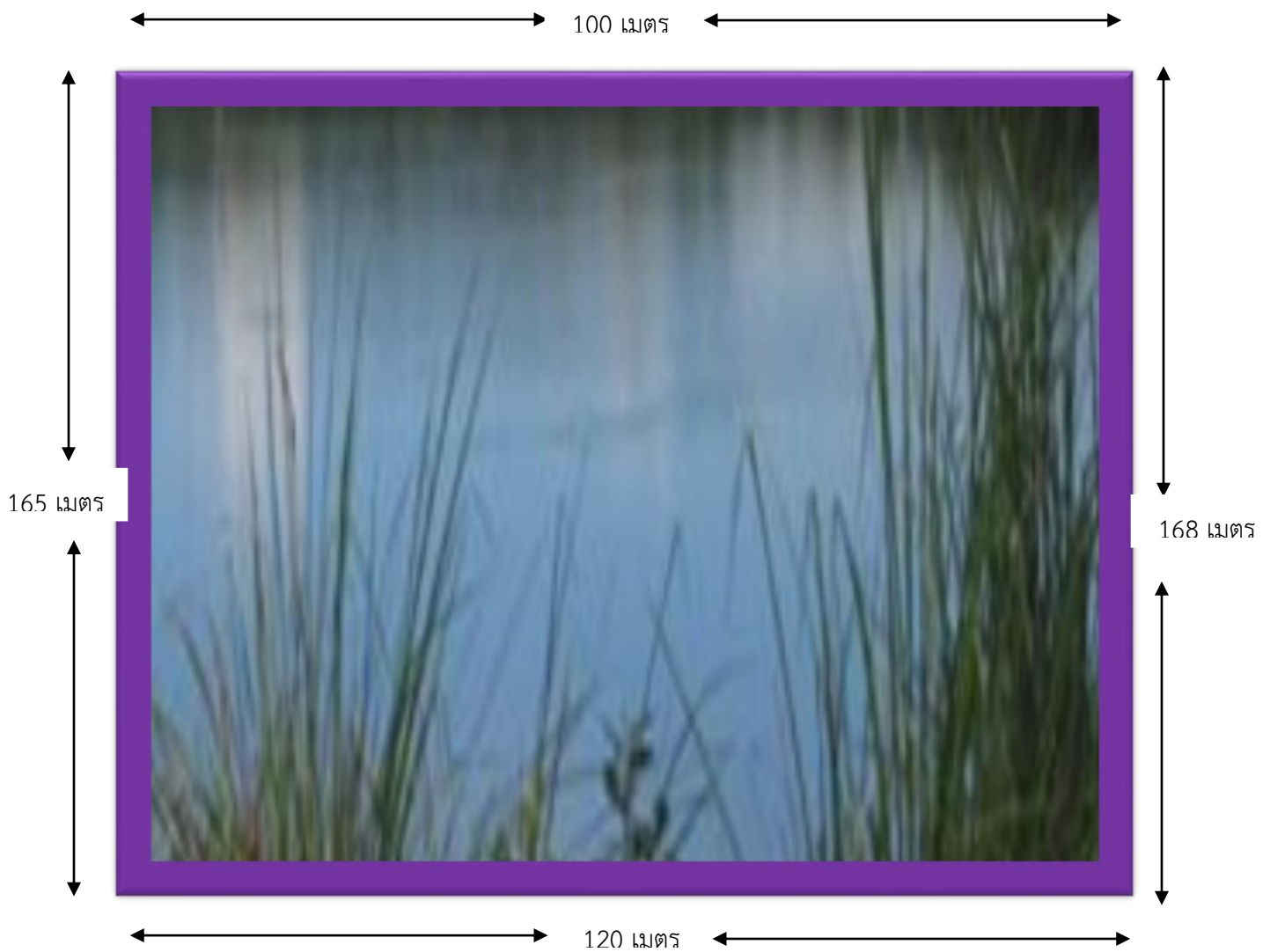
เข้าถึงได้จาก [www.http://gotoknow.org/blog/mathu/๓๓๔๔๓](http://gotoknow.org/blog/mathu/๓๓๔๔๓)

ภาคผนวก ก.

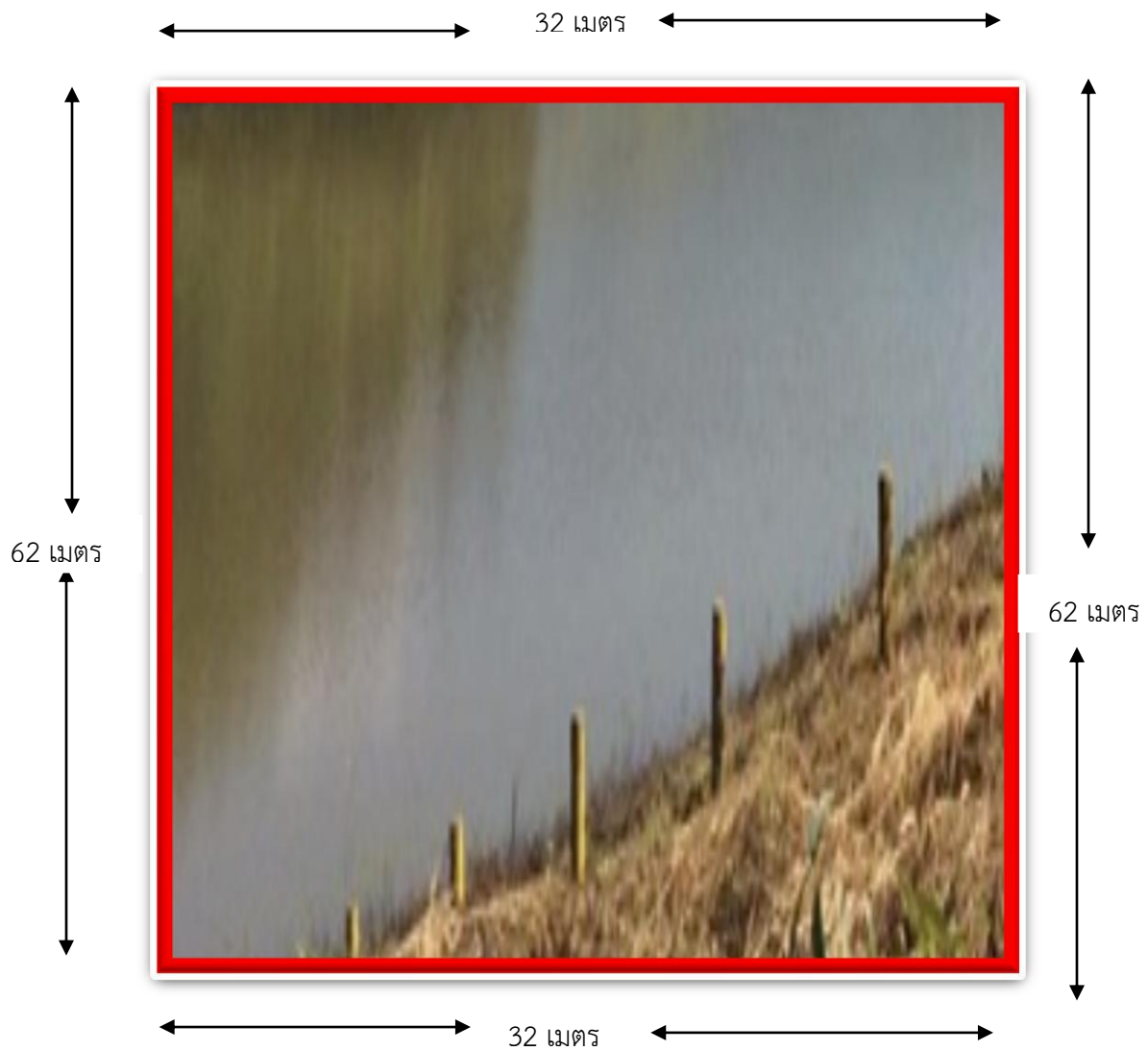
ทิศเหนือ
บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ 8

ทิศเหนือ
บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ 7

ทิศเหนือ
หนองเครือ หมู่ 10

ทิศเหนือ
บ้านโนนศิลา หมู่ 3

แหล่งกักเก็บน้ำ เพื่อใช้สูบ ไปเติมสระสระหลวงในชุมชน ๔ สระ

ใช้พลังงานเลือกสูบน้ำขึ้นหอ เพื่อจ่าย/ส่งน้ำ จากแหล่งน้ำไปเดิมที่สระ

ระยะทาง ๒ กิโลเมตร

ภาคผนวก ข

ประวัติผู้วิจัย

๑. ประวัติหัวหน้าโครงการ

ชื่อ - นามสกุล : นายปิยวัฒน์ คงทรัพย์

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ : วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธรูปเขากระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๕,๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๑ e-mail : piyawat_mcubr@hotmail.com

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์

วุฒิการศึกษา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๔๕/๓๒ หมู่ ๑๗ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์
จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๘-๑๗๒๕-๒๖๐๗

๒. ประวัติหัวหน้าโครงการร่วม

ชื่อ - นามสกุล : พระอธิการประดิษฐ์ อดุลโม

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ : วัดหนองเหล็ก ตำบลกลุ้งเหล็ก อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๘๒ ๑๕๙ ๒๓๖๖ e-mail : Pradit_utamo@hotmail.com

ตำแหน่งปัจจุบัน : เจ้าอาวาส

วุฒิการศึกษา : พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดหนองเหล็ก ตำบลกลุ้งเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๘๒ ๑๕๙ ๒๓๖๖

๓. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล : พระสุเชษฐ์ จันทมโม

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ : วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธรูปเขากระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๕,๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๑

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์

วุฒิการศึกษา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่อยู่ปัจจุบัน : วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธรูปเขากระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๕,๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๑

๔. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล : นายวชิรพงศ์ ยืนสุข

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ : ๒๗ หมู่ ๑๐ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘๐ ๑๖๖ ๑๙๕๓ e-mail : vachirapong.teenuk@gmail.com

ตำแหน่งปัจจุบัน : ประธานศูนย์เรียนรู้และหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนสายยาว

วุฒิการศึกษา : ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูบุรีรัมย์

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๒๗ หมู่ ๑๐ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๘๐ ๑๖๖ ๑๙๕๓

๕. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล : นายปาน เงินไทย

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ : ๔ หมู่ ๑๖ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘๑ ๐๖๕ ๒๖๒๓

ตำแหน่งปัจจุบัน : ประธานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าการเกษตร

วุฒิการศึกษา : มัธยมศึกษาตอนต้น (กศน. อำเภอเมืองบุรีรัมย์)

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๔ หมู่ ๑๖ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๘๑ ๐๖๕ ๒๖๒๓

๖. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล : นายอุดมพันธ์ เถลิงลาภ

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ : ๕๙ หมู่ ๑๐ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘๔ ๔๓๐๑ ๖๘๖

ตำแหน่งปัจจุบัน : ปราชญ์ชุมชน

วุฒิการศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านโนนศิลา

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๕๙ หมู่ ๑๐ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๘๔ ๔๓๐๑ ๖๘๖

๗. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล : นายปณณรัชฎ์ ภาสตาปิยสวัสดิ์

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ : วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธรูปเขากระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๙๓ ๓๒๔ ๕๓๕๓ e-mail : MCU.BR.31000@gmail.com

ตำแหน่งปัจจุบัน : นักวิจัย และ รักษาการหัวหน้ากลุ่มงานบริการการศึกษา

วุฒิการศึกษา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๑๔๘ หมู่ ๑๗ ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๙๓ ๓๒๔ ๕๓๕๓

๘. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล : นางสาวฉวีวรรณ ยอดสีมา

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ : วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธรูปเขากระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๘-๓๔๖๗-๕๗๒๑ e-mail : chaweewan_mcubr@hotmail.com

ตำแหน่งปัจจุบัน : บรรณารักษ์

วุฒิการศึกษา : พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๔๕/๓๒ หมู่ ๑๗ ถนนบุรีรัมย์ – ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๘-๓๔๖๗-๕๗๒๑